

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Elena Donátová, LL.M.

**Uvolněný podíl
ve společnosti s ručením omezeným**

Disertační práce

Školitel: prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Obchodní právo

Datum vypracování práce: 4. 6. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 629 247 znaků včetně mezer.

Mgr. Elena Donátová, LL.M.

V Praze dne 4. června 2021

Děkuji paní prof. Stanislavě Černé, CSc., školitelce mé disertační práce za její podporu, motivaci, cenné odborné připomínky při konzultacích, směřování mé práce a také za její lidský přístup.

Obsah

ÚVOD	7
1 VÝVOJ PRÁVNÍHO INSTITUTU	13
1.1 Vývoj v letech 1906–1950	13
1.2 Vývoj v letech 1950–1991	15
1.3 Vývoj v letech 1992–2013 (obchodní zákoník).....	16
1.4 Vývoj v letech 2014–2020 (zákon o obchodních korporacích účinný do 31. 12. 2020).....	22
1.5 Novela zákona o obchodních korporacích účinná od 1. 1. 2021.....	24
2 VÝCHODISKA PRÁVNÍ ÚPRAVY UVOLNĚNÉHO PODÍLU	26
2.1 Smysl a účel institutu uvolněného podílu v právním řádu	26
2.2 Ekonomický význam uvolněného podílu	32
2.3 Praktické souvislosti uvolněného podílu	33
2.4 Limity úpravy uvolněného podílu ve společenské smlouvě	37
3 ANALÝZA UVOLNĚNÉHO PODÍLU V ČESKÉM PRÁVU	40
3.1 Současný stav poznání	40
3.2 Podíl ve společnosti s ručením omezeným jako východisko	45
3.3 Podstata uvolněného podílu	48
3.4 Fikce uvolněného podílu.....	51
3.5 Účast vs. vlastnictví.....	52
3.5.1 Společné jmění manželů	53
3.5.2 Podílové spoluvlastnictví	55
3.5.3 Společník před nabytím účinností smlouvy o převodu podílu vůči společnosti	56
3.5.4 Společnost vlastním společníkem	56
3.5.5 Shrnutí.....	57
3.6 Obsah uvolněného podílu	60
3.7 Právní povaha uvolněného podílu	69
3.8 Vztah uvolněného podílu a vypořádacího podílu	77
3.9 Dílčí závěr	80

4	PŘÁVNÍ DŮVODY UVOLNĚNÍ PODÍLU	82
4.1	Úvodní výklad	82
4.2	Způsoby zániku účasti společníka ve společnosti	84
4.3	Zánik účasti společníka s právním nástupcem	86
4.4	Právní důvody uvolnění podílu	90
4.4.1	Smrt společníka	90
4.4.2	Zánik společníka–právnícké osoby	99
4.4.3	Zrušení účasti dědice soudem	101
4.4.4	Dohoda o ukončení účasti	103
4.4.5	Zrušení účasti společníka soudem	105
4.4.6	Vystoupení společníka ze společnosti	108
4.4.7	Vyloučení společníka ze společnosti valnou hromadou (kaduční řízení)	113
4.4.8	Vyloučení společníka ze společnosti soudem	115
4.4.9	Zánik účasti společníka při zrušení konkursu	118
4.4.10	Zpeněžení podílu v insolvenčním řízení a zánik účasti společníka ve společnosti	120
4.4.11	Výkon rozhodnutí postižením podílu a postižení podílu společníka v exekuci	125
4.4.12	Obnova účasti společníka ve společnosti	128
4.5	Prohlášení kmenového listu za neplatný	132
4.6	Zhodnocení právní úpravy	135
5	NAKLÁDÁNÍ S UVOLNĚNÝM PODÍLEM	137
5.1	Volba předepsaného postupu	137
5.2	Výkon práv a povinností spojených s uvolněným podílem	140
5.3	Prodej uvolněného podílu	146
5.3.1	Zastoupení společníka při prodeji uvolněného podílu	147
5.3.2	Způsoby prodeje podílu	150
5.3.3	Přiměřenost ceny podílu	151
5.3.4	Předkupní právo ostatních společníků	155
5.3.5	Smlouva o prodeji uvolněného podílu	156
5.3.6	Uvolněný podíl vtělený do kmenového listu	159
5.4	Postup při neprodejnosti a nepřevoditelnosti uvolněného podílu	162
5.5	Shrnutí kroků při nakládání s uvolněným podílem	169
5.6	Zápisy spojené s uvolněným podílem v obchodním rejstříku	170
6	PŘÁVO BÝVALÉHO SPOLEČNÍKA NA VYPOŘÁDÁNÍ	172
6.1	Výtěžek z prodeje	172
6.2	Stanovení výše vypořádacího podílu při postupu podle § 214 odst. 1 ZOK	174
6.2.1	Vypořádací podíl podle společenské smlouvy	176
6.2.2	Vypořádací podíl z vlastního kapitálu	183
6.2.3	Vypořádací podíl podle reálné hodnoty majetku	184
6.2.4	Poměr vypořádacího podílu	185
6.3	Vyplacení vypořádacího podílu	185

6.4	Účetní souvislosti.....	187
7	UVOLNĚNÝ PODÍL V JEDNOČLENNÉ SPOLEČNOSTI.....	190
8	SANKCE ZA PORUŠENÍ POSTUPU DLE ZOK	194
8.1	Zrušení společnosti	194
8.2	Nároky bývalého společníka	195
9	SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU	197
9.1	Ruská federace	197
	ZÁVĚR.....	202
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	209
	SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	218
	SEZNAM JINÝCH ZDROJŮ	219
	SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	220
	SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY	222
	ABSTRAKT	224
	ABSTRACT	226

ÚVOD

Rekodifikace soukromého práva v roce 2014 přinesla do našeho právního řádu mnoho změn, problematiku uvolněného podílu nevyjímaje. Ačkoliv již nějakou dobu s touto právní úpravou žijeme, neexistuje doposud žádná ucelená práce věnující se uvolněnému podílu a souvisejícím otázkám. Odborná literatura je na dané téma velmi skoupá, navíc lze pozorovat jistou míru nedostatečného zájmu odborné veřejnosti v tom smyslu, že již tak skromné komentáře se vesměs pouze přebírají. Pojednání o uvolněném podílu nalezneme nejčastěji v komentářové literatuře u příslušných zákonných ustanovení nebo v publikacích věnujících se korporátnímu či obchodnímu právu jako typicky strohou a nezbytnou součástí popisující důsledek ukončení účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným. Je možné, že je to dáno zčásti tím, že se nejedná v porovnání s jinými obecnějšími právními instituty o problematiku toliko teoretickou, která by přirozeně vyvolávala rozsáhlejší vědecké debaty, nýbrž se jedná o téma spíše praktické či snad dokonce technické, zdánlivě nevyžadující tak zevrubné teoretické zkoumání. Přesto nelze upřít danému tématu důležitost, ať z pohledu korporátní praxe, či z teoretického hlediska. Nelze totiž opominout, že problematika uvolněného podílu byla významně dotčena rekodifikací, neboť kromě toho, že došlo k zavedení doposud absentujícího normativního vymezení uvolněného podílu do právního řádu, byla dotčena také změnami principiálními či institucionálními, kdy řada právních institutů nabyla jiného významu či povahy. S tím jsou spojené nové otázky, které si doposud nikdo nekladl, případně které byly doposud vyřešeny, avšak v odlišném kontextu předchozí právní úpravy. Takové otázky vyžadují přehodnocení. Navíc, a to je podle mého názoru neméně podstatné, tato oblast právní úpravy se významně dotýká jednotlivých subjektů, ať už se jedná o jejich sféru majetkovou či statusovou. Je tedy třeba této problematice věnovat náležitou pozornost. Cílem této práce je tak podrobná analýza všech specifík a souvislostí uvolněného podílu ve společnosti s ručením omezeným.

Problematika uvolněného podílu představuje předmět zkoumání této práce ze tří různých pohledů. První oblastí zkoumání jsou historické souvislosti daného právního institutu, dále pak jeho smysl a účel, včetně souvislostí ekonomických a praktických, efektivita naplnění tohoto účelu, a analýza teoretického ukotvení uvolněného podílu jakožto podílu společníka, jehož účast ve společnosti zanikla. Terminologickému a funkčnímu vymezení uvolněného podílu předchází shrnutí úvah, které dominovaly před zavedením nového pojetí a podrobnější úpravy týkající se uvolněného podílu rekodifikací soukromého práva v České republice. Předpokladem pro uvolnění podílu ve společnosti s ručením omezeným je dle § 212 odst. 1 ZOK *zánik účasti* společníka ve společnosti bez právního nástupce za trvání společnosti. Zákon tedy počítá s tím, že účast společníka ve společnosti končí, aniž by se účastníkem, resp. společníkem, stal někdo jiný (jinak

by se nenaplnila hypotéza § 212 odst. 1 ZOK). Okamžikem zániku účasti společníka tak uvolněný podíl přestává splňovat základní znaky podílu, neboť nadále nepředstavuje účast společníka. Zákon si pomáhá právní fikcí, přesto si nelze nevšimnout logické rozpornosti v tom, že vlastníkem uvolněného podílu je nadále subjekt, jehož účast zanikla a společníkem by již tedy být neměl (ostatně co potom znamená *společník* než ten, kterému svědčí účast v korporaci se všemi atributy podílu v ní?). Tento teoretický aspekt je rozebrán poměrně podrobně a hypotézy, které v dané disertační práci ověřuji, vycházejí nebo souvisí s těmito oblastmi zkoumání. Dané okruhy jsou rozčleněny za účelem větší přehlednosti do samostatných kapitol, a to *Vývoj právního institutu, Východiska právní úpravy uvolněného podílu a Analýza uvolněného podílu v českém právu*.

Další samostatnou oblastí zkoumání jsou právní důvody uvolnění podílu. Jejich rozbor je neodmyslitelnou součástí práce, neboť bez toho by nebylo možné získat komplexní vhled do problematiky uvolněného podílu. Právní úprava jednotlivých způsobů zániku účasti společníka ve společnosti vedoucí k uvolnění podílu vyvolává leckdy výkladové obtíže, přesto nebylo možné ani účelné s ohledem na téma této práce věnovat pozornost problematice zániku účasti společníka ve společnosti do hloubky. Z tohoto důvodu je tato část práce o něco více deskriptivní. Snahou bylo nabídnout komplexní pohled na jednotlivé způsoby s tím, že pouze vybrané problémy, které mají užší souvislost s problematikou uvolněného podílu, byly rozebrány detailněji. Tato část práce tvoří samostatnou kapitolu *Právní důvody uvolnění podílu*.

Třetí oblastí zkoumání jsou vztahy vznikající při realizaci nakládání s uvolněným podílem, proto se další část práce věnuje detailní analýze právní úpravy těchto vztahů, přičemž cílem je komplexní posouzení všech relevantních souvislostí. V této části práce pracuji s identifikací, tedy s vymezením dotčených vztahů, okolností, které tyto vztahy ovlivňují nebo které si v těchto vztazích vzájemně konkurují, a pokouším se nabídnout svůj pohled na jejich možná řešení či limity těchto řešení. Práce se zabývá otázkou realizace zákonem předpokládaných dispozic s uvolněným podílem, včetně zkoumání souvisejících témat, jako jsou kmenové listy spojené s uvolněným podílem, předkupní právo společníků, naložení s výtěžkem z prodeje, určení vypořádacího podílu v případě neúspěšného prodeje, naložení s uvolněným podílem po vyplacení vypořádacího podílu nebo důsledky porušení povinnosti naložení s uvolněným podílem. Práce analyzuje a vyzdvihuje nejvýraznější nedostatky, resp. problematické body, předchozí a také stávající právní úpravy. Ačkoliv se téma mé práce jmenuje *Uvolněný podíl v s. r. o.*, nezbytnou součástí této problematiky je vypořádací podíl, který s uvolněným podílem věcně neodmyslitelně souvisí a jehož analýza tak představuje nepostradatelný předmět tohoto zkoumání. Z hlediska uspořádání je tedy tato část práce rozdělena do následujících samostatných kapitol: *Nakládání s uvolněným podílem, Právo*

bývalého společníka na vypořádání, Uvolněný podíl v jednočlenné společnosti a Sankce za porušení postupu dle zákona o obchodních korporacích.

V této disertační práci předkládám tři výzkumné otázky neboli hypotézy:

- 1) První hypotézou je, že uvolněný podíl má své místo v právním řádu, konkrétně v právní úpravě společnosti s ručením omezeným. Ačkoliv právní úprava této formy obchodní společnosti do jisté míry, zejména v poslední době, tenduje k přibližování tohoto typu obchodní korporace k akciové společnosti, stále se jedná o společnost výrazně osobní s poměrně vázaným členstvím. Uvolněný podíl tak představuje komplexní řešení, tedy právní institut, jehož úlohou v širším smyslu je reagovat na ukončení účasti společníka ve společnosti, regulovat chování všech zúčastněných subjektů směřující k novému uspořádání vztahů včetně jejich mandatorní ochrany, umožnit společnosti svým prostřednictvím získat externí zdroje financování vypořádacího podílu společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, a koneckonců umožnit společnosti po omezenou dobu existovat bez splnění základní podmínky korporace, tedy bez společenství osob.
- 2) Druhou hypotézou je, že nové zákonné pojetí uvolněného podílu trpí řadou koncepčních nedostatků, které mají za následek nelogičnost a rozporuplnost tradičních právních institutů korporátního práva a chybějící provázanost právního řádu. Přijetím závěru, že uvolněný podíl i nadále patří bývalému společníkovi, tedy někomu, jehož účast zanikla a kdo již nemusí ani existovat, dochází k *vyprázdňení* podílu o jeho podstatu. Uvolněný podíl nepředstavující účast ve společnosti nemůže být ani podílem ve smyslu § 31 ZOK. Prvek *účasti* ve společnosti ve vazbě na stále existující *podíl* ve společnosti za jejího trvání z hlediska kogentních charakteristik právní formy včetně ucelené struktury orgánů je pro společnost s ručením omezeným nepostradatelný. Z tohoto důvodu považuji stávající právní úpravu za nepřijatelnou a domnívám se, že *de lege ferenda* by tyto nedostatky mohl odstranit částečný návrat k předchozí právní úpravě v tom smyslu, že by podíl ihned po svém uvolnění *ex lege* přecházel do vlastnictví samotné společnosti.
- 3) Třetí hypotézou je, že zákonná právní úprava nakládání s uvolněným podílem je v zásadě racionální, podrobná a vyvážená, vyjma právní úpravy prodeje uvolněného podílu samotnou společností včetně institutu zastoupení společníka, jehož účast ve společnosti zanikla. Regulace tohoto postupu kromě dílčích, nikoliv podstatných nedostatků, které se snažím identifikovat a nabídnout možné řešení výkladem právní normy, sleduje účel, jehož naplnění není zpravidla dosažitelné bez zásahu do práv bývalého společníka. Jelikož v procesu prodeje uvolněného podílu dochází k významnému střetu zájmů, zásah do práv

bývalého společníka nemusí být zdaleka adekvátní či nevýznamný. Spravedlivé uspořádání těchto vztahů, aniž by to vedlo k nefunkčnosti dané regulace, je velmi obtížné.

Nová právní úprava obchodních korporací zavedla od roku 2014 mnohost druhů podílů, což od té doby vyvolává širokou škálu otázek, a je tedy předmětem velmi intenzivních odborných diskusí. V této souvislosti bych ráda zmínila, že ve své práci vycházím, pokud výslovně neuvádím něco jiného, z posuzování podílu základního ve smyslu § 135 odst. 1 ZOK jakožto základu pro uvolněný podíl. Zvláštní druhy podílů mohou velmi rozmanitě ovlivnit (přidat a odebrat) práva a povinnosti společníka spojené s jeho účastí ve společnosti. V rámci zaměření mé práce však není účelné věnovat se zvláštním druhům podílů, neboť režim uvolněného podílu je ve své podstatě shodný pro veškeré druhy podílů. Úvahy vycházející a popisující uvolněný podíl jakožto podíl původně základní budou aplikovatelné na jiné druhy podílů ve stejné míře. Dále pak, pojednávám-li o společnicích společnosti s ručením omezeným, omezují je na obchodní korporace nebo fyzické osoby.

Jelikož uvolněný podíl představuje institut existující v českém právním řádu historicky, je pouze v nepatrné míře ovlivněn zahraniční právní úpravou. Důvodová zpráva k ZOK ve svém úvodu zmiňuje mezi inspiračními zdroji rekodifikace také občanský zákoník Ruské federace,¹ není tak překvapující, že řada právních institutů včetně uvolněného podílu má v tomto právním řádu svou analogii. Zatímco problematice uvolněného podílu v právní úpravě sousedních států jako je např. Rakouská nebo Slovenská republika se již jiní studenti věnovali, zaměřila jsem se při komparaci na právní řád, který mohu zevrubně analyzovat s ohledem na mé jazykové znalosti, a zároveň který dle mých zjištění nebyl doposud žádným autorem hlouběji zkoumán, případně výsledky tohoto zkoumání nebyly české veřejnosti prezentovány. Poznatky z této oblasti zkoumání jsou prezentovány v samostatné kapitole *Srovnání se zahraniční právní úpravou*. Ačkoliv na počátku vzniku záměru mé práce jsem si vytyčila jako možný zdroj komparace také britské právo, v průběhu jejího sepisu jsem dospěla k závěru, že, i přes sílicí vliv britského a amerického korporáčního práva² na náš právní řád, by komparace v důsledku zcela absentujícího institutu uvolněného podílu nebyla možná.

V neposlední řadě nutno zmínit, že během sepisu této práce byla přijata vládní novela zákona o obchodních korporacích. Ačkoliv většina autorů zdůrazňuje, že se nejedná o změny koncepční, a lze jim snad dát za pravdu, nelze tyto změny rozhodně považovat za nepodstatné, navíc jsou také poměrně početné, resp. rozsáhlé. V řadě případů se jedná o odstranění

¹ HAVEL, Bohumil. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 23.

² Tamtéž.

legislativních chyb, lingvistických nesrovnalostí nebo duplicit, které byly také zákonodárcům nejčastěji doposud vytýkány odbornou veřejností. V řadě případů se však jedná o změny s významným věcným dopadem do obsahu relevantních norem, někdy se jedná o promítnutí dosavadních judikатурních závěrů. Co do problematiky uvolněného a vypořádacího podílu, zdánlivě nepatrné změny vyžadovaly nemalé úsilí k jejich uchopení (srov. např. celé nové znění § 206 ZOK a jeho o nic srozumitelnější obsah oproti předchozímu stavu) a zapracování do textu práce. Většinu přijatých změn osobně vítám, neboť dosavadní právní úprava vykazovala velké množství problematických míst, nelogičností a také, zjednodušeně řečeno, nekvalitního nekonzistentního textu, přičemž většina těchto vad byla novelou odstraněna. V této souvislosti musím podotknout, že jsem u řady zpracovávaných témat považovala za účelné poukázat na vývoj i předchozí právní úpravu, pakliže má z mého pohledu souvislost se stávající právní úpravou, výkladem předmětných ustanovení nebo slouží k pochopení jednotlivých institutů či norem.

Z hlediska zpracování disertační práce představovala novelizace ZOK komplikaci z toho důvodu, že po účinnosti novely se objevila v krátkém čase celá řada nových publikací, kde autoři nejenom komentovali právní úpravu s ohledem na nastalé změny, nýbrž i přehodnocovali své dosavadní závěry, které nemusely mít přímou souvislost s těmito změnami. Vzhledem k této skutečnosti, až na výjimku několika jednotek publikací a článků vydaných zkráj tohoto roku ve vztahu k novele ZOK (brala jsem v potaz pouze ty, které byly vydány do konce března 2021), vychází většina zdrojů a samozřejmě také soudní judikatura z právní úpravy účinné před 31. 12. 2020. Z hlediska terminologické jednotnosti práce poukazuji na to, že pokud v práci hovořím bez dalšího komentáře o právní úpravě dosavadní nebo předchozí, pojednávám o stavu předcházejícím novele ZOK, tedy před 31. 12. 2020. Pakliže v textu zmiňuji rekodifikaci soukromého práva, míním tím přijetí občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích včetně souvisejících zákonů s účinností od 1. 1. 2014.

Práce přistupuje k problematice analytickým způsobem a obsahuje tedy nejprve popis a následně i analýzu zkoumaných jevů. V rámci práce tak používám metodu analýzy jednotlivých ustanovení zákona, ale i jednotlivé právní instituty související zejména s právy a povinnostmi společníků společnosti s ručením omezeným. Výsledkem analýzy je formulace problémových okruhů, na něž se snažím najít adekvátní odpovědi s poukazem na platné právo, a to za použití uznávaných metod výkladu. Hlavními metodami byla rešerše vybrané literatury, metoda analytická, s následnou aplikací metody abstrakce a syntézy získaných poznatků za účelem zobecnění závěrů. Další použitou metodou je metoda logická, analogická a komparativní.

Metodami výkladu právních předpisů jsou klasické výkladové metody, konkrétně metody výkladu gramatického, logického, systematického, teleologického (historického jako součást teleologické metody), v menší míře pak metoda výkladu komparativního.

Zkoumanou otázkou, která se v nějaké míře promítá do všech analyzovaných okruhů, je to, zda je stávající právní úprava dostatečně vyvážená co do ochrany práv a oprávněných zájmů společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, na straně jedné, a společníků společnosti s ručením omezeným, včetně společnosti samotné, na straně druhé. Cílem práce je kritické posouzení jednotlivých právních institutů regulujících problematiku uvolněného podílu a nakládání s ním. Předmětem analýzy je také otázka, zda tuto právní úpravu lze označit za funkční a komplexní ve vztahu k reálným potřebám zúčastněných subjektů.

V závěru jsou shrnuty poznatky získané analýzou výzkumných otázek a jsou formulovány závěry a shrnutí celé práce.

Literatura, ze které disertační práce vychází, zahrnuje samotné texty právních předpisů, díla právní vědy, tzn. odborné monografie, kompendia a odborné časopisecké články, dále komentářovou a učebnicovou literaturu a texty obsažené v informačních právních systémech dostupných na internetu. Významným zdrojem zkoumané problematiky je rovněž judikatura vyšších soudů.

1 VÝVOJ PRÁVNÍHO INSTITUTU

1.1 Vývoj v letech 1906–1950

Společnosti s ručením omezeným na území dnešní České republiky vznikaly na základě § 3 patentu č. 253/1852 ř. z.,³ přičemž úpravu jiných forem obchodních společností (veřejná obchodní společnost, akciová společnost a komanditní společnost, tichá společnost) obsahoval již rakouský všeobecný obchodní zákoník č. 1/1863 ř. z. Celistvá právní úprava společnosti s ručením omezeným se objevila v právním řádu za dob Rakouska-Uherska přijetím zákona o společnostech s ručením obmezeným č. 58/1906 ř. z.⁴ Tento zákon se svou místní působností nevztahoval na celé území habsburské monarchie, nicméně na Čechy, Moravu a rakouskou část Slezska ano.⁵ Jelikož byly s touto právní formou spojeny mnohé výhody včetně daňových úlev, těšila se popularitě a počet nově zakládaných společností stoupal i po dobu první světové války.⁶

Po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samostatné Československé republiky byla dne 28. 10. 1918 tato právní norma bez dalšího přejata do právního řádu nově vzniklého státního útvaru, čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého. Zákon však nebyl platný pro celé území Československa. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byla působnost tohoto předpisu rozšířena až zákonem č. 271/1920 Sb. s účinností k 1. 5. 1920, tentokrát již však s obsahovými změnami.

Zákon č. 58/1906 ř. z. pojem uvolněného podílu výslovně nezaváděl. Citovaný předpis ve svém § 81 zapovídal, aby společnost nabyla vlastní podíl.⁷ Dle § 76 bylo možno obchodní podíly převádět a dědit. Společník zásadně neměl možnost ze společnosti jednostranným projevem vůle vystoupit, mohl však být společností vyloučen, pokud byl v prodlení se splátkou na kmenový vklad nebo příplatku.⁸ Byli-li společníci v prodlení, mohla je dle § 66 společnost vyzvat k uhrazení dlužné splátky v náhradní lhůtě s minimální délkou jednoho měsíce. Pokud společník dlužnou částku neuhradil ani v dodatečné lhůtě, byli jej jednatelé společnosti oprávněni vyloučit, o čemž musel být takto vyloučený společník následně i zpraven. Onomu prohlášení jednatelů o vyloučení společníka zákon přikládal tyto následky: „*S prohlášením, že jsou vyloučeni, jest spojena ztráta všech práv z obchodního podílu, zejména všech splátek naň vykonaných.*“

³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997, s. 250.

⁴ Dostupný zde: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzga3f6njyfuya>.

⁵ BEJČEK, Josef, ed. *Historie obchodněprávních institutů*: sborník příspěvků z konference pořádané Katedrou obchodního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 10. června 2009 v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 287.

⁶ Tamtéž, s. 289.

⁷ § 81: „*Společnosti se zapovídá a jest bez účinku nabývání a do zástavy brání svých vlastních obchodních podílů.*“

⁸ BEJČEK, Josef a kol., op. cit. 5, s. 289.

Právě ve skutečnosti, že zákon č. 58/1906 ř. z. umožňoval zánik účasti společníka ve společnosti i jednostranným projevem vůle společnosti (tedy bez toho, aby podíl nabyla jiná osoba), lze spatřovat počátek institutu uvolněného podílu v právním řádu České republiky, respektive Československa. Ačkoliv zmiňovaný zákon neobsahuje pojem *uvolněný podíl*, neumožňuje společnosti nabýt vlastní podíl a výslovně zakazuje, aby společník z vlastní vůle ze společnosti vystoupil (aniž by podíl převedl na jiného), je zřejmé, že právě vyloučením společníka prodlévajícího se splacením vkladové povinnosti či příplatku dochází k faktickému uvolnění podílu, neboť tento podíl nikdo jiný v okamžiku vyloučení společníka nevlastní. Výše uvedené lze ostatně doložit i dobovou komentářovou literaturou k § 66, ve které se dokonce objevuje rovněž samotný termín *uvolněný podíl*.⁹

Zákon č. 58/1906 ř. z. rovněž upravoval i závazný postup, jakým mělo být s uvolněným podílem vyloučeného společníka dále nakládáno. Potřebnou právní úpravu obsahovala ustanovení § 67–70 a je možné ho rozdělit do tří na sebe navazujících částí:

1) Dle ustanovení § 67 byla společnost povinna¹⁰ domáhat se splacení kmenového vkladu vyloučeného společníka nejprve po jeho právních předchůdcích. Pokud by se společnost nedomohla splacení kmenového vkladu na nich, byla povinna domáhat se úhrady po dřívějších právních nástupcích.¹¹

2) Jestliže se společnosti nepodařilo vymoci splacení kmenového vkladu po právních předchůdcích, nebo takoví neexistují, mohla společnost přistoupit k prodeji obchodního podílu (§ 68).¹² Pokud výtěžek z prodeje uvolněného podílu převyšoval dlužnou částku, přebytek náležel vyloučenému společníkovi.

3) Nedošlo-li ke splacení kmenového vkladu postupem podle předchozích dvou bodů, byli ostatní společníci povinni kmenový vklad uhradit, a to podle poměru svých podílů na společnosti (§ 70).

Přestože je tedy zřejmé, že institut uvolněného podílu se v zákoně č. 58/1906 ř. z. specifickým způsobem vyskytoval, a to včetně způsobu jakým s ním mělo být následně nakládáno, otázka vlastnických práv k němu zákonem řešena nebyla. Jak již bylo zmíněno výše, společnost nemohla k takovému obchodnímu podílu nabýt vlastnického práva a prohlášením jednatelů

⁹ Srov. PATSCH, Hugo, Petr Celestýn NESÝ, Anděla KOZÁKOVÁ a Josef FUKSA. *Společnost s omezeným ručením podle zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř. z.: svazek 15*. V Praze: V. Linhart, 1934. s. 225 an.

¹⁰ To, že se jedná o povinnost společnosti postupovat nejprve podle § 67, plyne z jazykového výkladu § 68, dle kterého může společnost prodat obchodní podíl až za předpokladu, že nedojde ke splacení vkladu právními předchůdci vyloučeného společníka.

¹¹ Právní předchůdce zaplacením dlužného kmenového vkladu nabyl obchodní podíl vyloučeného společníka.

¹² Prodej se prováděl primárně z volné ruky. Nedošlo-li k prodeji z volné ruky v rámci jednoho měsíce, mohla společnost prodat podíl v dražbě.

společnosti o vyloučení společníka zanikla veškerá práva společníka spojená s podílem (z toho však není zřejmé, zdali je tímto myšleno i vlastnické právo k němu). V případě že bylo možno postupovat podle ustanovení § 67 nebo následně § 68, podíl nabyt nový subjekt, který dlužný kmenový vklad uhradil. Pokud ale bylo postupováno podle § 70, k přechodu vlastnického práva na společníky nedošlo.¹³ Společníci uhradivší dlužnou částku kmenového vkladu totiž „*v poměru svých příspěvků nabudou nároku k zisku a likvidačnímu výtěžku na tento obchodní podíl připadajícímu*“¹⁴ – nikoliv tedy, jak by se dalo očekávat, poměrnou část podílu, respektive vlastnického práva k němu. Naopak, zákon předpokládal, že se jedná o řešení spíše dočasné a že podíl bude v budoucnu prodán. V takovém případě byly společníkům „*vráceny příspěvky od nich dané*“.¹⁵

Vodítkem k odpovědi na otázku, jakým způsobem bylo nahlíženo na vlastnictví uvolněného podílu, je možno hledat opět v dobové komentářové literatuře. V té lze dohledat názor, dle kterého se vyloučením společníka stává uvolněný podíl věcí ničí, resp. *podíl zůstává uprázdněn*, a to až do jeho případného prodeje třetí straně, které k němu vlastnické právo nabude.¹⁶

Pro úplnost dodávám, že platnost zákonů trvala i v období protektorátu Čechy a Morava. Toto bylo zajištěno čl. 12 Výnosu Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb., o Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 16. března 1939.¹⁷

1.2 Vývoj v letech 1950–1991

Zákon č. 58/1906 ř. z. byl v tehdejší Československu zrušen ke dni 31. 12. 1950, zatímco v Rakousku je účinný dodnes. Turbulentní politické změny v období po druhé světové válce, které vyvrcholily únorovým pučem v roce 1948, znamenaly pro Československo odklon od prvorepublikových východisek a krom politických změn s sebou přinesly mj. i změny v hospodářství. Nová garnitura Komunistické strany Československa, respektive její nově zavedené principy a ideály, nebyla založena na úctě k autonomii vůle a svobodnému vlastnictví – úprava společnosti s ručením omezeným se tak stala redundantní.¹⁸ Ke dni 1. 1. 1951 zanikly všechny společnosti s ručením omezeným zřízené podle dřívějších právních předpisů.

¹³ Nejednalo se tak o postup analogický § 215 ZOK.

¹⁴ § 70 zákona o společnostech s ručením obmedzeným č. 58/1906 ř. z., op. cit. sub 4.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ PATSCH, H., NESÝ, P., KOZÁKOVÁ, A. op. cit. sub 9, komentář k § 71 odst. 3, s. 248.

¹⁷ Článek 12 výnosu zněl: „*Právo, platné té doby v Čechách a na Moravě, zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany Německou říší.*“ Dostupné na www.noveaspi.cz.

¹⁸ Viz také BEJČEK, Josef a kol., op. cit. sub 5, s. 292.

Přijetím zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, byl přerušen vývoj obchodního práva na mnoho let.¹⁹ Právní úprava společnosti s ručením omezeným, a tedy i institutu uvolněného podílu, se tak z právního řádu Československa na čtyřicet let zcela vytratila.

Opětovná potřeba úpravy společnosti s ručením omezeným vyvstala až po tzv. sametové revoluci a změně režimu koncem roku 1989. Změna ekonomického prostředí a dynamický rozvoj svobodného podnikání si tuto formu právnické osoby hlasitě žádaly. První vlašťovkou znovuzavedení úpravy společnosti s ručením omezeným do právního řádu České republiky, resp. tehdejšího Československa, byla novela hospodářského zákoníku zákonem č. 103/1990 Sb. s účinností k 1. 5. 1990.

Zvláštní úprava společnosti s ručením omezeným obsahovala pouze čtyři ustanovení²⁰ a byla doplněna šesti obecnými ustanoveními o obchodních společnostech.²¹ Jednalo se to tedy o úpravu skutečně strohou a spíše provizorní,²² což potvrzuje také fakt, že tato úprava platila pouze do konce roku 1991. Tento právní předpis zapovídal společníkům, aby jednostranně ze společnosti vystoupili (§ 106q), a neobsahoval ani další možnosti jednostranného ukončení účasti společníka ve společnosti. Absentovala tak rovněž úprava uvolněného obchodního podílu.

1.3 Vývoj v letech 1992–2013 (obchodní zákoník)

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, nabyl účinnosti 1. 1. 1992 a jeho původní znění samotný pojem uvolněný podíl neobsahoval. Až v pozdější době, po změně obchodního zákoníku zákonem č. 370/2000 Sb. s účinností od 1. 1. 2001, se pojem uvolněný obchodní podíl²³ objevil na jediném místě, a to ve spojení s obnovením podílu jako následku zrušení konkursu na majetek společníka, jehož účast zanikla, když nebylo naloženo s uvolněným podílem podle § 113 odst. 5 a 6 ObchZ (viz § 148 odst. 4 ObchZ). Ačkoliv žádná normativní definice uvolněného podílu na rozdíl od dnešního § 212 zákona o obchodních korporacích neexistovala, je patrné, že odborná literatura a soudní praxe pracovaly s tímto pojmem bez větších obtíží.

Co do obsahu pojmu zákonná úprava počítala s tím, že po zániku účasti společníka ve společnosti zákonem vymezenými způsoby se podíl tohoto společníka stával volným. Podíl se dle Štenglové²⁴ stával *volným* v situaci, kdy účast společníka ve společnosti končí a podíl nepřecházel přímo na dědice, právní nástupce společníka–právnické osoby, anebo na nabyvatele podílu na

¹⁹ HAVEL, Bohumil, op. cit. 1, s. 15.

²⁰ § 106n–106q ObchZ.

²¹ § 106a–106f ObchZ.

²² Pokorná, J. in BEJČEK, J. a kol., op. cit. sub 5, s. 292.

²³ Terminologicky se podíl označoval jako *obchodní podíl*, proto budu nadále v práci používat při popisu právní úpravy účinné v době před přijetím zákona o obchodních korporacích pojem *podíl* i *obchodní podíl*.

²⁴ Štenglová používá pojmy *volný* a *uvolněný* jakožto synonyma, viz ŠTENGLOVÁ, Ivana. Uvolněný obchodní podíl. ObP. – *Obchodní právo* (Wolters Kluwer). 1998, číslo: 7, s. 13.

základě smlouvy o převodu obchodního podílu. Obdobně s tímto pojmem pracovala také jiná odborná literatura.²⁵

Zpočátku, v původním znění § 113 odst. 5 obchodního zákoníku platném až do 31. 12. 2000, bylo formulováno pravidlo, že v případě vyloučení společníka²⁶ může společnost na základě rozhodnutí valné hromady převést jeho podíl na jiného společníka nebo třetí osobu. Současně s tím obchodní zákoník v § 120 pouze stroze stanovil, že společnost nemůže nabývat vlastních podílů. Jelikož zákon neukládal povinnost uvolněný podíl převést, nýbrž tento krok formuloval toliko jako možnost, vedla tato vágnost právní úpravy k nejasnosti, zejména co do postupu naložení s podílem bývalého společníka. Navíc sankci v podobě zrušení společnosti po uplynutí šestiměsíční lhůty, ve které společnost prostřednictvím valné hromady měla uvolněný podíl *vypořádat*, nebo snížit základní kapitál, zákon formuloval opět jako možnost soudu, nikoliv jako povinnost. Poslední zmiňovanou otázku vyřešila právní teorie, a nakonec také soudní praxe, když dospěla k závěru, že při splnění podmínek stanovených zákonem je takový postup povinností soudu.²⁷

Největší diskuse však vyvolávala otázka toho, kdo je majitelem uvolněného podílu a kdo je tedy oprávněn uzavřít převodní smlouvu. Doktrína se pokoušela nedostatek právní úpravy odstranit výkladem, přičemž autoři odborných publikací, bez ohledu na jejich názor v dané problematice, téměř shodně pokazovali na zjevnou vnitřní rozpornost právní úpravy.²⁸

Převažujícím názorem v této otázce se nakonec jevil ten, že uvolněný podíl automaticky, okamžikem zániku účasti společníka ve společnosti, přechází do majetku společnosti, a to po dobu, než s ním společnost dále naloží, byť výslovné znění § 120 obchodního zákoníku nabytí vlastních podílů zapovídalo. Opodstatnění pro tento výklad odporující doslovnému znění zákona bylo nalezeno např. v tom, že § 113 odst. 5 je *lex specialis* ve vztahu k ustanovení § 120 obchodního zákoníku.²⁹ K podpoře tohoto závěru navíc posloužil také fakt, že zákon výslovně určoval jako jednu z možností nakládání s uvolněným obchodním podílem, že jej *společnost může převést na jiného společníka nebo třetí osobu*,³⁰ což implikovalo závěr, že se jedná o majetek společnosti. Nutno podotknout, že argumenty, z jakého důvodu majitelem uvolněného podílu nemohl být

²⁵ Srov. např. PELIKÁNOVÁ, Irena. Komentář k obchodnímu zákoníku [online]. 1996. Praha: Wolters Kluwer, 1996. Komentář k obchodnímu zákoníku. ASPI, Praha 1996, komentář k § 213.

²⁶ Toto pravidlo se vztahovalo v důsledku odkazovacích ustanovení také na jiné případy, kdy účast společníka ve společnosti zanikla (srov. dále v textu).

²⁷ ŠTENGLOVÁ, Ivana, op. cit. sub 24, s. 7.

²⁸ Srov. PELIKÁNOVÁ, Irena, op. cit. sub 25, komentář k § 213 ObchZ; ELIÁŠ, Karel. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Prospektrum, 1997, s. 126.

²⁹ ŠTENGLOVÁ, Ivana, op. cit. sub 24.

³⁰ Tamtéž.

bývalý společník, rezonují o to víc pro dnešní právní úpravu, která se touto, tehdy spíše minoritní názorovou cestou, nakonec vydala.

Ačkoliv podíl (bývalého) společníka přecházel do majetku samotné společnosti a měl tedy majitele, byl v nauce označován jako *uvolněný*. Tzv. uvolnění podílu při zachování jeho povahy *majetkové hodnoty* znamenalo jeho oddělení od předchozího majitele v důsledku ukončení jeho účasti, na čemž nic neměnil ani samotný fakt jeho dočasného přechodu do majetku společnosti.

Z usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 2000, sp. zn. 7 Cmo 783/2000, lze vyčíst, že uvolněný obchodní podíl byl vnímán jako obchodní podíl, jenž „*není přiřazen žádnému ze společníků*“. Tato formulace z mého pohledu dostatečně vystihuje pojetí uvolněného podílu po celou dobu účinnosti obchodního zákoníku.

Po rozsáhle novele č. 370/2000 Sb. ze dne 14. září 2000 (s účinností od 1. 1. 2001) již bylo výslovně formulováno, že obchodní podíl vyloučeného společníka *ex lege* (nikoliv tedy v důsledku projevu vůle – převodu podílu) přechází na společnost, která jej až následně může převést na jiného společníka nebo třetí osobu.³¹ Současně s tím byl změněn navazující § 120 obchodního zákoníku, který do budoucna odkazoval na možnost nabytí vlastního podílu a na postup dle § 113 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku. Tím se dosavadní výkladové obtíže zmíněné výše odstranily.³² Bylo postaveno najisto, že při zániku účasti společníka ve společnosti jeho podíl přecházel ve smyslu § 113 odst. 5 obchodního zákoníku do vlastnictví společnosti a společnost měla následně postupovat podle již zmíněného § 113 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku, tedy podíl buď (vlastním jménem³³) na základě rozhodnutí valné hromady převést na jiného společníka nebo třetí osobu, anebo, pokud se tak nestane, rozhodnout v zákonem stanovené lhůtě o snížení základního kapitálu společnosti, nebo o převzetí podílu ostatními společníky za úplatu ve výši vypořádacího podílu.

Pro úplnost nutno zdůraznit, že rozhodnout o převodu obchodního podílu na třetí osobu mohla valná hromada učinit bez ohledu na to, zda společenská smlouva převod připouští či

³¹ § 113 odst. 5: „*Obchodní podíl (§ 114) vyloučeného společníka přechází na společnost, která jej může převést na jiného společníka nebo třetí osobu. O převodu rozhoduje valná hromada.*“

³² Důvodová zpráva k zákonu č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, k bodu 121 (§ 120 a § 121), dostupné na noveaspi.cz: „*Úprava § 120 odst. 1 řeší sporný problém, zda při uvolnění obchodního podílu přechází obchodní podíl do majetku společnosti anebo nikoliv. Navrhovaná právní úprava zakazuje společnosti pouze smluvně nabývat vlastní obchodní podíly a brát je do zástavy, avšak výslovně připouští přechod vlastního obchodního podílu na společnost v případě, že dochází k uvolnění obchodního podílu, s tím, že společnost není oprávněna vykonávat práva společníka a musí vytvořit rezervní fond ve výši, v jaké bude vlastní obchodní podíl vykazovat v aktivech.*“

³³ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA a Miloš TOMSA. *Obchodní zákoník: komentář*. 2005. 10., podstatně rozšířené vydání. V Praze: C. H. Beck, 2005. Beckova edice komentované zákony, s. 379.

nikoliv,³⁴ a převod nepodléhal omezením dle § 196a obchodního zákoníku.³⁵ Valná hromada při rozhodnutí o převodu obchodního podílu rozhodovala o samotném faktu převodu a také o osobě nabyvatele, nikoliv však o ceně tohoto převodu.³⁶

Relevantními právními skutečnostmi pro tzv. uvolnění podílu byly ty skutečnosti, v jejichž důsledku zanikala účast společníka ve společnosti, pokud podíl nepřecházel na žádného právního nástupce.³⁷ Přestože § 113 odst. 5 hovořil toliko o podílu *vyločeného společníka*, obdobnou aplikaci § 113 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku na ostatní případy zániku účasti společníka ve společnosti bylo možné vyčíst z výslovných odkazů na toto ustanovení v § 116 odst. 3, § 148 odst. 1 a 2, § 149 a § 149a obchodního zákoníku. Je tedy zcela zřejmé, že postup pro nakládání s uvolněným podílem dopadal na všechny způsoby zániku účasti společníka ve společnosti, nebyla-li ukončena účast společníka převodem (nebo přechodem) na třetí osobu.

V případě, kdy účast společníka byla ukončena v důsledku jeho zániku nebo smrti bez právního nástupce, kadučního řízení, vyloučení společníka soudem, dohodou společníků o ukončení účasti společníka, zrušení účasti společníka soudem (včetně zrušení účasti dědice soudem ve smyslu § 116 odst. 2 ObchZ), právní mocí rozhodnutí o prohlášení konkursu na majetek společníka nebo pravomocným nařízením výkonu rozhodnutí postižením podílu společníka nebo vydáním exekučního příkazu k postižení podílu společníka po právní moci usnesení o nařízení exekuce, společníkovi vznikalo ve smyslu § 150 ObchZ³⁸ právo na vypořádací podíl, zatímco jeho podíl přecházel jakožto uvolněný na společnost. Vypořádací podíl se v obchodním zákoníku stanovil podle § 61 odst. 2 a jeho výše nevycházela ani nesouvisela s tím, jak společnost naložila s uvolněným podílem. Také určování jeho výše prošlo dynamickým vývojem v rámci soudní praxe, až nakonec judikaturní závěry našly odraz v dnešní právní úpravě, zejména v § 36 odst. 3 ZOK.

Právo na vypořádací podíl měl společník, který zcela splatil svůj vklad poté, co společnost naložila s uvolněným podílem podle § 113 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku a nejpozději uplynutím zákonné šestiměsíční lhůty, nebyla-li společenskou smlouvou stanovena lhůta delší. Zánik účasti

³⁴ Srov. obecné pravidlo převoditelnosti podílu v § 115 odst. 2 ObchZ na třetí osobu: „Připouští-li to společenská smlouva, může společník převést svůj obchodní podíl na jinou osobu. Společenská smlouva může podmínit převod obchodního podílu na jinou osobu.“

³⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2013, sp. zn. 29 Cdo 1110/2012.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ POKORNÁ, Jarmila. *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Komentář k § 120: „Společnost může nabýt vlastní obchodní podíl právními skutečnostmi, v jejichž důsledku společníkovi končí jeho účast ve společnosti a obchodní podíl nepřechází na žádného právního nástupce, nýbrž se uvolňuje a přechází na společnost.“

³⁸ § 150 odst. 1: „Jestliže přešel obchodní podíl na společnost, vzniká společníkovi, jehož účast ve společnosti zanikla, nebo jeho právnímu nástupci právo na vypořádací podíl (§ 61 odst. 2). Tento podíl se určuje poměrem obchodního podílu, nestanoví-li společenská smlouva něco jiného.“

společníka a zároveň přechod podílu na společnost byly zákonnými předpoklady pro vznik práva
společníka na vypořádací podíl.³⁹

Charakteristickým pro uvolněný podíl bylo především to, že společnická práva byla po
dobu setrvání podílu v majetku společnosti sistována. Z pohledu výkonu společnických práv a
povinností společnost nevykonávala po dobu, po kterou se podíl nacházel v jejím majetku, žádná
práva ani povinnosti náležející za běžného stavu společníkovi.⁴⁰

Ve všech případech se výraz *uvolněný* váže na obchodní podíl v tom smyslu, že ho
identifikuje jakožto obchodní podíl společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, přičemž nadále
již není žádná vazba mezi společníkem a podílem, neboť společník nemá žádné právo spojené
s jeho předchozí účastí ve společnosti (s výjimkou vypořádacího podílu, který se považoval za
jeden z projevů podílu) ani žádné právo k podílu, který pozbyl. Společníkovi svědčí nárok na
pouhé materiální vypořádání (vypořádací podíl), který ovšem koresponduje s jeho současným
pozbytím podílu a představuje tak jakousi kompenzaci *za podíl*. Tento konstrukt se jeví být zřejmě
celkem bezproblémovým potud, že společnost nabývá takto uvolněný obchodní podíl v souladu
s výslovnou zákonnou licencí a stává se tak majitelem vlastního podílu. Je tak zachována
kontinuita obsahu podílu (k tomu viz dále). Společnost prostřednictvím svých orgánů nadále
nakládá s podílem zákonem stanoveným způsobem jako s vlastním, byť není oprávněna vykonávat
práva a povinnosti společníka spojené s tímto uvolněným podílem. V této souvislosti bylo nutné
vypořádat se s otázkou, zda společnost je či není vlastním společníkem, nikoliv pouze majitelem
obchodního podílu.^{41 42}

Odpověď na tuto otázku nepřímou formuloval ve svém usnesení Nejvyšší soud ze dne 29.
3. 2011 pod sp. zn. 29 Cdo 282/2010, který posuzoval případ, v němž ze dvou společníků účast
jednoho zanikla a jeho podíl se považoval nadále za uvolněný, byl tedy v majetku společnosti.
Zbývající společník by tedy mohl být považován za jediného společníka a společnost za
jednočlennou, pokud by se na podíl v majetku společnosti pohlíželo tak, jako by společnost nebyla
vůbec společníkem. Nejvyšší soud vyjádřil závěr, že co se týče samotné *formy* rozhodování,⁴³ není
třeba svolávat valnou hromadu, neboť by ohledně uvolněného podílu společnost beztak nemohla

³⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3645/2008, a usnesení Nejvyššího soudu ze
dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4505/2014.

⁴⁰ POKORNÁ, Jarmila, op. cit. sub 37, komentář k § 120 ObchZ: „Po dobu, kdy společnost má vlastní obchodní podíl
ve svém majetku, zůstává zachována jeho povaha jiné majetkové hodnoty a systémového spojení společnických práv
a povinností, které tvoří jeho obsah... Společnost však nesmí být sama sobě společníkem a vykonávat práva, která
jinak přísluší společníkovi. Pokud je po tuto dobu ve společnosti jen jediný společník, postupuje se podle pravidel o
jednočlenné společnosti.“

⁴¹ Tamtéž.

⁴² ČECH, Petr. Kolik společníků má společnost s ručením omezeným? *Právní rádce*. Praha, 2012, 2012(2), s. 13–16.

⁴³ Řešila se otázka rozhodnutí o tom, jak společnost naloží se svým podílem, přičemž měla jednoho společníka
plnohodnotného a podíl druhého byl považován za uvolněný.

hlasovat a postačí tedy forma rozhodnutí jediného společníka. Zároveň tím ale Nejvyšší soud neřekl, že by společnost byla v této situaci považována za jednočlennou. Čech, který toto rozhodnutí ve svém článku analyzoval, uvedl, že by takový závěr považoval za nesprávný.⁴⁴ Stejně tak by se podle Čecha neaplikoval na společnost zákaz řetězení nebo zákaz omezení převoditelnosti obchodního podílu na třetí osoby.⁴⁵ Ze shora uvedeného vyplynulo, že společnost měla být po dobu existence uvolněného podílu považována za vlastního společníka bez ohledu na sistaci výkonu společnických práv. Teleologickým výkladem by však bylo zřejmě možné dospět k určitým výjimkám, ať už se jedná o požadavek formy rozhodnutí valné hromady o naložení s uvolněným podílem,⁴⁶ nebo o vyloučení možnosti přechodu podílu na právního nástupce, když je jeden společník *plnohodnotný* a druhým je sama společnost s uvolněným podílem.⁴⁷ Tento výklad se mi jeví logický a správný.

Soudím, že obsah pojmu *uvolněný podíl* byl poněkud odlišný od toho dnešního. Pokorná v učebnicové literatuře na několika místech uvádí, že se podíl vyloučeného společníka *uvolňuje*, přičemž společnost je povinná s ním naložit podle § 113 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku.⁴⁸ Žádné explicitní vymezení uvolněného podílu však v dřívější odborné literatuře nenalezneme. Uvolnění podílu dle předcházející právní úpravy charakterizovalo stav vzniklý po zániku účasti společníka ve společnosti, kdy byly přetřhány veškeré vazby mezi společníkem a společností, stejně tak mezi společníkem a jeho podílem, s výjimkou práva na vypořádání. Platná právní úprava oproti tomu zachovává vazbu společníka na uvolněný podíl i po zániku jeho účasti, a to formou nadále trvajících vlastnického práva, jak podrobněji vysvětlím dále.

Stejně jak je tomu dnes, i za účinnosti obchodního zákoníku byl stav uvolnění podílu vnímán jako přechodný a nežádoucí, dříve zejména proto, že se jednalo o výjimku z pravidla, že společnost nevlastní své podíly. S uvolněným podílem musela společnost naložit zákonem předjímaným způsobem a v zákonem daných relativně krátkých lhůtách, řečeno zjednodušeně, se *zbavit* uvolněného podílu a obnovit tak běžný stav, tedy stav odpovídající běžnému uspořádání společnosti a souladnému se společenskou smlouvou. Po novele účinné od roku 2001 (jak je popsáno výše) však mám za to, že teoreticko-právní otázky spojené s uvolněným podílem téměř nevyvstávaly, případně minimálně. Jakkoliv jsem přesvědčena o tom, že tento problém byl celkem

⁴⁴ ČECH, Petr, op. cit. sub 42, s. 14.

⁴⁵ Byl-li by společník jediný, obchodní podíl by nemohl být omezeně převoditelný.

⁴⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 29 Cdo 282/2010.

⁴⁷ Srov. ČECH, Petr, op. cit. sub 42, s. 15: „Vyslovuji tudíž přesvědčení, že v případě smrti zbylého společníka před tím, než stihne rozhodnout o tom, že uvolněný podíl přejde do jeho majetku, je na společnost nutno také pro účely aplikace právní úpravy dědění nahlížet, jako by zbylý společník byl ve společnosti jediným. Obchodní podíl by tak měl přejít na dědice zbylého společníka, nikoliv do majetku společnosti.“

⁴⁸ ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Miroslava BARTOŠÍKOVÁ. *Kurs obchodního práva: právnické osoby jako podnikatelé*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. Beckovy právnické učebnice, s. 205.

uspokojivě překonatelný výkladem, Pokorná při hodnocení předchozí právní úpravy v obchodním zákoníku zmiňuje, že „*problémem bylo ukotvení práva na vypořádací podíl, které vyplývá z účasti na společnosti v situaci, kdy tato účast již neexistuje*“.⁴⁹ Oproti tomu současná právní úprava má znatelně více takových problémů a řada z nich působí potíže také v praxi.

Domnívám se, že právní úprava obsažená v obchodním zákoníku trpěla nedostatečnou propracovaností a mezerovitostí,⁵⁰ které byly novým zákonem o obchodních korporacích do jisté míry odstraněny, avšak (anebo právě proto) nevykazovala tolik koncepčních a logických rozporuplností, kterými trpí dnešní právní úprava.

1.4 Vývoj v letech 2014–2020 (zákon o obchodních korporacích účinný do 31. 12. 2020)

Z věcného záměru zákona o obchodních korporacích, komentovaných důvodových zpráv k ZOK, argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona, ani z dalších zdrojů se mi bohužel nepodařilo zjistit explicitně vyjádřené důvody vedoucí zákonodárce k přepracování dosavadní koncepce uvolněného podílu (odhlédnu-li od změn vyvolaných samotnou změnou právní povahy podílu). Důvodová zpráva pouze uvádí, že „*nově a odlišně od stávající úpravy je řešena problematika vypořádacího podílu a následně u společnosti s ručením omezeným také problematika uvolněného podílu (viz s.r.o.)*“.⁵¹ Při práci s odbornou literaturou v rámci sepsu této práce jsem však zjistila, že ideje zásadně shodné s dnešní právní úpravou, které se ovšem tehdy neprosadily, již v roce 1997 popisoval v jednom z odborných článků Eliáš.⁵² Novelou č. 370/2000 Sb. ze dne 14. 9. 2000 se tehdy vydal zákonodárce jinou cestou.

Zákonem o obchodních korporacích se pojem *uvolněný podíl* poprvé zavádí v § 212 odst. 1 ZOK. Důvodová zpráva k § 212 ZOK je úsporná a k nové právní úpravě uvolněného podílu bohužel nedává žádný rozsáhlejší komentář. Důvodová zpráva výslovně uvádí, že ukončením účasti sice (bývalému) společníkovi vzniká právo na vypořádací podíl, ale „*je spojeno s uvolněným podílem*“.⁵³ Za značně zjednodušené lze považovat konstatování, že se jedná o změnu (pozn.: oproti předchozí právní úpravě) týkající se naložení s uvolněným podílem a že smyslem je

⁴⁹ Pokorná, J. in LASÁK, Jan, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a Tomáš DOLEŽIL. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k § 212.

⁵⁰ Ostatně celá právní úprava s. r. o. v obchodním zákoníku byla podle řady autorů zatížena nepřesností, nejednoznačností a mezerovitostí z důvodu nedostatečné historické zkušenosti zejména v porovnání se západními sousedními zeměmi, viz BEJČEK, Josef a kol., op. cit. sub 5, s. 296.

⁵¹ Důvodová zpráva § 31 až 43 ZOK, op. cit. sub 1, s. 42–44.

⁵² Eliáš popisuje, v prostředí tehdejší právní úpravy, jak si vykládá § 113 odst. 5 a § 120 ObchZ: „*(...) společnost tedy spravuje majetkovou hodnotu, která stále náleží osobě, jejíž účast sice ve společnosti zanikla a není tedy společníkem – avšak jen v důsledku toho nemůže být „vyvlastněna“*. Odůvodňuje tento výklad zákazem společnosti nabývat podíl do svého majetku ve smyslu § 120 ObchZ.“ Srov. in ELIÁŠ, Karel. *Smrt člověka a obchodní společnosti*. Ad Notam. 1997, 1997(3), s. 55.

⁵³ ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017. Velké komentáře, s. 461.

víceméně uvolněný podíl prodat a z jeho výtěžku stanovit vypořádací podíl.⁵⁴ Stanovení vypořádacího podílu ve společnosti s ručením omezeným, který může oproti předchozí právní úpravě vycházet z výtěžku získaného prodejem uvolněného podílu, je sice novinkou, nikoliv však jedinou či nejpodstatnější.

Způsoby ukončení účasti ve společnosti zůstaly zachovány s tím, že došlo k rozšíření o dispozitivní jednostranné vystoupení společníka pro případ zásadních změn ve společnosti anebo při neudělení souhlasu valné hromady s převodem podílu podle § 207 ZOK. Až na nepodstatné detaily a systematické přeskupení nebyla speciálně tato problematika novým zákonem o obchodních korporacích významně dotčena. Rozhodně pozitivní změnou je detailní zpracování ustanovení týkajících se nakládání s uvolněným podílem, které doposud v obchodním zákoníku chybělo, když k tomu nebyl důvod. Jedná se o § 212–215 ZOK, jak již uvádím výše.

Komentář k ZOK⁵⁵ dále uvádí, že oproti předchozí právní úpravě uvolněný podíl nepřechází na společnost, ale zůstává ve vlastnictví bývalého společníka. Důvodová zpráva v této souvislosti počítá s tím, že společnost je povinna s uvolněným podílem naložit jako s *věcí cizí*.⁵⁶ Právě toto pojetí se jeví být nejobtížněji uchopitelné nejenom z pohledu teorie, ale především z pohledu praxe, kdy uvolněný podíl bývá v případě společníků–obchodních korporací předmětem účetních operací a je nejasné, jak takové operace provádět, když se z pohledu právního jedná o věc cizí (srov. kapitola 6.4 této práce). Nehledě na to tato koncepce působí potíže z toho důvodu, že právě absence právního nástupce je předpokladem pro uvolnění podílu, nejsou tedy v praxi vyloučeny situace, kdy bývalý společník jednoduše po zániku účasti ve společnosti neexistuje. K tomu však blíže v jiných částech této práce.

Oproti dřívější úpravě v § 113 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku došlo, v souladu s celkovým trendem soukromého práva, k posílení autonomie vůle společníků, kterou respektuje právní úprava uvolněného podílu, když společníci mohou významně ovlivnit způsob nakládání s uvolněným podílem, vyvážení kompetencí jednotlivých orgánů společnosti při rozhodování o nakládání s uvolněným podílem a realizaci prodeje uvolněného podílu, k relativně preciznímu vymezení postupu a limitů rozhodování, stanovení lhůt, ukotvení předkupního práva ostatních společníků apod. Logicky ve spojení s těmito změnami vyvstává celá řada dílčích nebo i komplexních otázek, zejména pak zda nová právní úprava může být funkční, zda je spravedlivá, zda reflektuje dostatečným způsobem fakticky existující střet jednotlivých zájmů ve společnosti

⁵⁴ Důvodová zpráva k § 202–215 ZOK, op. cit. sub 1, s. 106–108.

⁵⁵ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

⁵⁶ Důvodová zpráva k § 202–215 ZOK, op. cit. sub 1, s. 107.

(např. při započítávání nákladů společnosti či při prodeji), zda respektuje zásady, na kterých stojí korporátní právo, např. zásadu poctivého vypořádání se společníkem apod.

Už v začátcích, ještě před nabytím účinností ZOK, poměrně důrazně kritizoval některé aspekty nové právní úpravy společnosti s ručením omezeným Pelikán, ze kterých lze zejména zmínit výhrady k nové *bezobsažnosti* základního kapitálu, přibližování společnosti s ručením omezeným akciové společnosti a upozornil na to, že se prosadila tendence části doktríny, která zapomíná na silné osobní rysy společnosti s ručením omezeným, což považuje za nesprávné⁵⁷. V dnešní době již můžeme konstatovat, že tento trend sílí i nadále, a osobně vnímám negativní dopady této právní úpravy na celou řadu vztahů v korporátním právu. Čech rovněž hodnotil některé dílčí otázky nového ZOK, včetně těch týkajících se nové právní úpravy uvolněného podílu, potažmo podílu vypořadacího.⁵⁸ Mimo jiné zmiňoval, že výše vypořadacího podílu bude plně v rukou společnosti a její (ne)šikovnosti při prodeji podílu, což by mohlo odporovat zásadě rovnosti, neboť povinný by při této koncepci určoval sám obsah svého dluhu.⁵⁹ Tento závěr formulovaný Čechem sdílím a uvedené považuji za jeden z největších nedostatků aktuální právní úpravy uvolněného podílu.

Aniž bychom se však stihli sžít s novou právní úpravou, ZOK byl předmětem poměrně rozsáhlých změn. Domnívám se, že odstranění zjevných chyb je zcela na místě, přesto je nová právní úprava opět plná nejasností.

1.5 Novela zákona o obchodních korporacích účinná od 1. 1. 2021

Zákon o obchodních korporacích, jakožto součást rekodifikace soukromého práva, nabyt účinnosti dne 1. 1. 2014. V praxi je tedy uplatňován přes sedm let.

Dne 12. 2. 2014 se vláda České republiky ve svém programovém prohlášení zavázala průběžně analyzovat uplatňování nového občanského zákoníku a související legislativy v aplikační praxi a podle výsledků analýzy připravit novelizaci odstraňující zjištěné nedostatky, mezery a nejasnosti. Ministerstvo spravedlnosti jakožto gesční resort shromáždilo podněty odborné i laické veřejnosti a na jejich základě dospělo k závěru, že stávající právní úprava obsahuje některá nedostatečná či neoptimální řešení.⁶⁰

Výsledkem shora uvedeného prohlášení vlády je předložení a následné přijetí zákona č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon o obchodních korporacích, jehož účinnost nastala dne

⁵⁷ PELIKÁN, Robert. *Několik poznámek k úpravě společnosti s ručením omezeným v novém zákoně o obchodních korporacích*. Obchodněprávní revue, 2012, č. 3.

⁵⁸ ČECH, Petr. *S.r.o. po rekodifikaci*. Právní rádce. Praha: Economia, 2012, 2012(5), s. 16.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Programové prohlášení vlády schválené dne 12. února 2014, s. 13, bod 3.11.

1. 1. 2021. Jednotlivé změny vyplývající z této novely ZOK, které považuji za relevantní pro předmět mé práce, budu nadále uvádět a komentovat v kapitolách popisujících aktuálně platnou právní úpravu.

2 Východiska právní úpravy uvolněného podílu

2.1 Smysl a účel institutu uvolněného podílu v právním řádu

Při interpretaci norem je nepochybně nutné pracovat s jednotlivými interpretačními metodami. Jelikož předmětem mého zkoumání je právní institut uvolněného podílu, tedy celý komplex norem, který ve svém souhrnu zasahuje do právní oblasti zániku účasti společníka ve společnosti, reguluje vypořádání se společníkem a také vnitřní fungování společnosti⁶¹ po dobu dočasné existence uvolněného podílu, jevílo se mi nezbytné věnovat pozornost smyslu, účelu a funkci, které má tento institut v širším kontextu plnit.

Je zjevné, že tato právní úprava zasahuje svou regulací do řady různých, někdy protichůdných, zájmů. Smyslem práva je podle Melzera „*autoritativně rozhodnout potencionální či existující střety zájmů ve společnosti*“, přičemž „*důvodem konkrétní právní regulace je preference určitého zájmu oproti zájmům ostatním*“.⁶² Zatímco smyslem právní normy je stanovení určitého pravidla chování, jejím účelem je zodpovězení otázky, proč je toto chování normováno tak, jak je normováno. Melzer o účelu interpretovaného ustanovení píše: „*Teprve pokud zjistíme, jaký účel je s ním spjat, můžeme porozumět i právní normě, která je jeho smyslem, můžeme poznat jeho „vis ac potestas*“.“⁶³ Zároveň podle něho platí, že „*zdrojem argumentů mohou být všechny informace, které mohou s rozumnou pravděpodobností vést k možným účelům zákona a které mohou sloužit k posouzení vztahu účel – prostředek*“.⁶⁴

Úvodem k problematice uvolněného podílu nutno konstatovat, že účel aktuální právní úpravy uvolněného podílu nelze z veřejně dostupných zdrojů, až na drobné a sporadické zmínky v odborné literatuře, vyčíst. Do pojmů smysl a účel právní normy také vstupuje funkce daného právního institutu. Funkcí uvolněného podílu je podle některých autorů přeměna (uvolněného) podílu na peníze, které budou vyplaceny coby vypořádací podíl.⁶⁵ Eichlerová⁶⁶ uvádí: „*Smyslem institutu uvolněného podílu je získání peněžních prostředků na vypořádání s bývalým společníkem. Toho společnost docílí buď tím, že uvolněný podíl prodá, nebo rozhodne o jeho přechodu na*

⁶¹ Vnitřní fungování s. r. o. upravuje zakladatelské právní jednání, tedy společenská smlouva nebo zakladatelská listina, srov. Šimíčková-Krůsová, M. in RABAN, Přemysl a kol. *Obchodní právo*. Brno: Václav Klemm, 2020, s. 215.

⁶² MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 161.

⁶³ MELZER, Filip, op. cit. sub 62, s. 162.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Pokorná, J. in LASÁK, Jan a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212; Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, Ivana, op. cit. sub 53, s. 461: „*Základní funkce uvolněného podílu je jeho konverze na peníze, které budou vyplaceny coby vypořádací podíl.*“

⁶⁶ ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 313.

ostatní společníky, či příp. rozhodne o snížení základního kapitálu o vklad připadající na uvolněný podíl.“ Domnívám se, že je tento pohled správný, byť poněkud neúplný, jak vysvětlím dále.

Vznikem neboli zápisem do obchodního rejstříku nabývá korporace své plné právní samostatnosti. Jedná se o normativní princip,⁶⁷ jehož podstatou je, že společnost i přes svůj smluvní základ (dohoda budoucích společníků směřující k založení) může vzniknout a existovat pouze po splnění zákonných podmínek stanovených pro její vznik a existenci. S tím souvisí také v nauce známý princip *nucené formy*, tedy omezené volnosti korporačního uspořádání a kogentní úprava základní charakteristiky každé formy korporace.⁶⁸

Zakladatel se stává členem nově vzniklého zcela právně i majetkově autonomního subjektu, přičemž nadále již vlastní pouze podíl v této korporaci, aniž by měl jakýkoliv vztah k jejímu majetku nebo k předmětu vkladu, který zakladatel do korporace vnesl. Vklady vnesené do základního kapitálu společnosti se zásadně nevrací (§ 16 odst. 1 ZOK). Majetková samostatnost korporace je bezpochyby nejvýznamnější předností pro její zakladatele. Historickým důvodem vzniku korporací bylo sdružování osob za účelem společného dosahování cílů,⁶⁹ což charakterizuje korporace dodnes. Kapitálová společnost je označována jako „*organizovaný útvar, který je vždy ustaven k dosahování určeného(určitého) účelu*“.⁷⁰ Podle Černé má člen obchodní korporace „*přispívat k naplnění zájmu obchodní korporace...*“, což je spojeno s povinností loajality člena vůči obchodní korporaci a podotýká, že tato povinnost není ve všech obchodních korporacích shodná, neboť slábne s posilující se kapitálovou povahou obchodní korporace.⁷¹

Společnost s ručením omezeným je zákonem o obchodních korporacích definována jako společnost kapitálová (§ 1 odst. 2 ZOK), právní nauka ji však tradičně řadí mezi společnosti kapitálové s prvky společnosti osobní. Eichlerová uvádí, že má „*v zásadě*“ kapitálovou povahu, když kapitálové prvky převažují nad osobními.⁷² Dědič s Lasákem konstatují, že „*má určité rysy osobní společnosti*“.⁷³ Lochmanová ji výslovně označuje za smíšenou.⁷⁴

Kapitálová povaha se vyznačuje především tím, že většina práv a povinností společníka se odvíjí od jeho kapitálového přínosu, přičemž členství v kapitálové společnosti je založeno a

⁶⁷ Tamtéž, s. 109.

⁶⁸ Tamtéž, s. 65.

⁶⁹ Tamtéž, s. 24.

⁷⁰ Ronovská K. in LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I: Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2015. Velké komentáře, komentář k § 144.

⁷¹ ČERNÁ, Stanislava, op. cit. sub 66, s. 135.

⁷² Eichlerová, K. in ČERNÁ, Stanislava, op. cit. sub 66, s. 287, shodně také nové vydání, srov. ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 317.

⁷³ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Miloš TOMSA. *Základy obchodního práva: vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges), s. 257.

⁷⁴ ROZEHNAL, Aleš a kol., *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 348.

odvozeno od *vkladu* do základního kapitálu, není tedy vázáno na konkrétní osobu (absentuje striktní sepětí společníka se společností). Smrt či zánik společníka nezakládá zákonný důvod pro zrušení společnosti.⁷⁵ Pro kapitálové společnosti je tedy typické, že nejsou vázané na své společníky v tom smyslu, že jejich výměna či zánik nemá dopad na *existenci* společnosti. S tím souvisí také širší možnost převoditelnosti podílu společníka oproti osobním společnostem, kde je převoditelnost v zásadě vyloučena, a také povinně vytvářený a relativně fixní základní kapitál, který je možné měnit pouze formalizovaným zákonem předjímaným postupem. Determinujícím znakem kapitálové povahy společnosti s ručením omezeným je rovněž omezené ručení za dluhy korporace jakožto projev majetkového propojení mezi společníky a společností. Explicitně pak ve společnosti s ručením omezeným ručí společníci za závazky společnosti společně a nerozdílně do výše, v jaké *nesplnili* (tedy alespoň některý ze společníků) vkladové povinnosti podle stavu zapsaného v obchodním rejstříku v době, kdy byli věřitelem vyzváni k plnění (§ 132 odst. 1 ZOK).⁷⁶

Společnost s ručením omezeným je nejčastější formou obchodní společnosti. Ze své osobní advokátní praxe vím, že obliba této právní formy vzrostla zejména se snížením požadavku na minimální výši základního kapitálu, resp. na minimální výši vkladu společníka na 1 Kč (§ 142 odst. 1 ZOK). I přes klesající funkci základního kapitálu, který např. Havel již nepovažuje za koncepční prvek společnosti s ručením omezeným,⁷⁷ je zachováno omezené ručení společníků, stejně jakož i absolutní majetková samostatnost společnosti ve vztahu k jejím společníkům. Právní úprava nepochybně tenduje k maximálnímu zjednodušení a zpřístupnění tohoto typu obchodní společnosti široké veřejnosti především za účelem podnikání. Ačkoliv poskytuje podnikatelům tzv. *corporate veil*, náklady na její založení a provoz jsou minimální. Nakonec jsou tyto společnosti využívány nejenom za účelem diverzifikace podnikatelského rizika pro dílčí, krátkodobé, samostatné projekty, koncernové struktury, ale i pro zcela drobné podnikání, často realizované jediným společníkem, rodinné společnosti aj. To má za následek, že se v praxi stalo obvyklým, že jsou společníci těchto společností sami členy statutárního orgánu, zaměstnanci apod., jejich přínos pak nespočívá toliko v kapitálu, ale spíše v osobních vkladech, ať už se jedná o jejich vlastní činnost, know-how, obchodní kontakty apod. V tomto ohledu spatřuji čím dál větší propast mezi vymezením společnosti s ručením omezeným jakožto společnosti *kapitálové* (§ 1 odst. 2 ZOK), kde se na společníka hledí spíše jako na investora, a tím, jak se role společníka ve společnosti

⁷⁵ ČERNÁ, Stanislava, op. cit. sub 66, s. 97.

⁷⁶ Srov. relativně nové rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 27 Cdo 5507/2017.

⁷⁷ Havel B. in ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2020. Velké komentáře, In: beck-online.cz [právní informační systém], [cit. 31. 5. 2021], komentář k § 132 ZOK.

s ručením omezeným vyvíjí v praxi. Ficner uvádí, že účast společníka na kapitálové obchodní společnosti má investiční charakter.⁷⁸ Přitom se osobně domnívám, že tento závěr platí pro společnost s ručením omezením již pouze v teoretické rovině. Do popředí reálně fungujících společností se podle mé zkušenosti dostává v čím dál větší míře prvek osobní, přičemž důvodem je právě skutečnost, že společnost stále poskytuje výhody společnosti kapitálové.

Je nepochybně nutné, s ohledem na účel této právní formy korporace ve smyslu dostupnosti a vhodnosti pro menší podnikatelské projekty a užší, neveřejné, společenské struktury, aby účast konkrétních společníků nebylo možné libovolně ukončit a aby pro takové ukončení účasti existovala předem definovaná pravidla. Takto nastavený systém totiž chrání ostatní společníky před překotnými a nedůvodnými změnami ve společenské struktuře, která zejména ve společnosti s ručením omezeným bývá důležitou složkou trvalého fungování společnosti a realizace jejího účelu.

Problematika uvolněného podílu a souvisejících otázek je výrazně ovlivněna tím, že platná právní úprava nahlíží na společnost s ručením omezeným jakožto na korporaci se silně *vázaným členstvím*⁷⁹. Mám za to, že praxe si tento náhled také žádá. Společnost s ručením omezeným se stále považuje za společnost soukromou a *relativně* uzavřenou.⁸⁰ Je však nepřehlédnutelný posun nauky svou výkladovou činností, nebo Nejvyššího soudu svou rozhodovací praxí, k prosazování zásady autonomie vůle, resp. smluvní volnosti, a tedy výrazné dispozitivnosti právní úpravy společnosti s ručením omezeným, což má za následek také liberalizaci pravidel vázaného členství. Osobně tyto tendence nepovažuji vždy za bezproblémové, neboť vázané členství ve společnosti s ručením omezeným chrání nejenom společníky, nýbrž také společnost samotnou, a především její věřitele. Větší míra regulace v souvislosti s ukončením účasti společníka ve společnosti se mi jeví racionální.

V první řadě k výměně společníků ve společnosti dochází prostřednictvím dispozice s podílem. Jelikož je korporace tvořena společenstvím osob, jejím právním základem je zásadně smlouva,⁸¹ a to smlouva *sui generis*.⁸² Aktuálně platná právní úprava společnosti s ručením omezeným je založena na relativně volné dispozici s podílem – *výměna* společníka za jiného je z právního hlediska triviální záležitostí, společníci přitom prostřednictvím úpravy ve společenské smlouvě mohou společnost dokonce zcela otevřít či zcela uzavřít.

⁷⁸ Ficner, T. in RABAN, Přemysl a kol., op. cit. sub 61, s. 141.

⁷⁹ ONDŘEJ, Jan. *Ukončení podnikání*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 187.

⁸⁰ HAVEL, Bohumil, op. cit. sub 56, s. 85; LÁLA, Daniel. *Druhy podílů v kapitálových společnostech*. V Praze: C. H. Beck, 2020. Beckova edice právní instituty, s. 22.

⁸¹ ČERNÁ, Stanislava, op. cit. sub 66, s. 104.

⁸² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 3. 2000, sp. zn. 2 Cdo 2230/99.

Oproti akciové společnosti, také kapitálové společnosti, ve které nelze vyloučit převoditelnost akcií (§ 270 ZOK) a ukončení účasti je tak řešeno kromě převodu nebo přechodu akcií také snížením základního kapitálu (např. vyloučení akcionáře pro porušení vkladové povinnosti podle § 345 a násl.), právní úprava společnosti s ručením omezeným umožňuje ukončit účast společníka, aniž by se tak dělo dispozicí s podílem. Důvodem je vyšší míra vzájemné vazby společníků společnosti s ručením omezeným mezi sebou a se společností samotnou. Osobní prvek, tedy konkrétní subjekt obsazující pozici společníka, není svým významem ve společnosti s ručením omezeným zanedbatelný.

Jelikož podíl představuje účast a práva a povinnosti z této účasti plynoucí, nebude vždy možné najít zájemce o jeho nabytí, případně také získat souhlas ostatních společníků, vyžaduje-li to společenská smlouva, nebo splnit jiné podmínky převodu. Kdyby se ukončení účasti ve společnosti realizovalo výhradně skrze převod podílu, docházelo by v praxi ke zcela nežádoucím jevům, jako je uvíznutí společníka ve společnosti, nemožnosti se zbavit společníka porušujícího své povinnosti či zbytečným zásahům exekutorů nebo insolvenčních správců do života společnosti při vymáhání pohledávek po společníkovi. Stejně tak, v případě nemožnosti omezit přechod podílu, podíl by vždy předmětem přechodu, čímž by docházelo nejenom ke vstupu nežádoucích společníků do společnosti, nýbrž také k nemožnosti splnění případných kvalifikačních předpokladů. Právě z důvodu specifického charakteru společnosti s ručením omezeným tomu právní úprava brání. Nutno doplnit, že veškeré tyto úvahy jsou vztaženy na společnosti s více společníky, nikoliv na jednočlenné společnosti.

Zákon tedy připouští jednostranné opuštění společnosti, ať už na návrh samotného společníka či z iniciativy společnosti, v obou případech však pouze v případě existence právem uznávaných důvodů, nikoliv bezdůvodně. Samostatnou skupinu případů, kdy je účast společníka ve společnosti ukončena, tvoří případy, které nevychází ani z vůle společnosti, ani z vůle společníka, ať už se jedná o smrt či zánik společníka, nebo o důsledek neuhrazených splatných dluhů společníka, pro jejichž úhradu se podíl stává předmětem výkonu rozhodnutí, exekuce nebo zpeněžení v konkursu či při oddlužení.

U družstva (byť se nejedná o společnost, stále je to korporace), které je založeno na osobním, členském principu, je členství fundamentem neboli východiskem pro družstevní podíl – ve společnosti s ručením omezeným je tomu obráceně. Podíl odvozený od vkladu do základního kapitálu je východiskem pro účast ve společnosti s ručením omezeným, neboť se jedná o společnost kapitálovou. Jakékoliv ukončení účasti ve společnosti jinak než v důsledku převodu či přechodu na právního nástupce znamená, že ve společnosti *zůstává podíl, leč chybí společník, který byl doposud s tímto podílem spjat a již nemá zájem na účasti ve společnosti.* Pohledem korporace

platí, že právní úprava vyžaduje zachování vnitřního uspořádání odpovídajícího danému typu korporace po celou dobu existence korporace, včetně požadavků na minimální výši základního kapitálu, minimální počet společníků apod. Jak uvádí Lála: „*Úprava základních znaků právních forem společností představuje součást pravidel veřejného pořádku, od nichž se není možné odchýlit.*“⁸³

Uvolněný podíl je tak výsledkem neboli produktem ukončení účasti společníka bez právního nástupce a zároveň právním konstruktem představujícím prostředek k obnovení stavu souladného se zákonem, kdy mezi základní znaky společnosti s ručením omezeným patří to, že základní kapitál představuje souhrn vkladů společníků, přičemž od vkladu společníka ve vztahu k základnímu kapitálu se odvíjí jeho účast a (dispozitivně) velikost podílu. Zůstává-li podíl ve společnosti s ručením omezeným po nějakou dobu *neobsazen*, představuje to výjimku, neboť koncepce společnosti s ručením omezeným nepřipouští vklady do základního kapitálu osob odlišných od společníků či budoucích společníků (§ 15 odst. 2 ZOK), tedy ani vznik či existenci podílů, které by byly oproštěny od vazby na vklad do základního kapitálu a od účasti společníka ve společnosti.

Smyslem právní úpravy uvolněného podílu je tak podle mého názoru především normovat pravidla chování pro řešení situace, kdy dochází k zániku účasti společníka jinak než s právním nástupcem. Při naplňování tohoto smyslu právní úpravy uvolněného podílu vyvstávají různé zájmy, které je třeba chránit a respektovat, případně vyvažovat při jejich případném konfliktu.

V této souvislosti je účelem právní úpravy institutu⁸⁴ uvolněného podílu a) zachování společnosti a ochrana věřitelů, s čímž souvisí také otázka vkladu společníka a zachování *základního kapitálu společnosti*, neboť zánik účasti ve společnosti nezpůsobuje jeho automatické snížení, b) nastavení pravidel *naložení* s uvolněným podílem v návaznosti na potřebu odstranit nežádoucí stav chybějícího společníka, c) uspořádání vztahů ve společnosti, které jsou dotčeny změnou v osobě společníka, zejména pak vyřešení otázky *společnických práv a povinností* spojených s uvolněným podílem, a d) vypořádání *společníka*, jehož účast ve společnosti zanikla, včetně otevření a realizace možnosti získat externí finanční zdroje a nezatěžovat tak společnost výplatou vypořadacího podílu. Ke každému ze shora zmíněných účelů je potřeba přiřadit odpovídající zájem. Účelem právní úpravy v širším smyslu je ochrana těchto zájmů a jejich

⁸³ LÁLA, Daniel. *Druhy podílů v kapitálových společnostech*. V Praze: C. H. Beck, 2020. Beckova edice právní instituty, s. 37.

⁸⁴ Dovolím si označit uvolněný podíl jako právní institut, neboť podle mého názoru představuje v širším smyslu celý souhrn právních norem upravujících jeden druh společenského vztahu (např. institut vlastnictví, občanství, dědického práva, volebního práva atd.), srov. definice právního institutu ve slovníku právních pojmů, srov. Gerloch, A. in Hendrych, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009.

uspořádání. Funkce uvolněného podílu spočívá podle mého názoru v přenosu obsahu podílu původního společníka na osobu nabývající uvolněný podíl.

2.2 Ekonomický význam uvolněného podílu

Při zániku účasti společníka převodem podílu náleží společníkovi za jeho podíl protihodnota ve výši kupní ceny, kterou by býval získal od kupujícího. V případě ukončení účasti bez právního nástupce má bývalý společník nárok na *vypořádací podíl*, přičemž povinnost k jeho výplatě zatěžuje společnost. Zdroje na výplatu vypořádacího podílu nemá společnost vždy k dispozici, navíc jakékoliv vyplacení prostředků ze společnosti jde na vrub financování běžné obchodní a jiné činnosti společnosti.

V teoretické rovině, byť s tím platné právo nepočítá, se nabízí řešení spočívající v tom, aby zánik účasti společníka ve společnosti vedl k automatickému snížení základního kapitálu o vklad tohoto společníka. Bylo by to řešení technicky proveditelné a také jednodušší, neboť by nebylo potřeba řešit právní povahu ani dispozice s uvolněným podílem. Společnost by takové snížení zatížilo pouze nákladově (notářské a soudní poplatky), přičemž se jedná o transakci, jejíž výsledkem bývá v závislosti na okolnostech získání prostředků odpovídajících vkladu společníka do základního kapitálu. Povinnost vyplatit vypořádací podíl bývalému společníku však existuje samostatně, ostatně jeho výše je určována s ohledem na hodnotu podílu, obvykle tedy nebude odpovídat (byť to není vyloučeno) výši vkladu společníka do základního kapitálu. Snížení základního kapitálu společnosti tak nepovede vždy k získání zdrojů, které by byly potřeba pro vyplacení vypořádacího podílu. V zájmu náležitého vypořádání bývalého společníka je nepřipustné vypořádací podíl odepřít (ledaže by se ho společník sám vzdal – k tomu viz kapitola 6.2). V řadě případů bude pro společnost samotné snížení základního kapitálu nevhodné z důvodů obchodních či jiných. Zákon tak s touto možností pracuje, avšak jako s možností svým způsobem krajní (srov. § 215 ZOK). Je tedy nutné takové řešení odmítnout jako nepřilíš vhodné, neboť neumožňuje získat prostředky výměnou za uvolněný podíl, o které právní úprava uvolněného podílu zřejmě usiluje. Na okraj pouze doplňuji, že snížení základního kapitálu nebude možné z povahy věci aplikovat na jednočlenné společnosti nebo případy, kdy se všechny podíly uvolní.

Mou domněnkou je, že mechanismy uvolnění podílu a pravidla pro nakládání s ním mají v právním řádu své ekonomické opodstatnění. Důvodem existence *uvolněného podílu* je umožnění společnosti zachovat fixní základní kapitál, tedy za účelem podpory stability společnosti je připuštěn stav, kdy podíl zůstává po omezenou dobu *neobsazený* společníkem a tím se otevírá

možnost tuto pozici *obsadit*, aniž by nutně docházelo ke změnám ve výši základního kapitálu. I přes sníženou ochrannou funkci základního kapitálu, jeho role stále není bezvýznamná.⁸⁵

Zároveň je prostřednictvím institutu uvolněného podílu společnosti poskytnut prostor pro získání externích finančních prostředků, které má jinak povinnost vynaložit na vyplacení vypořádacího podílu společníkovi, jehož účast zanikla. Jedná se tedy o ochranu ekonomických zájmů společnosti ve spojení s obecným akcentem na možnost společnosti, potažmo společníků, rozhodovat o svém osudu (např. prostřednictvím úpravy převoditelnosti podílu, případnou speciální úpravou postupu při uvolnění podílu, stanovením způsobu určení výše vypořádacího podílu nebo následným rozhodnutím o přechodu podílu na ostatní společníky ve smyslu § 215 ZOK) a reagovat tak maximálně efektivně na mnohdy nečekaně nastalou situaci způsobenou zánikem účasti jednoho ze společníků ve společnosti. Protože tato povinnost stíhá samotnou společnost a zatěžuje ji finančně, zákonná úprava preferuje získání těchto zdrojů zvenčí, tedy výměnou za uvolněný podíl, až v druhé řadě společnost usiluje o získání prostředků od ostatních společníků v rámci rozhodnutí valné hromady o přechodu podílu za protihodnotu ve výši vypořádacího podílu. V tomto užším smyslu tak uvolněný podíl slouží k tomu, aby byl prodán třetí osobě a vedl k získání prostředků. V širším smyslu je však jeho úloha mnohem komplexnější a rozhodně ne vždy vede k *přeměně* na peníze. Celkový koncept uvolněného podílu tak, jak ho řeší zákon v § 212–215 ZOK, považuji za racionální a celkově reflektující všechny důležité zájmy, které při zániku účasti společníka ve společnosti vznikají.

2.3 Praktické souvislosti uvolněného podílu

Dovolím si tvrdit, že uvolnění podílu v korporaci je jevem odporujícím běžným pravidlům a principům fungování obchodních korporací. Často je vnímán jako stav nežádoucí a dočasný, nehledě na to, že se praxe z mnoha důvodů včetně kritiky právní úpravy vyhýbá situacím, kdy k uvolnění podílu může vůbec dojít. Společenské smlouvy až na výjimky žádnou speciální úpravu neobsahují, také úprava vypořádacího podílu je vesměs ponechána v intencích zákona. S ohledem na to, že se jedná o problematiku, která významně přesahuje do oblasti ekonomické, včetně daňové a účetní, je velice žádoucí při tvorbě těchto norem zohlednit dopad do praktické sféry. Z toho plyne zvýšený požadavek na podrobnost, proveditelnost, logičnost, provázanost jednotlivých norem, a tedy konzistentnost právní úpravy uvolněného podílu. O naplnění těchto předpokladů se však dá diskutovat.

⁸⁵ Lála hovoří o tom, že zákonodárce na koncept tvorby a jeho zachování stále nerezignoval, srov. LÁLA D., op. cit. sub 80, s. 35.

Aniž bych se věnovala jednotlivým zájmovým teoriím korporace, dle Havla je zákon o obchodních korporacích postaven na tom, že cílem a účelem *obchodní společnosti* je dosahování zisku (s variantou užitku u kapitálových společnostech).⁸⁶ Tento cíl také sleduje většina společníků podnikajících společností, a to i přes možné odlišné individuální zájmy a motivaci. Efekt užitku společníků neboli ekonomického prospěchu musí souviset se zájmem na zachování korporace a plnění jejího účelu, a to bez ohledu na proměny jejího nepostradatelného atributu – společníků. Nutno zdůraznit, že zájem na finanční stabilitě společnosti je také zájem věřitelů jakožto ekonomických vlastníků korporace, jak je označuje Havel.⁸⁷ Sice zákonodárce preferuje, aby společnost mohla uvolněný podíl prodat, neomezuje však vůli společníků v tom smyslu, že se mohou odchýlit od této cesty.

Ponechávání vypořádání na zákonné úpravě může mnohdy znamenat poměrně velký problém, případně být likvidační. Pokud je převod v důsledku nastavených pravidel převoditelnosti podílu nemožný, a odlišná úprava není obsažena ve společenské smlouvě, bude vypořádací podíl stanoven podle § 36 ZOK. V advokátní praxi se klientům často doporučuje, aby společnosti sjednávaly ve společenské smlouvě úpravu, která reflektuje specifika dané společnosti, jejího podnikání a tvorby vlastního kapitálu, případně aby nárok odcházejícího společníka jinak racionalizovala. Například, pokud jsou vkladem do základního kapitálu závody nebo jiné nepeněžitě vklady (jejichž podstatnou část tvoří třeba goodwill), v důsledku jejichž přecenění dochází k neúměrnému navýšení jejich hodnoty, často pouze virtuální, společnost by takové prostředky v případě zániku účasti společníka nemusela být schopna vyplatit, a ani by to nebylo spravedlivé od společnosti požadovat. Vhodnou úpravou je v takové situaci např. úprava: „*Výše vypořádacího podílu se stanoví z vlastního kapitálu sníženého o zůstatkovou hodnotu goodwill a oceňovacích rozdílů k nabytému majetku...*“

Jako příklad podobné úpravy, resp. úpravy směřující k zohlednění nehmotných statků lze uvést úpravu obsaženou ve společenské smlouvě společnosti HAVEL & PARTNERS s.r.o., advokátní kancelář⁸⁸, která v čl. 13 odst. 2 a 4 řeší výši vypořádacího podílu následovně: „*Výše vypořádacího podílu se stanoví ke dni zániku účasti společníka ve Společnosti z vlastního kapitálu zjištěného z mezitímní, řádné nebo mimořádné účetní závěrky sestavené ke dni zániku účasti společníka ve Společnosti, a to ve stejném poměru, v jakém se společník podílel na zisku Společnosti za období od začátku roku do posledního dne kalendářního měsíce, v němž došlo k zániku účasti společníka ve Společnosti...* Pro účely výpočtu vypořádacího podílu se do hodnoty

⁸⁶ HAVEL, Bohumil a kol., op. cit. sub 56, s. 30.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ <https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-detail?dokument=63473302&subjektId=306004&spis=197621>.

vypořádacího podílu nezahrnují hodnoty nezahrnuté v účetnictví, zejména tzv. goodwill, ochranná známka a jiné ideální hodnoty (duševní vlastnictví a nehmotná aktiva)“. V dané společnosti tak společníci obdrží vypořádací podíl podle poměru svého podílu na zisku (ten odpovídá poměru jejich podílů, ledaže valná hromada rozhodne jinak), přičemž je vyloučeno zahrnovat do hodnoty vypořádacího podílu hodnotu nehmotných statků, pravděpodobně ze stejného důvodu, jak bylo naznačeno výše.

Společnost CZECH TOP 100, a. s. v roce 2018 sestavila žebříček 100 největších společností na českém trhu podle ročních tržeb⁸⁹, na kterém je možné demonstrovat fakt, že mezi největšími, a tedy také z hlediska ekonomického nejvýznamnějšími společnostmi na domácím trhu dominuje právní forma akciové společnosti. Společnosti s ručením omezeným tvoří cca 40 %, přičemž jejich počet se zvyšuje úměrně snižování tržeb. Ze všech těchto společností s ručením omezeným jsou z 90 % vlastněny jediným společníkem, vesměs zahraniční entitou (Lucembursko, Rakouská republika, Maďarská republika, USA apod.)⁹⁰. Pouze jednotky společností jsou ve vlastnictví českých společníků, z těch tak jednoznačně dominují fyzické osoby. Z hlediska úpravy uvolněného podílu a vypořádacího podílu ve společenských smlouvách společností s vícero společníky se buď vypořádací podíl vůbec neřeší nebo společenská smlouva odkazuje na zákonnou úpravu, případně se zákonná ustanovení do textu společenské smlouvy přebírají (např. MAKRO Cash & Carry ČR s.r.o., GoLeft spol. s r.o. H R U Š K A , spol. s r.o. atd.). Jednu z výjimek představuje společnost Gastro City Group, s.r.o., která ve svém čl. VIII upravila vypořádací podíl s odkazem na upřednostnění podle vlastního kapitálu dle údajů z účetní závěrky: „Pro stanovení ceny podílu (i popř. vypořádacího podílu) se použije výpočet podle účetní závěrky sestavené ke dni vypořádání nebo k poslednímu dni měsíce předcházejícímu den převodu, podle výše podílu na vlastním kapitálu společnosti.“ S ohledem na dikci § 36 odst. 2 ZOK lze mít za to, že korektiv reálné hodnoty majetku se v takovém případě nepoužije. Z toho dovozují závěr, který ostatně podporuje také má osobní pracovní zkušenost, že téma vypořádacího podílu nebývá příliš často předmětem speciální úpravy ve společenských smlouvách, o to častěji se následně řeší spory z tohoto důvodu vznikající. Druhým závěrem je to, že právní forma společnosti s ručením omezeným se skutečně využívá zejména pro drobnější podnikání.

⁸⁹<https://www.czechtop100.cz/cs/aktualne/detail/24.-rocnik-zebricku-100-nejvyznamnejsich-firem-cr-11263#from-list>.

⁹⁰ Všechny údaje o společnostech jsou z veřejně přístupného obchodního rejstříku, konkrétně ze sbírky listin jednotlivých společností, srov. www.justice.cz.

S výjimkou vypořádacího podílu, se také běžně stává, že společnosti působí zánik účasti jednoho ze společníků obtíže také z jiného důvodu. Pominu-li efekty psychologické, administrativní, obchodní či marketingové, není výjimkou, že vlastnická struktura hraje významnou roli zejména v licencovaných činnostech, přesněji řečeno v podnikatelských činnostech podléhajících veřejnoprávním povolením. Prokázání spolehlivé a transparentní společenské struktury bývá klíčové při získání a udržení těchto licencí a povolení. Jako příklad lze uvést požadavek formulovaný v § 9 odst. 1 písm. j) zákona č. 370/2017 Sb., zákona o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů, jakožto podmínku pro udělení povolení k činnosti platební instituce. Podle tohoto ustanovení žadatel musí splnit a prokázat, že na něm mají kvalifikovanou účast pouze osoby, které jsou důvěryhodné a způsobilé zajistit řádné a obezřetné vedení platební instituce. S tím souvisí dokládání jejich bezúhonnosti, a to včetně každoroční informační povinnosti. Mezi obdobně regulované činnosti patří například také telekomunikace. Uvolněný podíl představuje velkou komplikaci pro splnění těchto podmínek, často dokonce překážku.

Evidence skutečných majitelů je relativně novým významným zdrojem informací pro zadavatele veřejných zakázek nebo poskytovatele dotací ze státního rozpočtu. Také zde může být uvolnění podílu společníka problematickým prvkem. Zároveň není bez povšimnutí, že při získávání externího financování, zejména ze strany bankovního sektoru, je stabilita a úplnost majetkové struktury, tedy funkčnost a spolehlivost společníků korporace, rovněž významným předpokladem pro kladné posouzení žádosti o poskytnutí prostředků.

Obráceně, z pohledu odcházejícího společníka, se vznik práva na vypořádací podíl může vyznačovat jistou mírou neurčitosti, neboť ve chvíli jeho vzniku nemusí být (v závislosti na znění společenské smlouvy) mnohdy jasné nejenom to, v jaké výši bude vypořádací podíl, ale ani to, jakým způsobem bude tento vypořádací podíl nakonec určen (zda bude uvolněný podíl prodán, nebo zda se bude postupovat podle § 214 ZOK, pokud ovšem připadá víc variant do úvahy). Ve stejný okamžik přichází společník o veškerá svá dosavadní práva plynoucí pro něj z jeho účasti. Společnost s ním nadále přestane zacházet jako se společníkem, čímž společnost ztratí jakoukoliv možnost kontrolovat postup směřující k realizaci jeho vypořádání – ať už se jedná o samotné kroky jednatele, přístup k relevantním informacím či o kontrolu správnosti a pravdivosti podkladů, ze kterých jednatel vyjde. Prolomením tohoto pravidla představuje právo napadat platnost valné hromady, které však představuje výjimku z daného pravidla.⁹¹ Společník na odchod ze společnosti bude leckdy předem připraven, nebude tomu však vždy.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 11/2002.

Pokud společnost realizuje prodej uvolněného podílu, bude ho prodávat jako věc cizí, tudíž také odpovídajícími způsoby. Prodej se musí uskutečnit nejméně za cenu *přiměřenou*, leč doposud neexistuje judikatura objasňující či nastavující mantinely výkladu tohoto pojmu. Pokud je primárním zájmem společnosti uvolněný podíl prodat, měl by být přijatelný výklad umožňující pracovat s variantou, že výtěžek z prodeje bude menší než vypořádací podíl určený podle § 36 ZOK, a přesto bude považován za *přiměřený*. Je totiž potřeba brát v potaz to, že tržní cena, obvyklá cena, hodnota podílu a cena, za kterou bude reálně možné v určitý okamžik prodat podíl, nejsou zdaleka totožné pojmy. Z logiky věci největší zájem na koupi budou mít zejména stávající společníci, případně konkurenční společnost, výjimečně pak investoři, pokud se jedná o zajímavou investiční příležitost. Ve většině případů bude zájem třetích stran o nabytí podílu spíše oslabený. Roli sehrává velikost podílu, jeho obsah (druh), charakteristika ostatních společníků, znění společenské smlouvy, podmínky na trhu, obecně ekonomická situace a situace v odvětví, ve kterém společnost podniká (viz sankce proti Ruské federaci nebo epidemie koronaviru covid-19), osobní vazby bývalého společníka na podnikání společnosti, které budou mít zpravidla negativní dopad na další podnikání. Je zde celá řada faktorů, které prodejní cenu ovlivní. Nelze zapomínat na to, že tlak na čas pro realizaci prodeje ve smyslu § 214 odst. 1 ZOK bude rovněž hrát roli při výběru kupujícího a může ovlivnit cenu apod. (blíže k právní úpravě prodejní ceny srov. kapitola 5.3.3).

Nehledě na to, že z povahy věci dochází ke zcela zřejmému zájmovému konfliktu, kdy zájem odcházejícího společníka bude zpravidla odlišný od zájmu ostatních společníků a společnosti, zatímco zájem statutárního orgánu bude zcela přirozeně tíhnout na stranu zůstávajících společníků. Statutární orgán by měl jednat v zájmu společnosti samotné, která je však pověřena zastupováním bývalého společníka a má sledovat jeho zájem. Avšak je zřejmé, že tyto zájmy jsou svou povahou protichůdné. Při tomto konstatování neberu v potaz skutečnost, že v převážné většině společností s ručením omezeným bude jednatelem zároveň jeden ze společníků. Právní úprava by tak měla řešit vznikající konflikt tak, aby zůstávající společníci nezneužívali své pozice, ani svého vlivu na jednatele, a odcházející společník byl řádně a efektivně vypořádán.

2.4 Limity úpravy uvolněného podílu ve společenské smlouvě

V oblasti uvolněného podílu je dán určitý prostor, kde se lze odchýlit od zákonné úpravy. Podle § 1 odst. 2 OZ se zakazují ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, přičemž Nejvyšší soud⁹² konstatoval, že: „*V případě přímého zákazu zákon výslovně určuje, že se určité jednání zakazuje. Příkladem přímých výslovných zákazů je*

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016.

práve ustanovení § 1 odst. 2 část věty za středníkem o. z., jež zakazuje ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob. Povaha právní normy, od níž se taková ujednání odchyľují (tj. zda jde o právní normu absolutně či relativně kogentní anebo o právní normu dispozitivní), přitom není významná. Jinak řečeno, ani od dispozitivní právní normy se strany nemohou odchyľit způsobem popsaným v § 1 odst. 2 části věty za středníkem o. z.“ Vedle toho, jak dovozuje Šuk, je-li nějaké ujednání neplatné (§ 580 odst. 1 OZ) proto, že odporuje smyslu a účelu právní normy, je daná právní norma kogentní. Přitom platí, že smyslem a účelem právní normy bránící odchylné úpravě může být ochrana jiných hodnot, než je ochrana dobrých mravů, veřejného pořádku či statusu osob.⁹³

Co do úpravy uvolněného podílu vesměs není sporu o tom, které otázky lze ujednat odlišně od zákona, neboť dispozitivita jednotlivých ustanovení je dána převážně výslovně. Povinnost *prodeje* uvolněného podílu v § 214 odst. 2 ZOK je tak například přímo zákonem formulována jako pravidlo dispozitivní. Společníci se mohou ve společenské smlouvě dohodnout, že se uvolněný podíl prodávat nebude, namísto toho se bývalý společník vypořádá rovnou, tedy aplikací § 214 odst. 1 ZOK se dostane rovnou na § 36 odst. 2 ZOK stanovující pravidla pro výpočet vypořádacího podílu bez nutnosti prodeje.

Ustanovení upravující vypořádací podíl jsou dispozitivní mj. z toho důvodu, že se jedná o majetkové právo společníka, tedy nikoliv o právní postavení osob jakožto podmnožiny veřejného pořádku. Ze znění § 36 odst. 2 ZOK však lze dovodit částečnou kogentnost, a to v tom smyslu, že společenská smlouva sice může vymezit *jiný způsob určení vypořádacího podílu*, ten však musí být *vhodný*. V neposlední řadě dispozitivní je také pravidlo o výplatě vypořádacího podílu v penězích. Blíže je otázce vypořádacího podílu a možnostem odchylné úpravy ve společenské smlouvě věnována kapitola 6.2.1.

Uvolněný podíl jako takový, tedy jeho vymezení a následky uvolnění, stejně tak jako pravidla pro případ, kdy se společnosti nepovede zbavit uvolněného podílu, rozumějme povinnost snížit základní kapitál pod sankcí zrušení, patří podle mého názoru k ustanovením kogentním. Ustanovení § 213 odst. 1 ZOK, že společnost prodá uvolněný podíl jako zástupce, řadím k ujednáním vyloučeným z možnosti odchylné úpravy z důvodu chráněného zájmu třetích osob, v ostatních případech se pak jedná o ustanovení, která se týkají vytváření a ochrany majetku

⁹³ ŠUK, Petr. *Kogentnost a dispozitivita korporátního práva – hledání hranic*. Ad Notam [online]. 2019, 2019(9), online [cit. 2020-11-29].

společnosti⁹⁴, včetně pravidel pro vytváření a změny základního kapitálu, která jsou rovněž běžně považována za pravidla kogentní povahy.

Nadto bylo naukou dovozeno, že pokud řadíme mezi vnitřní poměry právnické osoby také otázku vzniku a *zániku* členství v korporaci, pak tato část úpravy sice není právem týkajícím se právního postavení osob, přesto může být částečně kogentní z jiného důvodu⁹⁵. Ve vztahu k uvolněnému podílu však otázka zániku účasti ve společnosti není toliko klíčová, neboť určuje pouze rozsah a variabilitu právních důvodů jeho uvolnění.

Jak již vyplynulo ze shora citovaného judikátu, ani od dispozitivní právní normy se strany nemohou odchytil způsobem popsaným v § 1 odst. 2 části věty za středníkem OZ. Do kategorie otázek limitujících autonomii vůle ve vztahu k tématu uvolněného podílu a podílu vypořadacího patří podle mého názoru zachování základních znaků obchodní korporace, vnitřního uspořádání vč. působnosti orgánů (nesmí docházet k nedovoleným přesunům kompetencí orgánů), ochrana věřitelů (dodržení zákazu vrácení vkladů a omezení při vyplácení zdrojů ze společnosti). Mezi korektivy autonomie vůle lze zařadit dále ochranu postavení společníka (minimální rozsah práv a povinností, které činí z osoby společníka), rovné zacházení se společníky nebo ochranu menšinových společníků. Významnou roli podle mého názoru hraje požadavek dobrých mravů, který vystupuje do popředí zejména v souvislosti s problematikou vypořadacího podílu, když v důsledku ujednání mezi společníky dochází v jednotlivých konkrétních případech k takovým nerovnostem mezi nimi, které vedou nebo jsou způsobilé vést ke zjevným nespravedlnostem.

Shodně s Ronovskou se pak domnívám, že „...*se úvaha o kogentnosti konkrétního pravidla musí zvažovat ve světle nutného odlišení povahy a účelu konkrétní právnické osoby a nelze paušalizovat výklad pravidel bez ohledu na odlišnost např. spolku a akciové společnosti*“.⁹⁶

⁹⁴ Srov. PELIKÁN, Robert. *Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích*. Obchodněprávní revue. 2012, 2012(9), s. 246.

⁹⁵ ŠUK, P., op. cit. sub 93.

⁹⁶ RONOVSÁ, Kateřina a Bohumil HAVEL. *Kogentnost úpravy právnických osob a její omezení autonomií vůle nebo vice versa?* Obchodněprávní revue. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, roč. 8, č. 2, s. 33–39.

3 ANALÝZA UVOLNĚNÉHO PODÍLU V ČESKÉM PRÁVU

3.1 Současný stav poznání

Po pečlivé rešerši významné části dostupných zdrojů mohu shrnout, že existuje skupina tvrzení, která je poměrně konzistentní, tedy znamená, že se na nich odborná veřejnost, pokud se jim vůbec věnuje, shodne. Patří k nim závěr, že a) *uvolněný podíl* je i nadále podílem, tudíž b) věci⁹⁷ v právním slova smyslu, přičemž c) nikdo kromě společnosti není oprávněn s uvolněným podílem jakkoliv disponovat, d) výkon práv a povinností spojených s tímto uvolněným podílem je dočasně pozastaven, e) společnost nakládá s uvolněným podílem jako s věcí cizí a s omezenou dispozicí.⁹⁸

Z mého pohledu ze znění relevantních ustanovení zákona o obchodních korporacích upravujících problematiku uvolněného podílu výslovně plynou následující závěry. Se zánikem účasti společníka ve společnosti, která má za následek uvolnění podílu, dochází *ex lege* k tomu, že:

- podíl se stává uvolněným (aniž by bylo jednoznačně vymezeno, co vlastně uvolněný podíl znamená);
- uvolněný podíl je i nadále *podílem*, a tudíž také *věcí* v právním smyslu;
- společník přichází o *své právní postavení společníka*, aniž by na jeho místo vstupoval někdo další (takto pregnantně není tento závěr formulován, ačkoliv se k tomuto výkladu přiklání většina autorů – k tomu viz dále);
- bývalému společníkovi svědčí *vlastnické* právo k uvolněnému podílu, společnost tedy při zpeněžení uvolněného podílu vystupuje jako zástupce bývalého společníka;
- nikdo, ani sám bývalý společník, nadále *nevykonává* práva a povinnosti vyplývající z účasti společníka ve společnosti;
- bývalému společníkovi *zaniká* právo disponovat s jeho podílem, resp. s uvolněným podílem, jako s věcí;
- dispoziční právo k uvolněnému podílu svědčí *zákonnému zástupci* bývalého společníka;
- dispozice s uvolněným podílem jsou pro zástupce omezeny na zákonem určený postup podle §213–215 ZOK;

⁹⁷ Tento závěr vyplývá z důvodové zprávy k ZOK (viz důvodová zpráva k § 212 ZOK), dále také srov. ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

⁹⁸ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461: „Uvolněný podíl je nadále podílem ve smyslu § 31, tedy věci, avšak s omezenou dispozicí ze strany společnosti.“

- společnost bez jednoho ze svých společníků nebude v souladu se svou společenskou smlouvou, když společník, jehož účast zanikla, již nadále není společníkem, zatímco podíl zůstává uvolněný;
- ostatním společníkům vzniká zákonné předkupní právo k uvolněnému podílu, je-li podíl převoditelný a pokud společenská smlouva nevylučuje převod;
- bývalému společníkovi vzniká právo na vypořádací podíl.

Pokud je uvolněný podíl prodán nebo ho převezmou ostatní společníci, nastávají následující účinky:

- uvolněný podíl se po jeho prodeji či po přechodu na ostatní společníky *stává* znovu *plnohodnotným* podílem, nový společník tak vstupuje do práv a povinností (bývalého) společníka, může přirůst k jinému podílu nebo být rozdělen;
- dochází ke změně účastníků (stran) společenské smlouvy.

Oproti předchozí právní úpravě v obchodním zákoníku, kterou jsem se zabývala v kapitole 1.3 této práce, je nový konstrukt *uvolněného* podílu odlišný zejména v tom, že podíl společníka, jehož účast zanikla, již nepřechází do majetku společnosti. Tímto postupem se sice vyřešila dříve údajně problematická otázka vypořádacího podílu jakožto práva bývalého společníka spojeného s jeho podílem, na který poukazuje Pokorná,⁹⁹ avšak nastolilo se několik dalších. Nová právní konstrukce uvolněného podílu má celou řadu logických mezer, které vyvolávají její vnitřní rozpornost. Domnívám se, že předchozí právní úprava byla minimálně jednodušší a svým způsobem také oproti dnešní konzistentní.

Uvolněný podíl je dle většiny autorů považován za *podíl*, ostatně jak tomu znění § 212 odst. 1 ZOK a text důvodové zprávy napovídá, tudíž také za věc v právním smyslu. V tomto směru panuje shoda, aniž by tento závěr byl podroben kritice. Pokorná na rozdíl od řady jiných autorů nabízí také zdůvodnění pro tento závěr a uvádí, že je nepochybné, že musí zůstat zachován podíl, který nezaniká, neboť stále existuje vklad, který je jeho majetkovým základem.¹⁰⁰ S tímto odůvodněním nelze než souhlasit, přesto není vyloučeno ani možné zpochybnění jak podstaty, tak obsahu a právní povahy uvolněného podílu jakožto podílu (k tomu viz dále kapitoly 3.3 a 3.6).

Téma, kde bylo možné vysledovat rozdílné přístupy, je postavení (bývalého) společníka ve společnosti po zániku jeho účasti a jeho vztah k uvolněnému podílu. Hejda označuje uvolněný podíl i v poměrech nové právní úpravy jako *podíl bez vlastníka*,¹⁰¹ v jiné publikaci potom jako

⁹⁹ Pokorná, J. in LASÁK, Jan a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 ZOK.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ BACHROŇOVÁ, Nina, Karina DIVIŠOVÁ, Libor FINGER, Jan HEJDA, Miroslav MACHALA, Martin PROSSER a Veronika VANĚČKOVÁ. *Nový zákon o obchodních společnostech a družstvech: zákon č. 90/2012 Sb.*,

podíl bez společníka.¹⁰² Zánik účasti ve společnosti vždy podle Hejdy totiž znamená pozbytí podílu.¹⁰³ Názor formulovaný v předchozí větě koresponduje s mým přesvědčením o ideálním řešení, avšak tento výklad by bránil celé řadě dalších souvislostí, jak bude demonstrováno dále.

Pokorná¹⁰⁴ poukazuje na *konverzi* podílu na uvolněný podíl,¹⁰⁵ přičemž konstatuje, že konstrukce uvolněného podílu řeší dva zásadní problémy vznikající při zániku účasti společníka ve společnosti, z nichž jeden spočívá v tom, jak naložit s podílem, který zůstal po zániku účasti společníka *bez svého vlastníka*. Tato věta implikuje závěr, že bývalý společník není tedy vlastníkem uvolněného podílu, byť to nelze tvrdit s jistotou. Dále pak v komentáři k § 149 ZOK¹⁰⁶ tuto myšlenku opakuje v jiném kontextu: „*Uvolněný podíl nepřechází na společnost a společnost je povinna zacházet s ním jako s věcí cizí a práva a povinnosti s ním spojená nevykonává. Toto ustanovení kryje případy, kdy zůstane podíl bez svého vlastníka v důsledku úmrtí společníka, jeho vystoupení ze společnosti, vyloučení nebo zrušení účasti společníka soudem či v souvislosti s insolvencí společníka či výkonem rozhodnutí nebo exekucí postihujícími jeho podíl. Jde o většinu běžných situací, kdy se uvolňuje obchodní podíl při zániku účasti některého ze společníků. Ustanovení § 149 se na ně nepoužije.*“ V této souvislosti také např. Lochmanová uvádí: „... jestliže vlastnictví k podílu zaniklo jinak než převodem a z podílu se stal uvolněný podíl...“¹⁰⁷

Opačně pak Eichlerová¹⁰⁸ uvádí, že uvolněný podíl je pouhou „*dočasnou přeměnou podílu*“, i nadále ve vlastnictví společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, a to „*s nezměněnou hodnotou, ale zcela redukováným vlastnickým právem na holé vlastnictví (§ 212 ZOK)*“. Dále upřesňuje: „*Transformuje-li se podíl na uvolněný podíl, zůstává uvolněný podíl ve vlastnictví osoby, která společníkem byla, ale již jím není.*“¹⁰⁹ Dle mého soudu je právě *holé vlastnictví* obratem, který v souvislosti s uvolněným podílem rezonuje v aktuální odborné literatuře nejčastěji. Poněkud však zavádějící nebo spíš nejasnou se mi jeví věta o *dočasné přeměně* podílu.

o obchodních společnostech a družstvech: (zákon o obchodních korporacích): poznámkové znění. Olomouc: ANAG, 2013, s. 284.

¹⁰² HEJDA, Jan, Nina BACHROŇOVÁ, Libor FINGER, Martin PROSSER a Veronika VANĚČKOVÁ. *Společnost s ručením omezeným.* Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG), s. 263.

¹⁰³ Tento závěr byl formulován v poměrech účinnosti obchodního zákoníku, kdy uvolněný podíl přecházel do vlastnictví společnosti, je tedy možné, že by ho autor v poměrech platné právní úpravy neformuloval stejně, srov. HEJDA, Jan. *Zánik účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným.* Praha: Linde, 2010. Praktická právní příručka, s. 45.

¹⁰⁴ POKORNÁ, Jarmila, Eva VEČERKOVÁ a Milan PEKÁREK. *Obchodní korporace a nekalá soutěž.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. Meritum (Wolters Kluwer ČR), s. 302.

¹⁰⁵ Tento výraz také používá Havel, avšak zřejmě poněkud v jiném významu, viz ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

¹⁰⁶ LASÁK, Jan a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 149 ZOK.

¹⁰⁷ Lochmanová, L. in ROZEHNAL, Aleš a kol., *Obchodní právo.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 250.

¹⁰⁸ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 313, 335.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 306.

Fyrbach¹¹⁰ výslovně uvádí, že společník zůstává vlastníkem tohoto (uvolněného) podílu, ovšem Kajnar¹¹¹ při stejném závěru rovněž doplňuje, že „*uvolněný podíl nadále zůstává věcí, která má svého vlastníka, avšak tento již není společníkem společnosti, neboť jeho účast ve společnosti již zanikla*“.¹¹² Dvořák¹¹³ se zamýšlí nad tím, koho zástupcem je společnost při nakládání s uvolněným podílem, „*jestliže podíl již není v majetku bývalého společníka*“.¹¹⁴ Tento závěr dále utvrzuje zmínkou o právních účincích zániku účasti společníka ve společnosti tím, že „*dosavadní společník pozbývá svého podílu*“.¹¹⁵ Odpověď bohužel nenabízí.

Komentář předkládaný Lasákem v učebnici obchodního práva¹¹⁶ podle mého názoru danou otázku řeší nedostatečně, když poněkud nejednoznačně uvádí: „*Při uvolnění podílu sice zaniká účast společníka ve společnosti, ale on (jeho právní nástupce) zůstává vlastníkem uvolněného podílu.*“ Kdo je tedy vlastníkem podílu – společník, nebo jeho právní nástupce? Může skutečně uvolněný podíl být ve vlastnictví právního nástupce, když se jedná o případy, kdy právě účast společníka není předmětem převodu nebo přechodu na právního nástupce, byť třeba právní nástupce bývalého společníka obecně existuje?

Josková poukazuje na problém, že v „*situacích, kdy došlo ke smrti či zániku společníka, není zcela jednoznačné, jménem které osoby bude společnost uvolněný podíl prodávat*“.¹¹⁷ Právě tímto je podle mého názoru detekován jeden z největších logických nedostatků nové koncepce kontinuity vlastnictví bývalého společníka k uvolněnému podílu. Bývalý společník totiž často nebude vůbec existovat a jelikož hypotézou § 212 odst. 1 ZOK je, že účast společníka zanikla bez právního nástupce, nebude možné ve vztahu k uvolněnému podílu kalkulovat s právním nástupcem.

Dále se autoři celkem jednotně vyjadřují k právu s podílem disponovat, které nadále nesvědčí bývalému společníkovi, nýbrž pouze společnosti, a to v omezeném zákonném rozsahu.

¹¹⁰ FILIP, Václav a David FYRBACH. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právo prakticky, s. 191: „*Podíl takového společníka nepřechází na společnost, ale zůstává ve vlastnictví bývalého společníka...*“, přičemž je „*...i nadále ve smyslu § 31 podílem, tedy věcí, nicméně společnost je omezena v dispozici s ním.*“

¹¹¹ KAJNAR, Tomáš. *Podíl ve společnosti s ručením omezeným: (praktická příručka)*. Praha: Leges, 2017. Praktik (Leges), s. 168.

¹¹² Ostatně Kajnar rovněž zastává názor, že vlastnické právo bývalého společníka je omezeno pouze na *holé vlastnictví*, srov. op. cit. sub 111, s. 168.

¹¹³ DVOŘÁK, Tomáš. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Vědecké monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 164.

¹¹⁴ Obdobně Lochmanová, L. pouze konstatuje, že „*uvolněný podíl nepřechází na společnost*“, srov. ROZEHNAL, Aleš op. cit. sub 107, s. 378.

¹¹⁵ DVOŘÁK, T., op. cit. sub 113, s. 220.

¹¹⁶ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Miloš TOMSA. *Základy obchodního práva: vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges), s. 263.

¹¹⁷ JOSKOVÁ, Lucie a Pavel PRAVDA. *Zákon o obchodních korporacích s komentářem: s účinností od 1.1.2014 nahrazuje obchodní zákoník*. Praha: Grada, 2014, s. 16.

Poněkud odlišně však vnímají otázku obsahu uvolněného podílu. Převažuje názor, že s uvolněným podílem jsou i nadále *spojena* práva a povinnosti společníka, pouze je není možné vykonávat, což odpovídá gramatickému výkladu § 212 odst. 3 ZOK. Např. Eichlerová¹¹⁸ uvádí: „*Práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem nelze vykonávat (hlasovací právo, právo na podíl na zisku apod.)*.“¹¹⁹ Dvořák ve vztahu k dosavadní právní úpravě pak zastává názor, že: „*Uvolněný podíl nezaniká splynutím ani nezanikají práva a povinnosti společníka s ním spojená. Práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem společnost nesmí vykonávat (§ 212 odst. 4 korp. z.)*.“¹²⁰ Obdobně Lasák (s Dědičem) hovoří o tom, že bývalý společník (nebo jeho právní nástupce) nemůže vykonávat práva a povinnosti spojené s podílem, ovšem s výjimkou práva na vypořádací podíl.¹²¹

Výjimkou je např. názor Pokorné, že uvolněný podíl je *metamorfovaný* původní podíl, jehož obsahem je však pouze právo na vypořádání a s nímž společník nemůže nijak nakládat. Zároveň však uvádí, že úprava neřeší, co se po dobu změny děje s právy a povinnostmi tvořícími jinak obsah podílu.¹²² Nutno poznamenat, že Pokorná celkově komentuje koncept uvolněného podílu ve všech souvislostech poněkud odlišně od jiných autorů.

Domnívám se, že shora uvedené postoje demonstrují určitou nejistotu ve výkladu a názorovou nejednotnost, aniž by však zřejmě existovala potřeba je podrobit nějaké širší diskusi. Jelikož nejsou vesměs nijak zdůvodněny, je obtížné polemizovat nad argumenty vedoucími k tomu či onomu závěru. Osobně se mi jeví, že některé postoje jsou poněkud zjednodušené a ve svém celku, po zohlednění komplexní problematiky uvolněného podílu a jeho souvislostí včetně aplikační praxe, působí celkově nekonzistentně. K diskusi by mohla být dána otázka, zda je uvolněný podíl vůbec podílem (zpochybnit lze jak podstatu podílu, jeho obsah, tak jeho právní povahu), zda společnost může překlenout období, kdy v ní chybí subjekt *na místě* společníka a ona tak nesplňuje zákonné znaky své právní formy, zda a do jaké míry je vůbec možné v korporátním právu oddělit vlastnictví k podílu od účastnictví ve společnosti v tom smyslu, že vlastnictví k podílu je zachováno po *zániku účasti ve společnosti*, zda vlastnictví k podílu může přetrvávat, aniž by existoval společník, zda *holé* vlastnictví k podílu je způsobilé nahradit celý právní vztah společník vs. společnost a zda je to dostačující pro existenci podílu a zachování celé organizační struktury korporace, dále pak zda právo na vypořádání vychází z podílu, nebo z uvolněného podílu

¹¹⁸ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 313; Obdobně Lasák (s Dědičem) hovoří o tom, že bývalý společník (nebo jeho právní nástupce) nemůže vykonávat práva a povinnosti spojené s podílem, ovšem s výjimkou práva na vypořádací podíl, srov. op. cit. sub 116, s. 263.

¹¹⁹ Shodně Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461: „*S uvolněným podílem jsou spojena práva a povinnosti společníka, nicméně je nelze podle § 212 odst. 4 vykonávat.*“

¹²⁰ DVORÁK, Tomáš, op. cit. sub 113, s. 162.

¹²¹ Lasák, J. (s Dědičem, J.) in ŠTENGLOVÁ I., a kol., op. cit. sub 116, s. 263.

¹²² Pokorná, J. in LASÁK, Jan a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 ZOK.

(pokud bude společník i nadále *vlastníkem* uvolněného podílu, vypořádací podíl může předcházet naložení s uvolněným podílem a potom bude i po vypořádání bývalý společník vlastnit uvolněný podíl, v krajním případě neomezeně dlouhou dobu). V následujících částech práce se pokusím jednotlivé otázky rozebrat podrobněji.

3.2 Podíl ve společnosti s ručením omezeným jako východisko

Soukromé právo pojem *podíl* užívá shodně s vyjádřením v běžném jazyce pro instituty významově definující podílnictví na větším celku. Zpravidla se s ním setkáváme v oblasti absolutních majetkových práv, kdy se jedná o podíl na věci, podíl na likvidačním zůstatku, dědický podíl, podíl na obchodním závodu apod. Spoluvlastnický podíl podle § 1121 OZ např. vyjadřuje míru účasti každého spoluvlastníka na vytváření společné vůle a na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví věci (podíl vyjadřuje míru spoluvlastnictví a práv a povinností z toho vyplývajících). Podíl na právnické osobě tradičně značí účast v této právnické osobě.

Korporátní právo, resp. ZOK, obsahuje výslovné vymezení *podílu* v obchodní korporaci. Podíl má poměrně složitý obsah, přičemž jeho definice v § 31 ZOK vystihuje především (nebo spíš pouze) jeho podstatu: „*Podíl představuje účast společníka v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí.*“ Podíl je věcí v právním smyslu.¹²³

Jak uvádí Knapp, definicí se rozumí právně závazná definice uvedená v textu právní normy, z hlediska legislativní techniky je tato definice nominální.¹²⁴ Synonymem výrazu *představovat* je mj. *ztělesnit, značit, reprezentovat, znamenat*. Pokud zákon hovoří o tom, že je podíl *představován* cenným papírem, např. v případě společnosti s ručením omezeným kmenovým listem (§ 137 odst. 1 ZOK), pak výraz *představovat* znamená, že je něco vyjádřeno nebo reprezentováno něčím dalším (jiným). Pocitově se tak nejedná o rovnici podíl *je* účast, nýbrž podíl *je vyjádřením* nebo *projevem* účasti společníka ve společnosti. Lze tak mít za to, že podíl *je svou podstatou* účastí společníka ve společnosti, nicméně komplexní vymezení podílu není obsaženo v legální definici podílu¹²⁵ v § 31 ZOK, poněvadž je složitější a k jeho vymezení vypomáhá již tradičně doktrína.

¹²³ Thöndel naproti tomu uvádí, že podíl není věcí v právním smyslu, nicméně se mu povaha věci v právním smyslu v některých případech přiznává, srov. DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné: Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 374.

¹²⁴ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice, s. 123.

¹²⁵ Legální definicí je právně závazná definice uvedená v textu právní normy, viz Knapp V., tamtéž, s. 123. Legální (zákonná) definice je nominální, tudíž závazně stanoví, co se definovaným výrazem rozumí, tzn., vymezuje význam použitého slova. Mnohdy však nemá a ani nemusí mít nic společného s objektivní realitou.

Pojetí podílu v korporaci vzešlé z rekonstrukce soukromého práva se zásadně neodchýlilo od dosavadního pojetí.¹²⁶ V důsledku toho lze čerpat ze starší četné odborné literatury¹²⁷ a rozhodovací praxe vyšších soudů. V § 61 ObchZ (a speciálním k němu § 114 odst. 1 ObchZ) se normovalo, že obchodní podíl představuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. Podíl společníka se dle § 61 odst. 1 ObchZ¹²⁸ určoval poměrem k míře účasti ostatních společníků na čistém obchodním majetku společnosti.¹²⁹ Pojem *podíl* mohl být tedy *charakterizován* všemi jeho znaky, a to na základě výslovné právní úpravy: „*Podíl má svou stránku kvalitativní, do níž řadíme práva a povinnosti společníků... Druhou stránkou, která charakterizuje pojem podíl, je stránka kvantitativní. V zákoně je výslovně vyjádřena jako míra účasti společníka na čistém obchodním majetku společnosti... Kvantitativní stránka podílu je dále vyjádřena jeho výší, z níž vyplývá, v jakém rozsahu se společník na společnosti podílí, jak velká jsou jeho práva (pokud jsou tato práva kvantifikovatelná), a jak silné je tedy jeho postavení a vliv, který může na řízení společnosti vykonávat, a v jakém rozsahu se podílí na hospodářských výsledcích, kterých společnost dosáhla.*“¹³⁰

Zákon o obchodních korporacích nepřevzal speciální a zároveň duplicitní definici podílu výhradně pro společnost s ručením omezeným, nýbrž obsahuje úpravu podílu shodnou pro všechny formy obchodních společností s tím, že si jednotlivé formy korporací mohou tuto definici konkretizovat pro poměry toho kterého typu korporace. Shodně s obchodním zákoníkem obsahuje zákon o obchodních korporacích v § 31 vymezení podílu jakožto účasti v obchodní korporaci a ve speciálním dispozitivním § 133 ZOK stanoví, že se podíl ve společnosti s ručením omezeným určuje podle poměru jeho vkladu k základnímu kapitálu. Ačkoliv absentuje ustanovení týkající se hodnoty podílu dle vzoru obchodního zákoníku, také přes celou řadu změn, které zavádí ZOK ve vztahu k podílu ve společnosti s ručením omezeným,¹³¹ je možné jednoduchým srovnáním

¹²⁶ Srov. § 61 odst. 1 ObchZ a dále srov. důvodová zpráva k § 130 ZOK: „*Obecně je podíl i nadále míra účasti společníka nebo člena ve společnosti nebo družstvu a s tím spojená práva a povinnosti.*“

¹²⁷ Srov. např. Eliáš, K. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným. Bulletin advokacie, 1996, č. 8: „*Obchodní podíl je institut, který slouží k tomu, aby společník s jeho využitím – a pravidelně i v míře přímo úměrné jeho velikosti – uplatňoval vůči společnosti ta práva, která jsou s vlastněním podílu spojena. Obchodní podíl je tak ústředním právním institutem právní úpravy s. r. o. a reprezentuje současně i pojmový znak existence právního vztahu jejich společníků k ní, protože bez něho takový vztah vůči společnosti vůbec nemůže existovat.*“

¹²⁸ Srov. např. ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA a Miloš TOMSA. *Obchodní zákoník: komentář*. 2005. 10., podstatně rozšířené vydání. V Praze: C. H. Beck, 2005. Beckova edice komentované zákony, s. 200.

¹²⁹ Na tomto místě je třeba poukázat na rozdíl mezi výší podílu, která se určovala poměrem vkladu společníka k základnímu kapitálu, a jeho hodnotou ve smyslu § 61 odst. 1 ObchZ, který stanovil, že pro účely tohoto zákona se podíl oceňuje mírou účasti společníka na čistém obchodním majetku společnosti, jež připadá na jeho podíl, nestanoví-li zákon jinak.

¹³⁰ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK a Zdeněk ČÁP. *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k § 61.

¹³¹ Např. zavedení různých druhů a mnohost podílů, snížení minimální výše vkladů do základního kapitálu, kmenové listy ve společnosti s ručením omezeným aj.

konstatovat, že vymezení podílu a v důsledku toho princip kvalitativní¹³² a kvantitativní¹³³ stránky podílu zůstal zásadně nezměněný.¹³⁴ Již v minulosti bylo možné význam kvantitativní stránky podílu potlačit úpravou ve společenské smlouvě, zatímco zavedením různých druhů podílu také kvalitativní stránka podílu může podléhat velké škále modifikací.

Protože je korporace tvořena společenstvím osob,¹³⁵ podíl v první řadě představuje účast společníka ve společnosti jakožto organizovaném celku, který má svou vnitřní strukturu a vnitřní pravidla. Jedná se tak o osobní podstatu korporace.¹³⁶ Z této perspektivy představuje podíl právní vztah mezi společníkem a společností (účastnický vztah), jehož základem je členství a z tohoto členství plynoucí práva a povinnosti, přičemž se ve společnosti vytváří komplex těchto právních vztahů, které zároveň určují vnitřní uspořádání společnosti a pravidla pro její fungování.

Práva a povinnosti, které zákon o obchodních korporacích a společenská smlouva přiznávají společníkovi ve spojení s jeho účastí ve společnosti, zakládá samotná tato účast, přičemž jejich vymezení náleží společníkům v souvislosti se zakladatelským právním jednáním konstitujícím společnost nebo i později v průběhu existence společnosti. Nositelem těchto práv a povinností může být výhradně společník.¹³⁷ Dle Pokorné pojem podíl *charakterizuje* právní postavení společníků ve společnosti.¹³⁸ Vyjádřeno také jinými slovy, „*soubor práv a povinností (pozn. plynoucích z účasti v obchodní korporaci) tvoří status člena obchodní korporace*“.¹³⁹ Podíl společníka poskytuje právnímu postavení společníka obsah neboli toto právní postavení vymezuje.

Z hlediska problematiky uvolněného podílu je podstatné analyzovat, do jaké míry je uvolněný podíl odlišný od podílu plnohodnotného, který existoval do zániku účasti společníka ve

¹³² Za kvalitativní stránku se obecně označuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti, srov. ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Miroslava BARTOŠÍKOVÁ. *Kurs obchodního práva: právnické osoby jako podnikatelé*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. Beckovy právnické učebnice, s. 51–52.

¹³³ Tamtéž, s. 51–52: „*Kvantitativní stránka podílu určuje ... rozsah společnických práv a povinností, tedy míru, v níž se společník na společnosti účastní... Velikost podílu je proto relativní veličinou, podle níž lze určit, jakou váhu má pro ovlivňování činnosti společnosti každý její jednotlivý společník.*“ V této souvislosti nutno dodat, že dnešní právní úprava umožňuje kvantitativní stránku podílu odvodit nejenom od velikosti podílu, nýbrž od druhu podílu, což ovšem musí být předmětem úpravy společenské smlouvy. Pakliže společenská smlouva mlčí, bude platit bezvýhradně shora citované pravidlo i nadále.

¹³⁴ Kvalitativní stránka podílu v poměrech současné právní úpravy podle Rozehnal znamená souhrn (majetkových a nemajetkových) práv a (majetkových a nemajetkových) povinností společníka plynoucích z účasti ve společnosti. Kvantitativní stránka podílu má podle Rozehnal dvě složky, a to výši (velikost) podílu a hodnotu (cenu) podílu, srov. ROZEHNAL, Aleš et al., op. cit. sub 107, s. 242.

¹³⁵ § 210 odst. 1 OZ; V případě jednočlenné společnosti, kde tato vlastnost chybí, počítá zákon s tzv. fikcí korporace, tj. bez ohledu na absenci členské základny se jednočlenná korporace považuje za korporaci, aniž by splňovala její základní atribut.

¹³⁶ POKORNÁ, J. in LASÁK, Jan a kol., op. cit. sub 49, komentář k ustanovení § 31 ZOK.

¹³⁷ Pokorná in ELIÁŠ, K. a kol., op. cit. sub 132, s. 191: „*Společným znakem všech práv a povinností je potom skutečnost, že vyjadřují účastnický vztah společníka ke společnosti, a jejich nositelem nemůže být nikdo jiný než společník.*“

¹³⁸ POKORNÁ, Jarmila a kol., op. cit. sub 130, komentář k § 61.

¹³⁹ ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 127.

společnosti. Zákon o obchodních korporacích totiž ve svém § 212 odst. 1 stanoví, že: „*Podíl společníka, jehož účast za trvání společnosti zanikla bez právního nástupce, se považuje za uvolněný podíl.*“ Z jazykového výkladu je tak patrné, že se nadále jedná o *podíl* a že tento podíl před zánikem účasti společníka ve společnosti *patřil* tomuto společníkovi. Nedomnívám se však, že by gramatickým výkladem bylo možné na základě slovního spojení *podíl společníka* dospět k závěru, že se i nadále jedná o podíl patřící tomu stejnému společníkovi, bez ohledu na zánik jeho účasti. Daný závěr lze přesto dovést z jiného ustanovení, a sice zejména ze znění ust. § 213 odst. 1 ZOK stanovícím, že společnost *jako zástupce* prodá uvolněný podíl – není tak jiný subjekt, kterého by mohla společnost zastupovat, s výjimkou bývalého společníka.

3.3 Podstata uvolněného podílu

Jak již bylo uvedeno výše, odborná literatura činí nesporným, že *uvolněný* podíl je i nadále podílem. Jednak to výslovně plyne z ustanovení § 212 odst. 1 ZOK, který vymezuje uvolněný podíl jako *podíl společníka*, jehož účast zanikla, z čehož lze dovést, že právě tento *podíl* je považován za uvolněný.

Zákon si dále vypomáhá právní fikcí, kterou rozeberu v jedné z následujících kapitol. Ačkoliv legální definice nejsou podle Gerlocha „*samy o sobě normativními větami, neboť nemají preskriptivní charakter, napomáhají právní regulaci, neboť jako součásti zákonů jsou formálně závazné. Normativně tedy působí ve vazbě na právní normy...*“¹⁴⁰, nelze si nevšimnout, že zákonodárce přiznává *uvolněnému* podílu, tedy podílu společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, povahu podílu, zatímco legální definice podílu stanoví, že podíl představuje účast společníka ve společnosti. Když obě tato vymezení postavím vedle sebe, potom se dostáváme do kruhu, neboť podíl představuje účast, avšak zanikla-li účast, stále máme podíl. Požadavek jednoty práva v tomto případě neobstojí, neboť „*Má-li se pomocí práva zajistit právní pořádek a jistota subjektivních práv a povinností, je třeba, aby si platné právní normy navzájem neodporovaly...*“¹⁴¹.

Aby právní řád vykazoval potřebnou vnitřní bezrozpornost, nelze připustit výklad, že by uvolněný podíl podílem vůbec nebyl. Je nutné si vypomoci argumentací *a contrario*, tedy že opačný výklad neboli výklad, že se o podíl nejedná, by byl nepřipustný z toho důvodu, že základní kapitál obchodní korporace činí souhrn všech vkladů společníků, přičemž zánik účasti společníka ve společnosti za její existence bez právního nástupce nepočítá se zánikem vkladu, na který by

¹⁴⁰ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 34.

¹⁴¹ BOGUSZAK, Jiří a Jiří ČAPEK. *Teorie práva*. Praha: Codex, 1997, s. 79; srov. také čl. 40 odst. 1 legislativních pravidel vlády.

tedy měl připadat určitý podíl. Ukončení účasti společníka ve společnosti nezakládá ani právo společníka na vrácení vkladu (§ 16 odst. 1 ZOK) a nezpůsobuje bez dalšího ani zánik podílu či změnu základního kapitálu společnosti. Pokud jsou splněny podmínky pro uvolnění podílu, tedy že na místo předchozího společníka nenastoupil při zániku účasti společníka jeho právní nástupce, pak samotného podílu, resp. základního kapitálu, se takové vystoupení vůbec nedotkne. Za těchto okolností nezbyvá než konstatovat, že uvolněný podíl musí být při zachování výše základního kapitálu i nadále podílem odpovídajícím výši vkladu společníka, jehož účast zanikla. Koncepce společnosti s ručením omezeným jakožto společnosti kapitálové jinou možnost nepřipouští.

Zákon umožňuje spojit zánik *účasti* společníka ve společnosti se zánikem jeho *podílu* ve společnosti pouze v případě postupu dle § 215 odst. 1 ZOK, kdy společnost může o vklad odpovídající uvolněnému podílu společníka snížit základní kapitál. Až snížením základního kapitálu o vklad připadající na uvolněný podíl tento uvolněný podíl zanikne. K tomuto kroku však může společnost přistoupit pouze po vyčerpání ostatních zákonných možností, kterým dává právní úprava přednost. Zánik uvolněného podílu společníka v důsledku snížení základního kapitálu je tak až následkem nakládání s uvolněným podílem, nikoliv přímým následkem zániku samotné účasti. Z konstrukce druhé věty § 234 ZOK je patrné, že zákon počítá s tím, že k zániku *společníkova* vkladu může dojít také v důsledku rozhodnutí o snížení základního kapitálu o vklad společníka, nebo *jde-li o uvolněný podíl*. Zákonodárce tak deklaruje, že snížením základního kapitálu o vklad odpovídající uvolněnému podílu dochází k zániku vkladu, ke kterému se tento uvolněný podíl váže.

Uvolněný podíl nepochybně musí být podílem (zároveň věcí) také z toho důvodu, že je nadále předmětem dispozic, neboť hlavním smyslem právní úpravy uvolněného podílu je právě jeho prodej, tedy dispozice směřující ke vstupu nového společníka na místo předchozího a získání externích finančních zdrojů pro vypořádání společníka.

Podle mého názoru tak není pochyb o tom, že v dnešních poměrech výslovně, a v poměrech obchodního zákoníku nepřímě, zákon pracuje s uvolněným podílem jakožto s podílem. Přesto odborná literatura, zejména učebnicová, velice často operuje s pojmem *metamorfovaný podíl*, *okleštěný podíl*, *konvertovaný podíl* nebo hovoří o *přeměně podílu*, aniž by to blíže objasnila. Podílu v právním smyslu nelze dle mého soudu přiřadit jiný význam než ten přiřazený mu zákonem. Zákon nezavádí žádnou speciální kategorii *uvolněných podílů* se zcela novým obsahem (byť bych takové řešení nepovažovala *de lege ferenda* za nesprávné). K jeho vymezení podle mého názoru nedošlo, resp. nepostačí aktuální úprava uvolněného podílu, jak k dnešnímu dni existuje

v zákoně o obchodních korporacích. Podle většinového názoru odborné veřejnosti¹⁴² je možné podílu odebrat některé z práv nebo povinností tvořící jeho obsah, avšak k tomu může dojít výhradně prostřednictvím druhu podílu, tedy úpravou ve společenské smlouvě, nikoliv bez dalšího. Z tohoto důvodu se osobně domnívám, že je poněkud nešťastné přisuzovat *uvolněnému podílu* specifické vlastnosti či naopak některé podstatné znaky podílu svévolně odírat.

Je z mého pohledu přípustné, aby podíl byl dočasně *okleštěný*, avšak výhradně v tom smyslu, že by společníkovi byl *pozastaven výkon* jeho práv a povinností. Právní úprava totiž s takovou možností pracuje, např. ve vztahu k sistaci výkonu hlasovacího práva společníka, pokud by hrozil konflikt zájmů mezi zájmy společníka a společnosti, nebo v případě prodlení s plněním povinností vůči společnosti (viz § 173 ZOK). Co však z mého pohledu přípustné není, je koncepce podílu *okleštěného* o samotnou účast společníka, tedy akceptování povahy uvolněného podílu jakožto podílu *nepředstavujícího účast společníka* ve společnosti. Pakliže přijmeme závěr o tom, že podíl bývalého společníka, tedy společníka, jehož *úcast* ve společnosti *zanikla*, je stále podílem, aniž by přešel na jiný subjekt a představoval tak účast někoho jiného, popírá se tím samotná právní povaha podílu jakožto účasti společníka ve společnosti. Mám za to, že aktuální právní úprava vytváří právě tento stav.

Již samotná zákonná definice podílu v § 31 ZOK jasně stanoví, že *podíl představuje účast společníka* v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí. Podíl je tak *nerozlučně spjat s účastí společníka* v korporaci z toho důvodu, že členství neboli společenství osob ztělesňuje samotnou podstatu korporace, přičemž účast osob v korporaci je vyjádřena právě podílem. Skončí-li účast společníka ve společnosti bez právního nástupce, jeho podíl nadále nemůže představovat účast, resp. *ne účast tohoto společníka*. Je to nelogické. V návaznosti na to by mělo platit, že pokud je z podílu odebrána jeho vlastní podstata, nemůže být také nadále podílem. Takový podíl nepředstavuje účast a je tedy v rozporu s jeho zákonnou definicí a také jeho klíčovou obsahovou charakteristikou, kterou mu přiznává doktrína.

Ze shora uvedeného mám za to, že jestliže přijmeme názor, že *podíl i nadále patří bývalému společníkovi, tedy někomu, jehož účast zanikla a kdo již nemusí ani existovat*, pak uvolněný podíl nepředstavuje účast ve společnosti, a tudíž nemůže být podílem ve smyslu § 31 ZOK, neboť postrádá samotnou podstatu podílu. S tímto je spojen také další závěr, a to ten, že v situaci, kdy účast společníka ve společnosti zanikla bez právního nástupce, zanikají i práva a povinnosti

¹⁴² Srov. LÁLA, D., op. cit. 83, s. 52 nebo ŠUK, Petr. *Kogentnost a dispozitivita korporátního práva – hledání hranic*. Ad Notam [online]. 2019, 2019(9), online [cit. 2020-11-29].

plynoucí z této účasti (k tomu viz dále), neboť jsou s touto účastí nerozlučně spjata. Oba tyto závěry jsou však zároveň zřejmě nepřípustné, neboť pokud by se nejednalo o podíl, nemohl by být uvolněný podíl např. předmětem dispozic. Je tedy potřeba je vyloučit, avšak si nelze nevšimnout, že popírají pravidla logiky a vedou k absurdním závěrům, ke kterým by však výklad zákona neměl nikdy vést.

3.4 Fikce uvolněného podílu

Zákon o obchodních korporacích, oproti předchozímu obchodnímu zákoníku, obsahuje vymezení pojmu *uvolněný podíl* v § 212 odst. 1 ZOK: „*Podíl společníka, jehož účast za trvání společnosti zanikla bez právního nástupce, se považuje za uvolněný podíl.*“ Obrat *považuje se* je obratem používaným při vymezení fikce.¹⁴³ Ačkoliv odborná literatura občas pojednává o vzniku uvolněného podílu, jedná se o jakési nepřesné, byť nikoliv podstatné zjednodušení, poněvadž je prozatím možné učinit závěr, že nic nového nevzniká, ani se neobjevuje. Do jisté míry se dá, s výhradou uvedenou v předchozí kapitole, hovořit o přeměně podílu na uvolněný podíl.¹⁴⁴

Právní fikce finguje právní skutečnost, která neexistuje.¹⁴⁵ Např. jednočlenná korporace je prostřednictvím fikce považována za korporaci, ačkoliv nemá členskou základnu, která je právním předpokladem pro to, aby byla korporací.¹⁴⁶ V tomto případě tak norma finguje nedostatek členů a subjekt nesplňující určité znaky podřazuje pod subjekt těmito znaky disponující.

V případě uvolněného podílu je však zvolená formulace poněkud zavádějící. Oproti shora zmíněným příkladům je výsledek opačný. Podíl bývalého společníka je dle zákonného ustanovení považován za uvolněný, aniž by zákon *uvolněný* podíl jakkoliv definoval. Zákon nedefinuje ani jiné *uvolněné* věci, není tedy zcela jasné, která právní skutečnost se takovou fikcí vůbec finguje.

Jelikož zákon nadále pracuje s pojmem uvolněný podíl na řadě míst (zejména § 212–215 ZOK), když pojednává o nakládání s uvolněným podílem či jeho přechodu, jedná se o právní pojem, který je potřeba vymežit. Dovolím si tvrdit, že prostřednictvím právní fikce v § 212 odst. 1 ZOK k tomuto vymezení nedošlo, neboť rovnice *podíl společníka jehož účast zanikla (podíl bývalého společníka) =¹⁴⁷ uvolněný podíl* k žádnému jasnému závěru o tom, co je

¹⁴³ DVORÁK, J. a kol., op. cit. sub 123, s. 210.

¹⁴⁴ Obdobně Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I., a kol., op. cit. sub 53, s. 461: „*Podíl ukončením účasti společníka ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK konvertuje na uvolněný podíl.*“ nebo Pokorná, I. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 ZOK: „*Nová úprava vypomáhá metamorfózou podílu do stavu uvolněného podílu.*“

¹⁴⁵ DVORÁK, J. a kol., op. cit. sub 123, s. 210: „*Fingována může být jak situace (stav), tak jednání. V případě fikce se zpravidla vlastně dovozuje pravý opak toho, co se ve skutečnosti stalo, co ve skutečnosti je, popř. bude, ale může se také dovozovat i něco, co není opakem, ale něčím, co se od skutečnosti odlišuje.*“

¹⁴⁶ Přesněji řečeno, společenství osob vytváří ve smyslu § 210 OZ korporaci.

¹⁴⁷ I kdyby na tomto místě byl výraz „hledí se“, „považuje se“ apod.

uvolněný podíl, nevede. Je možné si položit otázku, zda takto formulovaná fikce splnila kýžený účel.

Problémem, který by se touto fikcí měl podle mého názoru řešit, je však to, že uvolněný podíl, po zániku účasti společníka ve společnosti, již nenaplnuje definici podílu, jak bylo uvedeno v předchozí kapitole. Uvolněný podíl se však může pomocí fikce považovat za podíl v právním smyslu, byť podílem není. Tento závěr však neplyne z textu daného ustanovení (v takovém případě by formulace zněla spíše *uvolněný podíl se považuje za podíl*), ani není seznatelný z důvodové zprávy či jiných podpůrných zdrojů k zákonu o obchodních korporacích. Přesto předpokládám, že je to cesta, kterou lze překonat shora zmíněný nedostatek. Mohlo by se jednat o fikci podílu – *uvolněný podíl je tedy i nadále podílem, byť je uvolněný*. Tato fikce by v sobě zahrnovala další klíčovou právní skutečnost, kterou je nutné fikcí dovodit, a to že uvolněný podíl je věcí v právním smyslu.

Vrátím-li se zpět k vymezení uvolněného podílu, které by osvětlilo fikci *podíl společníka jehož účast zanikla..., se považuje za uvolněný podíl*, takové vymezení, jak již bylo řečeno, neexistuje. Není možné z ničeho jednoznačně vyčíst, co znamená či představuje *uvolněný podíl*, avšak systematickým a teleologickým výkladem lze podstatu uvolněného podílu uchopit poměrně přesně. Domnívám se, že přídatné jméno *uvolněný* musí být vztaženo k absentující vazbě na bývalého společníka a také (ideálně, byť v poměrech dnešní právní úpravy tomu tak není) k vlastnickému právu k podílu. Takový podíl *k dispozici*, tedy k němu lze nabýt vlastnické právo a zároveň se stát společníkem společnosti – v rozsahu odpovídajícímu právnímu nástupnictví bývalého společníka – výhradně ve vztahu k původnímu, nikoliv však uvolněnému, podílu. Zároveň že je uvolněný podíl od okamžiku zániku účasti společníka ve společnosti předmětem zvláštního právního režimu, kdy veškeré dispozice s ním jsou upraveny zákonem v § 212–215 ZOK, o nichž nadále nerozhoduje ani je fakticky nerealizuje bývalý společník. Veškeré kroky společnosti směřují primárně k odstranění stavu, kdy uvolněný podíl existuje, tedy k obnově předchozí společenské struktury společnosti (nikoliv osobního obsazení).

3.5 Účast vs. vlastnictví

Jak již bylo uvedeno výše, podíl, jakož i vklad do základního kapitálu (majetkové vyjádření podílu), je vždy vázán na společníka. Zákonná definice společníka přitom neexistuje a je notorií, že samotné vlastnické právo k podílu nezakládá právo být společníkem (viz dále konkrétní situace, kdy dochází k odlišení pozice společníka a pozice vlastníka). Je tedy možné, a často tomu tak je, že vlastník podílu a osoba společníka nejsou tytéž osoby. Vlastník nemusí být

nutně zároveň společníkem společnosti, *společník je však podle mého názoru vlastníkem podílu vždy*.¹⁴⁸

Zároveň podle mého názoru platí, že ani pozastavení výkonu společnických práv a povinností společníka nevede k tomu, že by společník přišel o postavení společníka. Vnímám, že v této otázce není zcela konzistentní nahlížení na to, co představuje pojem *společník*, jak nastíním dále.

I přes velké rozdíly v názorech autorů jednotlivých publikací, jak bylo demonstrováno v kapitole 3.1 této práce, jeví se mi téměř jisté, že úmyslem zákonodárce je zachovat vlastnické právo bývalého společníka v podobě holého vlastnictví, a to ve spojení se současným zánikem účasti společníka ve společnosti. Jeví se to v obecné rovině možné s ohledem na to, že zákon připouští oddělení vlastnického práva k podílu od práva účasti ve společnosti, avšak se domnívám, že tento pohled je značně zjednodušený. Podstata těchto jednotlivých právních vědou uznávaných situací, kdy dochází k oddělení osobní *složky* podílu od jeho *složky* majetkové, je vždy velice specifická a neumožňuje podle mého názoru z jejich pouhé přípustnosti za jasně vymezeným účelem a při jasně vymezených důvodech vyvodit obecné pravidlo, že podíl jakožto předmět vlastnického práva nemusí být nutně spjat s účastí ve společnosti.

3.5.1 Společné jmění manželů

Dle dřívější právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 byla otázka podílu ve společném jmění manželů řešena v § 143 odst. 2 starého občanského zákoníku. Zákon vymezoval společné jmění manželů v § 143 odst. 1 a v následujícím odstavci doplňoval: „*Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.*“ Z prvního odstavce bylo přímo seznatelné, že podíl při nabytí účasti ve společnosti jedním z manželů (pokud k nabytí došlo jinak než darem, děděním nebo za majetek, který patří do výlučného vlastnictví jednoho z manželů) spadá do společného jmění, druhý odstavec vyvolával nejasnost a jeho přísnější interpretace vyvolávala diskuse mezi odbornou veřejností¹⁴⁹ až na hranici protiústavnosti. Většinový názor, který reprezentovala Radvanová a Zuklínová,¹⁵⁰ nakonec zaujal také Nejvyšší soud,¹⁵¹ který zcela

¹⁴⁸ Shodně srov. Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 306.

¹⁴⁹ Srov. např. DĚDIČ, Jan, a kol.: *Obchodní zákoník. Komentář*. Díl II., BOVA-Polygon, Praha, 2002, s. 1027.

¹⁵⁰ Radvanová, S., Zuklínová, M. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 48, také Bartošiková, M. a Štenglová, I. in BARTOŠÍKOVÁ, Miroslava a Ivana ŠTENGLOVÁ. *Společnost s ručením omezeným*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. Beckova edice právo a hospodářství, s. 96–98.

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004, dále pak viz také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1754/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3450/2009.

jednoznačně uzavřel, že pokud jeden z manželů nabude za trvání manželství z prostředků patřících do společného jmění manželů (obchodní) podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (tudíž tento podíl) *ex lege* součástí společného jmění manželů. Zároveň však platí, že se druhý manžel nestává *společníkem* této společnosti.¹⁵²

Nový občanský zákoník zvolil odlišné normativní řešení otázky podílu ve společném jmění manželů tím, že ve svém § 709 odst. 3 explicitně upravil majetkový režim (společné jmění) takto nabytého podílu, avšak zcela opominul jakoukoliv úpravu toho, zda se manžel nabyvatele stane zároveň *společníkem* společnosti. V této souvislosti tak vyvstala otázka, zda dané ustanovení nelze vykládat tak, že manžel nabyvatele bude také *společníkem*, resp. oba manželé budou společnými *společníky*. I přes různé výklady a nejednotnost názorů u odborné veřejnosti se nakonec ustálil výklad směřující k uplatnění obdobných závěrů jako doposud, resp. za předchozí právní úpravy. Výklad směřující k závěru o možné účasti obou manželů byl odmítnut zejména proto, že bez odpovídajícího projevu vůle se nikdo nemůže stát členem korporace.¹⁵³ Nabytí podílu tak nezakládá účast druhého manžela ve společnosti. Zároveň se nadále prosazuje oddělení majetkové hodnoty od hodnoty osobní neboli *společenstevní*.¹⁵⁴

S účinností od 28. 2. 2017 bylo novelou č. 460/2016 Sb. doplněno ustanovení § 709 odst. 3 OZ o větu „*nabytí podílu nezakládá účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev*“, čímž by měly být jakékoliv pochybnosti o výkladu této normy odstraněny.

¹⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004: „S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu § 118 odst. 1 ObčZ jinou majetkovou hodnotou (majetkem) a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabyde za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů, neboť to přímo vyplývá z výše citovaného kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Gramatický ani logický výklad navazujícího ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ takový závěr nevyklučuje. Nestanoví-li eventuální dohoda manželů o zúžení jejich společného jmění, uzavřená v souladu s ustanovením § 143a ObčZ, něco jiného, nelze (s ohledem na předcházející vymezení předmětu společného jmění manželů) posledně citované ustanovení zákona vykládat jinak, než že jím není dotčena skutečnost, že následkem vynaložení prostředků patřících do společného jmění, aniž by se současně stali kolektivními *společníky* ve společnosti s ručením omezeným, se obchodní podíl nabytý jedním z manželů stává součástí společného jmění obou manželů. Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ je toliko oddělení či odlišení právního postavení *společníka* manžela, jenž se stal *společníkem* obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se *společníkem* nestal. Jen manžel – *společník* má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení *společníka* obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 ObčZ, neboť stejnou měrou jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.“

¹⁵³ DĚDIČ, Jan a Petr ŠUK. K některým výkladovým otázkám právní úpravy podílu v obchodní korporaci. *Obchodněprávní revue*. 2014, 2014(6), 167.

¹⁵⁴ Zuklínová, M. in DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k § 709.

Neméně významné je však s ohledem na vztah vlastnického práva k podílu a postavení společníka ve společnosti to, že podíl může být v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů přikázán *pouze tomu* z manželů, který je – jako spoludávatel tohoto podílu – *společníkem* společnosti s ručením omezeným.¹⁵⁵ Nejvyšší soud dále, v souladu s předchozí ustálenou rozhodovací praxí, také konstatoval, že je-li každý z manželů společníkem stejné obchodní společnosti, nelze při vypořádání zaniklého společného jmění manželů přikázat obchodní podíly náležející oběma manželům *pouze jednomu z těchto manželů*. V neposlední řadě potvrdil závěr, že možné způsoby zániku účasti společníka ve společnosti jsou stanoveny v § 148 a násl. obchodního zákoníku (dnes § 202 a násl.) a k zániku účasti nemůže tedy dojít na základě rozhodnutí soudu v rámci řízení o vypořádání SJM.¹⁵⁶

3.5.2 Podílové spoluvlastnictví

Specifikum představuje také podíl ve spoluvlastnictví vícero osob. Všechny spoluvlastníci jsou společníky společnosti, avšak za účelem zjednodušení se na ně nahlíží jako na společné společníky. Do obchodního rejstříku se v daném případě zapisují všichni spoluvlastníci podílu jako jediný společník (dobrovolně také správce), stejně tak smluvní stranou společenské smlouvy budou všichni spoluvlastníci, avšak opět pouze jako jeden společník.

Za platné právní úpravy budou na vztahy mezi spoluvlastníky aplikována obecná ustanovení o spoluvlastnictví § 1115 a násl. OZ. Podle § 32 odst. 2 ZOK ale spoluvlastníci budou představovat společného společníka a vůči společnosti bude podíl *spravovat* správce společné věci. Jedná se o poměrně praktické řešení, neboť se do seznamu společníků uvede jedna osoba (správce), vůči které pak společnost směřuje veškeré kroky týkající se svolání valné hromady, doručování apod. Správce je v postavení příkazníka, přičemž se nemusí jednat o osobu jakkoliv propojenou s danou společností, může se tedy jednat o třetí osobu.

Již starší judikatura¹⁵⁷ dovodila, že se na smlouvu, kterou se zřizuje spoluvlastnictví k podílu, mají aplikovat ustanovení o převodu podílu, neboť nabyvatel spoluvlastnického podílu na podílu se stává *společníkem* a je tedy potřeba aplikovat veškerá ustanovení o převodu podílu, včetně náležitých souhlasů orgánů apod. Důvodem byla snaha eliminovat snahy třetích osob dostat se do společnosti, aniž by byly splněny standardní podmínky pro nabytí podílu (především z důvodu ochrany ostatních společníků).

¹⁵⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3192/2015.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3581/2010.

Z pohledu tématu mé práce se problematika podílu ve spoluvlastnictví několika osob dotýká také zániku účasti společníka ve společnosti, čemuž se věnuji dále. V této souvislosti by také zánik účasti musel být řešen ve vztahu ke všem spoluvlastníkům, jako kdyby se jednalo o jednoho společníka. Pakliže některý ze spoluvlastníků má odlišné plány ve vztahu ke společnosti nežli zbytek, měl by postupovat cestou vypořádání spoluvlastnictví dle občanského zákoníku žalobou na zrušení spoluvlastnictví¹⁵⁸ a teprve následně uplatňovat některou ze zákonem daných možností ukončení účasti ve společnosti.

3.5.3 Společník před nabytím účinností smlouvy o převodu podílu vůči společnosti

K odlišení osoby společníka a vlastníka podílu ve společnosti dochází také v období mezi účinností smlouvy o převodu podílu mezi stranami neboli účastníky této smlouvy (*inter partes*) a účinností smlouvy vůči společnosti. Převod podílu je vůči společnosti účinný doručením účinné smlouvy o převodu s úředně ověřenými podpisy stran, přičemž až tímto doručením je společnost povinna jednat s novým společníkem jako se společníkem. V této souvislosti tak dochází k časovému odlišení mezi nabytím vlastnictví k podílu, ke kterému dochází účinností převodní smlouvy, a získáním statusu společníka neboli člena korporace, ke kterému dochází až doručením účinné převodní smlouvy společnosti.¹⁵⁹

V návaznosti na téma této práce je však nutno doplnit, že až do doručení účinné převodní smlouvy bude společnost nahlížet na dosavadního společníka jako na společníka, nebude tedy nastolen stav, kdy by vůči společnosti nebyl žádný subjekt považován za jejího společníka.

3.5.4 Společnost vlastním společníkem

Zákon o obchodních korporacích dále připouští, aby po omezenou dobu společnost soustředila ve svých rukou všechny své vlastní podíly. Dle § 149 odst. 4 ZOK, pokud společnost nabude veškeré svoje podíly, má jednatel povinnost podíly ve lhůtě tří měsíců ode dne jejich nabytí (přesněji nabytí posledního z nich), převést na třetí osobu a pokud tak neučiní, je dán důvod pro zrušení společnosti. Předpokladem pro takový postup je funkční statutární orgán. Jeví se, že tímto ustanovením dochází k prolomení pravidla, že korporace je tvořena společníky, a připouští se po omezenou dobu výjimka, kdy podíl bude ve vlastnictví samotné společnosti. To, zda je společnost v takové situaci sama sobě *společníkem*, není zřejmě odbornou veřejností jednotně hodnoceno, zřejmě z toho důvodu, že preciznost ve vymezení nemá zásadní význam, když obsah jednotlivých právních norem se jeví celkem srozumitelný. Jisté však je, že společnost za účelem eliminace

¹⁵⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1763/2016.

¹⁵⁹ Obdobně viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4215/2016.

autokontroly nevykonává po tuto dobu hlasovací práva. Eichlerová např. uvádí, že „*nabývání vlastních podílů společnost vede k tomu, že společnost je současně svým vlastním společníkem*“.¹⁶⁰ Eichlerová staví do kontrastu s tím správu uvolněného podílu, kterou společnost vykonává pro bývalého společníka. Havel například konstatuje, že „*společnost, která nabude vlastní podíly, je společníkem, tedy podíly jsou předmětem jejího vlastnictví*“.¹⁶¹ Opačně naopak Pokorná, která uvádí, že pokud jsou všechny podíly koncentrovány v majetku společnosti, společnost „*nemá žádné společníky*“¹⁶², ale může mít funkční orgány (myšleno zřejmě statutární orgán), a dále doplňuje, že se v tomto případě jedná o situaci, kdy společnost *nemá společníky a contrario* k § 212 ZOK, z čehož by dalo dovodit, že v případě § 212 ZOK společnost má *společníky*, tedy že při uvolnění podílu je bývalý společník nadále společníkem. Osobně na nabytí vlastních podílů společností nahlížím tak, že je společnost sama sobě společníkem, ale také vlastníkem podílu, proto jsem tento případ zařadila do této části pojednání.

3.5.5 Shrnutí

Ze shora popsaného mám za to, že vlastnictví podílu není vždy nutně spojeno s postavením společníka ve společnosti, přičemž zároveň platí, že vlastnické právo není nutným předpokladem pro to, aby každý vlastník podílu byl také společníkem.

Nejspíš tyto dvě roviny pojetí podílu, tedy podíl jakožto účast společníka ve společnosti s právy a povinnostmi z této účasti plynoucími (§ 31 ZOK) a podíl jakožto předmět vlastnického práva, zřejmě vedly zákonodárce při přípravě ZOK k tomu, že koncipuje k uvolněnému podílu vlastnické právo bývalého společníka, podle nauky (srov. výše) jako *holé vlastnictví* a zároveň odděluje postavení společníka, neboť účast bývalého společníka bezpochyby zanikla. Sdílím v tomto ohledu názor Eichlerové, která konstatuje: „*Transformuje-li se podíl na uvolněný podíl, zůstává uvolněný podíl ve vlastnictví osoby, která společníkem byla, ale již jim není*“.¹⁶³ Bývalý společník nemůže být nadále z povahy věci společníkem, pokládám si však otázku, zda je možné podíl vlastnit a zároveň nebýt společníkem, nebo také vůbec nemít žádného společníka ve vztahu k danému uvolněnému podílu.

Již dříve se, a domnívám se, že na tomto pojetí se ničeho nezměnilo, formulovala myšlenka: „*Společným znakem všech práv a povinností je potom skutečnost, že vyjadřují účastnický vztah*

¹⁶⁰ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol. op. cit. sub 66, s. 313–314, shodně Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, komentář k § 149, s. 325.

¹⁶¹ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 326.

¹⁶² Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 149 ZOK: „*Ustanovení je speciálním pravidlem pro všechny situace, kdy společnost nemá žádné společníky, a není proto možné realizovat postup upravený v § 212 a navazujících § 213 a 215.*“

¹⁶³ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol. op. cit. sub 66, s. 306.

*společníka ke společnosti, a jejich nositelem nemůže být nikdo jiný než společník.*¹⁶⁴ Podle mého názoru tedy, dokud existuje ve společnosti podíl s určitým obsahem, musí být s tímto podílem spjat společník, neboť jenom společník je nositelem práv a povinností tvořících obsah podílu. Tím nemám na mysli situaci, kdy se společníkovi po omezenou dobu *pouze* nepřiznává výkon práv a povinností spojených s účastí, např. hlasovacího práva.¹⁶⁵

Shora uvedeným nepopírám to, že vlastník podílu ve společnosti nemusí být vždy zároveň společníkem společnosti. Ze shora popsanych případů lze podle mého názoru nejlépe demonstrovat tento vztah na institutu společného jmění manželů, kdy je druhý manžel pouhým vlastníkem, nikoliv společníkem, ve vztahu k podílu tvořícímu součást společného jmění manželů. Vlastnické právo nezakládá právo být společníkem, a naopak, společníkem může být také po vypořádání společného jmění manželů pouze ten, kdo jim byl doposud. Zanikne-li za trvání manželství účast manžela ve společnosti, vlastnické právo druhého manžela k podílu z titulu společného jmění manželů rovněž zaniká. Vlastnické právo k podílu je podle mého názoru odvozené od účasti, *obráceně to však neplatí*. Jinými slovy, mám za to, že vlastnické právo k podílu představujícímu majetek může vznikat a náležet osobě či osobám odlišným od společníka, avšak to neznamená, že na základě tohoto závěru lze dospět k názoru, že k podílu lze mít vlastnické právo, aniž by podíl měl společníka.

Ani institut spoluvlastnictví k podílu nepopírá shora uvedené – k podílu sice může mít více osob vlastnické právo, přesto vždy je někdo, kdo je vůči společnosti společníkem a má tak práva a povinnosti plynoucí z účasti.

Další situace, kterou lze v dané souvislosti analyzovat, je zánik účasti společníka ve společnosti se současným přechodem podílu do majetku samotné společnosti podle § 149 ZOK. Podíl tak má vlastníka, je jí společnost samotná, která se však dle výslovného zákonného zákazu musí zdržet výkonu hlasovacího práva, stejně tak je speciálně řešeno právo společníka na podíl na zisku. Dříve v případě uvolnění podílu, dnes v odlišných případech, např. při fúzi mateřské a dceřiné společnosti, zákon počítá s tím, že společnost může nabývat vlastní podíly. Domnívám se, že výkladem lze dovodit, že se nejedná o absolutní absenci nebo neexistenci společníka, ale o to, že daný subjekt (sama společnost) pouze není po přechodnou dobu oprávněn vykonávat hlasovací práva ve vztahu ke společnosti. V opačném případě by nebylo možné učinit závěr, ke kterému dospěl Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo

¹⁶⁴ Pokorná, J. in ELIÁŠ K. a kol., op. cit. sub 48, s. 191.

¹⁶⁵ Viz např. § 149 odst. 2 ZOK.

850/2006,¹⁶⁶ že „společnost, jejímuž jedinému společníku zanikla účast po vydání exekučního příkazu k postižení jeho obchodního podílu, může rozhodnout o prodeji obchodního podílu podle § 113 odst. 5 ObchZ přesto, že jí § 120 odst. 2 ObchZ zakazuje pro případ nabytí obchodního podílu vykonávat práva společníka“. Nebýt společnost svým vlastním společníkem, nepřipadalo by do úvahy, že by přijala rozhodnutí v působnosti valné hromady, zatímco v tomto případě Nejvyšší soud s touto možností přímo počítá. Z toho usuzuji, že se v daném případě jedná o výkon práva společníka, zatímco předpokladem pro výkon tohoto práva je jeho existence. Nebýt společník společníkem, nedalo by se ani právo společníka vykonat.

Jinými slovy, domnívám se, že *prvek* společníka ve vazbě na existující podíl ve společnosti za trvání společnosti je totiž z hlediska kogentního vnitřního fungování korporace včetně ucelené struktury orgánů korporace nepostradatelný. Z mého pohledu však zánik účasti společníka ve společnosti znamená jeho právní a nezřídka také faktickou nemožnost být nadále v jakékoliv podobě společníkem či alespoň pasivním nositelem společnických práv a povinností. Je otázkou, zda tuto formálně existující pozici společníka může plnohodnotně tzv. obsadit *pouhý* vlastník, neboť vlastnické právo jakožto právo majetkové vychází z nutnosti učinit podíl předmětem právních vztahů, zatímco účast společníka je od počátku samotnou podstatou podílu.

Podporu pro shora uvedený závěr nacházím dále např. v tom, že také zánik účasti v nejvyšším orgánu korporace, v případě společnosti s ručením omezeným ve valné hromadě, je podle dalšího odborného názoru¹⁶⁷ spjat se zánikem účasti v obchodní korporaci *a* s pozbytím vlastnictví podílu k ní. Domnívám se, že druhá podmínka je formulována jako přirozený důsledek té první, tedy zánikem účasti ve společnosti musí dojít k zániku vlastnického práva k podílu (viz také společné jmění manželů). Právě společník (nikoliv vlastník podílu) je oprávněn vykonávat své právo podílet se na řízení společnosti na valné hromadě, zatímco valná hromada představuje obligatorní orgán společnosti s ručením omezeným. Mám za to, že existence pouhého vlastnického práva k podílu se současným zánikem účasti ve společnosti není souladná s vnitřním uspořádáním korporace, které vyžaduje, aby byly konstituovány jednotlivé orgány a byla realizována jejich působnost.

Zároveň by však mělo být k zamyšlení, zda je skutečně opodstatněné či nezbytné nutit bývalého společníka, byť v jakési formální rovině, k vlastnictví uvolněného podílu. Pokud v poměrech obchodního zákoníku fungovala koncepce přechodu uvolněného podílu na samotnou

¹⁶⁶ Jedná se o judikát, na který se stále poměrně často odkazuje v souvislosti s argumentací, že zákon připouští po omezenou dobu existenci společnosti bez společníků, viz např. důvodová zpráva k novele ZOK, komentář k § 206 ZOK. Důvodová zpráva k zákonu č. 33/2020 Sb., změna zákona o obchodních korporacích a souvisejících zákonů ze dne 6. 6. 2018. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 10.12.2020], noveaspi.cz.

¹⁶⁷ Patěk, D. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 149.

společnost, aniž by bylo nutné zatěžovat bývalého společníka, který nadále nemá a vesměs ani nebude chtít mít se společností nic společného, nabízí se otázka, zda je toto vnucené „holé vlastnictví“ skutečně důvodné. Vlastnické právo k uvolněnému podílu zanikne převodem uvolněného podílu na nabyvatele na základě jednání statutárního orgánu, snížením základního kapitálu společnosti (tedy zánikem podílu), na základě přechodu dle rozhodnutí valné hromady nebo zrušením společnosti s likvidací na základě rozhodnutí soudu. Všechny způsoby zániku vlastnického práva bývalého společníka realizuje subjekt odlišný od vlastníka, leč v jeho zastoupení. Společnost sice má povinnost s podílem naložit zákonem stanoveným způsobem, avšak tuto povinnost nemusí splnit, případně se může jednat o zdlouhavý proces. Vzhledem ke ztrátě vazby na společnost již nedokáže bývalý společník realizaci těchto kroků či rozhodnutí legálními prostředky vynutit, případně vynutit efektivně, nehledě na to, že ho vynucování zatíží náklady, které by jinak neměl. Může tak být neúměrně a bezdůvodně dotčen na právu o svém vlastnictví rozhodovat.

3.6 Obsah uvolněného podílu

Obsah *podílu*, označován také jako kvalitativní stránka podílu, představuje komplex práv a povinností společníka *plynoucí pro něj z jeho účasti ve společnosti*. Odborná literatura při vymezení obsahu podílu používá také obrat práva a povinnosti *spojené s podílem*,¹⁶⁸ leč toto rozlišení nemění ničeho na podstatě obsahu podílu. Jedná se o „*právní vztah vyjadřující členství*“.¹⁶⁹ Společníkovi jakožto členovi korporace vznikají práva a povinnosti tvořící obsah podílu okamžikem vzniku jeho členství a zanikají okamžikem jeho zániku.

Práva a povinnosti společníka tvořící obsah podílu vyplývají z právních předpisů a také ze společenské smlouvy.¹⁷⁰ V podmínkách široké dispozitivní ustanovení o společnostech s ručením omezeným je tato oblast obvyklým předmětem úprav ve společenských smlouvách. Dalším zdrojem práv a povinností společníka mohou být zásady, na kterých stojí právo korporací, případně jiné právní skutečnosti.¹⁷¹ Obsah podílu tvoří všechna jednotlivá práva a povinnosti, které společník ve vztahu ke společnosti nebo k ostatním společníkům má, nýbrž pouze ty, která jsou spjata s podílem neboli plynou z účasti tohoto společníka ve společnosti, a nejsou vázány výlučně

¹⁶⁸ Lála, D. in LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 20.

¹⁶⁹ Černá, S. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 143.

¹⁷⁰ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 317: „*Společenská smlouva však může jak okruh práv, tak okruh povinností rozšířit, zúžit či vyloučit. Limitem jí je jen kogentní úprava a dobré mravy.*“

¹⁷¹ V poměrech obchodního práva daný závěr konstatoval Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 1007/2005.

na osobu společníka (např. smluvně převzatá povinnost k dobrovolnému příplatku mimo základní kapitál nebude tvořit obsah podílu apod.).¹⁷²

Obsah podílu je zásadně ovlivněn nově připuštěnou diverzitou druhů podílů,¹⁷³ která nastolila velmi diskutovanou otázku, do jaké míry lze obsah podílu modifikovat, zda a v jakém rozsahu je přípustné práva a povinnosti přidávat či odebrat. Zatímco základní podíl zákon vymezuje jako podíl, se kterým *nejsou spojena* žádná zvláštní práva a povinnosti (§ 135 odst. 1 ZOK), *jiné* druhy podílů zákon nedefinuje a pouze stanoví, že je spojuje mezi sebou shodnost práv a povinností. Limity smluvní volnosti ve vymezení obsahu různých druhů podílů jsou dány dobrými mravy, veřejným pořádkem a zásadami uplatňovanými v korporátním právu.¹⁷⁴ Josková¹⁷⁵ správně podotýká, že společníci nemohou být vytvořením různých druhů podílů zbaveni určité základní úrovně práv a povinností stanovených ZOK, Lála¹⁷⁶ hovoří o minimálním obsahu práv a povinností, „*kteřé z určité osoby činí společníka a představuje tak jádro podílu*“. Minimální rozsah nepostradatelných práv a povinností spojených s podílem upřesnila novela ZOK, přičemž z důvodové zprávy se dočteme, že společník by měl mít alespoň jedno z relativně nedotknutelných práv, kterými jsou hlasovací právo (s limitem § 135 odst. 3 ZOK), podíl na zisku nebo právo na podíl na likvidačním zůstatku, a to v plném rozsahu. Toto vymezení neplyne výslovně z ustanovení týkajících se společností s ručením omezeným, je tak ho nutné dovozovat z § 256 odst. 1 ZOK *per analogiam*. Dále za absolutně nedotknutelná společnická práva označuje imanentní práva společníka, která by vedla k porušení kogentní právní úpravy.¹⁷⁷ V případě mnohosti nebo různorodosti podílů plynou společníkovi práva a povinnosti z každého z těchto podílů zvlášť. Pokud se podíly spojují do jednoho (předpokladem je stejnost druhů), narůstá pouze kvantitativní stránka podílu daného společníka.

V návaznosti na shora popsané je třeba konstatovat, že uvolněný podíl nemá žádný minimální obsah práv a povinností, které by činily z určité osoby společníka, uvolněný podíl tak nemá ani *jádro podílu*. Domnívám se, že ať už nakonec zvolíme jakýkoliv výklad, jehož cílem je dosáhnout jiného než absurdního závěru, bude se jednat o kompromis, který neuspokojí požadavek myšlenkové logiky.

Lála dále uvádí, že: „*Různé druhy podílu (akcií) poskytují společníkům různá práva a povinnosti a mají vždy za následek, že se společníci nachází ve společnosti v odlišném právním*

¹⁷² Lála, D. in LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 25.

¹⁷³ § 135–136 ZOK.

¹⁷⁴ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 31; Lála, D. in LÁLA, D., op. cit. sub 83, kapitola III.

¹⁷⁵ Josková, L. in JOSKOVÁ, L. a kol., op. cit. sub 117, s. 16.

¹⁷⁶ Lála, D. in LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 47.

¹⁷⁷ Důvodová zpráva k novele, konkrétně k § 135 ZOK, op. cit. sub 166.

*postavení. Na druhou stranu ne všechny odlišnosti v právním postavení společníků zakládají samostatné druhy podílů (akcií).¹⁷⁸ Jinými slovy, předmětem zkoumání v odborné literatuře je také otázka, které změny v právech a povinnostech společníka zakládají nový druh podílu a které nikoliv. Pro téma této práce, jak se domnívám, není odpověď na tuto otázku tolik podstatná, za podstatné však považuji to, že *druh podílu nemusí vždy identifikovat celý obsah podílu*. Pakliže ne každá odchylka *v obsahu podílu* bude zakládat jiný druh podílu,¹⁷⁹ s čímž se ztotožňuji, některá ujednání vztahující se k právům a povinnostem společníka obsažená ve společenské smlouvě nemusí mít významný dopad na právní postavení třetích osob, tedy ani společníka samotného či ostatních společníků, a z toho důvodu nebude představovat odlišnost, která založí samostatný druh podílu (podíly, se kterými jsou spojena stejná práva a povinnosti, tvoří podle § 135 odst. 1 ZOK jeden druh).¹⁸⁰*

Se zánikem účasti společníka ve společnosti, který způsobuje uvolnění jeho podílu, je nepochybně spojeno právo společníka na vypořádací podíl, které tvoří jeho obsah. Jedná se o společníkovo právo majetkové, tedy právo společníka vyplývající z jeho účasti ve společnosti a přímo související se zánikem této účasti. Vypořádacímu podílu jsou věnovány samostatné kapitoly 3.8 a 6.2.

Obsah *uvolněného podílu* analogicky s obsahem podílu má představovat jeho kvalitativní stránku, tedy práva a povinnosti společníka. Ovšem kterého společníka, když účast společníka zanikla?

Ohledně práv a povinností vztahujících se k uvolněnému podílu zákon o obchodních korporacích ve svém § 212 odst. 3 lakonicky stanoví, že práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem *nelze vykonávat*. Tato formulace vyvolává další otázky, a sice co jsou práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem a komu je adresován zákaz výkonu těchto práv a povinností.

Práva a povinnosti tvořící obsah podílu ve společnosti s ručením omezeným vždy směřují ke společníkovi, tedy definují právní postavení společníka. Ukončením své účasti ve společnosti ztratí společník status neboli postavení společníka.¹⁸¹ Pokud v této práci hovořím v souvislosti s ukončením účasti společníka ve společnosti o ztrátě statusu společníka, pak míním vždy pouze vztah k tomu podílu, s nímž je spojeno ukončení účasti.

Uvolněný podíl nepředstavuje žádnou zvláštní kategorii podílu – jedná se pouze o právní následek zániku účasti společníka ve společnosti, kdy podíl dříve definující právní postavení

¹⁷⁸ Lála, D. in LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 10–11.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ O statusu společníka srov. ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 127.

společníka pozbyl společníka (považuji tuto koncepci samu o sobě za nešťastnou, srov. blíže kapitola 3.3). Uvolněný podíl tak neslouží stejnému účelu jako podíl neuvolněný. Uvolněný podíl představuje pouze tzv. *místěnku* pro dalšího potenciálního společníka. Přesto však jeho obsah nemůže být prázdný, jak vysvětlím níže.

Právní teorie odlišuje možnost chování jakožto subjektivní právo od vlastního chování, tedy *výkonu* práva (pokud je v souladu s normami objektivního práva).¹⁸² Přestože není jasné, komu je normativní zákaz určen, neboť je na rozdíl od jiných obdobných ustanovení zákona¹⁸³ formulován obecně („nelze“), nositelem a realizátorem práv a povinností spojených s podílem je běžně společník. Směřuje tento zákaz výkonu k tomuto bývalému společníkovi? Nejspíš by však výslovný jemu určený zákaz zněl absurdně: „*Práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem nesmí společník, jehož účast zanikla, vykonávat.*“ Práva a povinnosti spojené s *uvolněným* podílem nejsou žádnou speciální skupinou práv a povinností (nic takového neexistuje), zatímco práva a povinnosti spojené s *podílem* náleží pouze tomu, kdo je nebo v posuzované situaci byl společníkem společnosti. Zanikla-li však jeho účast, nedává tento výklad dle mého názoru příliš smysl. Přesto právě formulace, že práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem nelze vykonávat, evokuje závěr, že jsou práva a povinnosti (společníka) s uvolněným podílem nadále spojeny, jinak by nebylo co (ne)vykonávat.

Je možné, že pod tento zákaz zamýšlel zákonodárce zahrnout společnost jakožto zástupce. Ani tento výklad se nejeví být korektním. Fyrbach hovoří o tom, že nikdo není ve smyslu § 212 odst. 3 ZOK oprávněn k výkonu práv a povinností spojených s uvolněným podílem, *tedy ani společnost*.¹⁸⁴ Úkolem společnosti je však pouze zastoupit bývalého společníka při prodeji uvolněného podílu, případně dočasně vykonávat jeho běžnou správu (k tomu srov. kapitola 5.3). Společnost se nestává společníkem a žádná práva a povinnosti spojené s podílem jí tedy ze samotné podstaty věci nenáleží. Zastoupení společníka se také omezuje na pouhý výkon dispozičního oprávnění. Domnívám se tak, že se nemůže jednat o nemožnost *výkonu* práv a povinností ze strany společnosti, nýbrž o to, že je společnost vůbec nemá.

Stávající právní úprava zvolila cestu, kdy na jednu stranu účast společníka ve společnosti zanikla, na stranu druhou však uvolněný podíl má i nadále představovat soubor práv a povinností společníka, aby tento obsah podílu mohl přejít na nabyvatele uvolněného podílu. Zákonodárce to řeší zákazem výkonu práv a povinností, přičemž normativně formulovaný zákaz není nikomu adresován. Osobně jsem toho názoru, že se zánikem účasti společníka *zanikají jeho práva a*

¹⁸² GERLOCH, A., op. cit. sub. 140, s. 152.

¹⁸³ Srov. např. § 149 odst. 2 ZOK nebo § 173 ZOK.

¹⁸⁴ FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 191, shodně DVOŘÁK, T., op. cit. sub 113, s. 162.

povinnosti z této účasti plynoucí a také že po dobu existence uvolněného podílu nesvědčí tato práva a povinnosti ani nikomu jinému. Zákaz pouhého výkonu práv a povinností tak vede k rozpornosti právní úpravy, neboť zákaz výkonu představuje zákaz realizace subjektivního práva nebo plnění subjektivní povinnosti, zatímco bývalý společník tato subjektivní práva ani povinnosti již nemá. Zastávám názor, že bez účasti společníka v korporaci nemohou po dobu tohoto uvolnění podílu existovat ani subjektivní práva a povinnosti vyplývající z této účasti, resp. mohou existovat pouze v abstraktní podobě, nemohou však nikomu svědčit.

I bez ohledu na shora uvedené nebude z praktického hlediska obtížné § 212 odst. 3 ZOK interpretovat tak, aby norma byla srozumitelná, zejména ve vztahu k zákazu výkonu práva nebo povinnosti, jejichž realizace vyžaduje aktivní činnost (*facere*). Směřuje-li realizace práva nebo plnění povinnosti k aktivní činnosti, např. podílení se na řízení společnosti nebo podání žaloby, nebude pochyb o tom, že zákaz vykonat míří ke zdržení se této činnosti. Při vzniku práv (např. podíl na zisku) a povinností (např. uložení příplatkové povinnosti) je třeba dovodit, že tato práva nemohou vůbec vznikat, a povinnosti nemohou být uloženy, tedy ani vymáhány. Domnívám se, že ani v tomto kontextu není zákaz výkonu použit dostatečně adekvátně.

V dřívější judikatuře měl názor o ztrátě práv a povinností bývalého společníka oporu v rozhodnutí Nejvyššího soudu,¹⁸⁵ ačkoliv dané rozhodnutí vycházelo ze situace, kdy uvolněný podíl přecházel na společnost samotnou, jeho obsah tak *zůstával neměněn*. Postoj Nejvyššího soudu, že „*spolu s obchodním podílem společník zásadně ztrácí i práva do něj vtělená*“, je z mého pohledu logický a aplikovatelný také dnes. Předchozí právní úprava však tento závěr umožňovala formulovat bez jakýchkoliv pochyb, neboť vycházela z toho, že společnost, v jejímž majetku je dočasně uvolněný podíl, sice nemůže vykonávat práva společníka, přesto však práva a povinnosti s uvolněným podílem spojené zůstávají zachovány.¹⁸⁶ Tento stav byl přirozeným důsledkem toho, že při uvolnění podílu zanikalo vlastnické právo bývalého společníka k podílu, stejně tak jako i práva a povinnosti plynoucí z jeho účasti ve společnosti neboli spojené s podílem, zatímco na jeho místo vstupoval subjekt (společnost samotná), kterému jakožto *společníkovi* bylo možné kvalifikovaně uložit zákaz výkonu práv a povinností společníka.

Z hlediska obsahu uvolněného podílu, zdá se, není u odborné veřejnosti sporu o tom, že obsah uvolněného podílu představuje nadále *práva a povinnosti společníka*, jak plyne z kapitoly o současném stavu poznání (viz blíže kapitola 3.1). Dvořák např. výslovně uvádí: „Uvolněný podíl

¹⁸⁵ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2189/2012.

¹⁸⁶ HEJTMÁNKOVÁ, Klára. *Uvolněný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným*. Ad Notam. 2004, 2004(1), s. 2.

nezaniká splynutím ani *nezanikají práva a povinnosti s ním spojená*.¹⁸⁷ Havel naopak pouze přebírá zákonnou formulaci, když konstatuje, že: „S uvolněným podílem *jsou spojena práva a povinnosti společníka*, nicméně je nelze podle § 212 odst. 4 (pozn.: dříve platného) vykonávat.“¹⁸⁸ Odlišně k tomuto problému přistoupila snad pouze Pokorná, podle které, například, pokud by se o zisku v této době (pozn.: když podíl některého ze společníků je považován za uvolněný) rozhodovalo, část připadající na uvolněný podíl náleží ostatním společníkům.¹⁸⁹ To napovídá tomu, že se nejedná o pouhou nemožnost právo vykonat, ale o absenci tohoto práva (blíže tuto situaci rozebírám v kapitole 5.2).

Podle názoru Čecha z poznámek k semináři k doktorské přednášce ze dne 29. 4. 2021 dochází k *oživení* hlasovacího práva společníků s podíly bez hlasovacího práva, a to včetně těch, které nemohou hlasovací práva vykonávat na základě § 149 odst. 2 a § 212 odst. 3 ZOK.¹⁹⁰ Ve společnosti totiž podle novelizovaného kogentního § 135 odst. 4 ZOK musí vždy zůstat alespoň jeden podíl, se kterým je spojeno hlasovací právo. S tímto názorem se zčásti neztotožňuji, neboť se domnívám, že § 135 odst. 4 ZOK mířil nikoliv na formální zachování podílu s hlasovacím právem jakožto předpokladu pro funkčnost valné hromady, nýbrž na možnost skutečného výkonu tohoto práva. Pokud však autor dovozuje skutečné *oživení* hlasovacího práva, tedy jeho výkon, potom se mi jeví, že v případě uvolněného podílu takové *oživení* není možné. Zanikla-li účast společníka ve společnosti, nelze si představit, že by tento bývalý společník vykonával hlasovací právo na valné hromadě společnosti, a to z celé řady zcela zjevných důvodů. Ledaže by tento bývalý společník byl nadále společníkem, což se domnívám, není možné. Vnímám, že právě ustanovení novelizovaného § 135 odst. 4 ZOK bude jedním z příkladů, na kterém bude možné demonstrovat nefunkčnost dnešního pojetí uvolněného podílu jakožto podílu v holém vlastnictví bývalého společníka.

Za účinnosti obchodního zákoníku bylo Nejvyšším soudem dovozeno,¹⁹¹ že i přes zákaz výkonu práv a povinností společníka bylo toto pravidlo občas prolomeno a společnost v postavení společníka některá rozhodnutí činila. Předchozí právní úprava obsažená v obchodním zákoníku si tak vypomáhala tím, že umožňovala posun směrem k *obnovení výkonu* společenských práv v okamžiku, kdy to právní úprava činila potřebným. Bylo to však možné z důvodu toho, že uvolněný podíl patřil do majetku společnosti, která oproti dnešnímu bývalému společníkovi mohla

¹⁸⁷ Dvořák, J. in DVOŘÁK, J., op. cit. sub 123, s. 162.

¹⁸⁸ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

¹⁸⁹ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 odst. 3. Je však třeba mít na paměti, že právě Pokorná zřejmě vychází z toho, že uvolněný podíl nemá žádného vlastníka, srov. výše.

¹⁹⁰ Podklad k přednášce v doktorském studiu – 29. 4. 2021 – doplňkový podklad, „*Obecně k dispozitivě vs. kogentnosti civilního práva*“, JUDr. Petr Čech, Ph.D., LL.M. (JUDr. Petr Šuk – část podkladu), s. 67.

¹⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 850/2006.

roli společníka poměrně přirozeně suplovat včetně občasného a dočasného výkonu práv a povinností společníka.

Jak již bylo dovozeno v kapitole 3.5.5, bývalý společník není po uvolnění podílu společníkem. Jak již bylo zmíněno v této práci, bývalý společník nemusí vůbec existovat, zanikla-li jeho účast ve společnosti smrtí či zánikem bez právního nástupce. Okamžikem zániku účasti společníka zaniká jeho postavení (status) společníka ve společnosti, a tudíž i s tím související práva a povinnosti z této účasti vyplývající. Z tohoto důvodu, jak se domnívám, práva a povinnosti *konkrétního* (v daném případě již bývalého) společníka plynoucí z jeho účasti ve společnosti okamžikem zániku jeho účasti *ex lege* zanikají. Je potřeba na bývalého společníka nahlížet, jako kdyby nebyl. Podle mého názoru není možné jakékoliv prolamování výkonu práv a povinností, neboť není subjektu, který by bylo možné k takovému výkonu zavázat.

Shora uvedené úvahy mne vedou k závěru, že současný ZOK vyžaduje výklad, že uvolněný podíl tvoří práva a povinnosti (§ 31 ZOK) jakéhosi potenciálního, neexistujícího, tedy abstraktního společníka. To je zdůrazněno absolutním zákazem *výkonu* práv a povinností spojených s uvolněným podílem, zřejmě proto, že není nikdo, kdo by je vykonával. Jinými slovy, obsah uvolněného podílu není vyprázdněn, avšak abscentuje subjektivní složka, které by byl tento obsah určen (obsah uvolněného podílu tak nedefinuje právní postavení společníka). Jedná se o vytváření abstraktního obsahu uvolněného podílu, který představuje odklon od tradičního pojetí obsahu podílu, bytostně spjatého s účastí společníka ve společnosti jakožto fundamentálního znaku korporace. Osobně považuji za nešťastné, že dochází k jakési dvojkolejnosti subjektivní roviny obsahu podílu (práva a povinnosti nikomu nesvědčí) a jeho objektivní roviny (práva a povinnosti stále tvoří obsah uvolněného podílu), což způsobuje oddělení účasti společníka ve společnosti od obsahu samotného podílu. A to i přesto, že zákon nadále definuje podíl jako účast společníka a práva a povinnosti *z této účasti* plynoucí.

Je nepochybné, že zákonodárce počítá s tím, že nabyvatel *uvolněného* podílu vstoupí do právního postavení předchozího společníka, tudíž společníka, jehož účast ve společnosti zanikla. Samotný obsah¹⁹² původního podílu by měl být zachován a následně *přenesen* pomocí uvolněného podílu na nového vlastníka. Obsah podílu v jeho abstraktní podobě musí být zachován, neboť „*převodem podílu dochází současně k převodu veškerého jeho obsahu*“.¹⁹³ Proto není v poměrech

¹⁹² Obsahem je míněn obsah podílu definovaný Černou, srov. ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 127.

¹⁹³ LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 20.

dnešní právní úpravy jiného řešení nežli převést obsah podílu převodem uvolněného podílu. Právní předpis vylučuje převod práv a povinností v důsledku cese smlouvy ve smyslu § 1895 OZ.¹⁹⁴

Obsah uvolněného podílu tak podle mého názoru *odpovídá obsahu podílu původního*, resp. plnohodnotného, s tím, že práva a povinnosti inkorporované do něj neboli jej tvořící zůstávají po celou dobu existence uvolněného podílu nedotčené. Nemohou se jakkoliv modifikovat, tedy přibývat, ubývat, přičemž není subjekt, kterému by po dobu jeho uvolnění svědčily. Z toho však musím rovněž dovodit, že ani obsah uvolněného podílu by neměl být po dobu jeho existence měněn (k tomu viz rovněž dále), než bude uvolněný prodán, převeden na ostatní společníky nebo zanikne v důsledku snížení základního kapitálu.

V praxi tento postup nevzbuzuje větších obtíží – předmětem převodu je uvolněný podíl, zatímco nabyvatel vstupuje do právního postavení bývalého společníka, tedy vlastníka plnohodnotného podílu. Z pohledu teoretického však není zcela jasné, jakým mechanismem dochází k přeměně *plnohodnotného* podílu na *uvolněný* a zejména pak zpět k *plnohodnotnému* podílu. Z většiny dostupných zdrojů, ostatně také z teleologického výkladu daných ustanovení, je patrné, že cílem právní úpravy je to, aby nabyvatel uvolněného podílu nakonec nenabýval podíl uvolněný, ale plnohodnotný. Předmětem prodeje je však podíl uvolněný. Vysvětlení spočívající v tom, že *uvolněním* dochází k okleštění podílu o všechna práva¹⁹⁵ (nevím, proč ne povinnosti) a že k následné obnově plného obsahu takového podílu dochází okamžikem převodu vlastnického práva na nabyvatele, je technicky sice srozumitelné a správné, otázkou však je, zda tento postup má oporu v právních předpisech, resp. v doposud známých právních institucích a procesech.

Jeví se tak, že na uvolněný podíl je třeba hledět, jako kdyby se jednalo o podíl *plnohodnotný*, avšak jeho osobní „společenstevní“ stránka absentuje a až do jejího obnovení tak podíl neplní svou funkci podílu, a sice nepředstavuje práva a povinnosti tvořící postavení

¹⁹⁴ Argumentaci pro dané vyloučení lze nalézt v odborné literatuře, konkrétně např. Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 73: „Podíl může být převáděn, ledaže zákon nebo společenská smlouva dají omezení, může být také (s možnými stejnými omezeními) předmětem přechodu. Vzhledem k tomu, že práva a povinnosti společníka plynoucí ze společenské smlouvy, resp. stanov, tvoří ve svém souhrnu podíl, máme za to, že se tím ipso facto pro převod podílu vylučuje použitelnost obecných pravidel o cesi smlouvy (§ 1895 a násl. ObčZ). Převod podílu, tedy *uno actu* převod práv a povinností společníka plynoucí z jeho účasti v korporaci, je specificky regulován zákonem o obchodních korporacích, a cese smlouvy se tedy nepoužije, nestanoví-li zákon jinak (§ 256 odst. 2). Dovožeme současně, že to platí i pro možný převod části práv a povinností (§ 1895 odst. 1 in fine ObčZ), protože podíl je chápán jako celistvá věc, kterou nelze „rozpouštět“, ledaže by docházelo k dělení podílu podle zákona o obchodních korporacích, případně ke změně společenské smlouvy.“ Obdobně tedy, jak je naznačeno v citovaném rozhodnutí, není možné práva a povinnosti spojené s podílem vyčleňovat.

¹⁹⁵ Srov. např. Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 313: „Rozdíl mezi uvolněným a vypořádacím podílem spočívá v tom, že uvolněný podíl, byť dočasně zcela okleštěný o všechna práva, je stále podílem, nehmotnou věcí, skrze níž lze nabyt účast na společnosti. Tím dojde k „obživnutí“ všech práv spojených s podílem v původním rozsahu“

společníka. To podle mého názoru odpovídá gramatickému a systematickému výkladu, byť to považují za myšlenkově nelogické.

Uspokojivé řešení této otázky však existovalo za předchozí právní úpravy. K docílení setrvání obsahu (plnohodnotného) podílu v nezměněné podobě po celou dobu uvolnění podílu docházelo přechodem vlastnického práva na další subjekt, a to na společnost samotnou, s následným převodem či přechodem uvolněného podílu na nabyvatele. V této rovině by tak byl dodržen řetězec postoupení práv a povinností obsažených v podílu a byla tak zachována kontinuita *podílu* a kontinuita obsahu *podílu*. Z mého pohledu pouze tento postup byl vnitřně bezrozporný.

Zajímavý je např. názor Pokorné,¹⁹⁶ a to že *uvolněný podíl* náleží bývalému společníkovi s tím, že jeho obsahem je nadále *pouze právo na vypořádání*. V jeho neprospěch lze uvést to, že výkonu práva na vypořádání by v takovém případě zřejmě bránilo výslovné znění § 212 odst. 3 ZOK, podle kterého nelze práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem vykonávat. Není tedy jasné, čemu by pak takové právo na vypořádání plynoucí z uvolněného podílu sloužilo, kdyby ho nemohl bývalý společník vykonat.¹⁹⁷ V tomto závěru mi však brání ještě jeden argument, a to že tomu neodpovídá účel uvolněného podílu ani jeho funkce. Nakládání s uvolněným podílem nemusí vůbec korespondovat se vznikem nároku společníka na vyplacení vypořádacího podílu, nezdá se, že uvolněný podíl přetrvává i nadále, zatímco společník již obdržel své vypořádání. Právo společníka na vypořádací podíl tak nemůže tvořit jediný obsah uvolněného podílu. Dále pak práva a povinnosti tvořící obsah podílu jsou odvozeny od samotné účasti ve společnosti. Ve vztahu k podílu ve společnosti s ručením omezeným přetrvává princip celistvosti podílu. Zaniká-li účast společníka ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK, zaniká *uno actu*, a s tímto zánikem by měl být spojen zánik všech práv a povinností plynoucích z jeho dosavadní účasti, resp. z daného podílu. Konkrétní práva a povinnosti společníka plynoucí z účasti společníka ve společnosti sice lze modifikovat, avšak ani společenská smlouva nemůže omezit obsah celého podílu společníka na jedno jediné právo, a to na právo na vypořádání.¹⁹⁸

Na druhou stranu nic podle mého názoru nebrání výkladu, že jediným právem, které bývalému společníkovi svědčí v souvislosti s jeho (zaniklou) účastí, je právo na vypořádání. Toto právo však není spojeno s *uvolněným* podílem, netvoří obsah uvolněného podílu, nýbrž je jediným právem bývalého společníka plynoucí mu z jeho účasti, tedy z podílu. Pro tento závěr hovoří také

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Lasák (s Dědičem) si toho rozporu všimají, a proto konstatují: „*Při uvolnění podílu sice zaniká účast společníka ve společnosti, ale on (jeho právní nástupce) zůstává vlastníkem uvolněného podílu. Nemůže však vykonávat práva a povinnosti spojená s podílem, kromě práva na vypořádací podíl, ani s ním nemůže nakládat.*“, srov. Lasák, J. (s Dědičem, J.) in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., srov. op. cit. sub 116, s. 263.

¹⁹⁸ Srov. důvodová zpráva k novele ZOK, konkrétně k § 135 ZOK, op. cit. sub 166.

to, že kromě jiného zákon počítá s tím, že vypořádací podíl lze vyplatit osobě odlišné od bývalého společníka. Faktická neexistence bývalého společníka tak nebrání vzniku, resp. realizaci tohoto práva.

3.7 Právní povaha uvolněného podílu

Podíl nepředstavuje pouze práva a povinnosti společníka tvořící obsah podílu, ale je zároveň také majetkem tohoto společníka. V této souvislosti je podíl charakterizován jako předmět občanskoprávních vztahů, potažmo jako předmět vlastnictví.

Podíl (dříve obchodní podíl) byl doktrínou považován za tzv. *jinou majetkovou hodnotu*,¹⁹⁹ aniž by zákon podíl takto výslovně definoval. Nejednalo se o věc v právním smyslu, ani právo (podíl představuje také povinnosti), ani byt či nebytový prostor. Zároveň měl zcela zjevně majetkovou povahu, která je nezbytným atributem majetkové hodnoty. Majetkovou povahu měl podíl bezpochyby proto, že představoval jasně vyjádřenou majetkovou hodnotu vycházející z podílu společníka na hodnotě společnosti. K teoreticko-právnímu určení toho, že se jedná o majetkovou hodnotu, se dospělo vyloučením ostatních možností vymezených v předmětném ustanovení.

Podíl nevyhovoval definici věci tehdy platného soukromého práva proto, že *podíl jako právní vyjádření pro vztah společníka a společnosti neměl hmotnou povahu*.²⁰⁰ Dřívější pojetí věci v právním smyslu však předpokládalo, že věcí je pouze hmotný předmět nebo ovladatelné přírodní síly. Vztah společníka a společnosti nemá hmotnou povahu ani podle platného práva, nicméně za věc se v právním smyslu již považuje nejenom hmotný, ale i nehmotný předmět.

S ohledem na shora uvedené nebylo možné na právní vztahy týkající se podílu aplikovat právní úpravu věcných práv. Doktrína však dovozovala, že *podřazení podílu pod obecnější kategorii jiné majetkové hodnoty a jeho včlenění do soustavy předmětů občanskoprávních vztahů dovoluje zacházet s ním obdobně jako s věcmi či právy*.²⁰¹ Povaha podílu tak dovolovala zacházet s podílem obdobně jako s věcmi, nicméně pouze v mezích a v souladu se speciální úpravou pro každou jednotlivou formu společnosti obsaženou v souvisejících právních předpisech (převážně obchodní zákoník, ale i další). Tato právní úprava byla tedy značně komplikovaná. Judikatura a odborná literatura musela v důsledku této právní koncepce vyplnit celou řadu mezer vycházejících z těch otázek, se kterými se potýkala zcela přirozeně praxe.

¹⁹⁹ § 118 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (zrušený):

(1) „Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Předmětem občanskoprávních vztahů mohou být též byty nebo nebytové prostory.“

²⁰⁰ ELIÁŠ, K., a kol., op. cit. sub 132, s. 52.

²⁰¹ Tamtéž, s. 52.

Platný občanský zákoník definuje věc v právním smyslu ve svém § 489 takto: „*Věc v právním smyslu (dále jen „věc“)* je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.“ Jedná se o definici explicitní. Zároveň je tato definice nepochybně nominální, nikoliv však reálná. Pod tuto definici bude spadat vše, co splní v této definici vymezené znaky. Podíl lze pod tuto definici *podřadit* (k tomu viz dále) a je tedy věcí v právním smyslu. Předmětem občanskoprávních práv a povinností je jakákoliv *součást objektivní reality*, které se práva a povinnosti mohou týkat, k níž se práva a povinnosti mohou vztahovat a jež není z okruhu občanskoprávních předmětů vyloučena (např. nebeská tělesa nebo lidské tělo),²⁰² České právo se vrátilo k široké římskoprávní koncepci členění na věci hmotné a nehmotné.²⁰³ Důvodová zpráva k § 489 až 493 OZ uvádí, že návrh právní úpravy věcí vychází, shodně s věcným záměrem občanského zákoníku, koncepčně z předválečného vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k některým novějším zahraničním úpravám. Dále pak uvádí: „*Osnova se přiklání k širokému pojmu věci a opouští materialistické a pozitivistické hledisko druhé poloviny 19. stol., které u nás bylo zavedeno v r. 1950 pod vlivem německého a zejména sovětského právního nazírání a uchovalo se do současné doby. Široké vymezení zahrnující pojmově jako věci v právním smyslu věci hmotné i nehmotné (např. předměty spadající do kategorií průmyslového a jiného duševního vlastnictví, zaknihovaných cenných papírů, investičních nástrojů typu opcí, swapů, futures nebo forwardů atd.) vyhovuje lépe praktické potřebě i hledisku zdejšího ústavního pořádku.*“²⁰⁴

Z hlediska podřazení podílu pod pojem věci panuje snad absolutní shoda na straně odborné veřejnosti.²⁰⁵ Výjimku představuje názor Thöndela,²⁰⁶ ačkoliv nelze vyloučit, že se pouze jedná o nešťastnou formulaci či opominutí upravit text do souladu s poměry nové právní úpravy: „*Soukromé právo zná také výraz „podíl“.* Lze se s ním setkat především v oblasti absolutních majetkových práv, jak v právu věcném, tak v právu dědickém: *mluví se zde o spoluvlastnickém podílu, dědickém či uvolněném podílu atd., obdobně se výraz „podíl“ používá v korporálním právu. Podíl není věcí v právním smyslu, v některých případech se mu ale povaha věci v právním smyslu přiznává (např. se jako věc převádí, zastavuje atd.)*“

Závěr o podílu jakožto věci potvrdila judikatura, a to např. usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016: „*Podíl představuje účast společníka ve společnosti s*

²⁰² DVOŘÁK, J., op. cit. sub 123, s. 371.

²⁰³ ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a Jan DĚDIČ. *Obchodní právo: podnikatel, podnikání, závazky s účastí podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 204.

²⁰⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 223–224.

²⁰⁵ Srov. např. Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 73; LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, s. 258 nebo ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 116, s. 200.

²⁰⁶ DVOŘÁK, J., a kol., op. cit. sub 123, s. 374.

ručením omezeným a práva a povinnosti z této účasti plynoucí (§ 31 z. o. k.). Jelikož slouží potřebě lidí a je rozdílný od osoby, je věcí v právním smyslu (§ 489 o. z.), a to věcí nehmotnou (§ 496 odst. 2 o. z.) a movitou (§ 498 o. z.).“

Nehmotnými věcmi jsou dle aktuálně platné právní úpravy (§ 496 odst. 2 OZ) také práva, jejichž povaha to připouští. Kolektiv autorů vyhodnocující pětileté výročí účinnosti právních předpisů souvisejících s rekonstrukcí soukromého práva např. zmiňuje, že široká koncepce věci přinesla mnoho otázek jak v teorii, tak v praxi.²⁰⁷ Autoři např. uvádí, že se rozproutila debata o tom, zda je „věcí např. dluh (jako protiklad pohledávky, která sama věcí je; navíc zákon umožňuje dispozice s dluhem); smlouva (neboť zákon umožňuje její postoupení); některé druhy majetkových práv (např. právo vlastnické); bankovní účet; popř. jiné objekty (srov. např. debatu o právní povaze informace)“. Zařazení podílu do kategorie věcí movitých nehmotných nevzbuzuje na rozdíl od jiných objektů práva větší pozornosti, neboť nemá hmotnou podstatou.²⁰⁸

Podíl je objektem, ohledně kterého se subjekty práva chovají určitým způsobem; neboli je také nehmotným objektem subjektivních práv. Podle Černé je podíl „*objektem subjektivního absolutního práva vyjadřujícího panství člena obchodní korporace nad podílem*“.²⁰⁹ Absolutním²¹⁰ subjektivním právem vlastníka podílu je s podílem disponovat a vykonávat veškerá věcná práva s podílem spojená (tomu odpovídá povinnost ostatních nerušit vlastníka ve výkonu jeho práva). V rámci těchto subjektivních práv absolutních nevznikají právní nároky. Relativní subjektivní práva společníka vyplývají z jeho účasti ve společnosti (na základě uzavření nebo přistoupení ke společenské smlouvě), přičemž kromě práv je společník vázán i povinnostmi vázajícími k jeho účasti ve společnosti.

Jakékoliv dispozice s právy a povinnostmi vyplývajícími z účasti ve společnosti, tedy s obsahem podílu, je možné provádět pouze prostřednictvím dispozic s podílem, a to jako s celkem. Na rozdíl od právní úpravy akcií, která zná samostatně převoditelná práva (viz § 281 ZOK), není z podílu možné vyčlenit jednotlivá práva a povinnosti a samostatně je převádět, pokud tak nestanoví zákon. Jedná se o tradiční pojetí *celistvosti* podílu, které znamená, že je možné s podílem nakládat *uno actu*. V tomto směru nenastala žádná změna ani oproti dřívější právní úpravě. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2017, sp. zn. 1763/2016, stanoví, že: „*Zustálené judikatury Nejvyššího soudu (přijaté při výkladu právní úpravy účinné do*

²⁰⁷ BEZOUŠKA, Petr, Bohumil HAVEL, Milan HULMÁK, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Vlastimil PIHERA, Kateřina RONOVSÁ, Filip MELZER a Ivo TELEC. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rádce*. 2019, 2019(1).

²⁰⁸ Srov. POKORNÁ, Jarmila a kol., op. cit. sub 104, kapitola 4.1.: „*Jde o věc nehmotnou, neboť podíl nemá hmotnou podstatu, jde v podstatě o myšlenkovou konstrukci postihující postavení společníka v obchodní korporaci.*“

²⁰⁹ Černá in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 143.

²¹⁰ BOGUSZAK, Jiří a Jiří ČAPEK. *Teorie práva*. Praha: Codex, 1997, s. 93.

31. prosince 2013) se podává, že obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným je souborem majetkových a nemajetkových práv a povinností a jako celek představuje míru účasti společníka na čistém obchodním majetku a současně míru účasti společníka na řízení a kontrole společnosti (srov. např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2012, sp. zn. 29 Cdo 3581/2010). Oproti právní úpravě účinné od 1. ledna 2014 nebyl považován za věc v právním smyslu, ale za majetkovou hodnotu, se kterou lze, jako s takovou, disponovat *uno actu*, tj. činit ji předmětem právních úkonů jako celek, nikoliv jen ohledně jejích složek, tj. jednotlivých práv a povinností (srov. např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 1216/2005, uveřejněného pod číslem 50/2008 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní).“ V této souvislosti je potřeba upozornit na to, že existuje jistá výjimka, kterou dovodila judikatura, a to že je možné samostatně postoupit pohledávku na vyplacení konkrétního podílu na zisku, o jehož rozdělení již rozhodla valná hromada. V tu chvíli se již právo na vyplacení zisku odděluje od práva spojeného s účastí ve společnosti a představuje samostatnou pohledávku za společností, kterou lze jakožto samostatnou pohledávku postoupit na třetí osobu.²¹¹

Na podíl se aplikují ustanovení právních předpisů o věcech (§ 979 OZ a násl.), a to na základě samotné definice věci. Případné odchylky stanoví právo obchodních korporací, úprava vlastnictví obsažená v občanském zákoníku je ve vztahu k němu subsidiární. Na podíl nelze aplikovat ustanovení občanského zákoníku o opuštění věci nebo o její okupaci, neboť to povaha podílu vylučuje. Společník se nemůže zbavit svých povinností plynoucích z jeho účasti ve společnosti jinak než v důsledku ukončení jeho účasti, přičemž mezi způsoby zániku účasti ve společnosti nepatří opuštění (derelikce) podílu²¹² nebo např. dohoda o zrušení smlouvy o převodu podílu.²¹³

V tomto ohledu je aktuální právní úprava rozhodně příznivější nežli dříve platný občanský zákoník. Ačkoliv je toto pojetí věci dle mnohých autorů velice problematické, jeho zakotvení je zdůvodňováno zejména nutností podřazení pod předmět právní úpravy předmětů, které spadaly do kategorie průmyslového a jiného vlastnictví a modernizace soukromého práva. Výsledek podřazení podílu pod pojem věci lze považovat za kladný v tom smyslu, že došlo k zpřehlednění a zjednodušení otázek dispozic s podílem. Podřazení podílu pod definici věci se jeví být racionálním řešením.

²¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1763/2016, k celistvosti podílu, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3581/2010, k postoupení pohledávky na vyplacení podílu na zisku.

²¹² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 6. 2019, sp. zn. 14 Cmo 141/2019.

²¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 331/2006.

Oproti právnímu vztahu pramenícímu z členství společníka ve společnosti, jehož projevem je obsah podílu, právní povaha podílu vyjadřuje, že je podíl předmětem vlastnictví. Černá v této souvislosti hovoří o právech společníka z podílu (právo podílet se na zisku a další) a o právech k podílu (právo disponovat s podílem).²¹⁴ Odborná literatura činí dělicí čáru mezi výkonem vlastnického práva k podílu a výkonem práva společníka plynoucího z účasti ve společnosti v tom smyslu, že právo s podílem disponovat nepředstavuje právo plynoucí z účasti společníka ve společnosti, neváže se na postavení společníka ve společnosti a není součástí podílu. Připouští ale možnost vtáhnout práva a povinnosti spojené s vlastnictvím k podílu do obsahu podílu společenskou smlouvou.

Uvolněný podíl musí být bezpochyby předmětem dispozic, aby byl naplněn jeho účel. Pro uskutečnění dispozic s uvolněným podílem mu však není zcela nutné přiznávat právní povahu věci, neboť je předmětem dispozic na základě speciální úpravy v zákoně o obchodních korporacích.²¹⁵ Přesto se touto otázkou budu dále zabývat.

Dle platné právní úpravy je věcí v právním smyslu to, co je rozdílné od osoby a zároveň slouží potřebě lidí. V tom je vyjádřeno, že věci v právním smyslu jsou *objekty pro člověka užitečné*. Z hlediska teorie stojí pojem věci v právním smyslu na třech základních znacích, které mají být splněny kumulativně, a to: odlišnost od osob, schopnost sloužit potřebě osob (užitečnost) a ovladatelnost.²¹⁶ Věcí je v právním smyslu to, čeho se mohou týkat subjektivní majetková práva, především právo vlastnické.²¹⁷

Zatímco není pochyb o tom, že podíl splňuje všechny shora uvedené znaky, u uvolněného podílu se tento závěr nejeví být tak jednoznačný. Ovladatelnost jakožto schopnost podrobit své vůli vyplývá u uvolněného podílu z toho, že je stejně jako podíl předmětem vlastnického práva. Užitečností se dle důvodové zprávy k NOZ²¹⁸ „nerozumí jen faktické přinášení užitku jednotlivým předmětem konkrétnímu vlastníkov, ale objektivní způsobilost přinášet především hospodářský užitek (čímž se nevyklučuje užitek estetický či jiný). Užitečné je, co je prospěšné pro život člověka, a tedy má i hodnotu. Užitečnost není vnitřní vlastností věci (s věcí trvale a neoddělitelně spjatou); o tom, co je užitečné, a co tedy je vzhledem k tomu věcí, rozhodují lidská vůle a poznání i schopnosti člověka“. Užitečnost je vždy přítomná u věcí, které jsou schopny přinášet plody a užitky.

²¹⁴ Černá in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 143

²¹⁵ Srov. obdobně závěry ohledně smlouvy: „Není potřeba zkoumat např. právní povahu smlouvy, když ze zákona jasně plyne, jak lze se smlouvou disponovat.“, op. cit. sub 207.

²¹⁶ DVOŘÁK, J., a kol., op. cit. sub 123, s. 372.

²¹⁷ ELIÁŠ, K., op. cit. sub 204, s. 224.

²¹⁸ Tamtéž, s. 224–225.

Uvolněný podíl sám o sobě svou existencí hospodářský užitek nepřináší. Jelikož však užitečnost není vnitřní vlastností věci, ale způsobilost této věci mít prospěch a hodnotu, dovozují užitečnost uvolněného podílu z toho, že je předmětem prodeje, a tudíž má v sobě majetkovou hodnotu, která se za jistých okolností může přeměnit na peníze (příp. jiné materiální nepeněžité protiplnění). Vedle toho pak, v širším slova smyslu, slouží k tomu, aby přenesl obsah podílu bývalého společníka na dalšího, nového, společníka. Z tohoto úhlu pohledu lze spatřovat jakousi objektivní užitečnost institutu, byť se nejedná o užitečnost faktickou, nýbrž právní. Pokud tedy odhlédnu od výhrad k samotné podstatě uvolněného podílu jakožto podílu, z hlediska jeho právní povahy, považují *uvolněný podíl za věc nehmotnou movitou*.

Jelikož uvolněný podíl představuje věc a je tak předmětem vlastnictví, není možné, aby vlastnické právo k uvolněnému podílu nikomu nesvědčilo. Z výslovného znění zákona lze dovodit, a je to zároveň většinovým odborným názorem,²¹⁹ na který v této práci opakovaně poukazují, že vlastnické právo společníka k uvolněnému podílu okamžikem zániku jeho účasti ve společnosti nezaniká, leč společníkovi nadále nesvědčí právo s uvolněným podílem disponovat²²⁰ (dle mého názoru ani podíl užívat či požívat užítky). Logickým se mi však jeví závěr, že vlastnické právo k podílu zánikem účasti společníka ve společnosti musí zaniknout, neboť neexistuje žádný právní základ pro zachování vlastnického práva k podílu při současné ztrátě členství ve společnosti. Taková koncepce představuje z mého pohledu doslova nonsens v platném právním řádu.

Občanský zákoník vymezuje vlastnické právo v objektivním (§ 1011) a subjektivním (§ 1012) smyslu.²²¹ Podle § 1012 OZ má vlastník právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. K tradičním oprávněním vlastníka pramenícím z jeho vlastnického práva patří zejména právo věc držet (*ius possidendi*), věc užívat (*ius utendi*), přisvojovat si plody a užítky z věci plynoucí (*ius fruendi*), nakládat s věcí (*ius disponendi*), věc zničit (*ius abutendi*) nebo věc opustit (*ius dereliquendi*).²²² Občanský zákoník upustil od výčtu těchto oprávnění v rámci vymezení vlastnického práva, neboť se nejedná o výčet taxativní a také žádný výčet oprávnění nemůže představovat samotnou podstatu vlastnického práva. Zkrátka tento závěr vychází z toho, že vlastník může působit na předmět vlastnického práva

²¹⁹ ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 313, shodně také Čech, P. in ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana Hexnerová - BOVA POLYGON, 2016, s. 320.

²²⁰ KAJNAR, T., op. cit. sub 111, s. 168.

²²¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA. *Občanský zákoník: Komentář Svazek III (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář bod 19: „*Občanský zákoník přistoupil k několikerému, řekněme „dvoustupňovému“ vymezení vlastnického práva. V první řadě je vlastnické právo vymezeno objektivně a subjektivně: jak uvádí důvodová zpráva, objektivní vymezení vlastnického práva spočívá v určení, co je jeho předmětem, tedy co může být ve vlastnictví subjektu vlastnického práva, subjektivní vymezení pak v nakládání s věcí jakožto předmětem vlastnického práva (upraveno v § 1012).*“

²²² Poslední dvě práva jsou limitována obecně, v případě podílu v korporaci (včetně uvolněného) vlastnické právo tato oprávnění nezahrnuje, a to z povahy věci.

(na věc) jakýmkoliv myslitelným způsobem, tj. i takovým způsobem, který výslovně nikde uvedený není²²³.

Ve vztahu k podílu ve společnosti s ručením omezeným představuje držba, je-li poctivou, právo podíl držet, tedy být zapsán jako společník v seznamu společníků, v obchodním rejstříku, a právo podíl užívat, tedy uplatňovat práva, a plnit povinnosti, z podílu plynoucí (v této souvislosti zvláštní režim má manžel společníka, je-li podíl ve společném jmění manželů). S ohledem na skutečnost, že podíl představuje účast ve společnosti, na podíl nemohou působit relativní majetková práva sloužící k přenechání věci k užití jinému, podíl tedy nemůže být předmětem pachtu, nájmu, výprosy, půjčky apod. V neposlední řadě je třeba podotknout, že podíl nelze zničit ani opustit, a to ze stejného důvodu.

Vlastník je oprávněn s podílem nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Dispozicemi s podílem je zejména koupě, darování, směna, včetně vnesení podílu jako předmětu vkladu do obchodní korporace, a také jeho zastavení, přičemž platí, že se na dispozice s podílem užije subsidiárně úprava smluv v občanském zákoníku s odchylkami stanovenými úpravou obchodních korporací, pokud právní režim takové dispozice připouští.²²⁴ Zápis zástavního práva k podílu do obchodního rejstříku, se kterým počítá § 48 odst. 1 písm. f) ZVŘ, má konstitutivní účinky.

K znakům vlastnického práva patří trvalost a elasticita. V obecné rovině holé vlastnictví (*nuda proprietas*) představuje stav, kdy vlastník dočasně pozbude *dílčích nebo všech oprávnění* spojených s jeho vlastnickým právem, aniž by pozbyl samotné vlastnické právo. Sice se uvádí, že k tomu dochází převážně na základě vzdání se,²²⁵ tedy právního jednání samotného vlastníka, avšak to není nutností.²²⁶ Projevem elasticity vlastnického práva je návrat k *plnému* vlastnictví po odpadnutí omezení.

Pokud by bývalému společníkovi mělo svědčit *holé vlastnictví* k uvolněnému podílu, ke změně vlastnictví na *holé vlastnictví* dochází na základě zákona, tzn. bez ohledu na projev vůle společníka. O holé vlastnictví se běžně jedná, pokud vlastníkovo oprávnění vykonává na základě smlouvy, právního předpisu nebo jiné právní skutečnosti někdo odlišný od vlastníka (např. v případě služebnosti) a výkon tohoto práva nebo těchto práv je tak právním důvodem pro omezení vlastnického práva vlastníka a vznik *holého vlastnictví*. Zákon o obchodních korporacích však nic takového nepředpokládá, nýbrž pouze stanoví, že společnost naloží s uvolněným podílem tak, že

²²³ Srov. ŠVESTKA, J. a kol., op. cit. sub 221, komentář bod 19.

²²⁴ ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 147.

²²⁵ HURDÍK, Jan et. al. *Občanské právo hmotné*. Obecná část. Absolutní majetková práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 202.

²²⁶ Viz např. PETR, Bohuslav. *Nabývání vlastnictví originárním způsobem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 3–4.

ho prodá. Není tedy žádná osoba, v jejíž prospěch by bylo ujednáno omezení vlastnických oprávnění. Přesto, tuto skutečnost nepovažují za rozhodující, nebo něco, co by vylučovalo samo o sobě institut holého vlastnictví.

Odborné zdroje hovoří o *holém vlastnictví* k uvolněnému podílu jakožto o důsledku pozbytí vlastnických oprávnění až na samotné právo *podíl vlastnit*. Klíčové právo, které je s uvolněným podílem spojeno a musí být zachováno i realizováno, je právo s podílem disponovat. Dosavadní právní úprava, tedy právní úprava předcházející vládní novele, byla v tomto směru poněkud zavádějící, neboť ZOK v § 212 odst. 3 stanovil, že společnost vystupuje jako zmocněnec. Část doktríny²²⁷ uváděla bez jakékoliv argumentace, že se jedná o zastoupení, nikoliv zmocnění, část autorů²²⁸ automaticky přebírala závěr o zmocnění kopírující doslovné znění zákona. Pokud by však právo disponovat s uvolněným podílem nescházelo v době uvolnění podílu jeho vlastníkovi, nemohlo by se jednat ani o *holé vlastnictví* zastoupeného. V případě smluvního zastoupení může zástupce vykonávat pouze ta práva, která zastoupený sám má, což v daném kontextu znamená to, že vlastníkovi uvolněného musí náležet právo s podílem disponovat jakožto jedna ze složek vlastnického práva k podílu. Dnes již není pochyb o tom, že se jedná o zastoupení zákonné (přičemž se zřejmě jedná o přímé zastoupení), v každém případě společnost činí *za společníka* všechny kroky předjímané zákonem (k zastoupení viz blíže kapitola 5.3).

Předpokladem pro existenci *holého vlastnictví* je pouhá dočasnost pozastavení oprávnění vlastníka. Nejpozději prodejem nebo přechodem uvolněného podílu (pokud dojde k jeho prodeji nebo přechodu) by mělo být pozastavené oprávnění obnoveno. Hurdík např. uvádí: „*Pokud se vlastník vzdá dílčích oprávnění tvořících vlastnické právo v případech, kdy je to možné, zbude mu pouze tzv. holé vlastnictví (nuda proprietas), které se však podle okolností dříve či později opět přeměňuje ve vlastnictví úplné. Jde třeba o některé případy úschovy.*“²²⁹ V případě uvolněného podílu se tak nicméně stane ve vztahu k nabyvateli, nikoliv k původnímu vlastníkovi, a to s výjimkou případů obnovy účasti původního společníka. Pro stávajícího vlastníka bude mít výkon dispozičního oprávnění za následek ukončení jeho vlastnického práva.

Ze všech shora uvedených důvodů považují institut *holého vlastnictví* za poněkud nepřiléhavý pro řešení uvolněného podílu, je však patrné, že to samo o sobě jemu nebrání.

²²⁷Srov. např. Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461; Dvořák T., op. cit. sub 113, s. 164, a další.

²²⁸Srov. např. Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 313. Tomu rovněž napovídá gramatický výklad § 212 odst. 3 ZOK.

²²⁹HURDÍK, Jan a kol., op. cit. sub 225, s. 202.

3.8 Vztah uvolněného podílu a vypořádacího podílu

Poněkud matoucím se jeví zákonná dikce provázanosti vypořádacího podílu s podílem uvolněným. § 36 odst. 1 ZOK pro všechny korporace stanoví, že při zániku účasti společníka v obchodní korporaci za jejího trvání bez právního nástupce²³⁰ vzniká právo na vypořádání. § 212 odst. 1 ZOK v kombinaci s § 42 ZOK upravuje následky zániku účasti ve společnosti s ručením omezeným bez právního nástupce v tom smyslu, že okamžikem tohoto zániku vzniká uvolněný podíl, přičemž o vypořádacím podílu se pojednává až v souvislosti s tím, jakým způsobem se s uvolněným podílem naloží. Taková konstrukce může vyvolat zdání, že až prodej uvolněného podílu nebo jiný postup dle § 213 a násl. ZOK zakládá pro společníka či osobu oprávněnou vznik práva na vypořádání. Analýzou povahy těchto dvou právních pojmů s odlišným obsahem a také smyslu a účelu uvolněného podílu lze souvislost s vypořádacím podílem popsat následovně: Vypořádací podíl je zvláštním právem pro všechny společníky neboli členy všech typů korporací, včetně společnosti s ručením omezeným. Ve společnosti s ručením omezeným (a částečně družstva) však oproti jiným typům obchodních korporací souvisí výše vypořádacího podílu a lhůta pro jeho výplatu (nikoliv však nárok) s uvolněným podílem.

Havel formuluje názor, že *právo* na vypořádací podíl je v případě společnosti s ručením omezeným *spojeno* s uvolněným podílem.²³¹ Tento závěr může mít více významů, nicméně je nutno brát v potaz to, že právo na vypořádací podíl vzniká společníkovi při zániku jeho účasti v korporaci a je odvozeno od jeho ukončené účasti, přičemž uvolněný podíl (který je rovněž právním důsledkem ukončení účasti ve společnosti) bude mít často ve společnosti s ručením omezeným samostatný osud nezávisící na vypořádacím podílu. V případě postupu podle § 213 ZOK je vazba s uvolněným podílem signifikantní, zatímco v případě aplikace § 214 odst. 1 druhá věta ZOK vypořádací podíl nesouvisí s uvolněným podílem. Uvolněný podíl v tomto případě existuje vedle vypořádacího podílu. Pokud tedy uvolněný podíl není nepřevoditelný nebo to nevylučuje společenská smlouva, pak jeho případný prodej povede k určení výše vypořádacího podílu a získání finančních prostředků pro samotné vypořádání bývalého společníka.²³² Právo na vypořádací podíl z uvolněného podílu neplyne, ani v něm není obsaženo. Uvolněný podíl má nadále samostatnou úlohu, podstata obou institutů je zcela odlišná.

²³⁰ Znění tohoto ustanovení § 36 před novelou obsahovalo obrat „jinak než převodem podílu nebo udělením příklepu v řízení o výkon rozhodnutí“ a pojednávalo o právu společníka na vypořádání, což působilo výkladové obtíže, neboť seznam důvodů pro vznik práva na vypořádání nebyl kompletní a zároveň právo na vypořádání nepůsobilo vždy ve prospěch společníka, nýbrž také ve prospěch jiných oprávněných osob.

²³¹ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461: „Ukončením účasti společníka ve společnosti sice vzniká právo na vypořádací podíl, ale je spojeno s uvolněným podílem.“

²³² § 213 odst. 2 ZOK hovoří o tom, že výtěžek z prodeje bude tvořit vypořádací podíl.

Pokorná²³³ uvádí, že nová úprava se snaží postihnout postavení společníka, jehož účast zanikla, ale kterému zůstává zachováno právo na vypořádání vznikající právě v důsledku zániku jeho účasti, a to prostřednictvím uvolněného podílu, jehož obsahem by se mělo stát pouze právo na vypořádání, a řešení této otázky v poměrech starého občanského práva považuje za problematické.

Zákon o obchodních korporacích koncipuje vznik práva na vypořádací podíl obdobně, jako toto právo koncipoval obchodní zákoník ve svém § 61 odst. 2, a to tak, že dané právo vzniká při zániku účasti v obchodní korporaci. Právo společníka na vypořádání je jedním z několika majetkových práv společníka, které existuje po celou dobu účasti společníka ve společnosti a je spjata s podílem. Podle Švarce²³⁴ mezi základní majetková práva patří právo na podíl na zisku, právo na vypořádací podíl, právo na podíl na likvidačním zůstatku, přednostní právo na zvýšení základního kapitálu, zvyšuje-li se peněžitými vklady, a to převzetím vkladové povinnosti.²³⁵ Ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným Lochmanová používá kategorie s odkazem na tradiční dělení, a to majetková, nemajetková a doplňková (vedlejší), přičemž mezi majetková řadí právo na vypořádací podíl.²³⁶ Také Chalupa²³⁷ řadí právo na podíl na zisku, právo na vypořádací podíl a právo na likvidační zůstatek mezi majetková práva. Černá²³⁸ považuje za konkrétní projev podílu, který je jinak abstraktní kategorií, vypořádací podíl a podíl na likvidačním zůstatku. Uvádí, že se podíl materializuje ve formě vypořádacího podílu či podílu na likvidačním zůstatku, a to za podmínky, že účast člena v obchodní korporaci zanikla. Jedná se o protihodnotu za zánik této účasti, přičemž zavázaná k výplatě je zcela jednoznačně společnost. Tato úvaha byla vyjádřena ve vztahu ke všem obchodním korporacím a musí být vztažena i ke společnosti s ručením omezeným.

Společníkův vztah ke korporaci končí ukončením jeho účasti ve společnosti, přičemž je nahrazen jeho právem na vypořádací podíl.²³⁹ Vznik práva na vypořádací podíl, stejně tak jako samotné uvolnění podílu, časově spadá do jednoho okamžiku, a to do okamžiku zániku účasti

²³³ Pokorná, I. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k ustanovení § 212.

²³⁴ ŠVARC, Zbyněk. *Základy obchodního práva po rekonstrukci soukromého práva*. 4., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 178.

²³⁵ Tamtéž, s. 179–180.

²³⁶ Lochmanová, L. in ROZEHNAL, A., a kol., op. cit. sub 107, s. 356: „Tradičně se práva a povinnosti společníka dělí na majetková, nemajetková a doplňková (vedlejší).“

²³⁷ CHALUPA, Ivan, David REITERMAN a Jan GRINC. *Obchodní korporace. Veřejná obchodní společnost. Komanditní společnost. Společnost s ručením omezeným.: Základy soukromého práva VII*. V Praze: C. H. Beck, 2017. Beckova skripta, s. 115–125.

²³⁸ Černá in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 144.

²³⁹ Kuhn, P. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 95, komentář k § 36 ZOK: „Původní komplexní vztah mezi společníkem a obchodní korporací představovaný podílem je nahrazován jednoduchým vztahem spočívajícím v právu společníka na vypořádání. (...) vypořádací podíl nastupuje na místo podílu.“

společníka ve společnosti.²⁴⁰ Podle Boguszak „*právní nárok je taková fáze realizace subjektivního práva, ve kterém lze vymáhat a vynutit plnění odpovídající právní povinnosti*“.²⁴¹ V této souvislosti se hovoří o dospělém právu neboli o právu, které v určité fázi dospěje a tak se promění v nárok. Stejně jako příklad s právem na vrácení částky ze smlouvy o půjčce (dnes výpůjčce) dospěje a přemění se v nárok až uplynutím doby splatnosti, bude i právo na vypořádací podíl subjektivním právem společníka společnosti, které vzniká ukončením jeho účasti ve společnosti, ale přemění se v konkrétní nárok až když jsou splněny zákonné podmínky – bude zjištěna jeho výše a nastane jeho splatnost.

Vypořádací podíl je penězi vyjádřená hodnota, kterou společník dostává za ukončení své účasti od společnosti, tedy vlastně za svůj podíl – je to tedy proměna podílu v konkrétní peníze. Právní vztah mezi společníkem a společností odvozený od tohoto projevu je vztahem samostatným, nezaloženým na uvolněném podílu.

Shora uvedené dosavadní závěry doktríny narušuje poněkud nesystematické a z mého pohledu také nelogické pojetí prodeje uvolněného podílu v zastoupení společníka. Je-li společník i nadále vlastníkem uvolněného podílu a společnost prodává v jeho zastoupení (jeho jménem a na jeho účet) uvolněný podíl, potom subjektem, který uvolněný podíl ve skutečnosti prodává, je *bývalý společník*. Pokud je na straně prodávajícího bývalý společník a na straně kupujícího nabyvatel uvolněného podílu, jedná se (fakticky) o vztah mezi těmito dvěma subjekty. Na tomto místě se nabízí otázka, jak do toho vstupuje vypořádací podíl, tedy nárok společníka vůči společnosti. Už samotný výtěžek z prodeje *náleží* z důvodu aplikace institutu *zastoupení* bývalému společníkovi, byť platebním místem může být společnost. Zákon tedy jinými slovy stanoví, že společnost plní svůj dluh vůči společníkovi tím, že mu vyplatí jeho *vlastní* majetek a činí to tak, že výtěžek z prodeje prohlásí za vypořádací podíl (§ 213 odst. 2 ZOK). Sice vypořádací podíl představuje kompenzační právo společníka vůči společnosti, v daném případě si ho ale platí společník sám sobě. Ledaže by se jednalo o převzetí dluhu společnosti vůči bývalému společníkovi nabyvatelem uvolněného podílu, avšak tomu nic nenasvědčuje. Právní úpravu v této otázce považují opět za nepromyšlenou a demonstrují tímto další z mého pohledu logickou nekonzistenci vzniklou z důvodu akceptace koncepce vlastnického práva bývalého společníka v kombinaci s institutem zastoupení.

²⁴⁰ Hejda formuloval v prostředí předchozí právní úpravy závěr, že ve stejném okamžiku, kdy se „*podíl stával uvolněným, vznikalo společníkovi právo na vypořádací podíl*“, srov. HEJDA, J., op. cit. sub 103, s. 107, přičemž tento závěr bude dle mého názoru aplikovatelný i dnes.

²⁴¹ BOGUSZAK, J., op. cit. sub 210, s. 96.

Uvolněný podíl a vypořádací podíl jsou právní instituty, které existují souběžně a nemusí podle mého názoru být vzájemně podmíněné či propojené. Uvolněný podíl představuje abstraktní pojem neboli právní konstrukt sloužící k tomu, aby společnost mohla pokračovat ve stejné struktuře společníků, leč s odlišným osobním složením, se zachováním základního kapitálu jako jednoho ze základních znaků kapitálové společnosti, a tedy také přenosem obsahu podílu na nabyvatele uvolněného podílu. Oproti tomu vypořádací podíl představuje konkrétní projev účasti společníka, je tedy zhmotněním práva společníka inkorporovaného do jeho podílu, majetkovou hodnotu společníka, jehož účast zanikla, jakousi finanční náhradu za účast, kterou společník již nemá. Aby se tento vypořádací podíl zaktivoval a aby představoval právě to autory zmiňované protiplnění za podíl, je nutné, aby účast společníka byla ukončena, tedy aby se jednalo o protihodnotu za účast a podle mého názoru ideálně také *za vlastnické právo k podílu*. Povaha vypořádacího podílu představující kompenzační projev samotného podílu ve společnosti a také jedno z majetkových práv tvořících obsah podílu podporuje podle mého názoru závěr, že při jeho uplatnění, resp. konkretizaci, musí zároveň docházet k pozbytí vlastnického práva k podílu. Vlastnické právo k podílu by nemělo být odděleno od účasti ve společnosti. Opačný výklad také odporuje dosavadnímu doktrinálnímu pojetí vypořádacího podílu, který představoval *vypořádání výměnou podíl*, tedy vlastnické právo v němu.

3.9 Dílčí závěr

Z analýzy odborné literatury na téma uvolněného podílu je možné seznat, že se v průběhu času relativně sjednotil dříve poněkud nejasný pohled odborné veřejnosti na právní úpravu uvolněného podílu zavedenou rekodifikací soukromého práva. Nepochybně tomu přispěla také novela ZOK, která ozřejmila některé formulace a odstranila řadu nedostatků, čímž podpořila srozumitelnost právní úpravy. Je tedy již snad téměř nesporné, že se uvolněný podíl považuje za podíl, je nadále ve vlastnictví bývalého společníka a dispozice s ním jsou možné v zákonných mezích jeho zástupcem, tedy společností samotnou.

Po zevrubné analýze veškerých relevantních souvislostí jsem osobně dospěla k závěru, že uvolněním podílu jeho současným ponecháním ve vlastnictví bývalého společníka dochází k odejmutí samotné podstaty podílu a uvolněný podíl tak stěží může splňovat definiční znaky podílu. Zároveň však není pochyb o tom, že v dnešních poměrech výslovně, a v poměrech obchodního zákoníku nepřímou, zákon pracuje s uvolněným podílem jakožto s podílem a odlišný výklad není možný. Odborná literatura, zejména učebnicová, velice často operuje s pojmem *metamorfovaný podíl*, *okleštěný podíl*, *konvertovaný podíl* nebo hovoří o *přeměně podílu*, aniž by to blíže objasnila. Podílu v právním smyslu nelze dle mého soudu přiřadit jiný význam, než ten

přiřazený mu zákonem. Zákon nezavádí žádnou speciální kategorii *uvolněných podílů* se zcela novým obsahem. Je to tedy jedno z několika problematických míst nového pojetí koncepce uvolněného podílu.

Ačkoliv zákon hovoří o *nemožnosti výkonu* práv a povinností spojených s podílem, nedomnívám se, že je takové řešení dostatečné. Právní úprava v obecně rovině s takovou možností pracuje, např. systace výkonu hlasovacího práva společníka není ničím neobvyklým, činí tak ve vztahu k subjektu, který je společníkem (ve smyslu jeho účasti). Poněkud specifickou se sice jeví situace, kdy společnost vlastní svůj podíl, avšak i taková společnost je sama sobě *společníkem* spíše, než jím může být bývalý společník, který neexistuje nebo právní nástupce bývalého společníka, který nemá absolutně nic společného s podílem.

Tedy, považuji za nepřijatelné *okleštění podílu ve společnosti s ručením omezeným* o samotnou účast společníka, tedy akceptování povahy uvolněného podílu jakožto podílu *nepředstavujícího účast společníka* ve společnosti. Pakliže přijmeme závěr, že podíl bývalého společníka, tedy společníka, jehož *úcast* ve společnosti *zanikla*, je stále podílem, aniž by přešel na jiný subjekt a představoval tak účast někoho jiného, popírá se tím samotná právní povaha podílu jakožto účasti společníka ve společnosti.

V této souvislosti je problematické také určit obsah uvolněného podílu, když na jednu stranu má obsah uvolněného podílu odpovídat obsahu podílu *plnohodnotného*, na druhou stranu netvoří práva a povinnosti společníka, neboť společník absentuje. Koneckonců v případě smrti či zániku může doslova absentovat také v pozici vlastníka uvolněného podílu.

V neposlední řadě ani vypořádání bývalého společníka není v této koncepci uvolněného podílu zcela jasné. Povaha vypořádacího podílu dosud představovala majetkové právo inkorporované do samotného podílu, tedy kompenzační projev samotného podílu ve společnosti. Podle mého názoru závěr, že při jeho uplatnění, resp. konkretizaci, musí zároveň docházet k pozbytí vlastnického práva k podílu, je zcela logický. Vlastnické právo k podílu by nemělo být odděleno od účasti ve společnosti. Opačný výklad také odporuje dosavadnímu doktrinálnímu pojetí vypořádacího podílu, který představoval *vypořádání výměnou za podíl*, tedy vlastnické právo v němu.

4 Právní důvody uvolnění podílu

4.1 Úvodní výklad

Podle dnes platného § 212 odst. 1 ZOK se podíl společníka, jehož účast za trvání společnosti zanikla *bez právního nástupce*, považuje za uvolněný. Znění § 212 odst. 1 ZOK účinného před novelou bylo odlišné, když se podle něj podíl ve společnosti s ručením omezeným považoval za *uvolněný*, pokud k zániku účasti společníka ve společnosti *došlo jinak než převodem jeho podílu*. Nedokonalost této formulace je zjevná na první pohled, neboť implikovala závěr, že dochází-li k zániku účasti společníka ve společnosti např. v důsledku *přechodu* podílu na jeho právního nástupce (nikoliv tedy převodu),²⁴² podíl se bude považovat za uvolněný. Stejně tak se mohlo jevit, že podíl byl považován za uvolněný, pokud by účast společníka zanikla v důsledku zániku podílu tohoto společníka, neboť i v tomto případě byla splněna hypotéza normy – k zániku účasti by došlo jinak než převodem podílu tohoto společníka. Oproti dnešnímu znění také nebylo výslovně uvedeno, že se má jednat o situaci nastalou za trvání společnosti, zánik společnosti samotné tak nemohl vyvolat uvolnění podílu, byť doslovné znění normy mohlo k takovému závěru vést. Všechny tyto závěry bylo nutné odmítnout, neboť nebyly správné již ze samotné povahy věci a byly tak výkladem korigovány.

Odborná literatura dospívala k závěru, že se podíl nemohl považovat za uvolněný, pokud by přešel na právního nástupce v důsledku smrti či zániku společníka ve smyslu § 42 odst. 1 zákona o obchodních korporacích (shodně konstatovali např. Hejda²⁴³ nebo Dvořák²⁴⁴). Optikou shora uvedeného se o *přechod podílu* jednalo při zpeněžení podílu v řízení exekucím nebo při výkonu rozhodnutí,²⁴⁵ rovněž při zpeněžení zástavy nebo v případě, že je zpeněžen tímto způsobem závod společníka, jehož součástí je podíl.²⁴⁶ V žádném z těchto případů se podíl nemohl považovat za uvolněný, ačkoliv důvodem zániku účasti společníka je přechod jeho podílu na třetí osobu, nikoliv tedy převod.

Bez ohledu na gramatický výklad daného ustanovení, bylo tedy nepochybné, že smyslem právní úpravy je stanovení pravidla pro případ, kdy podíl nepřešel v důsledku jakékoliv právní skutečnosti na právního nástupce, neboť v takovém případě účast jednoho společníka byla nahrazena účastí jiného společníka a podíl by se nemohl uvolnit. Důvodová zpráva novely ZOK²⁴⁷

²⁴² Obdobně např. Švarc ve vztahu k vypořádacímu podílu, viz ŠVARC, Z. et. al., op. cit. sub 234, s. 179, dále pak POKORNÁ, J., a kol. op. cit. sub 104, s. 299: „*Převod a přechod podílu jsou současně i dva způsoby zániku účasti společníka ve společnosti.*“; Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 323.

²⁴³ HEJDA, J., op. cit. sub 103, s. 107.

²⁴⁴ DVOŘÁK, T. op. cit. sub 113, s. 220.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 146–150.

²⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 393/2005.

²⁴⁷ Srov. důvodová zpráva k novele ZOK, k bodům 242 až 245 (§ 212), op. cit. sub 166.

tyto závěry potvrzuje. Nešťastně formulovaný § 212 odst. 1 zákona o obchodních korporacích tak doznal následující změny: „*Podíl společníka, jehož účast za trvání společnosti zanikla bez právního nástupce, se považuje za uvolněný podíl.*“ Stávající formulace je znatelně přesnější.

Pro posouzení toho, zda v případě zániku společníka dojde k uvolnění jeho podílu, bude dle hypotézy § 212 odst. 1 ZOK zásadní, zda nastal *zánik účasti společníka* ve společnosti bez právního nástupce. Není tak samo o sobě podstatné, která právní skutečnost tento zánik účasti vyvolala, nýbrž to, zda existuje právní nástupce, na kterého podíl s účinky nejčastěji k okamžiku zániku účasti společníka přejde. Tento závěr lze demonstrovat na příkladu smrti společníka. Rozhodnou skutečností pro zánik účasti společníka je smrt, avšak to samo o sobě nestačí pro uvolnění podílu. Ten se uvolní, pouze pokud nebude předmětem dědění.

Zákonodárce nedefinuje *zánik účasti společníka ve společnosti*, resp. nevymezuje, co si pod tímto zánikem představit. V době účinnosti obchodního zákoníku znamenal zánik účasti společníka ztrátu vlastnického práva k podílu. Dnes již toto spojení v případě uvolněného podílu zřejmě neplatí a pokud budeme akceptovat koncepci tzv. *holého vlastnictví*, pak rovněž budeme muset odlišovat případy, kdy zánik účasti společníka ve společnosti znamená pozbytí podílu od případů, kdy tomu tak není. V prvním případě je to spojeno s převodem či přechodem podílu na právního nástupce, zatímco v druhém nikoliv.

Účast ve společnosti s ručením omezeným se vždy váže na vklad, potažmo na podíl (bez podílu není možné být účastníkem neboli společníkem). Osobně se přikláním k názoru, že zánik účasti ve společnosti znamená,²⁴⁸ resp. by měl znamenat, pozbytí podílu. Společníkovi může zaniknout účast jen ohledně některých z jeho podílů, má-li společník vícero podílů. Účast v tomto smyslu není synonymem členství ve společnosti, nýbrž vychází z definice *podílu* představujícího účast, přičemž s každým podílem společníka je spojena jeho účast, která zaniká nebo může zaniknout i samostatně, a to bez ohledu na účast spojenou s ostatními podíly téhož společníka. V tomto pojetí bude platit, že účast ve společnosti zaniká, jen pokud zanikne definitivně, ve spojení např. s převodem jediného nebo všech podílů. Jinými slovy, pokud společník porušil vkladovou povinnost pouze ve vztahu k jednomu z jeho několika podílů ve společnosti a byly splněny zákonné požadavky pro jeho vyloučení, společnost ho vyloučí pouze ve vztahu k tomu podílu, kde došlo k porušení povinnosti. Účast tohoto společníka tak zanikne ve vztahu k jednomu podílu, celkově se ale jeho účast ve společnosti pouze sníží. Nemusí se tedy vždy jednat o zánik účasti ve společnosti, ale o snížení účasti daného společníka ve společnosti, přičemž se na tyto případy budou aplikovat stejná pravidla – jeho účast zanikne ve vztahu k jednotlivým podílům. Nadto

²⁴⁸ Srov. také Hejda, J. in HEJDA, J., op. cit. sub 103.

dodávám, že účast společníka může zaniknout pouze ve vztahu k jeho některým podílům tak, aby nikdy nedošlo ke snížení základního kapitálu společnosti pod jeho možnou spodní hranici (ve společnosti tak vždy musí zůstat společník s vkladem alespoň 1 Kč).

4.2 Způsoby zániku účasti společníka ve společnosti

Podle Hejdy²⁴⁹ „je v případě zániku účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným právní úprava kogentní, nejsou další důvody zániku účasti ve společnosti možné“. Na podporu tohoto tvrzení existuje rovněž rozhodnutí Nejvyššího soudu, jmenovitě se jedná o usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 331/2006: „*Výčet způsobů, jimiž lze ukončit účast společníka ve společnosti, je taxativní.*“ V dalším rozhodnutí vycházejícím sice z poměru předchozí právní úpravy, avšak stále aktuálním, Nejvyšší soud konstatoval, že k zániku účasti společníka nemůže dojít na základě rozhodnutí soudu v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů právě z důvodu taxativně vymezených způsobů zániku účasti společníka ve společnosti v dříve platném § 148 a násl. obchodního zákoníku, když se zabýval otázkou, komu má být přikázán podíl ve společnosti s ručením omezeným při vypořádání společného jmění manželů.²⁵⁰

Další způsoby zániku účasti vedoucí ke vzniku uvolněného podílu mohou vyplývat z jiných právních předpisů. Příkladem může posloužit ukončení účasti společníka ve společnosti na základě tzv. jiné právní skutečnosti, kterou je např. vyškrtnutí advokáta ze seznamu advokátů v případě společnosti s ručením omezeným vykonávající advokacii.²⁵¹ Zákon o advokacii stanoví v § 15 odst. 6 zákona o advokacii²⁵² pravidlo, že účast takového společníka zaniká a náleží mu vypořádací podíl. Komentářová literatura²⁵³ pak dovozuje, že se podíl společníka, jehož účast takto zanikla, bude považovat za *uvolněný*.

Se zánikem účasti společníka ve společnostech počítá mj. zákon o přeměnách, ačkoliv v případě přeměn zánik účasti společníka nepovede k uvolnění podílu. Výslovně to zmiňuje celá řada ustanovení odvíjejících se od typu přeměny, přičemž principiálně lze účast za zákonem stanovených podmínek ukončit jak ve společnosti, která je dotčena přeměnou a nezaniká (např. v rozdělované odštěpené společnosti se souhlasem všech společníků, viz § 249 ZPř), tak ve společnosti, která je společností nástupnickou při zániku původní společnosti. Ve druhém zde

²⁴⁹ Vztaženo na předchozí právní úpravu, avšak v zákoně o obchodních korporacích není v tomto směru žádné významné změny, srov. HEJDA, J., op. cit. sub 103, s. 47.

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3192/2015.

²⁵¹ Srov. FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 175.

²⁵² § 15 odst. 6 zákona o advokacii: „*Vyškrtnutím ze seznamu advokátů účast společníka ve společnosti zanikne a vznikne mu právo na vyplacení vypořádacího podílu podle zvláštního právního předpisu.*“

²⁵³ KOVÁŘOVÁ, Daniela, Karel HAVLÍČEK, Robert NĚMEC, Tomáš SOKOL, Jan SYKA, David UHLÍŘ a Michal ŽIŽLA VSKÝ. *Zákon o advokacii a stavovské předpisy: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k ustanovení § 15 ZoA.

zmíněném případě se jedná např. o vzdání se práva na výměnu podílu dle § 7a ZPř, dle kterého se společník nebo člen může vzdát svého práva na výměnu podílu v nástupnické společnosti a v důsledku toho jeho účast v zanikající společnosti zanikne, aniž by mu vznikla účast na společnosti nástupnické. Mám za to, že se jedná o další způsob zániku účasti společníka ve společnosti, neboť společníci zanikající společnosti se stávající *ex lege* společníky nástupnické společnosti,²⁵⁴ nestanoví-li zákon něco jiného. Výměna podílů jedné společnosti za podíly druhé společnosti je tak prostředkem zachování účasti na právním nástupci. Projevem vůle tak společník může svou účast ukončit, byť se tak děje vzdáním se práva účast nabýt, a nikoliv výslovným projevem vůle účast pozbýt. Dalším příkladem je § 376 ZPř, podle kterého může společník, který se změnou právní formy společnosti s ručením omezeným nesouhlasí, ze společnosti s ručením omezeným vystoupit ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy byla změna právní formy schválena valnou hromadou, pokud byl společníkem společnosti s ručením omezeným ke dni konání valné hromady, která schválila změnu právní formy, a hlasoval proti schválení změny právní formy. Účast tohoto společníka zaniká dnem zápisu změny právní formy do obchodního rejstříku. Jedná se tedy o způsob ukončení účasti, který výslovně vyplývá ze zákona o přeměnách.

Ze shora uvedeného soudím, že výčet způsobů zániku účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným je taxativní co do zákona o obchodních korporacích, může však vyplývat ze speciálních právních předpisů.

Z pohledu systematiky ZOK je potřeba konstatovat, že ačkoliv hlava IV. díl 4 ZOK je pojmenována *Zánik účasti společníka ve společnosti*, nezahrnuje úplný výčet způsobů zániku účasti ve společnosti. Naproti tomu zahrnuje úpravu uvolněného podílu včetně postupu nakládání s tímto uvolněným podílem, ačkoliv se vztahuje pouze na některé způsoby zániku účasti, když se na převod podílu upravený v § 207–210 ZOK vůbec nepoužije. Nad rámec způsobů vyjmenovaných v hlavě IV. díle 4 účast společníka zaniká i v celé řadě dalších případů vyplývajících z dalších ustanovení ZOK (přechod podílu na právního nástupce podle § 42 ZOK, vyloučení ze společnosti podle § 151 ZOK, vystoupení ze společnosti podle § 164 ZOK, snížení základního kapitálu podle § 233 a násl., zrušení společnosti podle § 241 a § 242 ZOK). Zároveň jejich zařazení do této části zákona nemá žádný zřejmý jednotící prvek, který by takovou systematiku odůvodňoval. Podle důvodové zprávy k ZOK byla jednotlivá ustanovení oproti dřívější právní úpravě systematicky přeskupena; zpočátku je zařazena dohoda a až následně pravidla pro ukončení účasti sporem. Zároveň je do této části přesunuto ustanovení o dědění podílu, neboť se obsahově jedná o ukončení účasti než o cokoli jiného.²⁵⁵ Zmíněné přesuny

²⁵⁴ Srov. např. při fúzi § 64 ZPř, při rozdělení § 244 ZPř.

²⁵⁵ Havel, B. in HAVEL. B. a kol., op. cit. sub 56, s. 106.

považují za nepodstatné, zatímco aktuální zařazení ustanovení o uvolněném podílu za ustanovení o převodu podílu navazující na vybrané způsoby zániku účasti bez právního nástupce (§ 202–206 ZOK) považují za matoucí.

Obecně všechny způsoby zániku účasti ve společnosti lze rozlišovat podle různých kritérií. Eichlerová rozlišuje způsoby zániku účasti ve společnosti podle toho, zda rozhodné právní skutečnosti mají dopad na samotný podíl, tzn., zda podíl zůstává a mění pouze vlastníka, zda zaniká úplně nebo je dočasně přeměněn na uvolněný: „Způsoby zániku členství lze třídit i podle toho, zda zánik členství je spojen se zánikem podílu (snížení základního kapitálu), jeho dočasnou přeměnou na uvolněný podíl (dohoda o ukončení účasti, vyloučení společníka nebo jeho vystoupení ze společnosti) nebo podíl zůstává nedotčen (převodu podílu).“²⁵⁶

Pro účely této práce je tak relevantní třídění způsobů zániku účasti ve společnosti vedoucí k uvolnění podílu a způsoby ostatní. Podíl společníka bude považován za uvolněný vždy výhradně ve spojení se zánikem účasti společníka ve společnosti, aniž by podíl tohoto společníka přešel na právního nástupce.

4.3 Zánik účasti společníka s právním nástupcem

O právní nástupnictví jde jak v případě převodu vlastnického práva, tak i v případě jeho přechodu.²⁵⁷ Právním nástupnictvím je buď *univerzální* právní nástupnictví fyzické nebo právnické osoby, nebo *singulární* právní nástupnictví, které se vztahuje pouze na přechod nebo převod jednotlivých a konkrétních práv nebo povinností²⁵⁸ bez nutného zániku právního předchůdce. Převod podílu lze nepochybně označit za singulární sukcesí.²⁵⁹

Zatímco o *převod* podílu se jedná, když ke změně vlastníka dochází na základě jeho projevu vůle, typicky uzavřením jedné z tzv. převodních smluv,²⁶⁰ k *přechodu* podílu na univerzálního

²⁵⁶ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 335.

²⁵⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné: Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 70.

²⁵⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5344/2017 ve vztahu k posouzení restitučních nároků: „V situaci, kdy zákonodárcem použitý právní pojem „právní předchůdce“, jakož i jemu korespondující právní pojem „právní nástupce“, obecně vzato nevystihují toliko právní vztah subjektů práv vzniklý poté, co mezi nimi podle hmotného práva došlo k přechodu veškerých práv a povinností formou univerzální sukcese (např. v důsledku dědění nebo zániku právnické osoby s právním nástupnictvím), nýbrž též právní vztah těch subjektů práv, mezi nimiž dle hmotného práva došlo k přechodu či převodu toliko některých práv a povinností formou sukcese singulární (např. na základě postoupení pohledávky), je tedy namístě přijmout takový právům restitucentů vstřícný výklad, dle kterého osobu uplatňující restituční nárok dle zákona č. 428/2012 Sb. bude možno se zřetelem k individuálním skutkovým okolnostem případu posuzovat jako osobu oprávněnou ve smyslu ustanovení § 3 tohoto zákona i tehdy, zanikla-li právnická osoba, nesoucí jinak znaky některé z kategorií oprávněných osob definovaných ustanovením § 3 zákona č. 428/2012 Sb., která v rozhodném období utrpěla odškodňovanou majetkovou krivdu a od jejíhož právního nástupnictví je status oprávněné osoby odvozován, bez právního nástupnictví.“

²⁵⁹ DVOŘÁK, T., op. cit. sub 113, s. 141.

²⁶⁰ Dispozice s podílem vedoucí k nabytí vlastnického práva k podílu je tedy zejména koupě, darování, směna a vnesení podílu jako předmětu vkladu do obchodní korporace.

právního nástupce dochází ze zákona na základě jiné právní skutečnosti, než je projev vůle vlastníka.²⁶¹ Nejčastěji tomu tak bude dle § 42 ZOK v důsledku smrti či zánikem společníka, ale i v celé řadě jiných případů. K dalším variantám přechodu podílu na právního nástupce viz výše.

Obrat *účast společníka, která zanikla bez právního nástupce* bude nutné vykládat tak, že se spojení *bez právního nástupce* váže *výhradně* k podílu ve společnosti představujícímu jeho účast, nikoliv ke společníku samotnému. Není vyloučeno, že po smrti nebo zániku společníka bude mít tento společník univerzálního právního nástupce, avšak jeho podíl se předmětem přechodu, tedy právního nástupnictví, nestane. V souvislosti s nakládáním s uvolněným podílem zákon používá obrat *právní nástupce* (§ 214 odst. 2 ZOK), stejně tak někteří autoři,²⁶² když hovoří o právním nástupci bývalého společníka jakožto osobě *zastoupené společností*. Domnívám se, že se jedná snad o nedopatření. Pakliže je předpokladem pro uvolnění podílu skutečnost, že účast zanikla bez právního nástupce, nelze podle mého názoru předpokládat ani to, že by právní nástupce společníka (např. jeho dědic, kterému v důsledku vyloučení přechodu podílu bude náležet pouze vypořádací podíl), byl právním nástupcem společníka ve vztahu k uvolněnému podílu. Uvolněný podíl tedy nemůže být ani ve vlastnictví tohoto dědice. Zde řečené však podle mého názoru nebrání tomu, aby určitá práva včetně práva uzavřít dohodu se společností měla *oprávněná osoba* neboli subjekt, se kterým zákon počítá ve spojení s nárokem na vypořádací podíl (§ 212 odst. 2 ZOK). Je také odvoditelné z účelu právní normy, že zákonné ustanovení míří na takovou oprávněnou osobu, která je zároveň právním nástupcem bývalého společníka (nikoliv však ve vztahu k uvolněnému podílu), tedy dědic. V ostatních případech, kdy je oprávněnou osobou exekutor nebo insolvenční správce, se dané ustanovení nejspíš aplikovat nebude.

Konstrukce zániku účasti společníka s právním nástupcem je postavena na pozbytí vlastnického práva k podílu a tomu odpovídajícímu derivativnímu nabytí podílu jinou osobou. Podle Černé se o derivativní způsob nabytí účasti jedná, pokud je účast odvozena od předchozí

²⁶¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 4. 2013, sp. zn. 7 Cmo 253/2012, ve vztahu k § 113 odst. 6 ObchZ: „Při přechodu se práva a povinnosti z jednoho subjektu na druhý přenášejí, aniž by na něj byla převedena právním úkonem původního oprávněného, jako je tomu u převodu práva. K přechodu práv a povinností dochází na základě právních skutečností předvídaných zákonem, kdy vůle právního předchůdce nesměřuje přímo k přechodu či vůbec chybí. Typicky jde o přechod práv a povinností v důsledku smrti zůstavitele na základě dědění. Je to i přechod práv a povinností ze zanikající obchodní společnosti, družstva na právního nástupce (nástupnickou společnost či družstvo) v případě přeměny dle zák. č. 125/2008 Sb. ve znění novel. Naopak k převodu práv a povinností dochází v důsledku volního jednání zúčastněných osob, u nichž vůle směřuje přímo k převodu, tedy jestliže původní oprávněný převádí na jinou osobu (nabyvatele) svá práva a povinnosti na základě právního úkonu, např. smlouvou o převodu obchodního podílu.“

²⁶² Lasák, J. in ŠTENGLOVÁ I a kol., op. cit. sub 116, s. 263 nebo Josková, L. in JOSKOVA, L. a PRAVDA, P., Nová společnost s ručením omezeným, GRADA, 3. vydání, s. 135: „Společnost s uvolněným podílem nakládá jako zákonný zástupce bývalého společníka (jeho právního nástupce)“.

účasti jiné osoby, přičemž vzniká na základě smlouvy či *jiné právní skutečnosti*, která má za následek změnu v osobě člena korporace.²⁶³

V případě vydržení vlastnického práva k podílu není závěr ohledně toho, zda se jedná o převod nebo přechod podílu, tak jednoznačný. Osobně mám za to, že vydržení lze podřadit pod *přechod* podílu,²⁶⁴ tedy ve svém důsledku jde o derivativní nabytí podílu, nikoliv o originární. Černá²⁶⁵ na druhou stranu uvádí, že vydržení lze řadit mezi originární způsoby *nabytí* podílu.²⁶⁶ Pokud by ovšem nabytí účasti v důsledku vydržení podílu bylo řazeno mezi originární způsoby nabytí účasti, musel by být na druhé straně vztahu adekvátní způsob pozbytí podílu, zřejmě bez právního nástupce. Při vydržení podílu bývá východiskem neplatná převodní smlouva, případně smlouva uzavřená neoprávněnou osobou. Účast nabyvatele podílu je tak již od samého počátku odvozena od účasti předchozího vlastníka. K vydržení dochází ve smyslu § 1091 odst. 1 občanského zákoníku při nepřerušované držbě v délce alespoň tři roky, relevantní právní skutečností bude právní událost, tedy uplynutí doby tří let nepřerušované držby od okamžiku, kdy nabyvatel tento podíl ovládnul, tedy domněle nabyt. Vlastníkem podílu se tak nabyvatel skutečně stává až uplynutím doby, přesto není pochyb, že nabyvatel vstupuje od samého počátku do práv a povinností předchozího vlastníka podílu. Koneckonců je nutno si položit otázku, jakým způsobem zanikla účast předchozího společníka ve společnosti, tedy společníka, jemuž původně podíl náležel. Nezanikla-li účast společníka s právním nástupcem, podíl by měl být ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK považován za uvolněný. Takový postup by zároveň vylučoval vydržení podílu novým společníkem.

K zániku účasti společníka ve společnosti ve spojení s uvolněním podílu může dojít pouze za existence a trvání společnosti, což ostatně oproti předchozímu znění od 1. 1. 2021 již výslovně plyne z § 212 odst. 1 ZOK. Zanikne-li totiž samotná společnost, účast společníků v ní rovněž zanikne a nebude tak žádný podíl, který by se považoval za uvolněný. Pokud se nebude jednat o zánik právnické osoby s právním nástupcem typicky v případě přeměny, zrušuje se právnická osoba právním jednáním, uplynutím doby (k zániku dochází *ex lege* dnem, kdy doba, na kterou byla společnost zřízena, uplynula), rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu, pro který byla ustavena (dosažením účelu se právnická osoba zrušuje rovněž *ex lege*, pokud byla založena za nějakým konkrétním účelem, jehož splnění je možné), a z dalších důvodů stanovených zákonem (např. zrušení právnické osoby v úpadku dle § 173 odst. 2 OZ). Obecnou právní úpravu

²⁶³ Černá, S. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 147.

²⁶⁴ Pod přechod také zařazuje Dvořák, srov. Dvořák, T., op. cit. sub 113, s. 146–150.

²⁶⁵ Shodně také Lasák J. (s Dědičem, J) in ŠTĚNGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 73, s. 260.

²⁶⁶ Srov. Černá, S. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 147.

doplňují ustanovení § 93 a 94 zákona o obchodních korporacích o zrušení a zániku obchodní korporace soudem na návrh osoby, která má právní zájem, nebo státního zastupitelství, další důvody pro zrušení výlučně společnosti s ručením omezeným nevyjímaje.²⁶⁷ Podle § 169 OZ se po zrušení právnické osoby vyžaduje její likvidace, pokud její jmění nenabývá právní nástupce, nebo stanoví-li zákon jinak. Obecně se akceptuje zásada přijatá dříve obchodním právem, že rozhodnutí o vstupu společnosti do likvidace lze v zásadě revokovat²⁶⁸ (pokud se nejedná o nařízenou likvidaci). Likvidace směřuje k vypořádání majetku a dluhů společnosti, jejíž pravidla jsou upravena v § 187 a násl. OZ. Po skončení likvidace podává likvidátor návrh na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku. Výmazem z obchodního rejstříku právnická osoba dle § 185 OZ zaniká. Zánikem samotné společnosti zaniknou také *ex lege* podíly v ní, a tudíž i účast jejich společníků. Jedná se o nezbytný důsledek zániku společnosti.²⁶⁹

Podíl nemůže být považován ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK za *uvolněný*, pokud k zániku účasti společníka ve společnosti dojde v důsledku zániku samotného podílu, i kdyby k tomu došlo za trvání společnosti. Není vyloučeno, aby taková situace nastala při snížení základního kapitálu společnosti o vklad připadající na podíl konkrétního společníka.²⁷⁰ K takovému snížení může dojít na základě rozhodnutí valné hromady se souhlasem všech společníků a také za předpokladu, že ve společnosti zůstane společník s podílem ve výši odpovídající požadavku na minimální výši základního kapitálu. Podíl společníka, o jehož vklad byl základní kapitál snížen, zanikne²⁷¹ a nemůže být považován za uvolněný. Tento závěr plyne z povahy věci, aniž by byl výslovně normován.

Pro přehlednění podmínek, za kterých dochází k uvolnění podílu ve společnosti s ručením omezením, nabízím následující rekapitulaci (musí být splněno kumulativně):

- účast společníka ve společnosti zanikla, aniž by podíl představující tuto účast přešel na právního nástupce;
- společnost trvá i nadále;
- nedošlo k zániku samotného podílu, ke kterému se tato účast váže (např. v důsledku snížení základního kapitálu).

²⁶⁷ Konkrétně v případě společnosti s ručením omezeným § 241 a 242 ZOK.

²⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1135/2017.

²⁶⁹ HEJDA, J., op. cit. sub 103, s. 101.

²⁷⁰ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 336: „K zániku podílu, a tím i k zániku účasti společníka ve společnosti, může dojít i v důsledku snížení základního kapitálu se souhlasem všech společníků. Sníží-li se totiž základní kapitál o vklad připadající na podíl společníka, zanikne v důsledku snížení podíl. A tím i účast společníka ve společnosti.“

²⁷¹ Pokud se jedná o jediný podíl daného společníka, zanikne celá jeho účast, aniž by docházelo k uvolnění tohoto podílu. Pokud by se jednalo o jeden z podílů tohoto společníka, pak se jeho účast pouze sníží.

4.4 Právní důvody uvolnění podílu

Způsoby zániku účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným, které zpravidla povedou k uvolnění podílu, stanoví zákon o obchodních korporacích v § 151 (§ 165), § 202 (§ 164), § 203, § 204, § 205, § 206 (pouze za předpokladu, že podíl je nepřevoditelný nebo nebyl zpeněžen) a § 211. Jmenovitě se tedy jedná o tyto způsoby:

- vyloučení společníka rozhodnutím valné hromady podle § 151 a § 165 (prodlení se splacením vkladu / příplatku);
- vystoupení společníka podle § 202 (§ 164);
- dohoda o ukončení účasti ve společnosti podle § 203;
- vyloučení společníka rozhodnutím soudu podle § 204;
- zrušení účasti společníka soudem podle § 205;
- v důsledku exekuce, výkonu rozhodnutí či insolvence § 206 (pouze v některých případech);
- vystoupení společníka podle § 211.

Samostatnou skupinu případů bude tvořit zánik účasti společníka ve společnosti v důsledku smrti nebo zániku společníka, je-li přechod podílu tohoto společníka vyloučen nebo omezen společenskou smlouvou.

Pokud je podíl společníka vtělen do kmenového listu, je zánik účasti v některých případech podmíněn odevzdáním kmenového listu společnosti. Podle některých autorů také samotné neodevzdání kmenových listů mohlo mít za následek zánik účasti společníka ve společnosti. Specifikům této problematiky se budu věnovat dále.

K uvolnění podílu dochází zásadně (nikoliv však výlučně) k okamžiku zániku účasti společníka ve společnosti, přičemž okamžik zániku účasti společníka ve společnosti není vždy možné určit jednoznačně, jak bude dále demonstrováno.

Společníkem společnosti s ručením omezeným může být jakákoliv fyzická osoba nebo jakákoliv právnická osoba s úplnou právní osobností.²⁷² Může se jednat o korporace (včetně např. církve), nadace nebo veřejnoprávní právnické osoby.

4.4.1 Smrt společníka

Jelikož v zákoně absentuje speciální právní úprava pro společnosti s ručením omezeným, použije se úprava společná pro všechny typy obchodních korporací obsažená v § 42 ZOK, který stanoví, že smrtí nebo zánikem společníka přechází jeho podíl v obchodní korporaci na dědice

²⁷² Oproti právnickým osobám s neúplnou právní osobností jako jsou sdružení majitelů dluhopisů, SVJ apod., srov. Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 33.

nebo právního nástupce, ledaže společenská smlouva přechod zakáže nebo omezí. Obecná úprava obchodních korporací vychází tedy z toho, že podíl je zásadně předmětem dědění a předmětem přechodu na právního nástupce, pokud to společenská smlouva neupraví jinak. Vyloučit nebo omezit přechod podílu nebude možné v jednočlenné společnosti, neboť by se k takovému po dobu, po kterou je společnost jednočlenná, nepřihlíželo. Smrt nebo zánik společníka bude mít za následek uvolnění podílu pouze v případě, kdy podíl nepřejde z jakéhokoliv právního důvodu na právního nástupce. Pakliže podíl společníka přechází na právního nástupce, hypotéza § 212 odst. 1 ZOK nemůže být naplněna.

Podle Fialy je „*smrt fyzické osoby (člověka) objektivní právní skutečností (právní skutečností nezávislou na vůli osoby – právní událostí), z níž vznikají, mění se nebo zanikají práva a povinnosti...*; *totéž platí, byla-li fyzická osoba (člověk) prohlášena za mrtvou pravomocným soudním rozhodnutím*“.²⁷³ Účast zemřelého společníka ve společnosti s ručením omezeným zaniká dnem jeho smrti nebo dnem právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého.

Není-li přechod podílu omezen nebo vyloučen (§ 42 odst. 1 ZOK), bude podíl zahrnut do pozůstalosti a bude se v rámci řízení o dědictví rozhodovat o tom, komu připadne pozůstalost, jejíž součástí bude také podíl. Otázky dědického práva řeší občanský zákoník, specificky pak § 1475 a násl., přičemž v zákoně o obchodních korporacích jsou upraveny pouze dílčí odchylky. Při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele (§ 3069 OZ). Dědicem je ten, komu náleží dědické právo. Jedná se o právo absolutní, které nabývá dědic ze zákona, aniž by o úmrtí zůstavitele věděl, natož aby musel v této souvislosti nějak aktivně konat. O dědictví však rozhoduje soud v rámci řízení o dědictví, které se řídí ZŘS. Podle 110 odst. 1 ZŘS jsou účastníkem při projednání pozůstalosti ti, o nichž lze mít za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Podle § 1690 odst. 1 OZ je nakonec oprávněným dědicem ten, komu svědčí nejlepší dědické právo. Dědictví tak potvrzuje až soud, a to na základě průběhu či výsledku řízení o dědictví. Závěr o tom, komu svědčí dědické právo, soud projeví tím, že potvrdí dědicům nabytí dědictví usnesením vydaným po splnění předpokladů dle § 184 ZŘS. Po dobu celého řízení soudu o dědictví až do právní moci rozhodnutí soudu o dědictví²⁷⁴ není však jasné, kdo bude dědit a leckdy ani to, zda se podíl nakonec uvolní či nikoliv.

Dědic, pokud dědictví ve smyslu § 1485 OZ neodmítne, se právní mocí usnesení soudu o dědictví stane dědicem a tímto okamžikem vstoupí do všech práv a povinností zůstavitele. Dědic se stane společníkem společnosti v důsledku přechodu podílu pozůstalého na něj jakožto na

²⁷³ FIALA, Roman a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, komentář k § 1679.

²⁷⁴ Dědické řízení může rovněž skončit jinak než rozhodnutím o dědictví, např. nařízením likvidace pozůstalosti.

právního nástupce. Podle § 185 ZŘS v rozhodnutí o dědictví soud rozhoduje o dědictví s účinností ke dni vzniku dědického práva. Odbornou literaturou²⁷⁵ je tradičně přijímán názor, že s výjimkou společenství dědiců,²⁷⁶ se jedná o rozhodnutí *deklaratorní* nezakládající žádná práva a povinnosti účastníkům řízení. Dědic, kterému nakonec bude dědictví potvrzeno, bude vázán všemi jednáními, která vykonal v mezidobí správce dědictví nebo vykonavatel závěti, a bude se na něj hledět, jako by podíl nabyt již v okamžiku smrti zůstavitele nebo jeho prohlášení za mrtvého.²⁷⁷

Na konci dědického řízení může podíl připadnout více dědicům. V takovém případě by se jednalo o spoluvlastnictví k podílu ve společnosti s ručením omezeným. Touto otázkou se zabýval Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 29 Cdo 1763/2016 ze dne 27. 11. 2017, byť v poměrech obchodního zákoníku, a uzavřel: *„Zdělí-li podíl ve společnosti více osob, stanou se jeho spoluvlastníky. Více spoluvlastníků jednoho obchodního podílu představuje z pohledu společnosti toliko jednoho společníka. Změna v počtu spoluvlastníků jednoho obchodního podílu (např. snížení počtu spoluvlastníků ze tří na dva) tudíž neznamená změnu počtu společníků...“* Dále se předmětné rozhodnutí vyjadřuje k možnému ukončení účasti jednoho z dědiců, tedy jednoho ze spoluvlastníků podílu: *„Zdělí-li podíl ve společnosti více osob, lze zrušit pouze účast všech spoluvlastníků podílu (představujících jednoho společníka), nikoliv jen některých z nich. V důsledku „zrušení účasti“ jen některého ze spoluvlastníků podílu, které nelze považovat za zrušení účasti společníka (jímž jsou vůči společnosti všichni spoluvlastníci podílu), by se jejich podíl nemohl stát uvolněným, nepřišel by na společnost a společníku (všem dosavadním spoluvlastníkům) by nemohlo vzniknout právo na vypořádací podíl. Postupem podle § 116 odst. 2 či § 148 odst. 1 ObchZ nelze zrušit účast jen některého ze spoluvlastníků obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným. Chce-li některý ze spoluvlastníků obchodního podílu*

²⁷⁵ Srov. DRÁPAL, Ljubomír a Roman FIALA. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475–1720)*. Praha: C. H. Beck, 2015. Velké komentáře, komentář k § 1691: *„Usnesení o dědictví má jen deklaratorní povahu. Jeho smyslem není zakládat práva a povinnosti mezi účastníky řízení o pozůstalosti, ale jen deklarovat, jaká práva a povinnosti mají podle hmotného dědického práva.“*

²⁷⁶ Srov. ŠVESTKA, J. a kol., op. cit. sub 221, komentář k § 1479: *„Občanský zákoník otázku okamžiku nabytí dědictví dědicem neřeší. Upravuje pouze okamžik vzniku dědického práva vzniká smrtí zůstavitele. Úmrtím zůstavitele vzniká společenství dědiců (viz § 1236), vlastníků, kde platí, že má každá z těchto osob právo k celé věci, což lze označit jako společné jmění, období společného jmění manželů, jak již bylo výše řečeno. Také viz § 1117, který také stanoví, že každý spoluvlastník má právo k celé věci, které je omezeno stejným právem každého dalšího spoluvlastníka. Teprve právní mocí usnesení o potvrzení nabytí dědictví s konstitutivními účinky ex nunc se každý dědic stane výlučným vlastníkem jím nabytého dědictví, tj. věci v případě rozdělení pozůstalosti, nebo se dědici stanou spoluvlastníky veškerého majetku zůstavitele (tj. každé věci z pozůstalosti), pokud zůstane při dědických podílech na celé pozůstalosti bez jejího rozdělení, a to ve stavu, v jakém se majetek k tomuto dni nachází, tedy po všech případných změnách kvantitativních i kvalitativních, jakými prošel v průběhu řízení o pozůstalosti.“*

²⁷⁷ Tamtéž, komentář k § 1670: *„Vyplyvá z toho (mimo jiné), že všechna právní jednání a jiné právní skutečnosti, které nastaly v době od vzniku dědického práva (od smrti zůstavitele) do dne právní mocí usnesení o dědictví (do skončení řízení o pozůstalosti), tedy – řečeno jinak – v době správy pozůstalosti, jdou na vrub (ve prospěch nebo k tíži) toho, komu bylo potvrzeno nabytí dědictví.“*

ukončit svoji „spoluúčast“ ve společnosti, tedy – jinými slovy – nechce-li již nadále být spoluvlastníkem obchodního podílu, může se s ostatními spoluvlastníky dohodnout na zrušení spoluvlastnictví, popř. – nedojde-li k dohodě – může k jeho návrhu rozhodnout o zrušení spoluvlastnictví soud.“

Shora uvedený závěr byl formulován v době, kdy neexistoval § 211 ZOK umožňující dědici domáhat se zrušení své účasti ve společnosti soudem, pokud jsou dány důvody, pro které na společníkovi nelze spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval. Přesto podstatou tohoto rozhodnutí je pohled na dědice jakožto spoluvlastníky podílu a současně jednoho společníka, kdy účast jednoho ze spoluvlastníků (dědiců) nelze ukončit, aniž by bylo vypořádáno spoluvlastnictví k podílu. K uplatnění práva ukončit účast ve společnosti podle § 211 ZOK má společník (tedy v daném případě dědicové) prekluzivní lhůtu tří měsíců, která počíná běžet právní mocí usnesení soudu o dědictví. Ze shora uvedeného rozhodnutí plyne, že tato lhůta by zřejmě nemohla být dodržena, pokud by se některý ze společníků domáhal zrušení spoluvlastnictví a teprve následně byl oprávněn využít možnosti zakotvené v § 211 ZOK.

Po smrti zůstavitele může dojít k celé řadě právních jednání, na jejichž základě bude změněna osoba dědice nebo dědicem nebude nikdo. Může se jednat o odmítnutí dědictví, vzdání se nebo zřeknutí se dědictví. Z hlediska problematiky uvolněného podílu není samotná osoba ani změna v osobě dědice nijak klíčová, přičemž úprava vzdání se (po smrti zůstavitele) nebo zřeknutí se (za jeho života) dědictví směřuje zejména ke změně v osobě právního nástupce.

Odmítnutí dědictví nebo absence dědiců naopak může zákonitě vést k situaci, kdy bude splněn předpoklad pro uvolnění podílu. Pokud tedy dědic využije svého práva dědictví (správně dědické právo) odmítnout (nepominutelný dědic s výhradou povinného dílu) ve smyslu § 1485 OZ, hledí se na něj, jako by dědictví nikdy nenabyl (§ 1486 OZ). Jedná se o projev zásady jeho volnosti rozhodnout se, zda dědictví přijme či odmítne (jako celek).²⁷⁸ Výjimečně v zákonem stanovených případech odmítnout dědictví nelze. Dědictví lze odmítnout kdykoliv v průběhu řízení, nejpozději však ve lhůtě stanovené soudem v souladu s § 1487 odst. 1 OZ v usnesení o vyrozumění o dědickém právu podle § 164 ZŘS, kterým se osoby připadající v úvahu jako dědicové informují o jejich dědickém právu – usnesení musí obsahovat vyrozumění o možnosti odmítnout dědictví včetně následků jeho odmítnutí (§ 1487 odst. 1 OZ). Pokud dědic dědictví neodmítne předepsaným postupem, v řízení o pozůstalosti pokračuje.²⁷⁹ Odmítnout dědictví nelze

²⁷⁸ ŠVESTKA, J. a kol., op. cit. sub 221, komentář k ustanovení § 1485.

²⁷⁹ Není vyloučena také situace, kdy dědic nebude znám nebo nebude známo místo jeho pobytu. V takovém případě vyrozumění probíhá formou vyhlášky soudu; při projednání pozůstalosti se k tomuto dědici nepřihlíží, ale dědické právo mu nezaniká a dědic ho může uplatnit u obecného soudu (podle § 189 odst. 2 ZŘS) v desetileté lhůtě běžící od smrti zůstavitele.

ve prospěch jiných konkrétních osob. Další postup po odmítnutí dědictví spočívá v tom, že nastupuje zprvu náhradník, bylo-li na něj pamatováno, jinak další potenciální dědicové, dokud nebude určen dědic daného podílu.

Pokud odmítnou dědictví všichni v úvahu přicházející dědici a zůstavitel by nepořídil ani o odkazech, dědictví jako odúmrť by připadalo dle standardních pravidel dědického řízení státu jakožto zákonnému dědici (§ 1634 OZ). V případě podílu ve společnosti s ručením omezeným však taková situace nastat nemůže, neboť podíl ve společnosti s ručením omezeným nemůže být předmětem odúmrť,²⁸⁰ přičemž nutno upozornit na to, že v této otázce zdaleka nepanuje shoda a validní argumenty existují pro oba závěry. Pro účely této práce budu vycházet z důvodové zprávy k ZOK,²⁸¹ která odkazuje na zákon o majetku státu, konkrétně na § 28 tohoto zákona pojednávající o tom, že stát nemůže mít účast ve společnosti s výjimkou akciové společnosti. Na tento zákaz je totiž také nutné nahlížet perspektivou umožnění společnosti v maximálně možné míře samostatně rozhodovat o své společenské struktuře. Přijmeme-li stanovisko, že odúmrť nemůže být podíl ve společnosti s ručením omezeným, které považují za důvodné, nastane situace, že bude naplněna hypotéza § 212 odst. 1 ZOK. Podíl ovšem bude ve zde popisovaném případě ze své podstaty převoditelný, neboť by v opačném případě nebyl ani zahrnut do pozůstalosti, a tak s ním společnost naloží způsobem stanoveným v § 213 a násl. ZOK. Vypořádací podíl musí být vyplacen oprávněné osobě, přičemž z mého pohledu již není vyloučeno, aby touto osobou byl stát. Pokud přechod podílu možný je, avšak zemřelý společník nemá dědice, bude se postupovat obdobně. Podle mého názoru v případě odmítnutí dědictví účast společníka ve společnosti zaniká právě odmítnutím dědictví, zatímco v případě absence dědiců účast zanikne smrtí nebo prohlášením za mrtvého.

Pokorná²⁸² uvádí, že se korporace (resp. její společníci nebo členové) může bránit nástupu dědiců tak, že ve společenské smlouvě nebo stanovách přechod podílu vyloučí. Jedná se o jeden z prostředků, jak společnost uzavřít. Tím se docílí toho, že podíl na dědice nepřechází, v případě společnosti s ručením omezeným se tak podíl bude považovat za uvolněný a společnost s ním naloží postupem podle § 213 až 215 ZOK. Výchozím bude znění společenské smlouvy účinné ke dni úmrtí společníka, případně ke dni právní moci rozhodnutí o prohlášení společníka za mrtvého.

Je-li přechod podílu omezen nebo vyloučen společenskou smlouvou ve smyslu § 42 odst. 1 ZOK, dospěla odborná veřejnost k názoru, že se podíl uvolní a právnímu nástupci

²⁸⁰ Opačný názor byl dovozen Nejvyšším soudem v podmínkách předchozí právní úpravy, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1946/2012.

²⁸¹ Důvodová zpráva k ZOK, k § 31 až 42, s. 22; LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 42.

²⁸² LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 42.

zemřelého již svědčí *pouze* vypořádací podíl²⁸³. K otázce, zda se bude jednat o vypořádací podíl podle § 213 ZOK nebo podle § 36 ZOK se ještě vrátím. Je však jisté, že právo dědiců na vypořádací podíl, ať už v té či oné podobě, není vyloučením přechodu podílu dotčeno. Vypořádací podíl lze bezesporu označit za majetek, tedy pohledávku, a nakonec také za věc movitou. Vlastnické právo ke zděděnému majetku nabývá dědic právní mocí usnesení o potvrzení nabytí dědictví ve prospěch konkrétních dědiců.

Dědic, kterému bude náležet vypořádací podíl, bude muset být teprve určen v dědickém řízení a jeho nárok potvrzen soudem. Je tedy zřejmé, že až do konce dědického řízení nebude osoba dědice s jistotou známa.²⁸⁴ Pro společnost, o jejíž podíl se jedná, je podstatné pro splnění povinností ve vztahu k oprávněné osobě identifikovat tuto osobu, neboť vyplacení vypořádacího podílu směřuje právě k ní. Domnívám se, že společnost je povinna postupovat podle § 212 a násl. ZOK, aniž by vyčkávala na závěr dědického řízení, má tedy konat ihned po zjištění, že došlo k zániku účasti zemřelého společníka a jeho podíl se uvolnil. Do pozůstalosti bude zahrnut vypořádací podíl, který bude předmětem dědění. Pokud vznikne povinnost vyplatit vypořádací podíl dřív, než bude dědic určen, vyplatí ho společnost notáři v roli soudního komisaře.

Jelikož předmětem mé práce je uvolněný podíl a posuzování veškerých aspektů nové koncepce uvolněného podílu přijaté po rekodifikaci soukromého práva, právě na příkladu smrti společníka ve společnosti se současným vyloučením přechodu jeho podílu na právního nástupce lze poukázat na logické mezery této nové koncepce. Pakliže zákon vychází z toho, že bývalý společník je nadále vlastníkem uvolněného podílu, byť se jedná o tzv. *holé vlastnictví*, v případě jeho smrti je zachování vlastnictví k uvolněnému podílu zcela nesmyslné. Zároveň by byl z mého pohledu absurdní závěr, že by uvolněný podíl nadále náležel dědicům, neboť předpokladem pro uvolnění podílu je zánik účasti ve společnosti bez právního nástupce. Uvolněný podíl tak nemůže být z mého pohledu ani vlastnictvím právního nástupce, tudíž dědice zemřelého společníka, ani vlastnictvím společníka samotného, pakliže je mrtev a jeho účast zanikla právě v důsledku jeho smrti – oba tyto výklady vedou v případě zániku účasti smrtí společníka k absurdním závěrům.

²⁸³ Shodně Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 310: „*Nedojde-li z důvodu omezení nebo vyloučení dědění podílu k přechodu podílu na dědice, dědicům vzniká právo na vypořádací podíl.*“

²⁸⁴ ŠVESTKA, J. a kol., op. cit. sub 221, komentář k § 1479: „*O osobách dědiců není vždy od počátku, tj. od úmrtí zůstavitele, jasno. V období od smrti zůstavitele do právní moci usnesení o potvrzení nabytí dědictví, tedy v době, kdy probíhá řízení o pozůstalosti, může docházet ke změnám, když se například z počátku počítá a jedná jako s dědici s dědici ze zákonné dědické posloupnosti, později se objeví závět, ta se může ukázat jako neplatná a „do hry“ se třeba vrátí dědici ze zákona, nebo jiní dědici z další závěti zůstavitele. Ke změně může dojít i po skončení řízení o pozůstalosti, když se objeví dodatečně třeba závět zůstavitele. Jak je uvedeno v § 189 odst. 2 ZŘS tomu, kdo nebyl účastníkem jako dědic v době vydání rozhodnutí o pozůstalosti, nebrání právní moc rozhodnutí o pozůstalosti v tom, aby se svého práva k pozůstalosti domáhal žalobou.*“

Pozornost si z pohledu problematiky uvolněného podílu zaslouží také omezení přechodu podílu ve společenské smlouvě. Omezení mohou plynout z právního předpisu, např. již výše zmíněný zákon o advokacii ve svém § 15 odst. 7 stanoví: „*Dědicem obchodního podílu ve společnosti může být jen advokát; právo dědice, který není advokátem, na vyplacení vypořádacího podílu podle zvláštních právních předpisů tím není dotčeno.*“ Pokud podmínkou výkonu advokacie prostřednictvím obchodní společnosti je, aby všichni její společníci byli advokáti,²⁸⁵ dědic, který není advokátem, tak nemůže nabýt podíl v advokátní společnosti. Přesto je často omezení nebo podmíněnost přechodu podílu pro případ smrti společníka formulována společenskou smlouvou. Již v době účinnosti obchodního zákoníku byla judikaturou dovozena možnost přechod podílu nejenom vyloučit, ale také omezit²⁸⁶ s argumentací teleologického výkladu, když soudní praxe považovala za účel předmětného ustanovení ovlivnit, považují-li to společníci za potřebné, kdo se stane společníkem namísto dosavadního společníka, neboť společnost s ručením omezeným je považována za společnost poměrně uzavřenou.²⁸⁷ Nadto nelze opomíjet fakt, že dědicem může být osoba fyzická, člověk, včetně počatého dítěte (*nascitur*),²⁸⁸ což samo o sobě může být pro ostatní společníky následkem poměrně nepraktickým, a proto nekorigované dědění podílu ve společnosti s ručením omezeným nemusí být vždy žádoucí cestou pro ostatní společníky.

Konkrétní úprava omezení je na společnících, jak jej vymezí ve společenské smlouvě. Rozhodně to není jednoduchý úkol, proto se také v praxi nejčastěji ignoruje, případně se přechod podílu omezuje typicky na souhlas valné hromady s tím, že jestli tato situace jednou nastane, valná hromada souhlas buď udělí, či nikoliv, a to podle konkrétních okolností.

Podle Bělohávka²⁸⁹ jako možné omezení lze zvažovat několik možností: stanovení podmínek, které musí dědic splňovat (věk, vzdělání apod.), schválení dědice orgánem společnosti (např. valnou hromadou), vyloučení přechodu pouze některých podílů (vždy stejného druhu), vyloučení přechodu na konkrétního dědice, vyloučení přechodu podílu na dědice z určitého druhu poručení pro případ smrti (závěť, dědická smlouva),²⁹⁰ vyloučení aplikace některých tříd v rámci zákonné posloupnosti či vyloučení některých dalších institutů dědického práva. Podle Eichlerové je dědění podílu omezeno tehdy, pokud společenská smlouva stanoví, že dědicem může být jenom

²⁸⁵ § 15 odst. 1 zákona o advokacii.

²⁸⁶ Právní úprava možnost omezit přechod na rozdíl od té dnešní neumožňovala – viz § 116 odst. 1 ObchZ.

²⁸⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1080/2011.

²⁸⁸ ŠVESTKA, J. a kol., op. cit. sub 221, komentář k ustanovení § 1475.

²⁸⁹ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Komentář k zákonu o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 307.

²⁹⁰ Štenglová v této souvislosti poukazuje na zákaz zakládání nerovného postavení mezi společníky pro dědění obchodního podílu, kde však připouští myšlenku možné nerovnosti v případě existence racionálních důvodů, srov. Štenglová, I. in ŠTENGLŮVÁ, I. a kol., op. cit. sub 128, komentář k § 116, s. 395.

osoba určitých vlastností, nebo je vyžadován souhlas některého z orgánů společnosti s nabytím podílu.²⁹¹

Omezením přechodu podílu na dědice nepochybně dochází k omezení vlastnického práva dědice a je zásahem do práva pozůstalého. Zásady, které ovládají dědické právo,²⁹² a zásady práva korporátního, jsou odlišné a mohou se leckdy dostávat do vzájemného konfliktu. Výchozím pravidlem je, že se konkrétní omezení dle § 42 odst. 1 ZOK nesmí dostat do konfliktu s kogentními pravidly dědického práva, které je upraveno v občanském zákoníku. Zřejmě tak například nebude možné vyloučit přechod podílu pro určitou skupinu dědiců zákazem aplikace odkazu, vyloučit některé dědické tituly apod. Přechod podílu je založen zákonem, nelze tak možnost přechodu založit rozhodnutím jakéhokoliv subjektu, což znamená, že ujednání ve společenské smlouvě, které by umožňovalo, aby nějaký subjekt rozhodl nebo založil rozhodnutí, na jehož základě by podíl přešel na kohokoliv, by bylo nepřípustné. Společenská smlouva tak může stanovit pravidla, v jejichž důsledku se může rozhodnout o tom, že podíl nepřejde na nějakého dědice, nikoliv však že na něj přejde.²⁹³ Při posouzení možného omezení nelze opomíjet ani § 212 odst. 2 OZ a při sjednávání omezení je nutno se vyhnout možné diskriminaci. Jakékoliv určení konkrétního dědice ve společenské smlouvě²⁹⁴ anebo vyloučení přechodu podílu pouze na jednu konkrétní osobu²⁹⁵ je považováno za nepřípustný zásah do pořizovací svobody zůstavitele, kde absolutní povaha dědického práva stojí v konfliktu s autonomií vůle společníků obchodní korporace.

Při omezení převoditelnosti podílu se jeví být poněkud problematickou otázkou okamžiku uvolnění podílu. Jak již bylo zmíněno, podíl se obecně považuje za uvolněný k okamžiku zániku účasti společníka ve společnosti jakožto skutečnosti rozhodné pro uvolnění podílu. Zemřel-li společník a přechod jeho podílu je společenskou smlouvou vyloučen, je rozhodujícím okamžikem den smrti společníka, případně jeho prohlášení za mrtvého. Při omezení přechodu podílu, jak se domnívám, bude rozhodnou skutečností to, zda byla splněna omezující podmínka, případně kdy se tak stalo. Pokud je omezující podmínka splněna, dochází k přechodu podílu a nadále nás takový podíl z pohledu zaměření této práce nezajímá. Pokud by však omezující podmínka společenské smlouvy splněna nebyla, účinky této právní skutečnosti nastávají ihned, tj. k okamžiku, který se

²⁹¹ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 310.

²⁹² Srov. ELIÁŠ, K. a kol., op. cit. sub 204, důvodová zpráva k § 1475, s. 600.

²⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1080/2011, jehož závěry budou aplikovatelné také v dnešních poměrech.

²⁹⁴ Daduová, M. *Dědění podílu v obchodních společnostech a družstvu*, Wolters Kluwer, ze dne 22. 5. 2018, s. 6: „I když to zákon nikde přímo nestanovuje, je vyloučeno, aby společenská smlouva přímo určila, která konkrétní osoba má po zemřelém společníkovi nabyt obchodní podíl ve společnosti, neboť pouze v pozůstalostním řízení může být určeno, kdo je dědicem zůstavitele a jaké dědictví (dědický podíl) mu připadá, a to na základě dědického titulu, kterým může být závět, dědická smlouva, dovětek či zákon (nikoli tedy společenská smlouva).“

²⁹⁵ Opačně BĚLOHLÁVEK, A., op. cit. 289, s. 307.

stal rozhodujícím pro závěr, že podmínka splněna nebyla. Pokud je touto omezující podmínkou např. specifická vlastnost nabyvatele, posuzuje se k okamžiku zániku účasti zůstavitele ve společnosti, tudíž ke dni jeho smrti.

Pokud by takovou omezující podmínku představovalo např. rozhodnutí valné hromady, zajisté nebude možné určit splnění podmínky dřív, než toto rozhodnutí bude přijato. Tímto rozhodnutím bude postaveno najisto, zda podíl ve společnosti přechází na právního nástupce (resp. najisto bude postaveno to, zda bude předmětem dědického řízení) a zda se splní hypotéza § 212 odst. 1 ZOK a podíl bude považován za uvolněný. Smrt společníka²⁹⁶ je právní událostí, která má za následek zánik účasti společníka ve společnosti, neboť zemřelý společník nemůže být nadále společníkem. K okamžiku smrti společníka tak bude zřejmé, že účast společníka zanikla, nebude však zřejmé, zda účast zanikla s právním nástupcem či nikoliv.

Při zániku účasti společníka ve společnosti počítá zákon o obchodních korporacích pouze se dvěma možnostmi, a to buď s přechodem podílu *ex lege* na právního nástupce podle § 42 ZOK, anebo s uvolněním podílu podle § 212 ZOK. S ohledem na rozhodnutí Nejvyššího soudu popsané výše, které je argumentováno tak, že *principiálně* nejde založit přechod podílu jinak než zákonem (dnešním § 42 ZOK), tudíž že přechod podílu je *automatický*. Domnívám se tedy, že smrtí společníka jeho účast *ex lege* zanikne, podíl se stane předmětem dědění, a to až do doby, než se případně rozhodne nebo jinak určí, že podmínka omezující přechod podílu není splněna. Z mého pohledu se tak bude jednat o rozvazovací podmínku přechodu podílu na právního nástupce. Soudím, že okamžikem uvolnění podílu bude ve zde popsaném případě nesplnění omezující podmínky (např. neudělení souhlasu valné hromady s přechodem podílu).

Na podporu shora uvedeného závěru lze použít také ten argument, že se otázka toho, kdo je dědicem, řeší výlučně v dědickém řízení, v žádném jiném.²⁹⁷ Není tedy jiné možnosti, než potenciální majetek zůstavitele a jeho dědické vztahy podřídít dědickému řízení, pokud není najisto postaveno, že podíl ve společnosti nemůže být předmětem dědictví. Po smrti zůstavitele se dědické řízení zahajuje zpravidla bez návrhu jakožto nesporné řízení soudní, přičemž notář v roli soudního komisaře činí v rámci předběžného šetření všechny kroky směřující k zjištění zůstavitelova majetku a dluhů. Notář zjišťuje, zda je přechod podílu zůstavitele omezen či vyloučen. Pokud by zjistil, že je přechod omezen, měl by dle mého soudu podíl do pozůstalosti zahrnout a teprve následně řešit, zda bude splněna podmínka pro jeho vyškrtnutí.

²⁹⁶ Na roveň smrti je postaveno prohlášení společníka za mrtvého.

²⁹⁷ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3326/2013.

4.4.2 Zánik společníka–právnícké osoby

Zánik právnícké osoby nepochybně představuje právní skutečnost, která má za následek, že daná právnícká osoba již nadále není subjektem práva a přestává dnem skončení likvidace²⁹⁸ nebo dnem svého výmazu z rejstříku²⁹⁹ existovat.

Zákon výslovně spojuje zánik samotného společníka s přechodem jeho podílu na právního nástupce, přičemž z § 42 odst. 1 ZOK lze učinit závěr, že pokud společník *zanikl s univerzálním právním nástupcem*, jeho podíl *přechází* na tohoto právního nástupce, nebrání-li tomu ujednání společenské smlouvy. Předpokladem pro naplnění hypotézy této normy je, aby společnost zanikla s právním nástupcem, nikoliv bez něj (viz dále), a zároveň aby podíl byl způsobilým předmětem přechodu.

Přechod podílu v důsledku zániku právnícké osoby dle § 42 odst. 1 ZOK není výslovně spojen se zánikem účasti společníka ve společnosti. Jedná se tedy o závěr spíše logický – zánikem samotného společníka nepochybně zaniká jeho účast ve společnosti, rozdílný však může být osud *jeho* podílu. Podíl přechází na právního nástupce bez dalšího (žádná obdoba dědického řízení zde neexistuje), v den účinnosti zániku právnícké osoby s právním nástupcem. Podstatné z hlediska problematiky uvolněného podílu je tedy to, že podíl přejde na právního nástupce a v takovém případě již nemůže k uvolnění podílu dojít.

Způsob zániku právnícké osoby s právním nástupcem je v zásadě jeden. Přechod podílu na univerzálního právního nástupce právnícké osoby bude možný pouze v případě přeměny obchodních korporací podle zvláštního právního předpisu.³⁰⁰ V prvním zmíněném případě k zániku společníka dochází u těch typů přeměn, v jejichž rámci zanikající korporace zaniká bez likvidace s přechodem jmění na korporaci nástupnickou.³⁰¹ Jejím právním nástupcem se může stát buď zcela nová korporace nebo již existující. Na takového právního nástupce přecházejí práva a povinnosti, které měla zanikající právnícká osoba. To se týká jak obchodních závazků, tak pracovněprávních vztahů se zaměstnanci a také majetku. Může se jednat o fúzi (splynutím i sloučením), rozdělení rozštěpením nebo převody jmění na přejímajícího společníka. Nástupnická korporace vstupuje do právního postavení zanikající korporace. Podíl ve společnosti s ručením omezeným tak bude nově v majetku nástupnické korporace, která se tak stane novým společníkem společnosti s ručením omezeným.

²⁹⁸ Právnícké osoby nezapsané do veřejného rejstříku zanikají skončením likvidace, viz § 186 OZ.

²⁹⁹ Právnícké osoby zapsané do veřejného rejstříku zanikají dnem výmazu z veřejného rejstříku, viz § 185 OZ.

³⁰⁰ Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰¹ § 173 odst. 1 OZ: „Zrušuje-li se právnícká osoba při přeměně, zrušuje se bez likvidace dnem účinnosti přeměny.“

Jak uvádí Pokorná,³⁰² zákon neřeší zánik účasti ve společnosti v důsledku zániku právnické osoby bez právního nástupce. Po analýze této možnosti však osobně dospívám k názoru, že tento způsob zániku účasti nejspíš nebude příliš reálný. V odborné literatuře jsem zaznamenala názor, že zánik společníka–právnické osoby bez právního nástupce způsobí zánik účasti společníka ve společnosti s tím, že „zánikem právnické osoby, která je společníkem, bez toho aby její jmění přešlo na právního nástupce, tedy bez toho aby se zanikající společnost s ručením omezeným zúčastnila přeměny a v důsledku té přešlo jmění (práva a povinnosti) na právního nástupce, zaniká i její účast ve společnosti s ručením omezeným“.³⁰³

V případě zrušení právnické osoby (společníka) bez právního nástupce musí být nařízena její likvidace (pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak). Likvidátor zahrne podíl, který je v majetku rušené společnosti,³⁰⁴ do majetkové podstaty tohoto společníka. Následovat by měla snaha o zpeněžení podílu, pokud jeho převoditelnost nebude omezena nebo vyloučena. Nebude nejspíš výjimečné, že se podíl prodat nepodaří nebo jeho převod bude omezen nebo vyloučen. Protože oproti veřejné obchodní společnosti, která je uzavřenou společností a zákon počítá s možností dle § 113 odst. 2 ZOK iniciovat dohodu zbylých společníků o pokračování společnosti i bez zrušené a likvidované právnické osoby, v případě společnosti s ručením omezením takové mechanismy nejsou. Samo o sobě zrušení společníka–právnické osoby ani vstup do likvidace nezpůsobí zánik účasti společníka ve společnosti a nezakládá uvolnění podílu ve společnosti s ručením omezeným tak, aby bylo možné aplikovat ustanovení o vypořádacím podílu. Úspěšná likvidace však znamená, že podíl společnosti s ručením omezeným nacházející se v majetku této právnické osoby musí být zpeněžen. Domnívám se, že v rámci likvidace neexistuje jiná právní cesta jak pozbyt podíl v dceřiné společnosti, než ho zpeněžit zákonem dostupnými způsoby.³⁰⁵ Z pohledu problematiky uvolněného podílu však *podíl nebude považován za uvolněný*, pokud dojde k jeho převodu či přechodu na právního nástupce. Pokud by však k dokončení likvidace nedošlo, nemůže dojít ani k výmazu právnické osoby zapsané do veřejného rejstříku z tohoto rejstříku, čímž se vylučuje její zánik. V návaznosti na tuto skutečnost by nedošlo ani k zániku účasti společníka ve společnosti.

V praxi ovšem není podle mého názoru vyloučeno, že k zániku právnické osoby dojde, aniž by se podíl v dceřiné společnosti jakkoliv vypořádal. Pravděpodobně k takovým případům

³⁰² Pokorná, I. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 42.

³⁰³ Srov. např. Holejšovský, J. in POKORNÁ, J. a kol., op. cit. sub 104, s. 241 vyjmenovává mezi právními skutečnostmi, se kterými je spojen zánik účasti společníka, také zánik společníka–právnické osoby bez právního nástupce.

³⁰⁴ Může se jednat o jiné právnické osoby, avšak nejčastěji jsou to společnosti, proto nadále hovořím o společnostech.

³⁰⁵ Do úvahy přichází také rozhodnutí likvidátora o samotné likvidaci dceřiné společnosti a tím ke zpeněžení jejího majetku, což by mohlo být v některých případech efektivním řešením.

bude docházet spíše nahodile, například pokud by likvidovaný majetek nebyl likvidátorem zjištěn a likvidace jakožto zákonný nezbytný předpoklad pro zánik právnické osoby by tak byla ukončena, aniž by byl podíl v dceřiné společnosti zahrnut do likvidační podstaty. Jelikož je zápis společníka do obchodního rejstříku pouze deklaratorní, může tato situace nastat v případě, že společník společnosti, a tedy ani podíl v dceřiné společnosti, nebude zjistitelný z obchodního rejstříku. Pokud by podíl nebyl řádně evidován v účetnictví mateřské společnosti, taková majetková účast může zůstat jednoduše nezjištěná. Osobně jsem se s podobnou situací setkala v praxi v případě zahraničních společníků, kdy jejich výmaz³⁰⁶ proběhl, aniž by vůbec bylo zjištěno, že vlastní podíl v české společnosti s ručením omezeným. Pokud by se jednalo o českého společníka, je nutno poukázat na postup dle § 209 OZ, tedy na zrušení výmazu právnické osoby soudem po zjištění neznámého majetku nebo existence jiného zájmu hodného právní ochrany, a to i po výmazu z veřejného rejstříku. Mám tedy za to, že bez likvidace, a tedy bez naložení s podílem, nebude možné zákonnými prostředky docílit zániku společníka.

Bez likvidace a bez právního nástupce může být právnická osoba zrušena v případě úpadku. Podle § 173 odst. 2 OZ platí, že byl-li osvědčen úpadek právnické osoby, zrušuje se bez likvidace zrušením konkursu po splnění rozvrhového usnesení, nebo zrušením konkursu proto, že majetek je zcela nepostačující; do likvidace však vstoupí, objeví-li se po skončení insolvenčního řízení nějaký majetek. S ukončením účasti v tomto případě počítá § 206 odst. 1 ZOK. Není ničím neobvyklým, že podíl v dceřiné společnosti bude představovat majetek nepatrné hodnoty. Právním důvodem zániku účasti v této situaci však nebude zánik společnosti, nýbrž zrušení konkursu pro nedostatek majetku (k tomu viz výklad dále).

4.4.3 Zrušení účasti dědice soudem

Dědic se může zříci dědictví dle obecných ustanovení občanského zákoníku, odmítnout ho, nebo se ho vzdát, a to vždy jako celku (*uno actu*). Dědic tak může podíl zdědit, aniž by o účast ve společnosti usiloval. Právní úprava tak směřuje k situacím, kdy dědic sice *de iure* projevil svou vůli stát se společníkem (svým rozhodnutím přijmout dědictví), *de facto* však tento projev není zcela autonomní, resp. nepodmíněný. Je to do jisté míry vnučené členství. Za jiných okolností by třeba nikdy nemusel tento podíl vůbec nabýt, ani by si nepřál být společníkem dané společnosti, stranou společenské smlouvy, ani k tomu nemusí mít osobní, profesní ani jiné předpoklady, časové možnosti či jednoduše zájem.

³⁰⁶ Dle § 185 OZ právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku. V případě osoby nezapsané do veřejného rejstříku bude rozhodným okamžikem skončení likvidace (viz § 186 OZ).

Zároveň by však měla být společnost chráněna před překotnými změnami ve vlastnické struktuře, a proto vystoupení ze společnosti je umožněno v zásadě výjimečně, pouze v zákonem stanovených případech. Dědic, který podíl ve společnosti skončením dědického řízení nabyt jakožto součást dědictví, se může ve smyslu § 211 ZOK domáhat zrušení své účasti ve společnosti soudem, jestliže jsou dány důvody, pro které na něm nelze spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval. Musí tak učinit ve tříměsíční prekluzivní lhůtě od právní moci usnesení soudu o dědictví. Účast dědice nemůže být zrušena, jedná-li se o jediného společníka.

Důvody, pro které po dědici nelze spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval, budou obsahově jiné nežli důvody, pro které lze zrušit účast společníka dle § 205 ZOK. Právě způsob nabytí podílu zakládá v této situaci mnohem větší šanci, že tomuto novému společníkovi bude umožněno společnost opustit. Dědic, který se má stát společníkem společnosti a převzít z toho vyplývající práva a povinnosti, často nebude s touto rolí ztotožněn, nehledě na to, že s tím nemusí být ztotožněni ani ostatní společníci a zcela jistě se taková neochota může negativně projevit i na samotné společnosti, což je dopad zcela nežádoucí. O tom, co je spravedlivé požadovat, rozhoduje výlučně soud. Klíčovou roli při tomto posouzení bude hrát obsah společenské smlouvy jakožto dokument vymezující práva a povinnosti společníků dané společnosti.

Havel³⁰⁷ uvádí, že pokud dědic neuplatní do tří měsíců od právní moci usnesení soudu o dědictví žalobou zrušení své účasti, stává se *plnohodnotným společníkem*. Toto stanovisko může působit zavádějícím způsobem. Dědic se stává společníkem právní mocí usnesení soudu o dědictví, jak již bylo uvedeno výše. Zároveň ale platí, že ve smyslu § 211 odst. 2 ZOK,³⁰⁸ pokud by se tento dědic / společník rozhodl podat návrh na zrušení jeho účasti soudem, nemůže se podílet na činnosti společnosti, a to dokonce ani když to vyžaduje společenská smlouva, pokud se s ostatními společníky nedohodne jinak. Znamená to, že nemůže vykonávat nějaká specifická nebo snad žádná práva a povinnosti spojené s podílem? V obecné rovině se společník bezprostředně nepodílí na činnosti společnosti, prostřednictvím valné hromady se *pouze* podílí na jejím řízení. Činnost společnosti lze vykládat velice široce, neboť jakékoliv podílení se na společnosti a na jejím řízení může mít nakonec odraz v její činnosti. Takový výklad se mi jeví příliš extenzivní. Omezení by se tak dle mého přesvědčení mělo týkat pouze zákazu aktivit směřujících k podílení se na běžné činnosti společnosti, pokud k ní bude společník oprávněn na základě případného ujednání ve společenské smlouvě. Domnívám se tedy, že společníkovi by nemělo být odepřeno

³⁰⁷ ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 404.

³⁰⁸ § 211 odst. 2 ZOK: „Dědic, který se domáhá zrušení své účasti ve společnosti soudem, se nesmí podílet na činnosti společnosti, ani když takovou povinnost určuje společenská smlouva, ledaže se s ostatními společníky dohodne písemně jinak.“

žádné jeho právo majetkového charakteru (např. podíl na zisku), ani právo nemajetkové (např. právo na informace nebo právo podat společnickou žalobu). Diskusi nelze podle mého názoru vyloučit u práva podílet se na řízení společnosti jakožto projevu činnosti společnosti v širším smyslu. Vycházet je nutné především z toho, že účelem normy je schránit společnost a ostatní společníky před společníkem, jehož motivací není ve společnosti setrvat. Z tohoto důvodu by mělo být toto právo společníka omezeno. K úvodní větě tohoto odstavce pak pouze doplním, že z mého pohledu je společník plnohodnotným společníkem ihned po právní moci usnesení soudu o dědictví. Pouze v případě podání žaloby k soudu, čemuž je oprávněn po dobu tří měsíců od právní moci usnesení soudu o dědictví, je jeho postavení zhoršeno v důsledku aplikace omezení podílet se na činnosti společnosti.

Účinkem úspěšné žaloby bude zánik účasti společníka ve společnosti, a to právní mocí rozsudku. V tento okamžik se podíl dědice bude považován za uvolněný ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK.

4.4.4 Dohoda o ukončení účasti

Podle § 203 ZOK může účast společníka ve společnosti být ukončena písemnou dohodou všech společníků. Dohodu je potřeba uzavřít v písemné formě a s úředně ověřenými podpisy stran. Je-li vydán kmenový list, k ukončení účasti společníka ve společnosti dojde odevzdáním tohoto kmenového listu, resp. kumulativním splněním podmínky uzavření dohody a odevzdáním kmenového listu.

Jelikož se jedná o dohodu společníků, nikoliv o rozhodnutí orgánu měnící společenskou smlouvu, není zde požadavek na zvláštní formu právního jednání (veřejnou listinu). Ani samotná dohoda nebude mít za následek změnu obsahu společenské smlouvy. Podmínky ukončení účasti jsou věcí smluvních stran.³⁰⁹

Dohoda o ukončení účasti společníka není dle mých osobních zkušeností a zjištění využívaná v praxi příliš často. Ve většině případů platí, že když už existuje vůle společníků akceptovat odchod někoho z nich a zároveň vypořádat jeho podíl, volí se varianta jeho rozdělení a převodu na ostatní nebo některé společníky – toto řešení je rozhodně více zažité, možná je tomu tak také v důsledku podrobnější právní úpravy.

Co do dohody o ukončení účasti společníka je právní úprava lakonická.³¹⁰ Zákon nestanoví žádné povinné náležitosti. Zálžitosti neupravené v § 203 ZOK bude podle mého názoru potřeba řešit pomocí analogie s převodem podílu, ačkoliv nelze smlouvu o převodu podílu s dohodou o

³⁰⁹ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, komentář k § 203, s. 449.

³¹⁰ Obdobně srov. § 149a ObchZ.

ukončení účasti ztotožňovat. Kromě obecných požadavků na platné právní jednání by měla taková dohoda jasně definovat společníka, jehož účast se dohodou ukončuje, společnost a podíl, nebo podíly, které představují účast tohoto společníka ve společnosti. Obsahem této dohody je zásadně souhlasné prohlášení všech společníků, jakožto smluvních stran společenské smlouvy, o ukončení účasti někoho z nich. Dohodou lze účast ukončit pouze ve vztahu ke všem podílům daného společníka, neboť se jedná o dohodu o ukončení účasti ve společnosti jakožto celku.³¹¹

V praxi se doporučuje uvést výslovně přesné datum ukončení účasti společníka i provedené vypořádání. Komentářová literatura doporučuje v dohodě o ukončení účasti společníka sjednávat bližší podmínky vypořádání společníka, jehož účast má zaniknout.³¹² Proti tomu nelze nic namítat s tou výhradou, že se nemůže jednat o plnění jako protihodnotu za podíl, který by náležel společníkovi od ostatních společníků.

Nabízí se otázka, zda je možné dohodou uzavřenou mezi společníky odchýlit se od úpravy vypořádacího podílu ve společenské smlouvě. Kladnou odpověď nabízí Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2254/2007, když připouští prolomení společenské smlouvy: „*NS proto uzavírá, že § 61 odst. 2 obch. z. v rozhodném znění je třeba vykládat tak, že společenská smlouva či stanovy mohou předem upravit způsob určení vypořádacího podílu odchýlně od zákonné úpravy a tím poskytnout společníkům jistotu o tom, jak se v případě ukončení jejich účasti ve společnosti určí jejich vypořádací podíl. Tato úprava však nebrání tomu, aby se všichni společníci v konkrétním případě dohodli na tom, jakým způsobem bude určena výše vypořádacího podílu společníka, jehož účast ve společnosti končí, samozřejmě za předpokladu, že taková dohoda nebude odporovat zákonu ani jej obcházet a nebude ani rozporná s dobrými mravy či zásadami poctivého obchodního styku.*“ Vedle toho Nejvyšší soud³¹³ také dovodil, že v dohodě o ukončení účasti společníka s. r. o. si nelze ujednat, že účast společníka končí až zaplacením vypořádacího podílu. Účast končí již uzavřením této dohody.

Z pohledu určení okamžiku uvolnění podílu se musí jednat o den zániku účasti tohoto společníka ve společnosti. Pokud tento den není v dohodě o ukončení účasti společníka ve společnosti výslovně sjednán, dojde k ukončení jeho účasti nabytím účinnosti dohody.³¹⁴ Účinnost dohody podle § 203 není oproti převodní smlouvě podmíněna ze zákona souhlasem žádného z orgánů společnosti. Společníci mohou účinnost jejich dohody vázat na splnění nějaké podmínky,

³¹¹ Nevylučuji ani opačný názor, že lze ukončit účast ve vztahu pouze k některým podílům, osobně se však domnívám, že v tomto ustanovení bylo cíleno na účast jako takovou (vztah společníka ke společnosti), nikoliv účast jakožto vztah společníka plynoucí z konkrétního podílu. Shodný názor zastává Lochmanová, přičemž argumentuje úmyslem zákonodárce, viz Lochmanová, L. in BĚLOHLÁVEK, Alexander J., a kol., op. cit. sub 289, s. 934.

³¹² LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 203; HEJDA, J. a kol., op. cit. sub 102, komentář k § 203, s. 265.

³¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4505/2014.

³¹⁴ Tamtéž.

a to v souladu s principem autonomie vůle. U společníků s podíly, ke kterým se vážou kmenové listy, bude účinnost zániku účasti podmíněna odevzdáním kmenových listů. Jinými slovy, účast společníka nezanikne dřív, než společník odevzdá své kmenové listy společnosti.

Aktuální právní úprava však neřeší účinnost dohody ve vztahu k samotné společnosti. Běžný převod podílu je vůči společnosti účinný podle § 209 odst. 2 ZOK doručením účinné převodní smlouvy. Takový postup má zajisté *ratio* i v případě dohody o ukončení účasti společníka ve společnosti. V první řadě ukončením účasti společníka zaniká, resp. se modifikuje, právní vztah mezi společností a společníkem, aniž by společnost byla stranou smluvního vztahu zakládající ukončení jeho účasti ve společnosti. Společnosti vznikají ve vztahu ke společníkovi povinnosti ho vypořádat a běží lhůty dle § 215 ZOK. Z tohoto důvodu považuji za nezbytné, aby se účinky ukončení účasti společníka ve společnosti rozlišovaly podle toho, vůči komu směřují, a vůči společnosti nastávaly až okamžikem doručení účinné smlouvy (dohody) o ukončení účasti společníka ve společnosti. V tomto ohledu je tedy, soudím, nutné použít analogii.

4.4.5 Zrušení účasti společníka soudem

Účast společníka ve společnosti může být ve smyslu § 205 ZOK na jeho vlastní návrh zrušena rozhodnutím soudu. Pro takové ukončení účasti musí existovat důvod, pro nějž na společníkovi nelze spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval. Právním důvodem pro ukončení účasti společníka je v tomto případě rozhodnutí soudu, tudíž orgánu veřejné moci.

Ustanovení § 205 ZOK nelze aplikovat na případ, když je společník jediný – v takovém případě zcela logicky nelze účast společníka ve společnosti zrušit. V případě že společník je jediný, nic nebrání tomu, aby sám dle vlastního uvážení rozhodoval o fungování společnosti, se svým podílem nakládal či rozhodl o případném zrušení společnosti. Právní úprava, která by umožňovala zrušení účasti jediného společníka ve společnosti, by tak nedávala smysl.

V jakých konkrétních případech nebo situacích nelze po společníkovi spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval, je velmi obecná formulace, což dává soudům velký prostor pro vlastní uvážení. Je to zároveň cílem právní úpravy, neboť by nebylo objektivně možné všechny jednotlivé případy postihnout nějakým detailnějším nebo konkrétnějším vymezením. Tyto případy jsou pak utvářeny judikaturou a skutkové vymezení je velice různorodé. Posuzuje se vždy individuálně, v každém případě zvlášť podle okolností případu.

Přes shora uvedené jsou jistá východiska, která lze v judikatuře vyšších soudů vyzorovat. Základním pravidlem je vymezení spravedlnosti. Podle Harta je spravedlností „něco, co udržuje

nebo obnovuje rovnováhu či umírněnost“.³¹⁵ Hartl pojednává o spravedlnosti jako o záruce nestrannosti a objektivnosti, přičemž dále pak uvádí, že „*obecný princip, který tato rozmanitá použití představy spravedlnosti skrývají, spočívá v tom, že jednotlivci mají ve vztahu k druhým nárok na jistě relativně rovnocenné či nerovnocenné postavení*“. Pokud by se na spravedlnost nahlíželo tímto způsobem, nebylo by spravedlivé požadovat po společníkovi, aby ve společnosti setrval za předpokladu, že by tím vznikla nerovnost oproti běžnému stavu či oproti ostatním společníkům, která by působila proti tomuto společníkovi a škodila mu. Zrušení účasti ve společnosti by však neměla být založena na důvodech, jako je finanční situace společnosti, řešení sporů mezi společníky,³¹⁶ nebo např. minoritní podíl a neschopnost prosadit si svá rozhodnutí při rozhodování valné hromady, poněvadž vstupem do společnosti je společník principálně zavázán v této společnosti setrvat.

Premisou pro zrušení účasti soudem je to, že pro odůvodnění zrušení účasti společníka soudem musí být na straně společníka dán vážný a dlouhotrvající (nikoliv přechodný) důvod pro to, aby bylo možné zásah soudu do vlastnické struktury považovat za ospravedlnitelný.

Jedno z obecnějších východisek prezentoval Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 1 Odo 36/97 (SJ 12/1997) ze dne 26. 8. 1997, dle kterého soud nerozhodne ve prospěch společníka, který chce svou účast ukončit, pokud „*tento společník má jinou možnost, jak chránit svá práva*“. Pokud tedy společník může dosáhnout odstranění důvodu, pro který chce zrušit svou účast, jiným způsobem, „*má tato jiná alternativa přednost*“.

S ohledem na obecnost vymezení právního důvodu pro ukončení účasti společníka ve společnosti soudem je nezbytnou součástí analýzy tohoto ustanovení zkoumání judikatury vyšších soudů. Řada dosavadních rozhodnutí Nejvyššího soudu vymezujících konkrétní případy zrušení účasti společníka ve společnosti je i nadále považována za aplikovatelná na dnešní právní poměry, mezi ty nejčastěji citované patří např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 1257/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 29 Odo 789/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 1. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2084/2000 aj.³¹⁷

Dosavadní obchodní zákoník neumožňoval vystoupení společníka ze společnosti (nynější § 202, § 207 odst. 2, § 164 odst. 1 ZOK), proto je nutno brát v potaz, že kritérium spravedlivého

³¹⁵ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Petr FANTYS. Praha: Prostor, 2010. Obzor (Prostor), s. 160–161.

³¹⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2006, sp. zn. 29 Odo 389/2005: „*Skutečnost, že společnost s ručením omezeným není schopna podnikatelské činnosti pro rozpory mezi společníky, není důvodem pro ukončení účasti některého z nich soudem*“.

³¹⁷ Viz např. ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 312; ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 452; HURYCHOVÁ, Klára, Petr TOMÁŠEK a Michael ZVÁRA. *Obchodní korporace v judikatuře českých a zahraničních soudů*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 157.

požadavku na zrušení účasti společníka ve společnosti již nebudou splňovat situace, které jsou dnes řešeny možností vystoupení ze společnosti. Jinými slovy, dají-li se aplikovat ustanovení o vystoupení společníka ze společnosti, mají tato ustanovení přednost. V takovém případě by soud pravděpodobně neshledal důvod pro zrušení účasti soudem ve smyslu § 205 ZOK a odkázal by na postup upravený zákonem pro vystoupení ze společnosti.

Při přijetí rozhodnutí o zrušení účasti společníka ve společnosti soud vždy zkoumá a poměřuje zásah, který by byl způsoben zrušením účasti společníka, do zájmů jiných dotčených subjektů, tedy společnosti a ostatních společníků. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 3. 1. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2084/2000 (také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 1257/2006): *„Při rozhodování o ukončení účasti společníka ve společnosti musí soud dbát o to, aby újma způsobená kterékoliv ze zúčastněných osob nebyla nepřiměřená, tj. aby důsledky zásahu do poměru společnosti nebyly podstatně závažnější než újma vzniklá navrhovateli z nepřiznání práva.“*

Pro posouzení existence důvodů pro zrušení účasti společníka ve společnosti zajisté bude potřeba přihlídnout ke společenské smlouvě. Pokud si společníci ve společenské smlouvě ujednají, že jsou povinni osobně se podílet na činnosti ve společnosti, pak může spíše vlivem různých okolností, např. v důsledku zhoršení zdravotního stavu společníka, nastávat situace, kdy společník nebude schopen svým povinnostem dostát a tím bude dán důvod ospravedlňující zrušení jeho účasti společníka soudem. Je otázkou, zda bude soud přihlížet k tomu, zda si tyto potíže přivodil společník sám, nebo zda se v takové situaci ocitl nevinně. V každém případě by ale neplnění povinnosti mohlo zdůvodňovat zrušení účasti ve společnosti z jiného pohledu – zájem na jeho vystoupení by mohli mít také ostatní společníci, společnost, a v neposlední řadě i sám společník by svou případnou nečinností směřující k ukončení jeho účasti riskoval vznik škody.

Společník se může žalobou podanou u příslušného soudu domáhat zrušení své účasti ve společnosti, přičemž pasivně legitimovanou stranou bude samotná společnost (návrh se má podávat proti společnosti, v níž chce společník svou účast ukončit). Důkazní břemeno nese společník žádající o zrušení. Řízení je oproti předchozí právní úpravě sporné a zahajuje se na návrh.³¹⁸

K ukončení účasti společníka dojde právní mocí rozsudku, oproti vystoupení společníka ze společnosti, kde je soudní přezkum existence důvodů až následný,³¹⁹ v tomto případě bude až právní moc soudního rozhodnutí zakládat zánik účasti společníka ve společnosti. V průběhu trvání soudního řízení společník není nijak omezen na svých právech ani povinnostech ve vztahu ke

³¹⁸ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 8. 2016, sp. zn. 7 Cmo 476/2015.

³¹⁹ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 336.

společnosti. Účinky ukončení účasti budou vždy odvozeny od právní moci rozsudku, kterým účast společníka ve společnosti zanikne a jeho podíl se tak stane ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK uvolněným. Bez zbytečného odkladu po zrušení účasti společníka ve společnosti odevzdá společník společnosti kmenový list, byl-li vydán.

Komentářová literatura poukazuje na to, že důsledkem rozhodnutí soudu je změna společenské smlouvy, přičemž se v daném případě pouze vyhotoví a uloží do sbírky listin úplné znění společenské smlouvy.³²⁰

4.4.6 Vystoupení společníka ze společnosti

Abandonní právo ve smyslu § 202 ZOK, stejně jako zrušení účasti společníka soudem, směřuje ke zrušení účasti na základě iniciativy samotného společníka. K zániku účasti v tomto případě dochází však již samotným rozhodnutím tohoto společníka. Eichlerová ho přirovnává k výpovědi společenské smlouvy vystupujícího společníka.³²¹ Obchodní zákoník takové vystoupení ze společnosti neumožňoval, jedná se tedy o relativní novinku, po které volala odborná veřejnost. Podle Eichlerové však zákonodárce učinil pouze částečný krok k modelu následného soudního přezkumu a v obecné rovině upřednostnil institut zrušení účasti soudem.³²²

Podle důvodové zprávy k ZOK:³²³ „*Zákon ... oproti dnešku otevírá s. r. o. investorské veřejnosti, když garantuje zachování statu quo v době, kdy společník podíl získal, ledaže se ten rozhodne jinak.*“ Domnívám se, že nelze přisvědčit důvodové zprávě v tom smyslu, že se touto úpravou otevírá společnost s ručením omezeným investorské veřejnosti, když garantuje zachování *statusu quo*. Jedná se spíše o zřídka se vyskytující případy v praxi, než aby je bylo možné označit za významný přínos spojený se zachováním *statusu quo*.

Co se týče změny převažující povahy podnikání nebo prodloužení trvání společnosti, bude se jednat o v praxi ojedinělé situace. Změna převažující povahy podnikání znamená skutečnou povahu podnikání, nikoliv to, co je ve společenské smlouvě nebo co je zapsáno v obchodním rejstříku. Předměty podnikání jsou často vymezeny ve společenské smlouvě obdobně jako je tomu v obchodním rejstříku,³²⁴ a proto je spíše pravidlem, že předmět podnikání je vymezen velmi rámcově. Z tohoto důvodu se má jednat o změnu *převažující povahy* podnikání, nikoliv o změnu jakéhokoliv předmětu podnikání. V této souvislosti se může jednat nikoliv o změnu výslovnou, ale o změnu, která nastane v důsledku jiného rozhodnutí (např. převod části závodu nebo závodu

³²⁰ Havel, B. in ŠTENGLLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 396.

³²¹ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 336.

³²² Tamtéž, s. 337.

³²³ Důvodová zpráva k ZOK, op. cit. sub 1, k § 202 až § 215.

³²⁴ Typický příklad zápisu předmětů podnikání vymezených v zakladatelském právním jednání a následně v obchodním rejstříku: „*Výrobky, obchod a služby neuvedené v příloze 1 až 3 živnostenského zákona.*“

celého). V otázce doby trvání společnosti je nutno vycházet z § 124 OZ, podle kterého platí, že neuvede-li se, na jaký čas se právnická osoba ustavuje, platí, že je ustavena na dobu neurčitou. Doba trvání společnosti s ručením omezeným není povinnou náležitostí společenské smlouvy.³²⁵ Přesto se v praxi lze celkem běžně setkat s tím, že při založení společnosti notářský zápis o založení společnosti obsahuje větu: „Společnost byla ustanovena na dobu neurčitou.“ Omezení doby trvání společnosti musí být tedy vymezeno ve společenské smlouvě jakožto základním dokumentu společnosti s ručením omezeným.

Podle důvodové zprávy k § 202 ZOK³²⁶ je pravidlo upravující jednostranné ukončení účasti ve společnosti dispozitivní. Domnívám se však, že se částečná dispozitivita vztahuje pouze na odst. 2 tohoto ustanovení. Oproti tomu odst. 1 je zjevně spíše kogentní. To nově stanoví, že vystoupit ze společnosti s ručením omezeným lze pouze, „připouští-li to zákon“. Dosavadní znění, tedy znění účinné před 1. 1. 2021 obsahovalo obrat „připouští-li to tento zákon“, což vyvolávalo otazníky, neboť možnost vystoupit ze společnosti připouští také jiné právní předpisy, např. § 376 zákona o přeměnách. Podle Eliáše: „Mluví-li se v § 202 odst. 1 ZOK o „tomto zákoně“, pak tím při deklarované jednotnosti soukromého práva nelze rozumět nic jiného než ZOK. Nakolik je s tím souladný již druhý odstavec § 202 ZOK či dokonce příslušná ustanovení „zákonů“ bude na hlubší úvaze doktríny a závěrů judikatury.“³²⁷ Novela ZOK tyto otazníky odstranila a již není pochyb, že se může jednat také o jiné právní předpisy nikoliv pouze o ZOK.

Následně se v § 202 odst. 2 ZOK uvádí konkrétní důvody: společník, který nesouhlasil s přijatým rozhodnutím valné hromady o

- a) změně převažující povahy podnikání společnosti; nebo
- b) prodloužení trvání společnosti;

a nehlasoval na valné hromadě pro,³²⁸ může ze společnosti vystoupit, pokud společenská smlouva nestanoví něco jiného. Podle důvodové zprávy reaguje tato nová úprava na výslovné připuštění vzniku podílů, se kterými není spojeno hlasovací právo s odkazem na § 135 odst. 2 ZOK.³²⁹

O dispozitivnosti pravidla odst. 2 daného zákonného ustanovení se vedou v odborné literatuře diskuse, a sice zda se výčet shora uvedených důvodů dá pouze zúžit nebo i rozšířit. Štenglová³³⁰ zastává názor, že pouze zúžit, zatímco Havel tvrdí,³³¹ že výčet lze společenskou

³²⁵ § 8, § 146 ZOK.

³²⁶ Důvodová zpráva k § 202-215 ZOK, op. cit. sub 1.

³²⁷ Srov. ELIÁŠ, K. a kol., op. cit. sub 217, s. 53.

³²⁸ Ve znění § 202 odst. 2 ZOK účinném do 1. 1. 2021 bylo uvedeno: „... a hlasoval na valné hromadě proti...“

³²⁹ Důvodová zpráva k vládní novele, s. 157.

³³⁰ ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 448.

³³¹ Tamtéž.

smlouvou změnit jakkoliv. Čech považoval výčet zákonných případů pro vystoupení ze společnosti za taxativní, ačkoliv se k tomu stavěl zřejmě kriticky, když tvrdil, že „*to odporuje jinak široce pojaté dispozitivnosti, ale i situaci v jiných právních rádech, včetně těch přísných*“.³³² Zdá se, že se aktuální výkladové proudy v oblasti korporátního práva obecně blíží spíše k neomezené dispozitivitě. Osobně se však ztotožňuji s názorem, že dle současného znění zákona nelze společenskou smlouvou rozšířit okruh důvodů pro abandonní právo nad rámec zákonných důvodů, neboť v opačném případě by to bylo v rozporu se smyslem odst. 1 téhož ustanovení, které považuji za kogentní. To stanoví, že společník může vystoupit ze společnosti, pouze připouští-li to zákon. Domnívám se, s přihlédnutím k vázanému členství jakožto jedné z podstatných charakteristik společnosti s ručením omezeným, že na toto ustanovení je třeba nahlížet tak, že zákon musí výslovně spojit konkrétní událost s následkem možnosti vystoupit ze společnosti, přičemž nebylo úmyslem zákonodárce otevřít tuto možnost v tom smyslu, že každá společnost si stanoví vlastní pravidla pro vystoupení ze společnosti ve společenské smlouvě (např. že společník může vystoupit ze společnosti k 1. 1. každého kalendářního roku). Nedomnívám se, že tomuto závěru nesvědčí ani gramatický výklad ustanovení § 202 odst. 2 ZOK.

Před 1. 1. 2021 platilo, že společník musí na valné hromadě hlasovat výslovně proti. Nestačí tedy jenom tiše nesouhlasit nebo se valné hromady nezúčastnit, případně se zdržet hlasování. Tento přístup bylo možné zdůvodnit zásadou bdělosti. Oproti tomu však novelizované znění § 202 odst. 2 ZOK nevyžaduje hlasování proti, nýbrž nadále již postačí, aby společník pouze nehlasoval pro.

Na vystoupení společníka se ve smyslu odst. 2 ustanovení § 202 ZOK má použít *obdobně* § 164 ZOK ohledně těch podílů společníka, kterými nehlasoval pro. Z toho lze dovodit, že podmínkou je úplné splacení vkladu na podíly, ohledně kterých společník ze společnosti vystupuje, dále společník musí při vystoupení písemně oznámit (doručit společnosti oznámení), že ze společnosti vystupuje, a to ve lhůtě jednoho měsíce ode dne rozhodnutí valné hromady, která o tom rozhodla. Účast společníka dle tohoto ustanovení lze tedy ukončit ve vztahu k jednotlivým podílům společníka. Lhůta jednoho měsíce je prekluzivní a počíná běžet ode dne rozhodnutí valné hromady. Pokud není vystoupení realizováno ve lhůtě, nepřihlíží se k němu. Z hlediska okamžiku ukončení účasti společníka ve společnosti bude rozhodným okamžikem (pokud ve společenské smlouvě nebude odlišná úprava) poslední den měsíce, ve kterém bylo písemné oznámení společníka o jeho vystoupení doručeno společnosti. Podmínkou účinnosti vystoupení ze společnosti je odevzdání kmenového listu, ke kterému má dojít současně s oznámením.

³³² ČECH, Petr. *S.r.o. po rekodifikaci*. Právní rádce. Praha: Economia, 2012, 2012(5), 16, dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/infocentrum/media/543-s-r-o-po-rekodifikaci>.

Nad rámec § 202 odst. 2 ZOK stanoví zákon o obchodních korporacích, a to v § 164 ZOK a § 207 odst. 4 ZOK, další důvody, pro které může společník ze společnosti vystoupit. Toto ustanovení je dispozitivní, tzn., společníci mohou tuto možnost ze společenské smlouvy vyloučit a takové vystoupení zakázat, stejně tak mohou i dále popsané související otázky upravit odlišně od zákona (viz § 164 odst. 4 ZOK).

V prvním shora zmíněném případě se jedná o příplatkovou povinnost, která byla uložena společníkovi a je vázána na konkrétní podíl, přičemž společník pro tuto příplatkovou povinnost na valné hromadě *nehlasoval*. Podle důvodové zprávy k novele ZOK:³³³ „*Podstatou tohoto práva je to, že společník, který pro uložení povinnosti příplatku na jednání nejvyššího orgánu společnosti nehlasoval (postačí tedy, zdrží-li se), příplatek skutečně platit nechce a zcela splatil svůj vklad, může jednostranně společnosti oznámit, že ze společnosti vystupuje (ve vazbě na konkrétní podíl). V důsledku nedojde k převodu, ale společnost s uvolněným podílem naloží v souladu se zákonem. Právo vystoupení musí společník využít ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy bylo o uložení povinnosti příplatku rozhodnuto, jinak zaniká.*“ Není nutné, aby společník vystupoval ohledně všech svých podílů, může vystoupit jenom ohledně některých z nich. Oproti § 202 ZOK již před novelou ZOK postačovalo, když společník nehlasoval, tudíž vystupoval pouze pasivně. Za nehlasování se považuje také neúčast na valné hromadě nebo zdržení se hlasování. Samotná příplatková povinnost je upravena v § 162 ZOK.

Pouze pokud společenská smlouva umožní (takové rozhodnutí o změně společenské smlouvy je přijímáno stoprocentní většinou všech společníků, neboť se dotýká práv všech společníků ve smyslu § 171 odst. 2 ZOK), může valná hromada svým usnesením uložit povinnost poskytnout příplatek. Společenská smlouva zároveň musí určit, jakou výši nesmí příplatky ve svém souhrnu překročit, jinak se k usnesení valné hromady o příplatkové povinnosti nepřihlíží. Společenská smlouva také určí, zda a s jakými podíly je příplatek spojen. V neposlední řadě také platí, že pokud není ve společenské smlouvě stanoveno jinak, poskytují společníci příplatky podle poměru svých podílů. Pokud by společenská smlouva neumožňovala poskytnutí příplatků anebo příplatky vůbec neřeší, nelze příplatkovou povinnost společníkům uložit. Na takové usnesení valné hromady by se hledělo, jako by nebylo přijato – nevyvolává tedy žádné právní následky. Uložení příplatkové povinnosti je založeno usnesením valné hromady, které je přijímáno běžnou většinou, a o tomto usnesení se nepořizuje notářský zápis. Toto rozhodnutí lze přijmout i mimo valnou hromadu. V § 164 odst. 4 ZOK se stanoví, že vystoupení společníka je účinné posledním dnem měsíce, ve kterém došlo písemné oznámení podle § 164 odst. 1 společnosti, přičemž písemné

³³³ Důvodová zpráva k vládní novele ZOK, k § 202, op. cit. sub 166.

oznámení má být doručeno ve lhůtě jednoho měsíce ode dne rozhodnutí valné hromady o příplatkové povinnosti nebo ode dne, kdy bylo společníkovi oznámeno, že bylo rozhodnuto o příplatkové povinnosti mimo valnou hromadu podle § 177 ZOK. Účinností vystoupení pak není pouhý zánik účasti společníka ve společnosti, ale i zánik jeho příplatkové povinnosti ve spojení s předmětným podílem. Podmínkou účinnosti vystoupení je také odevzdání kmenového listu.

Další případ možného vystoupení společníka ze společnosti předpokládá § 207 odst. 3 ZOK. Pokud společenská smlouva podmíní převod podílu na jiného společníka souhlasem některého z orgánů společnosti a není-li tento orgán činný nebo neudělí-li souhlas bez udání důvodu, může společník po zániku smlouvy (o převodu) vystoupit ze společnosti. Tato nová možnost zavedená zákonem o obchodních korporacích poskytuje nástroj k tomu, aby společník nemusel setrvávat ve společnosti, pokud mu ostatní společníci neumožní podíl převést na někoho z nich. Nedomnívám se, že se vskutku jedná o efektivní obranu proti tzv. *uvěznění* ve společnosti. Koneckonců se toto právo váže pouze k situaci, kdy podíl má být převeden na jiného společníka, nikoliv na třetí osobu. Obvykle takový převod bude mít významný dopad na rozvržení sil ve společnosti a může být zcela legitimně nežádoucím pro ostatní společníky. Pozitivní novinkou je, oproti právní úpravě před novelou ZOK účinnou od 1. 1. 2021, že tato možnost nadále nesměřuje pouze proti pouhé nečinnosti nebo odmítnutí souhlasu bez udání důvodu, nýbrž i proti rozhodnutí valné hromady odporujícím povinnosti zakotvené ve společenské smlouvě v souladu s § 207 odst. 3 ZOK. Nadále však, nebudou-li pravidla pro udělování souhlasu s převodem ve společenské smlouvě obsažena, pouhé odmítnutí souhlasu *bez udání důvodu* zakládá právo společníka ze společnosti vystoupit. Logicky se tak nabízí otázka, zda by soud přezkoumával racionálnost takového důvodu nebo postačí jakýkoliv důvod, třeba v krajním případě *neudělíme souhlas, protože nechceme*. Domnívám se však, že s ohledem na smysl a účel právní úpravy se má jednat o důvod věcný a také alespoň zdánlivě racionální.

Také v ustanovení § 207 odst. 3 ZOK se odkazuje na obdobné použití ustanovení § 164 ZOK, proto i zde platí shora uvedené závěry. K zániku převodní smlouvy pak dochází uplynutím šesti měsíců ode dne uzavření smlouvy o převodu, pokud nebyl v této lhůtě udělen souhlas příslušného orgánu. Společník je oprávněn vystoupit ze společnosti, tudíž doručit písemné oznámení společnosti o svém vystoupení ve lhůtě jednoho měsíce ode dne zániku závazku z převodní smlouvy podle § 207 odst. 2 ZOK, jinak se k vystoupení nepřihlíží. Účast tohoto společníka ve společnosti zanikne uplynutím jednoho měsíce ode dne doručení písemného oznámení o vystoupení ze společnosti, stejně jako v předchozích případech popsaných v této kapitole. Povinnost odevzdat kmenový list je po novele ZOK výslovně stanovena

v § 164 odst. 6 ZOK, dříve byla tato povinnost i přes její absenci v právní úpravě dovozena odbornou literaturou.³³⁴

Ukončením účasti vystoupením ze společnosti všemi shora popsányi způsoby bude naplněna hypotéza § 212 odst. 1 ZOK a vznikne uvolněný podíl ke dni účinnosti takového vystoupení.

4.4.7 Vyloučení společníka ze společnosti valnou hromadou (kaduční řízení)

Účast ve společnosti může zaniknout také v důsledku vyloučení společníka ze společnosti rozhodnutím valné hromady. Podle § 150 ZOK má společník vkladovou povinnost, kterou musí splnit ve lhůtě určené společenskou smlouvou, nejpozději však do pěti let ode dne vzniku společnosti nebo od převzetí vkladové povinnosti za trvání společnosti. Jedná se o jednu z kruciálních povinností společníka ve vztahu ke společnosti. Vkladové povinnosti nemůže být společník zproštěn, ledaže jde o snížení základního kapitálu, ani ji nelze postoupit na třetí osobu.

Podle § 151 odst. 1 ZOK je společník, který je v prodlení se splacením peněžitého³³⁵ vkladu, povinen uhradit společnosti úrok z prodlení ve výši dvojnásobku sazby úroku z prodlení stanovené jiným právním předpisem z dlužné částky, ledaže společenská smlouva určí jinak. Zároveň podle § 151 odst. 2 ZOK může valná hromada takového společníka ze společnosti vyloučit.³³⁶ Pokud má společník více podílů, týká se vyloučení jen toho podílu, ohledně něhož je společník v prodlení s plněním vkladové povinnosti, pokud společenská smlouva nestanoví jinak. Vyloučením nezaniká jeho nesplněná vkladová povinnost, ledaže byla započtena.³³⁷ Obdobně vkladové povinnosti také porušení příplatkové povinnosti je sankcionováno dle § 165 ZOK možnostmi vyloučit společníka ze společnosti. Rovněž v tomto případě se vyloučení týká pouze těch podílů, ohledně nichž je společník v prodlení s plněním příplatkové povinnosti.

Na vyloučení společníka se před novelou ZOK (znění § 151 odst. 2 ZOK platné před 1. 1. 2021) aplikovala obdobně ustanovení občanského zákoníku upravující vyloučení člena spolku pro závažné porušení povinností. Tento odkaz vyvolával pochybnosti, zejména protože nebylo zřejmé, která ustanovení se použít měla (§ 239–241 OZ) a která nikoliv (ustanovení o možnosti přezkoumat vyloučení soudem podle § 242 OZ). Podle Čecha se např. také nepoužily § 240 odst. 1 OZ, § 241 OZ a zčásti také § 240 odst. 2 OZ.³³⁸ Jelikož odkaz na obdobnou aplikaci

³³⁴ Srov. také Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, komentář k § 164, s. 347.

³³⁵ Fyrbach uvádí, že se jedná o povinnost jak peněžitou, tak nepeněžitou, viz také odkaz na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 Odo 870/2002, FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 164–165.

³³⁶ Pro úplnost doplním, že pokud společník sám vystoupil ze společnosti podle § 164 ZOK, nelze ho ohledně stejného nebo stejných podílů společníka vyloučit.

³³⁷ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 329.

³³⁸ ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 311–312.

pravidel občanského zákoníku upravujících vyloučení člena spolku pro závažné porušení povinností vyvolával zjevně aplikační potíže, novelou³³⁹ se daný odkaz nahradil výslovně formulovaným pravidlem. Nadále je výslovně formulováno pravidlo, že je nezbytné společníka, který je v prodlení se splněním vkladové povinnosti, vyzvat k jejímu splnění; součástí výzvy by mělo být i upozornění na možnost vyloučení.

Pro praxi je podstatné to, že společnost sice může, avšak nemusí, společníka vůbec vylučovat. Je na jednatele, aby zahájil kaduční řízení tím, že zpočátku společníka, který je v prodlení, na toto prodlení, potažmo na možnost vyloučení, upozorní a vyzve ho k nápravě. Postih existuje již v podobě úroků z prodlení³⁴⁰ z nesplacené částky, avšak ani ty společnost nemusí vymáhat. Společenská smlouva může upravit, zda se vůbec bude úrok hradit a v jaké výši, což plyne z dispozitivitu § 151 odst. 1 ZOK. Korektivem pro jednatele a jeho postup vůči porušujícímu společníkovi je princip rovného zacházení se všemi společníky. Pokud tedy zahájí proti jednomu společníkovi kaduční řízení, měl by se stejným způsobem chovat i k ostatním společníkům, pakliže se také dostanou do prodlení.

Ke splnění své povinnosti musí být společník vyzván a musí mu být k tomu poskytnuta přiměřená lhůta. Výzvu zasílá jednatel, přičemž iniciovat kaduční řízení u jednatele může také kterýkoliv ze společníků písemným návrhem, pokud to odůvodní (§ 240 odst. 2 OZ). Pokud společník svou povinnost v poskytnuté lhůtě nesplní, může ho společnost vyloučit.

Rozhodnutí lze učinit na valné hromadě, ale i mimo ni. Podstatné však je, aby v pozvánce byl program valné hromady včetně bodu o vyloučení společníka. Tímto se společník alespoň o záměru hlasovat dozví,³⁴¹ stejně tak je to podstatné z hlediska určení počtu hlasovacích práv nezbytných k usnášeníschopnosti a rozhodnutí valné hromady. Při hlasování o tomto bodě se totiž nebude přihlížet k hlasům společníka, o jehož vyloučení se hlasuje. Valná hromada o vyloučení rozhoduje dvoutřetinovou většinou hlasů v souladu s § 171 odst. 1 písm. b) ZOK, přičemž se k hlasům společníka, jehož vyloučení se hlasuje, nemůže přihlížet (pouze ve vztahu k podílům, vůči kterým je v prodlení s plněním povinnosti). Společník v této situaci nevykonává v souladu s § 173 odst. 1 písm. b) ZOK své hlasovací právo. K jeho hlasu se nepřihlíží ani při zjištění usnášeníschopnosti valné hromady (viz § 169 odst. 3 ZOK). Podmínky pro vyloučení společníka musí být splněny v okamžiku rozhodnutí valné hromady. Splnění povinnosti po uplynutí lhůty, avšak před konáním valné hromady, bude mít za následek to, že společníka ze společnosti nebude možné vyloučit. O rozhodnutí se dále pořizuje notářský zápis, neboť se tímto rozhodnutím mění

³³⁹ Důvodová zpráva k vládní novele, s. 145.

³⁴⁰ Obecně se stanoví nařízením vlády podle § 1970 OZ.

³⁴¹ ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 311.

obsah společenské smlouvy. Rozhodnutí musí být společníkovi doručeno (§ 239 odst. 2 OZ) a vylučovaný společník se může k vyloučení vyjádřit,³⁴² ačkoliv takové vyjádření nebude mít žádnou právní relevanci. Společník se však může dovolávat neplatnosti usnesení valné hromady podle § 191 a 192 ZOK.

Účinností usnesení valné hromady (nejčastěji dnem jeho přijetí, jinak stanoveným okamžikem) účast společníka ve společnosti zaniká. Tím dochází k tomu, že jeho podíl se považuje za uvolněný a je potřeba s ním nakládat podle pravidel nakládání s uvolněným podílem. Případné řízení o neplatnost valné hromady na účinnost rozhodnutí nemá vliv. Z tohoto úhlu pohledu je následný soudní přezkum problematický, neboť by v případě konstatování neplatnosti rozhodnutí valné hromady o vyloučení společníka zpochybnilo rozhodnutí orgánů přijatá v mezidobí. K možné obnově účasti viz kapitola 4.4.12.

Současně s vyloučením vyzve společnost písemně vyloučeného společníka, aby jí odevzdal bez zbytečného odkladu kmenový list, byl-li vydán. Podle mého názoru nespojuje § 151 odst. 3 ZOK účinnost vyloučení společníka ze společnosti s vrácením kmenového listu, proto k zániku účasti dojde rozhodnutím valné hromady. Novelou ZOK byl rovněž zrušen odkaz na § 152 až § 154 ZOK, který byl matoucí.

4.4.8 Vyloučení společníka ze společnosti soudem

Dalším možným způsobem zániku účasti společníka ve společnosti je vyloučení společníka ze společnosti pravomocným rozhodnutím soudu. Podle § 204 ZOK se může společnost domáhat u soudu vyloučení společníka, který porušuje zvlášť závažným způsobem svou povinnost, ačkoliv byl k jejímu plnění vyzván a na možnost vyloučení písemně upozorněn. Povinnost učinit výzvu není dána, jestliže porušení povinnosti mělo právní následky, které nelze odstranit. K zániku účasti dochází v tomto případě na základě pravomocného rozhodnutí orgánu veřejné moci, tedy soudu.

Podle Čecha³⁴³ není překážkou pro podání žaloby ve smyslu § 204 ZOK ani to, že je dán zákonný důvod pro kaduční řízení. S tímto názorem souhlasím, neboť se jedná o odlišný mechanismus obrany. Zatímco pro rozhodnutí valné hromady o vyloučení společníka ze společnosti je potřeba kvalifikované většiny, pro podání žaloby postačí prostá nadpoloviční většina (v obou případech s přihlédnutím k sistaci hlasů vylučovaného společníka). Bude-li možné porušení vkladové nebo příplatkové povinnosti v konkrétním případě skutkově subsumovat pod porušení povinnosti zvlášť závažným způsobem, není důvod takové porušení nesankcionovat

³⁴² Čech toto právo dovozuje nejenom z § 240 odst. 2 OZ, nýbrž i z § 212 odst. 1 věty druhé OZ, viz ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 312.

³⁴³ ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 310.

soudním vyloučením společníka. Je-li porušení vkladové povinnosti důvodem pro vyloučení společníka ze společnosti orgánem společnosti, tím spíše může být důvodem pro vyloučení soudem (*a minori ad maius*).

Základní právní předpoklad pro vyloučení společníka spočívá v tom, že se má jednat o porušení povinnosti (§ 204 ZOK používá jednotné číslo), přičemž povinnosti společníka plynou předně ze zákona, a také ze společenské smlouvy. Nejvyšší soud³⁴⁴ dospěl k závěru, že: „*Povinnosti společnosti nemusí vyplývat pouze ze zákona, společenské smlouvy či jiných „listin“, ale též ze zásad, na kterých je postaven obchodní zákoník, z jiných než písemných závazků převzatých společníkem vůči společnosti, případně z jiných právních skutečností.*“ Podstatné podle mého soudu zejména pro praxi je, že se lze domáhat vyloučení společníka pro porušení povinnosti loajality, neboť povinnost loajality je obecným korektivem chování společníka, který se konkretizuje až v individuálních případech.³⁴⁵ Její působení na vztahy je tak poměrně široké a může pokrývat celou řadu jednotlivých jednání, včetně těch explicitně neupravených v zákoně nebo ve společenské smlouvě.

Dalším předpokladem je, že se musí jednat o porušení určité intenzity, a to porušení zvláště závažným způsobem. Obchodní zákoník koncipoval dané ustanovení poněkud odlišně, a to tak, že se podle § 149 obchodního zákoníku³⁴⁶ mělo jednat o porušení mnoha povinností (množné číslo), avšak jejich porušení vyžadovalo menší intenzitu, konkrétně postačovalo porušení *závažným způsobem* (nikoliv zvláště závažným). Odborná literatura³⁴⁷ tento výklad korigovala tím směrem, že stačilo nejenom opakované, ale i soustavné porušení, tedy porušení, které přetrvávalo. Dnes je však postaveno najisto, v souladu s jazykovým výkladem, že stačí i jednorázové porušení.³⁴⁸ Posouzení toho, kdy a zda se jedná o zvláště závažné porušení, je věcí soudní praxe. Závažnost porušení bude soud posuzovat sám, tzn. bez ohledu na to, zda společenská smlouva nějaké porušení povinnosti výslovně označí za závažné. Jedná se totiž o taxativní stanovení důvodů, při kterých soud může společníka vyloučit, a tyto důvody nelze rozšiřovat. Na druhou stranu výslovné stanovení povinnosti jako takové je pro soud závazné.

Při posuzování povinnosti představující potenciální důvod pro vyloučení společníka ze společnosti se musí vždy jednat o porušení povinností založených nebo vyplývajících ze vztahu

³⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005.

³⁴⁵ Josková, L. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 406.

³⁴⁶ § 149 ObchZ ve znění účinném ke konci roku 2012: „*Společnost se může domáhat u soudu vyloučení společníka, který porušuje závažným způsobem své povinnosti, ačkoliv k jejich plnění byl vyzván a na možnost vyloučení byl písemně upozorněn. S podáním tohoto návrhu musí souhlasit společníci, jejich vklady představují alespoň jednu polovinu základního kapitálu. Ustanovení § 113 odst. 4 tím není dotčeno. Ustanovení § 113 odst. 5 a 6 platí obdobně.*“

³⁴⁷ Blíže k tomu viz HEJDA, J., op. cit. sub 103, s. 90.

³⁴⁸ O jednorázovém porušení hovoří také Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 450.

společník vs. společnost, nikoliv tedy např. ze vztahu společníka s ostatními společníky. Pokud je společník ve společnosti také v jiném smluvním vztahu, např. je zároveň (nikoliv však výlučně) jednatelem společnosti, pro účely jeho vyloučení ze společnosti se porušení povinností plynoucích z tohoto vztahu posuzovat nebude, neboť podstatné je pouze porušování povinností plynoucích z jeho účasti ve společnosti. Tento závěr lze považovat za ustálený, neboť je podpořen judikaturou, viz např. rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 Cmo 89/94 ze dne 14. 3. 1995, na který doposud často odkazuje odborná literatura.³⁴⁹ Existují však názory připouštějící, že se porušení povinností vůči společnosti zakládající právní důvod pro vyloučení společníka může dopustit také společník mimo jeho účastnický vztah ke společnosti.³⁵⁰ Argumentace pro daný výklad spočívá v povinnosti loajality společníka jakožto základním principu jeho vztahu ke společnosti, který za jistých okolností může stírat hranice ostatních formálních vztahů mezi společníkem a společností. Tento závěr považuji sice za odůvodněný, na druhou stranu osobně nepodporuji jeho přijetí jakožto východisko, resp. domnívám se, že se má aplikovat spíše individuálně po zohlednění všech věcných souvislostí, tedy opatrně. Jedná se totiž podle mého mínění o výklad extenzivní, který by měl být aplikován spíše výjimečně.

Komentářová literatura dovodila, aniž by to bylo vyplývalo z § 204 ZOK, že o podání návrhu musí nejdříve rozhodnout valná hromada (vylučovaný společník nehlasuje a valná hromada rozhoduje prostou většinou hlasů podle § 170 ZOK). Tento postup se dovozuje z § 173 odst. 1 písm. b) ZOK,³⁵¹ ve kterém je výslovně uvedeno, že valné hromadě přísluší o této otázce rozhodnout. Forma veřejné listiny se v tomto případě nevyžaduje. Samotné rozhodnutí valné hromady je pouze podmínkou pro podání návrhu k soudu, samo o sobě tedy nezpůsobuje zánik účasti společníka ani změnu společenské smlouvy. Podle Fyrbacha musí usnesení obsahovat také důvody, pro které má být společník vyloučen, tedy popis porušení povinnosti společníka.³⁵² Toto rozhodnutí lze podle mého názoru také přijmout mimo valnou hromadu, neboť tomu nic nebrání.

Obecně pro to, aby společnost mohla postupovat podle § 204 ZOK, vyžaduje se předchozí písemná výzva společníkovi a jeho upozornění na hrozící vyloučení. Podle § 204 odst. 2 ZOK není výzvy třeba, jestliže porušení povinnosti mělo právní následky, které nelze odstranit. Písemné výzvy nebude podle komentářové literatury³⁵³ také třeba (ve smyslu, že návrh může být bez dalšího podán) v případě, že vylučovaný společník je zároveň jednatel. V tomto případě by návrh mohl

³⁴⁹ Srov. např. Eichlerová, K. in ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 339.

³⁵⁰ JANOŠEK, Vladimír. Vyloučení většinového společníka ze společnosti s ručením omezeném rozhodnutím soudu. *Právní rozhledy*. 2015, 2015(5).

³⁵¹ § 173 odst. 1 ZOK: „Společník nevykonává hlasovací právo, jestliže ... b) valná hromada rozhoduje o jeho vyloučení nebo o podání návrhu na jeho vyloučení soudem...“

³⁵² FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 171.

³⁵³ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 450.

být i přes nedostatek písemného upozornění, resp. výzvy, podán, protože by v opačném případě společník těžil z vlastního protiprávního činu, což je zakázáno ve smyslu § 6 odst. 2 OZ. S tím lze souhlasit.

Účast společníka končí právní mocí soudního rozhodnutí,³⁵⁴ přičemž se vychází ze stavu existujícího v době vydání rozhodnutí. Tímto okamžikem je také splněna hypotéza § 212 odst. 1 ZOK a podíl se nadále považuje za uvolněný. Ačkoliv je možné si představit, jak napjaté budou v praktické rovině vztahy ve společnosti po dobu řízení o vyloučení společníka, právní postavení stran sporu nebude nijak dotčeno až do právní mocí zmíněného rozsudku.

Ustanovení § 204 upravující vyloučení společníka ze společnosti není předmětem novelizace v rámci změny zákona o obchodních korporacích účinné od 1. 1. 2021.

4.4.9 Zánik účasti společníka při zrušení konkursu

ZOK spojuje v § 206 zánik účasti společníka ve společnosti bez právního nástupce s následujícími právními skutečnostmi:

- 1) zrušením konkursu na majetek společníka proto, že je jeho majetek zcela nepostačující (§ 206 odst. 1 ZOK);
- 2) marným uplynutím lhůty šesti měsíců ode dne, v němž nastaly účinky prohlášení konkursu na majetek společníka nebo schválení oddlužení společníka, tedy nedojde-li v této lhůtě ke zpeněžení podílu společníka (§ 206 odst. 3 ZOK);
- 3) pravomocným nařízením výkonu rozhodnutí postižením podílu nebo právní mocí exekučního příkazu k postižení podílu po uplynutí lhůty uvedené ve výzvě ke splnění vymáhané povinnosti podle EŘ, *není-li podíl převoditelný* (§ 206 odst. 1 ZOK);
- 4) právní mocí rozhodnutí, kterým je zastaveno řízení o zastavení *exekuce*, nebo kterým byl návrh na zastavení exekuce odmítnut nebo zamítnut, tedy dojde-li v průběhu lhůty uvedené ve výzvě ke splnění vymáhané povinnosti podle EŘ k podání návrhu na zastavení exekuce a návrhu nebude vyhověno (§ 206 odst. 1 ZOK);
- 5) doručením vyrozumění o neúspěšné opakované dražbě v řízení o výkonu rozhodnutí nebo v exekuci, *je-li podíl převoditelný* (§ 206 odst. 1 ZOK).

Jako prvnímú případu budu věnovat pozornost zániku účasti společníka v souvislosti s konkursem. Vydáním rozhodnutí o úpadku, je-li osvědčením nebo dokazováním zjištěno, že dlužník je v úpadku nebo že mu úpadek hrozí, účast společníka nezaniká. Společně s rozhodnutím o úpadku, nebo do tří měsíců po vydání rozhodnutí o úpadku, rozhodne soud o způsobu jeho řešení (reorganizace, oddlužení nebo konkurs). V případě odlišného rozhodnutí, tedy odmítnutí

³⁵⁴ ČERNÁ, S. a kol., op. cit. sub 66, s. 338.

insolvenčního návrhu, jeho zamítnutí nebo zastavení řízení, není samozřejmě účast společníka ve společnosti s ručením omezeným dotčena.

Podle § 206 odst. 1 písm. g) IZ patří do majetkové podstaty úpadce *obchodní podíl*, tedy v dnešní zákonné terminologii podíl v korporaci. Okamžikem prohlášení konkursu na majetek společníka³⁵⁵ nabývá insolvenční správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou,³⁵⁶ jakož i oprávnění k výkonu všech práv společníka podle § 246 odst. 1 IZ. Pokud se zjistí, že je majetek v majetkové podstatě včetně podílu zahrnutého do ní natolik nepatrné hodnoty, že by nepostačoval k uspokojení věřitelů, může v takovém případě insolvenční soud vydat ve smyslu § 308 odst. 1 písm. d) IZ i bez návrhu *rozhodnutí o zrušení konkursu*. Podle komentářové literatury³⁵⁷ zcela nepostačujícím majetku nutno rozumět „*jak v kvantitativním, tak i v kvalitativním slova smyslu, tedy dlužník buď nemá majetek žádný, nebo má zcela nepatrný, nebo určitým majetkem sice disponuje, ale tento majetek pro jeho neprodejnost nelze zpeněžit a z výtěžku tohoto zpeněžení uspokojit věřitele*“.

Účinky usnesení nastávají dnem nabytí právní moci, tedy po uplynutí lhůty pro odvolání, které mohou podat přihlášení věřitelé a insolvenční správce podle § 309 IZ. Účast společníka ve společnosti zaniká právní mocí usnesení o zrušení konkursu na majetek společníka proto, že jeho majetek je zcela nepostačující. Tímto se podíl tohoto (bývalého) společníka bude nadále ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK považovat za *uvolněný*.

Uvolněný podíl společníka, na jehož majetek byl konkurs *zrušen*, bude nadále předmětem zákonných dispozic tak, jak vyplývá z § 213 až 215 ZOK.³⁵⁸ Společnost má tedy povinnost s podílem, byť nepatrné hodnoty, naložit podle požadavků zákona. Pokud je takto uvolněný podíl nepřevoditelný nebo to vylučuje společenská smlouva (srov. § 213 odst. 1 ZOK), společnost podíl neprodává a přistupuje k určení vypořádacího podílu podle § 36 ZOK. Je-li předem jasné, že se jedná o nelikvidní podíl, patrně bude možné i v tomto případě postupovat stejně,³⁵⁹ tedy vypořádací podíl určit podle § 36 ZOK, aniž by byl učiněn pokus o jeho prodej. Samotný vypořádací podíl, jakkoliv bude v tomto případě nepatrný, bude náležet společníkovi, jehož účast ve společnosti zanikla. Věřitelé společníka s jejich přihlášenými pohledávkami do již zrušeného konkursu nelze považovat za oprávněné osoby, kterým by náležel vypořádací podíl.

³⁵⁵ Děje se tak zveřejněním rozhodnutí o prohlášení konkursu v insolvenčním rejstříku podle § 245 odst. 1 IZ.

³⁵⁶ Na zpeněžení podílu v insolvenčním řízení se použije obdobně § 213 odst. 1 ZOK (viz § 206 odst. 3).

³⁵⁷ Srov. HÁSOVÁ, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. Komentář k § 308.

³⁵⁸ Nasvědčuje tomu díkce § 206 odst. 2 věta první ZOK.

³⁵⁹ Srov. ŠTENGLOVÁ, Ivana. *ZOK: komentář*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017. Velké komentáře, komentář k § 214, s. 464. Domnívám se, že nic nebrání aplikaci těchto závěrů také v poměrech po novele ZOK.

4.4.10 Zpeněžení podílu v insolvenčním řízení a zánik účasti společníka ve společnosti

Podle novelizovaného § 206 odst. 3 ZOK věty první se na zpeněžení podílu společníka v insolvenčním řízení použije obdobně § 213 odst. 1. Dané ustanovení není až takovou novinkou, dříve se však vztahovalo na zpeněžení podílu společníka v konkursu (srov. § 206 odst. 4 ZOK účinný před 1. 1. 2021), zatímco dnes se jedná o insolvenční řízení, míněno tedy rovněž o oddlužení, a to jak oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, tak oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty (§ 283, § 398 odst. 2, 3 IZ).

Oproti autorům nového komentáře k ZOK³⁶⁰ se nedomnívám, že by nebylo jasné, na které situace míří dané pravidlo, neboť insolvenční správce nezpeněžuje v insolvenčním řízení uvolněný podíl (to činí v případě zániku účasti společníka samotná společnost). Jelikož dané ustanovení pojednává o zániku účasti společníka ve společnosti, zřejmě se jedná o situaci, kdy je společník v úpadku, jeho podíl je zahrnut do majetkové podstaty a je předmětem zpeněžení. Nutno však přisvědčit tomu, že je odkaz na použití ustanovení § 213 odst. 1 ZOK prostřednictvím pojmu *obdobně* skutečně nepřesný. Je nepochybné, že tento odkaz lze použít pouze na část daného odstavce, nikoliv však bez dalšího, a nikoliv v plném rozsahu.³⁶¹

Insolvenční správce pochopitelně nejedná při prodeji podílu jako *zástupce* společnosti (viz první věta ustanovení § 213 odst. 1 ZOK). Tato nepřesnost zřejmě vznikla tím, že dřívější § 213 odst. 1 ZOK nepojednával o zastoupení při prodeji uvolněného podílu, když to normoval § 212 odst. 3 ZOK. Zároveň je nepochybné, že se v daném případě nemůže jednat ani o prodej podílu samotnou společností, a to z povahy věci, jak uvádím výše. První věta § 213 odst. 1 ZOK je tak téměř (srov. dále) neaplikovatelná na zpeněžení podílu v insolvenčním řízení, jak stanoví § 206 odst. 3 ZOK věta první.

V novém komentáři k ZOK³⁶² se dále podává názor, že je „*využitelná pouze třetí věta § 213 odst. 1, byť současně plyne z obecných pravidel předkupního práva*“, a to s vysvětlením, že „*existence předkupního práva je garantována § 284 odst. 2 InsZ a v tomto je zákon duplicitní*“.³⁶³ Domnívám se však, že v tomto kontextu se o duplicitní ujednání nejedná. Z § 284 odst. 2 IZ plyne pouze toliko, že insolvenční správce je vázán při zpeněžování majetkové podstaty *zákonnými*

³⁶⁰ Srov. ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol., op. cit. sub 77, komentář k § 206.

³⁶¹ Srov. článek 41. Legislativních pravidel vlády: „(1) Slovo „obdobně“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu vyjadřuje, že toto ustanovení se vztahuje na vymezené právní vztahy v plném rozsahu. Používá se například obratu „Pro ... se použije obdobně § ... odst. ...“ Dostupné zde: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/>. Podle Melzera „slovo „obdobně“ v kombinaci s odkazem na jiné ustanovení znamená, že se toto ustanovení vztahuje na vymezené právní vztahy v jiném rozsahu mutatis mutandis“; viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 116.

³⁶² Opačně Šuk, P. in ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. op. cit. sub 77.

³⁶³ Tamtéž.

předkupními právy. Zákonné předkupní právo mají ostatní společníci pouze ve vztahu k *uvolněnému* podílu, ovšem v procesu zpeněžení podílu v insolvenčním řízení podle § 206 odst. 3 ZOK není podíl společníka uvolněný až do marného uplynutí šestiměsíční lhůty. Zákonné předkupní právo ostatních společníků k podílu ve společnosti neexistuje. Z tohoto důvodu je zcela namístě obdobná aplikace § 213 odst. 1 ZOK právě ve vztahu k předkupnímu právu, v opačném případě by zákonné předkupní právo ostatních společníků k podílu při jeho zpeněžení v rámci insolvenčního řízení nebylo možné dovodit.

Jelikož se dané ustanovení v důsledku novely ZOK významně nezměnilo, mám za to, že lze vyjít ze závěrů starší doktríny,³⁶⁴ a sice že z předmětného odkazu lze dovodit povinnost insolvenčního správce prodat podíl, jehož převoditelnost není vyloučena, za přiměřenou cenu a bez zbytečného odkladu. V této souvislosti může vyvstávat otázka přiměřenosti prodejní ceny podílu. Odborná literatura se již věnovala problému výkladu obsahu pojmu *přiměřená cena* v souvislosti se zákonným požadavkem prodat uvolněný podíl nejméně za přiměřenou cenu (§ 213 odst. 1 ZOK), přičemž autoři mnohdy přebírají názor Havla formulovaný v komentáři k ZOK,³⁶⁵ který dospěl k závěru, že se má jednat, pokud možno, o cenu „*stejnou nebo vyšší než ta, kterou společnost vygeneruje postupem podle § 214, respektive § 36*“. Judikatura, která by tento pojem upřesnila, doposud neexistuje. V rovině insolvenčního práva však má požadavek na prodej za přiměřenou cenu další rozměr. Oproti ZOK, kde do popředí vystupuje zájem společníka, jemuž náleží právo na vypořádání, insolvenční řízení směřuje především k uspokojení věřitelů. IZ je nepochybně *lex specialis* ve vztahu k ZOK a insolvenční správce má zákonnou povinnost postupovat tak, aby se dosáhlo při zpeněžení majetkové podstaty rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů. Pro insolvenčního správce tak bude klíčové zpeněžit podíl za nejvyšší možnou cenu, tedy za cenu vyšší, než je výše vypořadacího podílu stanovená podle § 36 ZOK. V tomto případě tak *cena přiměřená* musí být vykládána jako cena vyšší než ta, kterou společnost vygeneruje postupem podle § 214, resp. § 36.

Při prodeji podílu bude insolvenční správce vázán jak pravidly převoditelnosti podílu, tak obsahem společenské smlouvy. Na prodej podílu má insolvenční správce ve smyslu § 206 odst. 3 ZOK šest měsíců. Autoři nového komentáře k ZOK³⁶⁶ poukazují na to, že v případě prodeje podílu v konkursu může být tato šestiměsíční lhůta příliš krátká, zejména pokud by se

³⁶⁴ Srov. FILIP, Václav a FYRBACH, David. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právo prakticky, s. 178; ČECH, Petr a ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana HEXNEROVÁ – BOVA POLYGON, 2016, s. 316; nebo DĚDIČ, Jan. *Obchodní podíl v exekuci a konkursu – současný stav a budoucnost (Nezbytnost interpretace právní úpravy „effet utile“)*. Právní rozhledy. 2012, č. 15–16, s. 531.

³⁶⁵ ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. op. cit. sub 77, komentář k § 213.

³⁶⁶ ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. op. cit. sub 77, komentář k § 206.

prodej podílu realizoval prodejem závodu z majetkové podstaty. Oproti prodeji *uvolněného* podílu, kdy je za určitých předpokladů nově dána možnost lhůtu pro prodej uvolněného podílu prodloužit dohodou mezi společností a společníkem až o jeden rok podle novelizovaného ustanovení § 214 odst. 2 ZOK, v rámci insolvenčního řízení taková možnost zřejmě není, neboť dle § 206 odst. 3 ZOK má na zpeněžení podílu společníka v insolvenčním řízení být použit pouze § 213 odst. 1 ZOK.

Dojde-li ve lhůtě šesti měsíců ode dne, v němž nastaly účinky prohlášení konkursu nebo schválení oddlužení společníka, k prodeji podílu v rámci zpeněžení konkursní podstaty, účast společníka zanikne převodem jeho podílu na nového společníka. Odborná literatura již dříve poukazovala na to, že lhůta v délce šesti měsíců pro případ, kdy je podíl nepřevoditelný, nemá příliš význam.³⁶⁷ Novela ZOK nepřináší v tomto směru žádnou změnu a lhůtu pro zánik účasti společníka ve společnosti nerozlišuje podle toho, z jakého důvodu ke zpeněžení podílu nedojde. Jak podotýká např. Dvořák, tuto lhůtu lze využít k tomu, aby bylo dosaženo změny společenské smlouvy stran převoditelnosti podílu, kterou by mohl prosadit správce.³⁶⁸

Dalším případem, kdy účast společníka zaniká v souvislosti s insolvenčním řízením na jeho majetek, je v souladu s § 206 odst. 3 ZOK *marné uplynutí lhůty pro zpeněžení podílu* společníka. Zákonodárce formuluje dané pravidlo následovně: „*Nedojde-li ke zpeněžení podílu společníka ve lhůtě do šesti měsíců ode dne, v němž nastaly účinky prohlášení konkursu na majetek společníka nebo schválení oddlužení společníka, nastávají obdobné účinky jako při vystoupení společníka ze společnosti.*“ Domnívám se, že tuto větu nelze gramaticky vyložit jinak, než že se *obdobné účinky* jako při *vystoupení* společníka ze společnosti, tedy zánik účasti společníka ve společnosti,³⁶⁹ vztahují jak na případy, kdy je podíl bývalého společníka postižen konkursem, tak na případy, kdy je předmětem oddlužení. Tomuto výkladu lze přisvědčit rovněž proto, že také důvodová zpráva konstatuje, že s odkazem na vyplnění mezery v zákoně jsou doplněna pravidla pro postup v insolvenčním řízení obecně, nikoliv pouze při řešení úpadku formou konkursu.³⁷⁰ Jak se uvádí v důvodové zprávě k novele ZOK,³⁷¹ není důvod rozlišovat mezi případy, kdy je na majetek společníka prohlášen konkurs, a případy, kdy je společníkovi schváleno oddlužení zpeněžením

³⁶⁷ Dvořák in ONDŘEJ, Jan. *Ukončení podnikání*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 184; v poměrech právní úpravy účinné do 31. 12. 2020 také pokud byl podíl omezeně převoditelný, viz např. FILIP, Václav a FYRBACH, David. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právo prakticky, s. 179.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Čech v poměrech před novelou ZOK dovozuje, že pokud se insolvenčnímu správci nepodaří v zákonné lhůtě podíl prodat, „*nastávají tytéž účinky jako při vystoupení společníka ze společnosti, tj. účast společníka ve společnosti zaniká*“; srov. ČECH, Petr a ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana Hexnerová – BOVA POLYGON, 2016, s. 316.

³⁷⁰ Důvodová zpráva k novele ZOK, k bodu 230 (§ 206), op. cit. sub 166.

³⁷¹ Tamtéž.

majetkové podstaty, proto se „*napříště ... navrhuje vztáhnout pravidlo odstavce 3 (stávající odstavec 4) i na řešení úpadku společníka oddlužením zpeněžením majetkové podstaty*“. Ačkoliv se v důvodové zprávě také dočteme, že se má jednat o oddlužení s výjimkou oddlužení plněním splátkového kalendáře, neboť při oddlužení splátkovým kalendářem je nadále „*dán důvod pro trvání účasti ve společnosti*“, toto již od 1. 6. 2019 neplatí, poněvadž oddlužení pouze splátkovým kalendářem již neexistuje. ZOK nerozlišuje mezi způsoby oddlužení zcela správně.

Účast společníka ve společnosti tak v rámci insolvenčního řízení zanikne:

- marným uplynutím šestiměsíční lhůty od účinků prohlášení konkursu na majetek společníka (ode dne zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkursu v insolvenčním rejstříku – srov. § 245 odst. 1 IZ), aniž by došlo ke zpeněžení podílu; nebo
- marným uplynutím šestiměsíční lhůty od účinků schválení oddlužení na majetek (ode dne zveřejnění rozhodnutí o schválení oddlužení v insolvenčním rejstříku – srov. § 407 odst. 1 IZ).

K zániku účasti podle Čecha dochází „*posledním dnem kalendářního měsíce, v němž marně uplynula lhůta šesti měsíců od prohlášení konkursu*“.³⁷² V poměrech dnešní právní úpravy by to odpovídalo poslednímu dni kalendářního měsíce, v němž uplynula lhůta šesti měsíců ode dne, v němž nastaly účinky prohlášení konkursu na majetek nebo schválení oddlužení společníka. Takto formulovaná lhůta odpovídá lhůtě pro vystoupení společníka ze společnosti (viz § 164 odst. 4 ZOK), s čímž se ztotožňuji.

Specifickou se jeví situace unipersonálních společností, ve kterých podle Šuka marným uplynutím šestiměsíční lhůty nedochází k zániku účasti jediného společníka ve společnosti a v majetkové podstatě i nadále zůstává podíl jakožto věc movitá.³⁷³ Tento závěr není nelogický. Podle § 211 odst. 1 občanského zákoníku platí, že korporace sice může mít jednoho člena, připouští-li to zákon (v případě společnosti s ručením omezeným srov. § 11 ZOK), ale v takovém případě jediný člen korporace nemůže z vlastní vůle ukončit členství, ledaže v důsledku takového ukončení vstoupí na jeho místo nová osoba. Ustálená judikatura v této otázce prozatím neexistuje. K uvolněnému podílu v jednočlenné společnosti srov. blíže kapitola 7 této práce.

Po zániku účasti společníka ve společnosti je navazující větou novelizovaného § 206 odst. 3 ZOK stanoveno, že *vypořádací podíl se určí podle § 36 ZOK*. Zákon nepřevzal dosavadní dvojí odkaz, a sice že vypořádací podíl se stanoví podle § 214 ZOK, který ve svém odst. 1 odkazoval na § 36 odst. 2 ZOK. Podle důvodové zprávy se jedná, zdá se, o záměr. V této

³⁷² ČECH, Petr a ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana Hexnerová – BOVA POLYGON, 2016, s. 316.

³⁷³ ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. op. cit. sub 77, komentář k § 206.

souvislosti je však potřeba odlišovat stanovení výše a splatnosti vypořádacího podílu od nakládání s uvolněným podílem ve smyslu § 213–215 ZOK. Odstraněním dvojího odkazu tak dochází k tomu, že je sice patrné, že se vypořádací podíl stanoví podle § 36 ZOK, nicméně postup vztahující se k nakládání s uvolněným podílem, konkrétně aplikaci § 215 ZOK, je nutno dovodit z účelu normy. Aplikace § 213 ZOK, tedy prodej uvolněného podílu, je zde podle mého názoru vyloučena. Přesto je nutno poukázat na odlišný názor formulovaný v posledním vydání nového komentáře k ZOK³⁷⁴ reagujícím na novelu, kde se dočteme k danému ustanovení následující: „Zákon zavádí 6měsíční lhůtu pro insolvenčního správce, aby podíl prodal, jinak se tento konvertuje v uvolněný podíl, který prodává společnost podle § 213 a násl., a do majetkové podstaty náleží vypořádací podíl určený podle § 36.“ Osobně se mi jeví, že takový postup může být z praktického hlediska přínosem pro společnost, neboť by společnost vyplatila insolvenčnímu správci vypořádací podíl určený podle § 36 ZOK a teprve následně *de facto* volně s uvolněným podílem naložila. Pakliže uvolněný podíl prodá dle § 213 ZOK, ponechá si výtěžek z tohoto prodeje a vyřeší pouze vzniklý rozdíl (to z komentáře není patrné). Přesto se domnívám, že takový postup nereflektuje koncepci uvolněného podílu ve společnosti s ručením omezeným, resp. vazbu mezi naložením s uvolněným podílem a vypořádacím podílem. Z právní úpravy uvolněného podílu ve společnosti s ručením omezeným (§ 212–215 ZOK) je seznatelné, že postup nakládání s uvolněným podílem je v zásadě dvojitý, a to buď: i) *prodej* uvolněného podílu podle § 213 ZOK, kdy při *prodeji* uvolněného podílu tvoří *výtěžek* z tohoto prodeje (viz § 213 odst. 2 ZOK) vypořádací podíl, který společnost vyplatí oprávněné osobě; nebo ii) postup podle § 214 ZOK, tedy *stanovení* výše a vyplacení vypořádacího podílu podle parametrů obsažených v § 36 ZOK a následné obligatorní naložení s uvolněným podílem postupem podle § 215 ZOK (přechod uvolněného podílu na ostatní společníky nebo snížení základního kapitálu o vklad bývalého společníka). Platná právní úprava váže vypořádací podíl bývalého společníka do značné míry na to, jakým způsobem společnost naloží s uvolněným podílem a tato vazba by měla být podle mého názoru zachována oboustranně. Důvodová zpráva k novele ZOK, resp. k jejímu § 206, výslovně uvádí, že se odkaz na § 214 nahrazuje odkazem na § 36, přičemž zároveň konstatuje, že z povahy věci je vyloučen prodej podílu. Domnívám se tak, že v posuzované situaci, tedy při naplnění předpokladů § 206 odst. 3 ZOK a zániku účasti společníka v důsledku marného uplynutí šestiměsíční lhůty, bude společnost postupovat podle § 215 ZOK, a tedy že po vyplacení vypořádacího podílu určeného podle § 36 ZOK rozhodne o přechodu uvolněného podílu na zbývající společníky nebo sníží svůj základní kapitál o vklad odpovídající uvolněnému podílu.

³⁷⁴ Tamtéž.

Podle § 206 odst. 4 ZOK odevzdává společník nebo insolvenční správce společnosti bez zbytečného odkladu po zániku účasti společníka ve společnosti kmenový list, byl-li vydán (k tomu viz dále samostatná kapitola).

4.4.11 Výkon rozhodnutí postižením podílu a postižení podílu společníka v exekuci

Doposud ZOK v § 206 odst. 1 spojoval zánik účasti společníka ve společnosti, *nebyl-li jeho podíl převoditelný*, s pravomocným nařízením výkonu rozhodnutí postižením podílu nebo právní mocí exekučního příkazu k postižení podílu po uplynutí lhůty ke splnění vymáhané povinnosti a dále pak s rozhodnutím o návrhu na zastavení exekuce, byl-li podán. Pokud však byl podíl *převoditelný* nebo *omezeně převoditelný*, ZOK žádné řešení nenabízel. Právní úprava zániku účasti společníka, jehož podíl je *převoditelný*, byla doposud obsažena v § 320ab odst. 8 OSŘ, který stanovil, že pokud se podíl společníka nepodaří ani v opakované dražbě prodat, zaniká účast povinného ve společnosti s ručením omezeným doručením vyrozumění o neúspěšné opakované dražbě společnosti. Nejasnosti vzbuzovala otázka ukončení účasti společníka v případě *omezeně převoditelného* podílu, jehož prodej sice § 320ab odst. 5 OSŘ předpokládá, avšak v § 320ab odst. 8 OSŘ na omezeně převoditelný podíl nepamatuje. Nejvyšší soud nakonec ve svém usnesení ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016 konstatoval, že: „*Právní úprava společnosti s ručením omezeným účinná od 1. ledna 2014 ... zná a rozlišuje podíl neomezeně převoditelný, omezeně převoditelný a (zcela) nepřevoditelný... Je-li ... exekučním příkazem postižen podíl převoditelný, byť jen omezeně, zaniká účast společníka ve společnosti s ručením omezeným udělením příklepu v dražbě nebo doručením vyrozumění o neúspěšné opakované dražbě společnosti s ručením omezeným (§ 320ab odst. 1, 5 a 8 o. s. ř. ve spojení s § 63 a § 65 exekučního řádu); srov. ostatně i důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2015, sp. zn. 29 Cdo 5455/2014.*“ Tento parametr, tedy převoditelnost podílu, vychází pro konkrétní společnost ze zákona nebo ze společenské smlouvy, přičemž společníci mohou prostřednictvím úpravy ve společenské smlouvě společnost zcela otevřít či zcela uzavřít.³⁷⁵

Nově je § 206 odst. 1 ZOK doplněn o pravidlo, že účast společníka zaniká také doručením vyrozumění o neúspěšné opakované dražbě v řízení o výkonu rozhodnutí nebo v exekuci, čímž je míněno, že se tak stane, pokud je podíl prodáván v dražbě, tedy je ze své povahy *převoditelný* nebo *omezeně převoditelný*. Samotný prodej včetně předkupního práva ostatních společníků (§ 320ab odst. 4 OSŘ) je i nadále řešen procesními předpisy. Lze však považovat nepochybně za

³⁷⁵ Včetně absolutního vyloučení převoditelnosti podílu na třetí osobu nebo na jiného společníka, srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016.

přínosné, že je napříště v ZOK obsažena komplexní právní úprava způsobů zániku účasti společníka v korporaci.

Do okamžiku zániku účasti společníka ve společnosti vstupuje případný návrh na zastavení exekuce, který může povinný podat ve lhůtě určené ve výzvě ke splnění povinnosti podle § 46 odst. 6 EŘ. Účast společníka v takovém případě zanikne až pravomocným rozhodnutím o tomto návrhu.³⁷⁶ Ačkoliv již dříve odborná literatura³⁷⁷ dovozovala, že k zániku účasti společníka dojde, pouze pokud exekuce nebude zastavena, novelou ZOK došlo ke zpřesnění poslední věty odst. 1 § 206. Nadále se výslovně stanoví, že bude-li podán návrh na zastavení exekuce, zanikne účast společníka ve společnosti právní mocí rozhodnutí, kterým je řízení o zastavení exekuce zastaveno nebo kterým byl návrh na zastavení exekuce odmítnut nebo zamítnut.

Ať už se jedná o podíl převoditelný či neprevoditelný, po zániku účasti společníka postihuje výkon rozhodnutí právo na vypořádací podíl, resp. pohledávku z práva na vypořádání (§ 320ab odst. 8 OSŘ). V případě převoditelného či omezeně převoditelného podílu se nabízí otázka, zda tento uvolněný podíl musí společnost opět podle § 213 ZOK prodávat, když se to již před tím při výkonu rozhodnutí nebo v rámci exekuce nepodařilo. Technicky vzato není vyloučeno, že společnost bude při prodeji podílu úspěšnější, než byl doposud soud či exekutor, navíc společnost může použít k prodeji jiné prostředky, resp. cesty. Zároveň je nutno brát v potaz skutečnost, že společnost musí, pokud tomu nebrání společenská smlouva, postupovat podle § 213 ZOK a není pro danou situaci dána žádná zákonná výjimka. Naopak formulace § 206 odst. 2 ZOK první a poslední věty nasvědčuje spíše tomu, že zákon dokonce explicitně počítá s aplikací standardních pravidel pro nakládání s uvolněným podílem, tedy § 213 až 215 ZOK, jestliže k uvolnění podílu došlo v důsledku právních skutečností vymezených v § 206 ZOK. Nabízí se však také argumenty pro nevhodnost daného postupu, zejména proto, že v takovém případě by vypořádací podíl tvořil výtěžek z prodeje daného uvolněného podílu. To by mohlo zasáhnout do práv věřitelů, neboť výše jejich uspokojení by byla závislá na postupu společnosti, která by uvolněný podíl prodávala a do značné míry také ovlivňovala podmínky tohoto prodeje; stejně tak by tento postup znamenal prodlení v uspokojení věřitelů. Tak či onak, na soudní výklad si budeme muset zřejmě počkat. *De lege ferenda* se tak právě v tomto konkrétním případě nabízí možnost se odchýlit od obecné právní úpravy a stanovit speciální pravidlo pro nakládání s uvolněným podílem. Nepodaří-li se exekutorovi prodat podíl ve lhůtě, která by měla být stanovena s přihlédnutím k reálně dosažitelnému a efektivnímu prodeji, vypořádací podíl by

³⁷⁶ § 47 odst. 2 písm. b) EŘ.

³⁷⁷ Srov. např. VLACHOVÁ, Barbora. *Exekuce postižením podílu ve společnosti s ručením omezeným ve světle rekonstrukce*. Právní rozhledy. 2015, č. 3, s. 86.

se mohl stanovit a vyplatit podle § 36 ZOK se současným postupem podle § 215 ZOK ve vztahu k uvolněnému podílu.

Pokud je převod podílu podmíněn např. souhlasem valné hromady dle dispozitivního § 208 odst. 2 ZOK, což je nejčastější omezení převoditelnosti podílu v praxi, bude valná hromada v důsledku arrestatoria dle výslovného zákazu ve smyslu § 320aa odst. 1 písm. b) OSŘ oprávněna souhlas udělit. Muzikář a Muzikářová³⁷⁸ upozornili na to, že tato otázka činí potíže samotným exekutorům (závěry budou aplikovatelné ve stejné míře i na soudní výkon rozhodnutí) a vyvolává nejasnosti. Pokud by valná hromada ani jiný orgán v souladu s tímto omezením nebyl oprávněn souhlas udělit, bylo by možné dovodit, že v těchto případech nebude vůbec možné splnit podmínku prodeje podílu v dražbě ve smyslu § 320ab odst. 5 OSŘ a podíl by tak byl fakticky nepřevoditelný. Moje osobní zkušenost je taková, že mnou oslovení exekutoři si pod omezením ve smyslu § 320ab odst. 5 OSŘ vůbec nepředstavují podmíněnost prodeje podílu v dražbě souhlasem orgánu společnosti, tedy požadavek před dražbou na zájemce nevznáší, současně pak zákaz valné hromady přijmout rozhodnutí chápou absolutně. Tento přístup se mi však jeví poněkud zjednodušený.

Shora zmínění autoři³⁷⁹ se naopak domnívají, že zákaz valné hromady udělit souhlas by se pro účely dražby podílu prováděné v rámci exekuce *neuplatnil*. Tento výklad podporují např. rozporem se smyslem a účelem právní úpravy směřující k omezení prodeje mimo exekuci, nikoliv mimo ni. Dále pak nabízí úvahu, zda je vůbec souhlas valné hromady s nabytím podílu v dražbě z podstaty věci zapotřebí s ohledem na skutečnost, že v dražbě dochází k přechodu, nikoliv k převodu vlastnického práva. S první myšlenkou souhlasím, zatímco druhou úvahu osobně odmítám z toho důvodu, že § 320ab odst. 5 OSŘ pojednává o omezené převoditelnosti podílu upravenou zákonem či společenskou smlouvou pro *nabytí podílu*.³⁸⁰ Jedná se tedy o jakékoliv nabytí, včetně převodu, byť souhlasím s tím, že se v případě dražby jedná o přechod, nikoliv převod podílu. Soudní zákaz udělit povinnému souhlas k převodu nebo k zatížení podílu ve smyslu § 320aa odst. 1 písm. b) OSŘ se má vykládat tak, že směřuje k nemožnosti udělit souhlas výhradně *povinnému* za účelem jeho prodeje třetí osobě mimo exekuční řízení, případně řízení vykonávací. Účelem právní úpravy³⁸¹ spočívající v zákazech podle písm. a) a b) ustanovení § 320aa odst. 1 OSŘ je zabránit zmaření výkonu rozhodnutí či exekuce. Není tedy na místě tento

³⁷⁸ MUZIKÁŘ, Vladimír a Andrea MUZIKÁŘOVÁ. Aktuální otázky zániku účasti společníka ve společnosti s.r.o. při exekučním postižení jeho podílu. *Bulletin advokacie*. 2018, 2018(5), s. 25.

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 4. 2019*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k § 320 ab odst. 5: „Omezeně převoditelný podíl je podíl, který lze převést pouze při splnění požadavků daných zákonem, společenskou smlouvou nebo stanovami.“

³⁸¹ Tamtéž, komentář k § 320aa odst. 1 OSŘ.

zákaz aplikovat na situace spojené s prodejem podílu v dražbě, tj. v rámci řízení směřujícího k vymožení pohledávky dlužníka. Exekutorovi by tak v prodeji neměla bránit *a priori* nemožnost souhlas valné hromady s prodejem ziskat.

4.4.12 Obnova účasti společníka ve společnosti

Aby výklad na dané téma byl komplexní, nelze opominout ani to, že za určitých okolností, především po odpadnutí podmínek pro zánik účasti, může být účast společníka i po jejím ukončení obnovena.

Ustanovení § 206 ZOK nepojednává pouze o právních důvodech zániku účasti společníka ve společnosti, nýbrž také o následcích odpadnutí těchto důvodů, resp. pomnutí účinků těchto důvodů. Dosavadní právní úprava obnovy účasti společníka ve společnosti byla v důsledku své přílišné obecnosti zdrojem celé řady výkladových obtíží. Novela přináší úpravu výrazně komplexnější, reaguje na dosavadní judikaturní závěry Nejvyššího soudu, lze ji však vytknout poměrně významnou nepřehlednost.

Právní úprava podmínek a okamžiku, kdy dochází k obnově účasti společníka ve společnosti, byl-li podíl společníka postížen výkonem rozhodnutí nebo exekucí, byla tradičně obsažena v § 148 odst. 4 obchodního zákoníku. Nutno připomenout, že až do rozsáhlé novely OSŘ a obchodního zákoníku účinné od 1. 1. 2013³⁸² postihoval výkon rozhodnutí pohledávku společníka na vypořádání, neboť účast společníka zanikala právní mocí usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí nebo vydáním exekučního příkazu po právní moci usnesení o nařízení exekuce, bez možnosti prodeje podílu v dražbě. Po této novele v důsledku změny OSŘ (§ 320ab a násl.) byl podíl předmětem dražby a k zániku účasti společníka ve společnosti docházelo až pokud opakovaná dražba nebyla úspěšná. Na právní úpravu obnovy účasti společníka v § 148 odst. 4 obchodního zákoníku tato změna neměla žádný vliv s výjimkou změny odstavce. Po celou dobu, tedy od 1. 1. 2001 až do přijetí ZOK, spojoval obchodní zákoník ve svém § 148 odst. 4, resp. odst. 5 možnost obnovy účasti společníka ve společnosti s pravomocným *zastavením* výkonu rozhodnutí nebo exekuce. Nejvyšší soud také poměrně dlouho zastával restriktivní postoj a trval na obnově účasti společníka pouze při formálním zastavení exekuce nebo výkonu rozhodnutí (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2008, sp. zn. 29 Cdo 339/2008, R 64/2009). Na svých závěrech Nejvyšší soud setrval také přes úpravu EŘ s účinností od 1. 1. 2008, kdy v souladu s § 47 odst. 1 EŘ připustil také *zrušení exekučního příkazu*.³⁸³

³⁸² Provedenou zákonem č. 396/2012 Sb.

³⁸³ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3646/2010.

Přijetím ZOK došlo k úpravě daného pravidla, když v § 206 odst. 3 ZOK bylo uvedeno: „Zrušením rozhodnutí *podle odst. 1 se účast společníka obnovuje.*“ Přitom podle odst. 1 bylo tímto rozhodnutím rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí postižením obchodního podílu nebo exekuční příkaz. Zatímco odborná literatura hledala možný výklad daného ustanovení v souvislosti s dosavadními závěry Nejvyššího soudu a někteří autoři³⁸⁴ předpokládali uplatnění dosavadních závěrů také na poměry ZOK, Nejvyšší soud vydal dne 20. 5. 2015 pod sp. zn. 31 Cdo 2827/2012, R 109/2015 průlomové rozhodnutí, ve kterém přehodnotil s odkazem na přílišnou tvrdost způsobenou rozlišováním jednotlivých způsobů zániků účinků exekučního příkazu své dosavadní závěry ve vztahu k obchodnímu zákoníku a konstatoval: „*Za této situace dospěl velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu k závěru, podle něhož ani v případech zrušení exekučního příkazu či provedení exekuce (s výjimkou případů, kdy byla vymáhaná povinnost splněna z prostředků získaných postižením podílu či členských práv a povinností), není nezbytné trvat pro účely obnovení účasti ve společnosti či členství v družstvu na požadavku (formálního) zastavení exekuce. Termín zastavení exekuce obsažený v § 231 odst. 2 obch. zák. je třeba vykládat tak, že kromě zastavení exekuce podle § 55 a násl. exekučního řádu, respektive § 268 a násl. o. s. ř., zahrnuje též další způsoby zániku účinků exekučního příkazu postihujícího členská práva a povinnosti člena družstva (včetně zrušení exekučního příkazu či provedení exekuce); výjimkou jsou případy, v nichž byla vymáhaná povinnost splněna z prostředků získaných postižením členských práv a povinností. K obnovení účasti pak dochází bez dalšího již v okamžiku zániku účinků exekučního příkazu, jímž byly členská práva a povinnosti postiženy. K tomu pak dlužno podotknout, že zánik účinků exekučního příkazu (resp. provedení exekuce), je zpravidla možné prokázat oznámením soudního exekutora o skončení exekuce dle § 46 odst. 7 exekučního řádu (s účinností od 1. ledna 2013 dle § 46 odst. 8 exekučního řádu).*“ Ačkoliv se tyto závěry formulovaly v souvislosti s obchodním zákoníkem, jejich aplikovatelnost na poměry ZOK účinného do 31. 12. 2020 potvrdil záhy Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 5455/2014.

S odkazem v důvodové zprávě³⁸⁵ právě na shora popsané rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2827/2012, bylo formulováno pravidlo, které reflektuje dosavadní léta trvající nejasnosti a snad také staví do souvislosti pravidla korporátní (zánik účasti společníka ve společnosti a obnova účasti) s pravidly procesními (výkon rozhodnutí nebo exekuce postižením podílu ve společnosti), tedy: „*Věta první a druhá (pozn. autora: obnovení účasti) platí obdobně i*

³⁸⁴ Srov. např. VLACHOVÁ, Barbora. *Exekuce postižením podílu ve společnosti s ručením omezeným ve světle rekonstrukce*. Právní rozhledy. 2015, č. 3, s. 86.

³⁸⁵ Srov. důvodová zpráva k novele ZOK, k bodu 230 (§ 206), op. cit. sub 166.

v případě, kdy byl skončen výkon rozhodnutí, nebo zanikly účinky exekučního příkazu k postižení podílu, ledaže byla vymáhaná povinnost aspoň zčásti splněna z prostředků získaných postižením podílu.“ (§ 206 odst. 3 ZOK).

Oproti předchozí úpravě v § 148 odst. 4, resp. 5 obchodního zákoníku chybělo před novelou ZOK také řešení otázky, zda k obnově účasti společníka ve společnosti dojde také tehdy, pokud společnost již naložila s uvolněným podílem. Odborná literatura tak musela tyto závěry dovozovat výkladem. Obnovení účasti bylo podle Pokorné³⁸⁶ možné pouze v těch případech, kdy není zasahováno do práv třetích osob a kdy je možné společníkovi podíl vrátit, tedy pouze pokud uvolněný podíl nepřešel do vlastnictví třetí osoby nebo nezankl tím, že by o něj byl snížen základní kapitál.³⁸⁷ Také Dvořák³⁸⁸ formuloval úvahu, že obnova účasti společníka je možná, pouze pokud se uvolněný podíl nachází v majetku společnosti. Obdobné závěry nakonec formuloval také Nejvyšší soud,³⁸⁹ a sice že obnovení účasti společníka ve společnosti je možné do doby, než společnost naloží s uvolněným podílem postupem podle § 212 a násl. ZOK. Mezi klíčové argumenty pro toto pravidlo patří požadavek právní jistoty a nemožnost zániku vlastnického práva nabyvatele / nabyvatelů, stejně jakož i nemožnost znovuobjevení podílu již zaniklého v důsledku snížení základního kapitálu. Ostatně v této konkrétní otázce je výklad, zdá se, konstantní a navazuje na právní úpravu obchodního zákoníku zmíněnou výše.³⁹⁰ Přesto je napříště již výslovně v § 206 odst. 3 ZOK uvedeno, že k obnově účasti může dojít, pouze „pokud společnost dosud nenaložila s uvolněným podílem podle § 213 až 215 ZOK“.

Nová koncepce je oproti předchozí postavena na možnosti obnovy účasti vázané na projev vůle společníka, nikoliv tedy na obnovu automatickém, tedy *ex lege*. K požadavku na nahrazení vypořádacího podílu (k tomu viz níže) se tak přidává požadavek na aktivní projev vůle bývalého společníka svou účast obnovit, který doposud zcela absentoval. Obnova účasti ve společnosti nově vyžaduje projev vůle bývalého společníka, a to v kvalifikované písemné formě s úředně ověřeným podpisem, což představuje z mého pohledu pozitivní změnu (srov. § 206 odst. 5 ZOK). Čtyřměsíční prekluzivní lhůta pro tento projev vůle a zároveň pro nahrazení vypořádacího podílu (musí být ve lhůtě splněno kumulativně, ačkoliv se nedomnívám, že nutně ve stejný okamžik) počíná běžet od právní moci rozhodnutí nebo od jiné právní

³⁸⁶ Pokorná, J. in LASÁK, Jan a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 206 ZOK.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ DVOŘÁK, Tomáš. *Podíl ve společnosti s ručením omezeným v řízení insolvenčním a exekučním*. Obchodní právo, 2014, č. 8, s. 337.

³⁸⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 5455/2014.

³⁹⁰ K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2019, sp. zn. 27 Cdo 32/2019 (zrušené nálezem Ústavního soudu ze dne 19. 8. 2020, sp. zn. II ÚS 4162/19), a navazující usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2020, sp. zn. 27 Cdo 2737/2020.

skutečnosti, na kterou se váže odpadnutí právního důvodu zániku účasti společníka ve společnosti ve smyslu § 206 odst. 2 poslední věta ZOK (např. od zániku účinku exekučního příkazu).

Společník může využít možnosti svou účast ve společnosti obnovit, pouze pokud nastane jedna ze situací předvídaných zákonem. Jako jedna z těch, se kterou § 206 odst. 2 ZOK spojuje možnost obnovení účasti společníka ve společnosti, je „*zrušení rozhodnutí o zrušení konkursu podle odst. 1*“, přičemž v § 206 odst. 1 se v souvislosti se zrušením konkursu pojednává pouze o zrušení konkursu proto, že je jeho majetek zcela nepostačující. Jelikož zrušení konkursu podle § 308 odst. 1 IZ je podkladem pro výmaz dlužníka z obchodního rejstříku (§ 312 odst. 3 IZ), obnova účasti připadá do úvahy pouze před pravomocným rozhodnutím o případném výmazu společnosti (dlužníka). Aniž by to výslovně vyplývalo z IZ, je zřejmé, že zrušením rozhodnutí o zrušení konkursu bude konkurs na majetek společníka obnoven. Insolvenční správce tak sepíše do majetkové podstaty veškerý majetek úpadce. Podíl společníka (dlužníka) však bude k tomuto okamžiku považován ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK za uvolněný, a to v důsledku rozhodnutí o zrušení konkursu podle § 206 odst. 1 ZOK. Podle mého názoru tak insolvenčnímu správci nezbyde nic jiného než do majetkové podstaty sepsat vypořádací podíl. Nebylo-li s uvolněným podílem do té doby naloženo, má společník právo na obnovu své účasti, a to v prekluzivní lhůtě čtyř měsíců ode dne právní moci rozhodnutí. Společník žádající o obnovu své účasti může vypořádací podíl *nahradit*, jak normuje zákon.

Podle § 206 odst. 3 ZOK se účast společníka může rovněž obnovit v případě projevu vůle společníka poté, co došlo ke *zrušení konkursu* z jiných důvodů než v důsledku nepostačujícího majetku nebo splněním rozvrhového usnesení. Tyto jiné způsoby zrušení konkursu jsou upraveny v § 308 IZ. O obnově účasti ve společnosti však lze hovořit pouze poté, co účast společníka byla ukončena v souladu s § 206 odst. 3 ZOK.³⁹¹ Zákon tak podle mého soudu míří pouze na situaci, která může nastat (tedy zrušení konkursu) až poté, kdy marně uplyne šestiměsíční lhůta pro zpeněžení podílu společníka v insolvenčním řízení ve smyslu § 206 odst. 3 věty druhé mající za následek zánik účasti společníka ve společnosti. Jiný výklad by postrádal smysl, neboť bude-li konkurs zrušen dříve, než účast společníka zanikne, není důvod pro obnovu účasti společníka. Také v tomto případě podmiňuje zákon obnovu účasti společníka tím, že s uvolněným podílem nebylo doposud naloženo. Tato úprava je zcela v duchu dosavadních závěrů odborné literatury, jak bylo výše uvedeno. Nutno poznamenat, že možnost obnovy účasti v případě zrušení konkursu

³⁹¹ Důvodová zpráva k novele ZOK, k bodu 230 (§ 206): „*I v situaci popsané nově v navrhovaném odstavci 3 dochází k zániku účasti.*“; op. cit. sub 166.

byla částečně dovozena odbornou literaturou³⁹² i dříve, tedy přes dosavadní absenci výslovné zákonné úpravy.

Ve všech shora popsáných případech se předpokládá *nahrazení* vyplaceného vypořádacího podílu společníkem jako podmínka pro obnovu účasti. Pojem *nahrazení* se ve srovnání s předchozí právní úpravou nijak nemění, navíc navazuje také na úpravu v § 148 obchodního zákoníku, a ačkoliv může vyvolávat celou řadu praktických otázek, zejména co do podoby jeho vyplacení a následného vrácení, podle mého názoru především reflektuje to, že pokud vypořádací podíl byl vyplacen osobě odlišné od společníka (dědic, insolvenční správce, exekutor apod.) nebo vrácení vypořádacího podílu není nadále objektivně možné, nemusí ho společník vrátit, nýbrž nahradit. Jedná se tedy o pojem obecnější a širší než *vrácení*, který nepochybně poskytuje větší prostor pro výklad, aby bylo možné dosáhnout naplnění účelu dané normy, tedy především umožnit společníkovi získat zpět jeho podíl výměnou za adekvátní protiplnění. Nebylo by zřejmě příliš smysluplné trvat na vrácení přesně toho, co oprávněná osoba získala při vypořádání, není-li takové vrácení objektivně možné.

Účast se v poměrech právní úpravy účinné před 1. 1. 2021 obnovovala s účinky *ex tunc*, na společníka se tedy hledělo, jako by společníkem nikdy nepřestal být. Tento stav vzbuzoval potíže v praxi, zejména pak v souvislosti s učiněnými kroky společnosti a jejích orgánů po dobu, kdy účast společníka byla ukončena, a všichni tak postupovali v souladu s tímto právním stavem. Pozitivní z mého pohledu je, že podle novely bude účast společníka obnovena *ex nunc* doručením projevu vůle společníka společnosti, a to jednotně jak pro případ, že byl vypořádací podíl vyplacen, tak i pokud vyplacen nebyl. Otázku vyvolává to, co všechno tato úprava způsobí ve vztazích uvnitř společnosti po dobu, po kterou se bude nacházet v nejistotě, zda účast společníka bude obnovena či nikoliv. Oproti předchozímu obnovení účasti s účinky *ex tunc* však nebudou tyto dopady zdaleka tak zásadní.

4.5 Prohlášení kmenového listu za neplatný

Nejasnosti v poměrech před novelou ZOK vzbuzovala otázka možného ukončení účasti společníka ve společnosti jako důsledek nesplnění povinnosti odevzdat kmenový list, byl-li podíl společníka představen právě kmenovým listem. Podle řady autorů neodevzdání kmenového listu dle § 152 ZOK vedlo ke ztrátě účasti společníka ve společnosti. Ačkoliv tento následek nebyl formulován výslovně v žádném relevantním ustanovení ZOK, dovozovala ho doktrína a rozhodně nepatřil k názorově ojedinělým. Je zřejmé, že s účinností novely ZOK, tedy konkrétně v důsledku

³⁹² Srov. např. Dvořák in ONDŘEJ, Jan. *Ukončení podnikání*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 186.

úprav v § 152–154 ZOK, budou tyto závěry přehodnoceny, resp. nadále již není pochyb o tom, že tomu tak do budoucna nebude (srov. dále). Přesto se nedomnívám, že se daly dovodit ani v poměrech předchozí právní úpravy.

Kmenové listy jsou podle § 152 odst. 2 ZOK, a v tomto smyslu nebylo žádné změny, stahovány z oběhu za účelem jejich výměny, vyznačení nové výše vkladu nebo zničení, a to v zákonem stanovených případech. S výjimkou povinnosti vrátit kmenové listy v důsledku či v přímé souvislosti se zánikem účasti společníka ve společnosti (k tomu viz blíže kapitola 5.3.6) vzniká tato povinnost také v situacích, které zánik účasti společníka ve společnosti samy o sobě nepředpokládají:

- při změně výše základního kapitálu (§ 226 ZOK, 230 ZOK, 235 odst. 2 ZOK);
- při zrušení společnosti s likvidací (podíl na likvidačním zůstatku je podmíněn tímto vrácením);
- při výzvě společnosti k vrácení za účelem výměny v důsledku změny náležitostí kmenového listu (§ 154 odst. 5 ZOK).

Zákon sice výslovně nespojoval nesplnění povinnosti odevzdat kmenový list, ani jeho následné prohlášení za neplatné, se zánikem účasti porušujícího společníka ve společnosti, přesto, jak již bylo uvedeno, řada autorů³⁹³ dovozovala, že samotným prohlášením kmenového listu za neplatný ve smyslu § 152 odst. 3 ZOK docházelo k zániku účasti prodlévajícího společníka ve společnosti, přičemž se jeho podíl stával prohlášením kmenového listu za neplatný uvolněným.

Zákon totiž stanovil (i nadále stanoví), že jednatel prohlásí za neplatné kmenové listy, které nebyly včas a přes výzvu v dodatečné lhůtě odevzdány, a prohlášení je následně povinen bez zbytečného odkladu oznámit společníkům (dříve držitelům), jejichž kmenových listů se neplatnost dotýká, na adresu uvedenou v seznamu společníků, a zároveň toto prohlášení zveřejní v Obchodním věstníku. Nově vydané kmenové listy měla společnost prodat postupem podle § 153 a § 154 ZOK, přičemž ZOK ve znění účinném do 31. 12. 2020 používal ve spojení se zprávou společnosti o chystaném prodeji přídatvé jméno *bývalý* společník, tedy ve spojení s krokem, který předchází samotnému prodeji. Zřejmě z tohoto obratu, ačkoliv přesný důvod těchto závěrů není možné z dostupných zdrojů zjistit, bylo dovozeno, že účast společníka ve společnosti zanikne

³⁹³ Pokorná J., op. cit. sub 49, komentář k § 153: „Pokud jsou za neplatné prohlášeny kmenové listy nepředložené v souvislosti se zvyšováním a snižováním základního kapitálu k vyznačení nových údajů o základním kapitálu nebo k výměně za nové, nastává zánik účasti jejich vlastníka ohledně podílů vyjádřených v těchto kmenových listech okamžikem, kdy byly prohlášeny za neplatné. Společnost potom postupuje způsobem upraveným v § 153 a 154.“ Dále např. Dvořák, T. in DVOŘÁK, T., op. cit. sub 113: „Zákon výslovně nestanoví, kterým okamžikem zaniká účast meškajícího společníka ve společnosti, z logiky věci však plyne, že se tak děje prohlášením nepředloženého nebo neodevzdaného kmenového listu za neplatný; k tomuto okamžiku se podíl reprezentovaný dosud kmenovým listem, jenž byl prohlášen za neplatný, stává podílem uvolněným.“

nikoliv prodejem kmenového listu či snížením základního kapitálu, ale *samotným prohlášením kmenového listu za neplatný*.

Opačný názor naopak prezentoval Havel: „*Pokud jsou kmenové listy odevzdávány, aniž by před tím došlo k zániku účasti společníka ve společnosti, typicky podle § 226 odst. 1 a § 230, jejich prohlášením za neplatné podle našeho názoru k zániku účasti nedochází, pouze již není prezentována kmenovým listem.*“³⁹⁴ V této souvislosti také Čech poskytl velmi podrobnou analýzu,³⁹⁵ ve které důvody pro nemožnost shora nastíněného výkladu rozepsal, s nimiž se osobně zcela ztotožňuji. Na závěr učinil závěr, že „*prohlášení kmenových listů za neplatné nepůsobí zánik společnickovy účasti ve společnosti*“, a to analogicky s akciovým právem. Podle Čecha „*existence podílu není závislá na existenci kmenového listu, do něhož je podíl vtělen (kmenový list je pouze deklaratorním cenným papírem, stejně jako akcie) ... Dokud společnost náhradní kmenové listy neprodá, případně o ně nesníží základní kapitál, má společník stále právo na jejich vydání...*“. Zároveň dovozuje, že ačkoliv o neplatnosti kmenových listů rozhoduje jednatel, jeho rozhodnutí by mělo být přezkoumatelné a společník by měl mít možnost se bránit, ať už žalobou na určení, že jeho účast i nadále trvá, nebo žalobou na určení neplatnosti rozhodnutí jednatele.³⁹⁶

Novela odstranila zavádějící obrat *bývalý* v § 153 odst. 1 ZOK, přičemž důvodová zpráva staví najisto, že prohlášení kmenového listu za neplatný samo o sobě nepůsobí zánik účasti společníka ve společnosti.³⁹⁷ Vychází se přitom, zcela správně, z analogické úpravy akcií a akciové společnosti. Účast společníka zaniká až prodejem cenných papírů, do té doby je společník společníkem a nevzniká tak žádný uvolněný podíl.

Novela ruší povinnost nově vydané kmenové listy prodat ve lhůtě tří měsíců, jak tomu bylo doposud (odstraněním stávajícího § 153 odst. 4 ZOK). Nadále se tedy již zřejmě nepočítá se snížením základního kapitálu společnosti, pokud se kmenový list nepodaří prodat. § 153 odst. 1 ZOK odkazuje na přiměřené použití ustanovení § 213 odst. 1 ZOK, nikoliv však na § 215 ZOK. Ostatně takový odkaz by neměl ani smysl, neboť pojednává o snížení základního kapitálu jako důsledku zániku účasti společníka ve společnosti a vedle toho existující nemožnost prodeje uvolněného podílu, zatímco v tomto případě snížení základního kapitálu by mělo mít za následek zánik účasti společníka ve společnosti. Z novelizovaného znění § 154 ZOK snad plyne, že se společnost může ocitnout v situaci, kdy účast společníka nebude možné nijak ukončit, a to i za předpokladu, že by se jednalo o účast ryze formálně trvající.

³⁹⁴ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 330.

³⁹⁵ ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 313–315.

³⁹⁶ Čech zároveň odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 29 Cdo 1736/2013.

³⁹⁷ Důvodová zpráva k § 154 vládní novely, s. 145–146: „*Navrhovaná změna staví najisto, že prohlášení kmenového listu za neplatný samo o sobě nepůsobí zánik účasti společníka ve společnosti – srov. důvodovou zprávu k § 153.*“

Vedle toho působí nejasně a opět vrhá pochybnosti o tom, co přesně zákonodárce zamýšlel vyjádřit, když se v § 154 odst. 1 ZOK³⁹⁸ pojednává o pohledávce společníka na *vypořádací podíl*, kdyžto vypořádací podíl vzniká *při zániku účasti* ve společnosti a nedává, pokud nevzniká uvolněný podíl, na tomto místě žádný smysl. Ke změně definice vypořádacího podílu dle § 36 nedošlo, resp. ne v tom smyslu, že by se jednalo o nové pojetí, které by dávalo jakoukoliv logickou vazbu s daným ustanovením. Zároveň pak § 154 odst. 2 ZOK pojednává o vyplacení *rozdílu bývalému* společníkovi. Nutno podotknout, že tento rozdíl má vznikat jako rozdíl ze započtení pohledávky společníka na *vypořádací* podíl a pohledávek, které proti společníkovi vznikly společnosti v souvislosti s prohlášením kmenového listu za neplatný a vydáním nových kmenových listů, ale zároveň jeho vyplacení (tohoto rozdílu) je vázáno mj. na prodej kmenového listu podle § 153 ZOK. Tato dvě ustanovení zcela nepochybně lze vykládat tak, že účast společníka, jehož kmenový list byl prohlášen za neplatný, v těchto případech již zanikla. V takovém případě se ale potom daná ustanovení nemohou vztahovat na jiné případy než na ty, kdy se podíl uvolňuje. Z jakého důvodu však odkazuje § 212 odst. 2 výhradně na § 152 odst. 3 a nikoliv na § 153 ZOK, není jasné. Novelizovaná právní úprava je tak opět zmatečná a nekonzistentní.

4.6 Zhodnocení právní úpravy

Právní úpravu jednotlivých způsobů ukončení účasti ve společnosti vedoucích k uvolnění podílu a následnému vypořádání společníka považuji obecně za racionální a funkční. Domnívám se, že přijetím zákona o obchodních korporacích bylo vyslyšeno volání odborné veřejnosti po rozšíření možností ze společnosti vystoupit jenom zčásti, neboť důvody pro opuštění společnosti jednostranným jednáním jsou nadále poměrně svazující. V poměrech společnosti s ručením omezeným jakožto právní formy s významným osobním prvkem považuji tento přístup za důvodný. Rovněž lze jednoznačně pozitivně vnímat úpravu vystoupení při uložení příplatkové povinnosti, která byla v praxi v době účinnosti obchodního zákoníku často zneužívána. Hodnotím kladně také to, že novelou ZOK bylo docíleno odstranění některých nepřesností a chyb, jež vedly ke zbytečným výkladovým nejasnostem (srov. např. přepracování § 206 ZOK). Přesto vnímám, že některé oblasti, jako je např. problematika kmenových listů, stále vyžaduje významnějších zásahů ze strany zákonodárce.

Pro téma mé práce je stěžejní, k jakému okamžiku dochází k zániku účasti společníka při jednotlivých způsobech, a dále jaké mají tyto způsoby dopady na vznik práva bývalého společníka

³⁹⁸ Důvodová zpráva k § 154 vládní novely, s. 146: „V odstavci 1 se navíc navrhuje zpřesnit, že společník má vůči společnosti pohledávku na zaplacení vypořádacího podílu.“

na vypořádací podíl a jeho výši. Výše vypořádacího podílu se stanoví ke dni zániku účasti společníka ve společnosti. Již za účinnosti obchodního zákoníku upozorňoval např. Čech na to, že při *zrušení účasti společníka soudem* se vypořádací podíl stanoví, vyhoví-li soud tomuto společníku, ke dni právní moci rozhodnutí soudu. Oproti době, kdy „*společník svůj krok zvažoval a návrh podával*“³⁹⁹, tak může společník obdržet zcela odlišnou výši vypořádacího podílu, než se kterou mohl počítat na začátku tohoto procesu. S ohledem na průměrnou délku soudního řízení v České republice se nejedná o nic optimistického. Obdobně, leč z obrácené iniciativy, bude probíhat ukončení účasti společníka v důsledku *vyločení společníka soudem*. Soud vynese rozsudek a teprve jeho právní mocí zanikne účast společníka ve společnosti (účinky *ex nunc*). Tuto situaci zpravidla v praxi doprovází mnoho konfliktů. Společnost tak mnohdy činí kroky záměrně směřující ke snížení hodnoty případného vypořádacího podílu. V obou případech bývá znevýhodněn společník, přestože je stále, po celou dobu soudního sporu, schopen svá práva a povinnosti vykonávat (není-li soudem rozhodnuto jinak). Znevýhodnění je tak spíše faktické než právní a právní ochrana tak často selhává. Nelze však opomíjet skutečnost, že společnost není statický útvar a její hodnota kolísá na základě výsledků její činnosti, příp. podnikání. Je tak jakousi normou, že je zde vyšší riziko proměn případné výše vypořádacího podílu v čase.

Z mého pohledu je však příklon k modelu *následného přezkumu*, který se prosadí při *vystoupení* společníka ze společnosti nebo jeho *vyločení rozhodnutím valné hromady*, snad mnohem rizikovější a méně šetrný k právům třetích stran i samotných společníků, neboť je v případě rozhodnutí soudu, který zvrátí přijaté rozhodnutí či jednostranné jednání společníka, narušena právní jistota – všechny kroky učiněné v mezidobí budou podrobeny přezkumu a mnohdy budou neplatné.

³⁹⁹ Čech, P. in POKORNÁ, Alena. Pocta Ivaně Štenglové k 70. narozeninám (Právo společností – ohlédnutí za dvěma desetiletími účinnosti obchodního zákoníku). *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2012, č. 4, s. 412–414. [cit. 2020-12-14], s. 60.

5 Nakládání s uvolněným podílem

5.1 Volba předepsaného postupu

Po uvolnění podílu se musí společnost nejprve zabývat otázkou, zda je podíl *převoditelný* či nikoliv a zda převod *nevylučuje společenská smlouva*. Od toho se bude dále odvíjet to, jak bude muset s uvolněným podílem naložit.

Jak již bylo v této práci uvedeno, převoditelnost podílu je pojem, se kterým právo pracuje a pod kterým představuje limitaci v dispozici s podílem, ať už zákonnou nebo plynoucí ze společenské smlouvy. Podíl ve společnosti s ručením omezeným je obecně převoditelný, pokud zvláštní právní předpis nebo společenská smlouva neurčí jinak.⁴⁰⁰ Přesto je tato převoditelnost (dispozitivně) omezená a omezení se liší podle toho, zda se jedná o převod na jiného společníka nebo na třetí osobu.⁴⁰¹ Společenská smlouva nemůže zakázat nebo omezit převod nebo přechod podílu pouze v případě, že se jedná o jednočlennou korporaci, a to bez ohledu na to, zda jediným společníkem takové korporace je fyzická nebo právnická osoba. K takovému ujednání by se ve smyslu § 14 ZOK nepřihlíželo.

Obsah společenské smlouvy a to, zda je podíl převoditelný, posuzuje společnost ke dni zániku účasti společníka ve společnosti, tedy ke dni uvolnění podílu. Jak vyplývá z předchozích kapitol, ve většině případů není problematické určit okamžik zániku účasti společníka ve společnosti a zároveň okamžik uvolnění podílu, a to s výjimkou několika mála situací. Domnívám se rovněž, že ustanovení společenské smlouvy týkající se převoditelnosti podílu, který je uvolněný, nebude možné po zániku účasti společníka ve společnosti měnit rozhodnutím valné hromady o změně společenské smlouvy⁴⁰² a její znění tedy v této otázce zůstane zachováno až do samotného naložení s uvolněným podílem. Zároveň však v praxi může nastat situace, kdy účinnost společenské smlouvy, resp. rozhodnutí o jejích změnách, je odložena. Hypoteticky tak nelze vyloučit, že společníci upraví pravidla pro převoditelnost podílu ve společenské smlouvě před skončením účasti společníka ve společnosti, zatímco účinky této změny nastanou později, například až po uvolnění podílu. Budou tyto změny účinné ve vztahu k uvolněnému podílu? Neshledávám žádný důvod, ani žádné zákonné ustanovení, které by to vylučovalo. Je tedy na místě zřejmě korigovat shora nastíněný názor v tom smyslu, že rozhodujícím pro vznik povinnosti naložit s uvolněným podílem a pro volbu způsobu takového naložení je okamžik uvolnění podílu,

⁴⁰⁰ Včetně absolutního vyloučení převoditelnosti podílu na třetí osobu nebo na jiného společníka, srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016.

⁴⁰¹ Právní úprava účinná do 31. 12. 2013 byla odlišná a zároveň poněkud přísnější (podíl nebylo možné převést na *extranea* vůbec, na třetí osobu pouze se souhlasem valné hromady).

⁴⁰² Srov. § 171 odst. 2 ve spojení s § 212 odst. 3 ZOK.

zatímco pro platnost případného převodu uvolněného podílu a určení vypořádacího podílu bude relevantní to, zda uvolněný podíl byl způsobilý takového převodu v okamžik jeho uskutečnění.

Zákon o obchodních korporacích ve znění účinném před 1. 1. 2021 stanovil, že pokud je „převod nebo přechod podílu omezen či vyloučen“, společnost dle § 212 odst. 2 „naloží s podílem postupem podle § 214 a § 215“. Pokud tomu tak nebylo, společnost musela naložit s uvolněným podílem podle § 213 nebo § 215 tehdy platného znění zákona o obchodních korporacích.⁴⁰³ Stejně tak společenská smlouva mohla výslovně vyloučit prodej uvolněného podílu dle § 213 zákona o obchodních korporacích, přičemž se v takovém případě rovněž postupovalo podle § 214 a § 215.⁴⁰⁴ Dosavadní právní úprava tak výslovně zakotvovala pravidlo, že pokud byl podíl neomezeně převoditelný a nebylo-li to vyloučeno společenskou smlouvou, společnost musela uvolněný podíl prodat. Pokud však byl *převod* nebo dokonce *přechod* podílu ve společnosti vyloučen nebo omezen, určila se výše vypořádacího podílu dle pravidel § 214 zákona o obchodních korporacích v kombinaci s § 36 odst. 2 zákona o obchodních korporacích, vypořádací podíl byl oprávněné osobě (tudíž bývalému společníkovi nebo dalším subjektům, jako je např. exekutor) vyplacen a společnost dále naložila s podílem podle § 215 zákona o obchodních korporacích.

Poněkud nešťastným bylo dosavadní znění § 212 odst. 2 ZOK účinného před novelou, které stanovovalo, že: „je-li převod nebo přechod podílu omezený nebo vyloučený, odstavec 3 se nepoužije a společnost naloží s podílem postupem dle § 214 a 215“, jinými slovy, podíl prodá. Zatímco *vyloučení* možnosti převodu podílu ve společnosti a její dopady na způsob dispozice s uvolněným podílem nevyvolává, a ani v minulosti nevyvolával, žádné významnější odborné diskuse, v případě *omezení* převodu tomu bylo přesně obráceně. Omezení převoditelnosti podílu ve společnosti na *extranea*, které bylo tudíž relevantní pro problematiku nakládání s uvolněným podílem, plyne přímo ze zákona. Podíl je možné převést na osobu odlišnou od společníka pouze se souhlasem valné hromady, pokud společenská smlouva neurčí jinak. Převážná většina společností s ručením omezeným nesplňovala podmínku pro prodej uvolněného podílu ve smyslu § 212 odst. 2 dříve platného ZOK, a to právě v důsledku zákonného omezení převoditelnosti podílu. Odborná literatura se úvahám na toto téma věnovala poměrně intenzivně a na základě celé

⁴⁰³ V daném případě se pravděpodobně jednalo o chybu, neboť správně by měl být odkaz také na § 214 zákona o obchodních korporacích. Vládní novela tuto drobnou nepřesnost odstranila. V souvislosti se zněním § 212 odst. 3 zákona o obchodních korporacích účinného před novelou existoval rovněž výklad, že si společnost může vybrat, zda podíl prodat nebo rovnou rozhodnout o přechodu uvolněného podílu na zbývající společníky poměrně podle jejich podílů, jinak snížit základní kapitál o vklad (bývalého) společníka. Tento výklad osobně nepovažuji za správný, neboť je ve zjevném rozporu se samotným účelem právní úpravy uvolněného podílu, navíc by tím docházelo k přesunu kompetence rozhodnout o postupu na jednatele, zatímco vyloučit postup podle § 213 lze pouze na základě úpravy ve společenské smlouvě (viz § 214 odst. 2 ZOK).

⁴⁰⁴ Viz předchozí komentář.

řady logických argumentů někteří autoři⁴⁰⁵ dospěli k názoru, že teleologickým a systematickým výkladem lze dovodit, že omezení nelze vnímat absolutně, ale je potřeba zkoumat, zda takové omezení brání prodeji, resp. zda k prodeji může dojít po splnění omezující podmínky. Švéda přitom argumentuje tím, že „přísně jazykový výklad odporuje smyslu a účelu regulace a nadto i „zdravému“ rozumu a zásadám přirozené spravedlnosti“. Havel se v prvním vydání *Komentáře k zákonu o obchodních korporacích* vyjadřuje v tom smyslu, že omezení převoditelnosti vylučuje postup podle § 213 zákona o obchodních korporacích,⁴⁰⁶ ve druhém vydání již modifikuje bez bližšího odůvodnění názor a doplňuje: „Domníváme se, že by však bylo možné proti doslovnému výkladu postavit výklad teleologický a připustit, že odpadne-li překážka převoditelnosti, např. daním souhlasu valné hromady, lze podle § 213 postupovat.“⁴⁰⁷ Osobně jsem preferovala i přes racionální důvody těchto autorů závěr, že omezení převoditelnosti je překážkou postupu podle § 213 ZOK.⁴⁰⁸ Nic dle mého soudu nenasvědčovalo tomu, že by neexistovaly stejné racionální argumenty pro normovaný postup, který se dle mého názoru jevil jazykově a smyslově zcela bezrozporným. Na podporu jazykového výkladu lze uvést, že odlišný výklad není dostatečně opodstatněný s přihlédnutím k tomu, že nebylo možné z ničeho s jistotou dovodit, že by smysl a účel právní normy odporoval smyslu slov,⁴⁰⁹ které zákonodárce v daném ustanovení zvolil (nedomnívám se, že tím argumentem může být skutečnost,⁴¹⁰ že vládní novela ZOK toto ustanovení mění). Judikatura tuto otázku v poměrech předchozí právní úpravy podle mých zjištění neřešila.

Jak již plyne z textu výše, novela dané ustanovení změnila a odstranila shora nastíněné rozpory tak, že nové znění § 213 ZOK výslovně vylučuje prodej podílu pouze v tom případě, kdy je podíl (zcela) *nepřevoditelný* nebo to *vylučuje společenská smlouva*. Z toho lze soudit, že podíl, jehož převoditelnost je pouze omezena a není-li odlišné úpravy ve společenské smlouvě, prodat lze, resp. dokonce být prodán musí. Ačkoliv není výslovně uvedeno, že tak lze učinit až po splnění podmínky omezené převoditelnosti, výkladem lze takový závěr jistě dovodit. Nepřímo to plyne také z důvodové zprávy k novele,⁴¹¹ která v tomto duchu komentuje již dosavadní právní úpravu,

⁴⁰⁵ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 ZOK; ŠVÉDA, Martin a Lucie SIEBERTOVÁ. Nakládání s uvolněným podílem na společnosti s ručením omezeným. *EPrávo* [online]. 2017, 22.8.2017, 2017(8), s. 1 [cit. 2020-11-29].

⁴⁰⁶ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 405.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 462.

⁴⁰⁸ Shodně např. DVOŘÁK, T., op. cit. sub 113, s. 197; FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 191; Josková, L. in JOSKOVÁ a kol., JOSKOVÁ, Lucie, Markéta PRAVDOVÁ a Eva DVOŘÁKOVÁ. *Nová společnost s ručením omezeným: Právo-účetnictví-daně* [online]. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 134–136.

⁴⁰⁹ O přednosti výkladu *e ratione legis* je možné uvažovat v případě konfliktu mezi doslovným zněním a jeho smyslem a účelem, který však musí být jednoznačný a výlučný, viz k tomu judikát Ústavního soudu Pl. ÚS-st. I/96.

⁴¹⁰ Viz ŠVÉDA, M., op. cit. sub 405.

⁴¹¹ Důvodová zpráva k novele ZOK, § 213, op. cit. sub 166.

ačkoliv oproti budoucí právní úpravě, kde je to namístě, zpětně nemůže a neměla by být zdrojem hledání smyslu a účelu dosavadního znění normy.

Absolutní vyloučení převodu podílu na *extranea* není příliš častým ujednáním ve společenských smlouvách společností, běžnou je spíše podmíněnost takového prodeje souhlasem valné hromady, která plyne přímo z § 208 odst. 1 ZOK. Domnívám se, že v důsledku novely tak již není pochyb ve vztahu k omezeně převoditelnému podílu a společnosti tak budou častěji vystaveny povinnosti postupovat podle § 213 odst. 1 ZOK. V této souvislosti také bude nutné případné vyloučení prodeje *uvolněného* podílu bez nutnosti předchozího prodeje uvolněného podílu, výslovně zakotvovat do společenských smluv.

Z důvodu provázanosti jednotlivých kroků a lhůt a ve snaze zpřehlednit další výklad volím pro něj dále strukturu obdobnou tomu, jak je systematicky uspořádána právní úprava těchto způsobů nakládání s uvolněným podílem, tedy zpočátku výklad o prodeji uvolněného podílu a až následně postup podle § 215, neboť tento postup je společný nejenom pro případy, kdy k prodeji nedojde v důsledku omezení převoditelnosti podílu, ale také v důsledku neúspěšného prodeje podílu. Předchází tomu kapitola o výkonu práv a povinností spojených s uvolněným podílem po dobu, kdy je podíl uvolněný. Právo bývalého společníka na vypořádání, byť se jedná o problematiku úzce související s nakládáním s uvolněným podílem, jsem však pro její obsáhlost a věcnou ohraničenost, zařadila do samostatné kapitoly 6.

5.2 Výkon práv a povinností spojených s uvolněným podílem

Dalším předmětem zkoumání by měl být výkon práv a povinností spojených s uvolněným podílem podle § 212 odst. 3 ZOK. Otázce práv a povinností (bývalého) společníka spojených s uvolněným podílem jsem se již věnovala v kapitole 3.6 této práce a tato kapitola tak na ni navazuje. Dospěla jsem k názoru, že jeho práva a povinnosti ukončením jeho účasti zanikají, a to alespoň v rovině jeho *subjektivních* práv a povinností. Výklad, že by i přes zánik účasti společníka ve společnosti mu nadále svědčilo nejenom vlastnické právo k uvolněnému podílu, nýbrž také práva a povinnosti z této účasti plynoucí, považuji za absurdní. Bohužel výslovný zákaz *výkonu* těchto práv a povinností v § 212 odst. 3 ZOK vede právě k tomuto výkladu a je zjevné, že odborná veřejnost tento závěr nespornuje. Domnívám se však, že společník nejenom tato práva a povinnosti nevykonává, nýbrž je ani vykonávat nemůže, neboť je nemá.

Ačkoliv nutno podotknout, že tato otázka se jeví být spíše teoretickou, považuji za účelné poukázat na to, že absence nějakého práva v obsahu podílu není totožná s nemožností výkonu tohoto práva. Na první pohled nebude mít na právní postavení zúčastněných subjektů zásadní dopad rozdíl mezi tím, zda se právo nevykonává nebo ho společník nemá, v obou případech

důsledkem toho bude, že dané právo nebude možné účinně uplatnit. V tomto ohledu zřejmě není sporu a právní praxe s tímto závěrem pracuje bez obtíží. Přesto si nelze nevšimnout, že existuje nepochybně rozdíl mezi např. *výkonem* hlasovacího práva a jeho *odebráním*. Zatímco výkon hlasovacího práva zákon omezuje pro některé konkrétní případy, zejména související se střetem zájmů mezi společností a společníkem vykonávajícím své hlasovací právo, ochranu před zneužitím hlasovacích práv společníka nebo sankcí za porušení vkladové či příplatkové povinnosti společníka, odebrání hlasovacího práva představuje zcela odlišný institut. Jelikož hlasovací právo je běžně jedním ze základních práv společníka, omezení jeho výkonu je připuštěno výjimečně, platí pro něj restriktivní výklad, neboť představuje výjimku⁴¹² a platí pravidlo, že hlasovacího práva nelze zneužívajícího společníka zbavit paušálně, ani *pro futuro*.⁴¹³ Hlasovací právo zároveň tvoří součást podílu a jeho modifikace jsou přípustné pouze prostřednictvím změny druhu podílu, neboť představuje zcela zásadní zásah do právního postavení společníka. Na rozdíl od sistace hlasovacího práva, které přichází do úvahy především v *ad hoc* případech, podléhá omezení nebo vyloučení hlasovacího práva při změně druhu podílu řadě pravidel, které zajišťují jak ochranu samotného společníka (jeho souhlas ve smyslu § 171 odst. 2 ZOK), tak ochranu třetích osob (např. zápis druhu podílu do obchodního rejstříku). Jedná se tak o odlišné instituty mající sice možná stejný výsledný efekt, rozhodně však nejsou obsahově zaměnitelné.

Uvolněný podíl musí obsah plnohodnotného podílu *přenést* na případného nabyvatele a dokud podíl ve společnosti existuje a tvoří součást základního kapitálu, nemůže postrádat svůj obsah. Postrádá však osobu společníka, které svědčí práva a povinnosti tvořící běžně obsah podílu. Přesto, jelikož se zákonodárce vydal cestou oddělení účasti společníka ve společnosti od podílu, když dle všeho připustil, že uvolněný podíl je nadále ve vlastnictví osoby, jejíž účast zanikla, je nutno hledat interpretaci, která nepovede k absurdním závěrům. Z tohoto důvodu se nabízí výklad, že po dobu existence uvolněného podílu nenáleží žádné právo ani povinnost žádné konkrétní osobě. Jelikož práva a povinnosti spojené s podílem svědčí běžně pouze společníkovi, nemohou tak existovat, ani vznikat.

Zákon v souvislosti s uvolněným podílem pojednává o nemožnosti výkonu práv a povinností, přičemž formuluje obecné pravidlo, které není vázáno na konkrétní osobu, a sice že práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem *nelze vykonávat*. Je ho potřeba vykládat co nejšířěji, téměř absolutně, tedy že je takový výkon zcela nemožný, ze strany kohokoliv, kdo by byl teoreticky přicházel do úvahy (společník, společnost, oprávněná osoba nebo právní nástupce).

⁴¹² Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3387/2013 ze dne 27. 11. 2014.

⁴¹³ RABAN, Přemysl a kol. *Obchodní právo*. Brno: Václav Klemm, 2020, s. 153.

Tento závěr lze demonstrovat na právu na likvidačním zůstatku, který, jakožto typicky majetkové právo spojené s podílem, náleží každému společníkovi (není-li vyloučeno). Zákon o obchodních korporacích ve svém § 37 dispozitivně stanoví, že každý společník má právo na podíl na likvidačním zůstatku. Podíl na likvidačním zůstatku nevznikne bývalému společníkovi ve vztahu k uvolněnému podílu, pokud bude společnost zrušena v době, kdy je podíl uvolněný. Domnívám se, že bývalý společník se vypořádá z vypořádacího podílu, zatímco likvidační zůstatek se rozdělí mezi zbylé společníky. Ohledně povinností spojených s uvolněným podílem platí shodně jako o právech závěr, že bývalý společník žádné povinnosti již nemá. Z důvodu absence povinné osoby by tak nemělo docházet ani k prodlení s plněním (§ 1968 OZ).

Po dobu, po kterou je některý z podílů ve společnosti uvolněný, nic však podle mého názoru nebrání tomu, aby se ve společnosti konala valná hromada. Zákon nezakazuje valnou hromadu svolat a je pochopitelně v zájmu společnosti neomezovat její plynulý chod, stejně jakož i fungování orgánů společnosti v důsledku uvolnění podílu společníka nebo společníků. Vzhledem k novelizovanému znění § 214 odst. 2 ZOK doba, po kterou může existovat uvolněný podíl ve společnosti, může přesáhnout až jeden rok. Je to příliš dlouhá doba na to, aby společnost jakkoliv omezovala v realizaci své činnosti, jejichž předpokladem je také fungování orgánů společnosti, ani to není účelem právní úpravy.

Bude se na společníka pohlížet jako na společníka, nebo se na něj nebude brát ohled? Na tuto otázku není snadné naleznout odpověď, neboť není explicitně řešena zákonem, ani se jí příliš nevěnuje odborná literatura. Níže uvedené úvahy tak nabízím jako svůj osobní pohled na řešenou problematiku a nevyklučuji názory opačné.

Na jednu stranu bývalý společník již není společníkem, nevznikají mu tedy práva ani povinnosti, na druhou stranu je zde stále uvolněný podíl a vklad připadající na něj tvoří část základního kapitálu. Z tohoto důvodu nelze existenci tohoto podílu zcela ignorovat. Zákon však tyto situace neřeší a v souvislosti s právy a povinnostmi plynoucími z účasti ve společnosti hovoří vždy o *společníkovi*. Společníci se zapisují do seznamu společníků (§ 139 odst. 1 ZOK), které vede společnost, a přestane-li společník být společníkem, společnost jej ze seznamu společníků bez zbytečného odkladu vymaže (§ 141 odst. 2 ZOK). Stejně tak je údaj o společníkovi povinnou náležitostí společenské smlouvy ve smyslu § 146 odst. 1 písm. c) ZOK. Právo podílet se na řízení společnosti na valné hromadě má společník (§ 167 odst. 1 ZOK) a společník se zúčastňuje valné hromady osobně nebo v zastoupení (§ 168 odst. 1 ZOK), přičemž pozvánka se dispozitivně zasílá na adresu společníka uvedenou v seznamu společníků (§ 184 odst. 2 ZOK) atd.

Pro účely svolání valné hromady, domnívám se, nebude brán ohled na společníka, resp. bývalého společníka, zřejmě by to nebylo účelné. Kromě pragmatického pohledu na to, že

společník již není společníkem a nemá tedy nic do činění se společností, ať už z vlastní vůle, z vůle společnosti či v důsledku jiných relevantních právních skutečností, tedy ani s valnou hromadou společnosti, zaslání pozvánky by podle mého názoru mohlo představovat dokonce porušení péče řádného hospodáře jednatele (je-li svolavatelem), obsahuje-li pozvánka záležitosti společnosti představující obchodní tajemství. Není na místě bývalého společníka zvat na valnou hromadu, ať už se na ní bude řešit cokoliv.

Jelikož účast společníka, jehož podíl se považuje za uvolněný, již zanikla, nabízí se interpretace, že není nutné jeho účast ve společnosti jakkoliv zohledňovat a že ostatní společníci mohou sami silou svých hlasů rozhodnout jakýkoliv bod programu valné hromady, včetně přijetí rozhodnutí dotýkajících se právního postavení společníka spojeného s uvolněným podílem. Problematické se ovšem v této souvislosti jeví to, že uvolněný podíl, byť bez společníka, nadále existuje, a to až do doby, než je s ním naloženo.

Limitem pro okruh otázek, které taková valná hromada může rozhodnout, je podle mého názoru § 171 odst. 2 ZOK. Ten stanoví, že k přijetí rozhodnutí o změně společenské smlouvy, kterými se zasahuje do práv nebo povinností *pouze některých společníků*, se vyžaduje jejich souhlas. Zasahuje-li se změnou společenské smlouvy do práv a povinností *všech společníků*, vyžaduje se souhlas všech společníků. Souhlas společníka, aby takové rozhodnutí přijato bylo, bude zapotřebí, zároveň však ve spojení s uvolněným podílem nebude nikdo, kdo by tento souhlas udělil. Bez tohoto souhlasu tak nemůže dojít ke změně týkající se uvolněného podílu.

Důvodem, že nemůže dojít ke změně obsahu uvolněného podílu, je dle mého soudu zejména to, že obsah podílu má být zachován v tom stavu, ve kterém došlo k jeho uvolnění. Uvolněný podíl podle dikce zákona stále představuje podíl, a tedy práva a povinnosti tvořící jeho obsah, který bude uzavřením převodní smlouvy *přenesen* na nabyvatele tohoto uvolněného podílu.

Závěr, že obsah uvolněného podílu má po dobu jeho existence zůstat nezměněn, lze opřít také o další argument. Na jednu stranu je pravda, že při nabytí podílu přistupuje nabyvatel ke společenské smlouvě společnosti a jeho svobodná vůle přijmout či odmítnout uvolněný podíl s přihlédnutím ke znění společenské smlouvy účinnému v okamžiku nabytí účasti ve společnosti není v tomto směru ovlivněna. Jinými slovy nabyvatel je schopen zjistit vše podstatné o obsahu uvolněného podílu z obchodního rejstříku a společenské smlouvy, nadto mu nic nebrání koupit odmítnout. Zároveň však právní úprava převoditelného uvolněného podílu směřuje k jeho prodeji a k vypořádání bývalého společníka z *výtěžku tohoto prodeje*. Kupní cena tak bude odviset z valné části právě od tohoto obsahu. Přijme-li společnost během existence uvolněného podílu změny společenské smlouvy, které se negativně dotknou uvolněného podílu, aniž by o tom měl možnost hlasovat bývalý nebo budoucí společník (stejně tak aniž by měl možnost dovolávat se neplatnosti

valné hromady a vykonávat další práva spojená s podílem), bude mít takové rozhodnutí zcela jistě dopad na kvalitativní stránku podílu, potažmo na jeho cenu a okruh zájemců o jeho koupi.

Je nutno také připomenout, že zákon pracuje s možností obnovy účastí ve společnosti. Obnova účasti podle mého vnímání představuje možnost bývalého společníka vstoupit do svého předchozího právního postavení, jak mu to umožňuje zákon. Těžko lze akceptovat názor, že by uvolněný podíl mohl být v mezidobí předmětem takových změn, které by zásadně pozměnily toto postavení. Při přijetí takové interpretace by nic nebránilo ani tomu odhlasovat změnu převoditelnosti uvolněného podílu nebo zakotvit změnu jeho druhu, což osobně vnímám jako zásah nežádoucí. Není tedy z mého pohledu akceptovatelný výklad, který by umožňoval po dobu existence uvolněného podílu jakkoliv zasahovat do práv a povinností tvořících obsah uvolněného podílu.

Z právní úpravy plyne, že *práva a povinnosti spojené s podílem nelze vykonávat*. Jak již bylo výše naznačeno, při valné hromadě se k hlasům spojeným s uvolněným podílem nepřihlédne, což by umožňovalo ostatním společníkům naopak přijmout jakékoliv rozhodnutí, neboť bez započítání hlasů spojených s uvolněným podílem lze dosáhnout i stoprocentní většiny společníků. V případě § 171 odst. 2 ZOK se podle mého názoru nejedná o zvláštní hlasování o změně společenské smlouvy, nýbrž o rozhodnutí bez hlasování, kde je nutné dosáhnout shodného projevu vůle dotčených subjektů. Proto se nemusí řešit ani usnášenischopnost, ani rozhodný počet hlasů. V daném případě nebude učiněn projev vůle, souhlas společníka nebude dán a změny společenské smlouvy nebudou přijaty.

Oproti shora uvedenému nic nebrání rozhodování valné hromady o jiných záležitostech společnosti, kde bude dosaženo prosté nebo kvalifikované většiny. Domnívám se, že valná hromada může rozhodnout také o otázkách pro společnost klíčových, jako je přeměna, zvýšení či snížení základního kapitálu (pouze pokud není vyžadován souhlas všech společníků ve smyslu § 171 odst. 2 ZOK) nebo dokonce zrušení společnosti. Práva (např. právo upsat podíly nebo právo na likvidační zůstatek) nebo povinnosti (např. vkladová), které by mohly vzniknout v důsledku těchto rozhodnutí, *nelze vztáhnout k uvolněnému podílu*, dokud s ním nebude naloženo a nadále již nebude uvolněným. Je tak na místě zvažovat, zda taková rozhodnutí bude schopna společnost po jejich přijetí vůbec realizovat.

Otázkou je, jaký zaujmout postoj k podílu na zisku spojenému s uvolněným podílem. Obecným východiskem je, že v souladu s již tradičním pojetím rozdělení zisku právo na podíl na zisku vzniká společníkům až řádným rozhodnutím valné hromady o rozdělení zisku bez ohledu na to, kdy byl zisk dosažen. Běžně se tak zisk rozdělí mezi stávající společníky, tedy bez přihlídnutí k předchozím nebo budoucím společnickým vztahům. Výjimkou je opakovaně judikované

pravidlo,⁴¹⁴ že je-li podíl *převeden* poté, kdy valná hromada rozhodla o rozdělení zisku, ale dříve, než je společníkům zisk vyplacen, přechází nárok na vyplacení podílu na zisku dle usnesení valné hromady o rozdělení zisku na nabyvatele podílu. Existence uvolněného podílu však znamená, že společníkem v době konání valné hromady rozhodující o rozdělení zisku není ve vztahu k uvolněnému podílu nikdo (zatímco vlastníkem je bývalý společník).

Podle Pokorné, pokud by se o zisku v této době (pozn.: když je podíl některého ze společníků považován za uvolněný) rozhodovalo, „*část připadající na uvolněný podíl náleží ostatním společníkům*“.⁴¹⁵ Je mi známo, že v dalším vydání komentáře ZOK po novele tento závěr přeformulovala, avšak nejednoznačně, proto bych se k němu ráda vrátila. Domnívám se, že tento výklad vznikl jako jeden z dalších důsledku nekoncepčního zákonného pojetí uvolněného podílu.

Právo na zisk představuje právo společníka plynoucím z jeho účasti ve společnosti, stejně jako právo na podíl na zisku, pokud valná hromada o něm rozhodne (§ 34 ZOK), je obvykle vázáno na nějaký konkrétní podíl. Zároveň zákon formuluje poměrně jasné pravidlo, že se zisk a jiné vlastní zdroje rozdělují *pouze mezi společníky*, ledaže společenská smlouva stanoví jinak. Toto ustanovení směřuje tedy především k tomu, aby se zisk rozděloval mezi stávající společníky, tedy nikoliv mezi společníky, kteří byli v době dosažení zisku společnosti jejími společníky. To vše vede k závěru, že není-li vlastník uvolněného podílu zároveň společníkem, nebude mezi něj podíl na zisku z *uvolněného* podílu rozdělen, a naopak, podíl na zisku připadající na uvolněný podíl bude rozdělen v souladu se zákonným zněním mezi ostatní, tedy mezi *společníky*.

Přesto, mám za to, že je třeba hledět na danou problematiku komplexněji. Právo každého jednotlivého společníka na zisk je spojeno výhradně s jeho vlastním podílem (pokud se nejedná o druh podílu bez tohoto práva) a stejně tak i právo na zisk spojené s uvolněným podílem by mělo *následovat* uvolněný podíl. Podle mého soudu dočasný stav spočívající v tom, že některý z podílů je uvolněný, neznamená, že by ostatní společníci měli těžit z práva spojeného s podílem, který jim nenáleží. Kdyby se rozhodovalo o rozdělení zisku před uvolněním podílu nebo ihned po jeho prodeji, v obou případech by byl zisk rozdělen také mezi společníka, kterému by v ten daný čas podíl náležel. Nejeví se mi pravděpodobné, že by bylo skutečným cílem zákonodárce umožnit ostatním společníkům dosáhnout v krátkém čase, kdy je podíl uvolněný, na plnění, které by jim za běžného chodu věcí nenáleželo. Takový výklad by podle mého názoru vedl ke zjevné nespravedlnosti a nepochybně by směřoval k jeho zneužití ostatními společníky v praxi.

⁴¹⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 3. 1998, sp. zn. 2 Odon 46/97, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2007, sp. zn. 29 Cdo 1763/2016 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3581/2010.

⁴¹⁵ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 odst. 3.

Nadto je třeba vnímat ekonomické souvislosti podílu na zisku, který může mít dopad na vypořádání bývalého společníka a jeho práva založená jeho *předchozí* účastí. V případě stanovení výše vypořádacího podílu podle § 36 odst. 3 ZOK bude nerozdělený zisk společnosti tvořit součást vlastních zdrojů, tedy vlastního kapitálu, ze kterého se vypořádací podíl bývalého společníka vypočítává ke *dni zániku jeho účasti* ve společnosti. Dosažený zisk tak bude, resp. může být (nebude-li aplikována korekce reálné hodnoty majetku) součástí prostředků, které bývalý společník obdrží v rámci vypořádání. V takovém případě by tak podle mého názoru nemohla být součástí zisku určeného k rozdělení.

Posledním pohledem na danou věc je také případ, kdy je uvolněný podíl prodáván a vypořádací podíl představuje výtěžek z prodeje upravený podle § 213 odst. 2 ZOK. V této situaci bude mít nerozdělený zisk svůj odraz v hodnotě uvolněného podílu. Pokud by tedy uvolněný podíl byl předmětem prodeje ve smyslu § 213 ZOK, mohlo by jeho rozdělení mezi ostatní společníky bezdůvodně poškodit bývalého společníka. *Právo na zisk* je totiž právem, které přechází s podílem na nabyvatele podílu a tato skutečnost se zpravidla projevuje ve výši kupní ceny podílu. Rozdělili valná hromada společnosti zisk mezi ostatní společníky v době, kdy podíl některého ze společníků (bývalých společníků) je uvolněný a je předmětem prodeje, mohlo by docházet ke snížení hodnoty uvolněného podílu.

De lege ferenda by se jevilo žádoucím, aby právní úprava byla v dané otázce konkrétnější. Bývalý společník zcela jistě nemá nárok na *podíl na zisku*, pokud by se o něm rozhodovalo v době, kdy již není společníkem. Zároveň však mám za to, že společnost má rozdělit zisk tak, že část bude připadat také na uvolněný podíl, uvolněný podíl tak nebude pro tento účel *ignorován*. Pokud by však valná hromada rozhodla o rozdělení zisku v době, kdy je podíl uvolněný, neměla by ho vyplatit. V takovém případě by tak podíl na zisku přešel na nabyvatele uvolněného podílu nebo by se rozdělil mezi ostatní společníky, pokud by nakonec společnost podíl neprodala a musela postupovat podle § 215 ZOK.

5.3 Prodej uvolněného podílu

Jak již bylo uvedeno, pokud není podíl nepřevoditelný nebo to nevylučuje společenská smlouva, společnosti vzniká povinnost podíl prodat, a to *nejméně* za přiměřenou cenu a bez zbytečného odkladu. Lhůty pro plnění povinností spojených s nakládáním s uvolněným podílem počínají běžet dnem následujícím po dni, kdy společníkovi zanikla účast ve společnosti, tedy kdy se podíl začal považovat za uvolněný.

5.3.1 Zastoupení společníka při prodeji uvolněného podílu

Oproti právní úpravě v obchodním zákoníku uvolněný podíl již nepřechází do vlastnictví společnosti, společnost (v daném případě statutární orgán společnosti) však ohledně uvolněného podílu bude zastupovat bývalého společníka ve smyslu § 213 odst. 1 ZOK, přičemž jí vznikne právo a zároveň povinnost s uvolněným podílem nadále disponovat na základě zákonného zmocnění,⁴¹⁶ a to výhradně způsobem uvedeným v zákoně. Vzhledem ke znění § 213 odst. 1 ZOK je společnost v postavení zástupce (bývalého) společníka⁴¹⁷ pouze při prodeji podílu, nikoliv v případě postupu podle § 214 a § 215 ZOK. Pokud podíl totiž nebude prodáván, společnost nebude společníka zastupovat, nýbrž bude vykonávat kroky směřující k vypořádání bývalého společníka, k přechodu uvolněného podílu na ostatní společníky nebo snížení základního kapitálu, k čemuž dochází rozhodováním a jednáním orgánů samotné společnosti, nikoliv v zastoupení společníka.

Otázek, které se v souvislosti s prodejem uvolněného podílu nabízí, je několik. Již před novelou bylo dovozeno, že ačkoliv ZOK hovořil o zmocnění, jednalo se o *zákonné zastoupení*.⁴¹⁸ Podle Pokorné se jednalo o zvláštní případ *zákonného zmocnění* společnosti prodat uvolněný podíl.⁴¹⁹ Pokorná dále uvádí, že se uplatní „*úprava zmocnění a zákonného zmocnění v obč. zák.*“. Takový odkaz je poněkud matoucí. Má-li se jednat o zmocnění, tomuto pojmu odpovídá smluvní zastoupení, přičemž v takovém případě právním důvodem jeho vzniku je výhradně smlouva, nikoliv zákon. S ohledem na to, že zastoupení ani ve smyslu dříve platného § 212 odst. 3 ZOK nevznikalo na základě smlouvy, přičemž zastoupený není oprávněn disponovat s uvolněným podílem, což vylučuje jeho způsobilost toto oprávnění přenést na zástupce, nelze podle mého názoru hovořit o zmocnění.

Shora popsaný nedostatek odstranila novela tradičně nedůsledným, povšechným zněním, a to větou v § 213: „*Společnost jako zástupce prodá uvolněný podíl...*“ Domnívám se tedy, že se jedná o *zvláštní případ zákonného zastoupení* založeného ZOK, konkrétně ustanovením § 213 s tím, že se subsidiárně použije § 457 a násl. ObčZ o zastoupení zákonném a opatrovnickém.⁴²⁰ Doposud se však odborná literatura touto otázkou podrobněji nezabývala, neřadí tento typ zastoupení mezi zvláštní typy zastoupení.⁴²¹ Závěr o povaze tohoto zastoupení je tak stále spíše otevřený.

⁴¹⁶ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 463.

⁴¹⁷ K mým výhradám k otázce vlastnictví k uvolněnému podílu viz blíže kapitola 4.6.4, pro účely analýzy této části však budu vycházet z toho, že společník je i nadále vlastníkem uvolněného podílu.

⁴¹⁸ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

⁴¹⁹ Pokorná in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 212 odst. 3.

⁴²⁰ Shodně odkazuje Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

⁴²¹ Srov. např. ŠTENGLOVÁ, I. a kol. op. cit. sub 116, s. 47–50.

Podle právní teorie je zákonné zastoupení tradičně používaným pojmem pro označení zastoupení nezletilých, když např. Lavický uvádí, že zákonné zastoupení přichází v úvahu pouze ve vztahu k nezletilým, kteří nejsou plně svéprávní.⁴²² Přesto také v případě právnických osob se pojednává o zákonném zastoupení, avšak děje se tak pouze v souvislosti s generálním zastoupením právnické osoby její statutárním orgánem (vychází z teorie fikce) nebo také v souvislosti se zastoupením podnikatele (vedoucí odštěpeného závodu, zastoupení pověřenou osobou nebo jednání v provozovně podnikatele).⁴²³ Pod žádnou z těchto forem zákonného zastoupení nelze podřadit zastoupení vznikající ze zákona v důsledku vzniku povinnosti prodat uvolněný podíl. Z tohoto důvodu není podle mého názoru jiné možnosti než subsidiární aplikace obecných ustanovení občanského zákoníku o zákonném zastoupení. Nutno doplnit, že o opatrovnictví se v daném případě nemůže z povahy věci jednat, neboť se opatrovnictví zakládá rozhodnutím soudu.

Není pochyb o tom, že, jak uvádí Havel, zastoupení je věcně limitováno a společnost má dělat pouze takové kroky, které vedou k naplnění zákonných pravidel.⁴²⁴ V této souvislosti také vyvstává otázka správy podílu. Je zjevné, že zákon počítá se správou, která by měla směřovat pouze ke splnění stanoveného účelu, nejednalo by se tedy o správu běžnou, nýbrž o správu užší.

Podle obecných podmínek zastoupení zastupovat jiného nemůže podle § 437 odst. 1 ObčZ osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. V případě zastoupení zákonného je počítáno s tím, že vůle ani rozum zastoupeného nejsou přítomny, proto *„zástupce je oprávněn sám posoudit, co je a co naopak není v zájmu zastoupeného – a podle toho také jeho jménem právně jednat“*.⁴²⁵ Podle Kuhna dále: *„V jakémkoliv vztahu založeném na delegovaných pravomocích, tj. vztahu mezi principálem a zástupcem, dochází k odklonu zájmů principála a zástupce. Je to jev zcela odpovídající lidské přirozenosti, kdy každý účastník takového vztahu se přednostně pokouší zvýšit svůj vlastní užitek. V případě střetu zájmů zástupce a principála má zástupce tendenci dát přednost svým zájmům před zájmy principála.“*⁴²⁶ Pokládám si otázku, zda není v rozporu se zákonem, aby právě v důsledku střetu zájmů zastoupeného a zástupce, se o zastoupení vůbec mohlo či mělo jednat.

Zákonné zastoupení sleduje podle § 457 OZ ochranu zájmů *zastoupeného* a naplňování jeho práv. Z této zákonné povinnosti plyne, že při zastupování bývalého společníka musí společnost sledovat jeho zájem a šetřit jeho náklady. Součástí výkonu funkce jednatele bude

⁴²² LAVICKÝ, P. a kol., op. cit. sub 70, komentář k § 457.

⁴²³ DVOŘÁK, J. a kol., op. cit. sub 123, s. 320–322.

⁴²⁴ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 461.

⁴²⁵ BERAN, Karel, Petr ČECH, Bohumil DVOŘÁK, et al. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-043-4.

⁴²⁶ Kuhn, P. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol. op. cit. sub 116, s. 166.

v tomto kontextu řádně zastoupit a z tohoto titulu činit kroky směřující k prodeji uvolněného podílu. Pakliže požadavek řádné péče zahrnuje jednání v zájmu společnosti, jednatel bude v této souvislosti realizovat svým jednáním řádné splnění *společností své povinnosti* vystupovat jako *zástupce třetí osoby*. Zároveň platí, že vykonává své povinnosti plynoucí z jeho funkce s nezbytnou loajalitou, ovšem ta *směřuje vůči společnosti*.

Posuzujeme-li zájmy zúčastněných subjektů v obecné rovině, jsou zájmy společnosti a zájmy společníka vždy v nějaké vzájemné provázanosti. Bývalý společník však v dané situaci není nadále společníkem, po ukončení jeho účasti se pro společnost stává pouhým věřitelem s nárokem na vypořádací podíl. Hlavním zájmem tohoto bývalého společníka, potažmo jiné oprávněné osoby, je obdržet co nejvyšší vypořádací podíl, tedy při prodeji uvolněného podílu dosáhnout nejvyšší prodejní ceny. Zájmem společnosti bude nejspíš co nejrychleji uvolněný podíl prodat, aby bylo možné zajistit zdroje pro vyplacení vypořádacího podílu společníkovi. Lze tedy logicky očekávat, že společnost, resp. její statutární orgán bude přirozeně preferovat, aby se uvolněný podíl prodal, nikoliv však aby se prodal co nejvýhodněji. Jediným limitem pro statutární orgán je jeho odpovědnost a povinnost prodat podíl nejméně za cenu *přiměřenou*, jak žádá § 213 odst. 1 ZOK (k tomu viz kapitola 5.3.3), ovšem vymezení tohoto pojmu prozatím nebylo soudní judikaturou upřesněno.

Podle mého názoru je tedy střet zájmů při prodeji uvolněného podílu zcela patrný už jenom ze samotné povahy věci, tedy z podstaty vzájemných vztahů vznikajících v této situaci. Nad rámec toho bude v praxi konflikt zájmů prohlubovat vliv ostatních společníků na statutární orgán, neboť oproti bývalému společníkovi jejich role v budoucím uspořádání vnitřních společenských vztahů bude významnější a statutární orgán bude mít tendenci do větší či menší míry reflektovat zájmy těchto ostatních společníků. Zájmem ostatních společníků bude minimalizace finančního dopadu na jejich vlastní majetek, potažmo na majetek společnosti. Nově vzniklé silové vazby ve společnosti zajisté nebudou svědčit bývalému společníkovi. Navíc, jednatel odpovídá za řádný výkon své funkce, nikoliv za výsledek své činnosti⁴²⁷. Zastoupení považují z tohoto důvodu za zcela nevhodné právní řešení pro prodej uvolněného podílu, které povede k vnitřním konfliktům a ve svém důsledku ke snížené ochraně bývalého společníka nebo k nejistotě jednatele, které řešení je souladné s právem.

Při prodeji podílu za běžného chodu věci je judikováno, že společník musí brát také ohled na společnost a na základě své povinnosti loajality postupovat tak, „...*aby převodem obchodního podílu neúměrně a neodůvodněně neohrozil další činnost a existenci společnosti*...“⁴²⁸ Touto

⁴²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2869/2011.

⁴²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 06. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006.

povinností pochopitelně není bývalý společník nadále vázán, není jí vázán při prodeji uvolněného podílu v roli zástupce (resp. statutárního orgánu zástupce) ani jednatel. Z titulu výkonu funkce, tedy svého vlastního vztahu ke společnosti a z toho plynoucích povinností však bude jednatel povinen postupovat tak, aby prodej uvolněného podílu nepředstavoval neúměrnou hrozbu pro činnost společnosti a bude povinen upřednostnit prodej, který to nezpůsobí. Z pohledu společnosti je to nepochybně výhodné řešení, avšak z pohledu bývalého společníka, který již společníkem není, nastává stav, kdy se jeho práva realizují tak, jako kdyby společníkem nadále byl.

5.3.2 Způsoby prodeje podílu

Společnost si sama určí způsob prodeje, nejčastěji se bude jednat o dražbu,⁴²⁹ veřejnou soutěž o nejvhodnější nabídku,⁴³⁰ z volné ruky – tedy, podle mého soudu, zásadně jakkoliv. Odborná literatura zdůrazňuje zejména požadavek na transparentnost prodeje.⁴³¹ Statutární orgán, odpovědný za realizaci prodeje podílu, bude rovněž odpovědný za volbu vhodného způsobu prodeje, neboť také způsob prodeje bude jistě hrát roli v tom, zda se společnosti podařilo splnit zákonné povinnosti, tedy povinnost podíl a) prodat, a to b) nejméně za přiměřenou cenu, to vše c) bez zbytečného odkladu, a to nejpozději do tří měsíců (není-li sjednána jiná lhůta), neboť po uplynutí této lhůty se již postupuje podle § 214 a § 215 ZOK.

Neexistuje žádné vodítko co do způsobu prodeje podílu ve společnosti dle ust. § 213 ZOK. Logickou bude snaha o oslovení maximálního počtu potenciálních zájemců, pakliže takovému postupu nebrání nějaké zvláštní okolnosti. Jaká k tomuto cíli vede cesta, je již věcí praxe a trhu. Z hlediska formálního dává oslovení neomezeného počtu potenciálních zájemců a jistotu maximálně objektivní poptávky dražba, ovšem v praxi dražba nebývá příliš efektivní, neboť např. vážní zájemci včetně těch bonitních investují prostřednictvím kvalifikovaných zprostředkovatelů, kterými mohou být nejenom obchodní společnosti zaměřující svou podnikatelskou činnost na fúze a akvizice, ale také např. banky.⁴³² Tomuto účelu rovněž slouží v dnešní době poměrně rozšířené internetové platformy, kde je možné jak veřejnou nabídku společnosti, potažmo podíl, učinit, tak podíl nakoupit. Ovšem volba těchto prostředků vyžaduje erudici, úsilí a určitou míru rozhodnosti jednatele, bude tak zajímavé pozorovat kam se v této otázce bude ubírat soudní praxe a jak vysoké bude klást na jednatele požadavky.

⁴²⁹ Důvodová zpráva k ZOK v této souvislosti zmiňuje pouze dražbu, viz důvodová zpráva k § 203 až 216, s. 48, nicméně není důvod vylučovat i další adekvátní způsoby prodeje.

⁴³⁰ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 463; ŠVÉDA, M., op. cit. sub 405.

⁴³¹ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 463.

⁴³² Viz jako příklad služba nabízená Raiffeisenbank a.s.:

<https://www.rb.cz/firmy/poradenstvi/nakup-a-prodej-spolecnosti#8ee9dd13fed8c9c8f60c6f216ede773420ca7af9e3af3fb6fef310a64e22ad5c>

Na jednateli bude také prodej nejenom připravit a zajistit realizaci, ale i poskytnout veškerou nutnou součinnost, která s tímto úkolem souvisí, např. umožnit právní a finanční, případně faktickou/technickou prověrku, zároveň zajistit ochranu všech obchodně citlivých informací, zvážit ocenění uvolněného podílu znaleckým posudkem. Zároveň je povinen šetřit náklady, neboť z pozice zástupce postupuje v zájmu zastoupeného a jeho zájmy by měl chránit.

Nepochybné však je, že pokud se jedná o podíl minoritní, je fakticky vyloučena pro obvykle nedostatečný zájem jakákoliv šance jeho prodeje třetí osobě, tedy osobě odlišné od ostatních společníků. S tím mají bohaté neblahé zkušenosti zejména exekutoři při prodeji podílů v exekucích.

5.3.3 Přiměřenost ceny podílu

Při prodeji podílu se má společnost snažit dosáhnout maximálního výtěžku z prodeje, jejíž minimální výše je dle zákona limitována cenou *přiměřenou*. Zákon neposkytuje žádné bližší vodítko, jak tuto nejnižší hranici oné přiměřené ceny určit. Věřím, že praxe bude volat po vymezení pojmu *přiměřené* ceny a že tuto otázku budou nejspíš muset nakonec vyřešit soudy. Prozatím nebylo vydáno žádné rozhodnutí soudů vyšších instancí, které by tuto otázku rozsoudilo. Důvodová zpráva k ZOK mlčí a vládní novela ponechává tuto formulaci prodejní ceny v § 213 odst. 1 ZOK beze změn.

Cena, za kterou se uvolněný podíl prodává, je důležitá z toho důvodu, že tvoří vypořádací podíl, přičemž si od něj může společnost odečíst účelně vynaložené náklady související s prodejem a započíst některé pohledávky společníka (srov. k tomu kapitolu 6.1). S ohledem na dikci § 214 a navazujícího § 215 ZOK se domnívám, že je vyloučeno, aby společnost vyplatila bývalému společníkovi vypořádací podíl podle § 36 ZOK a následně uvolněný podíl prodávala, přičemž případný výtěžek tohoto prodeje by si ponechala na úhradu vypořádacího podílu a kladný rozdíl by doplatila společníkovi. Ačkoli to aktuální právní úprava neumožňuje, považuji takovou možnost *de lege ferenda* za funkční a výhodnou pro oba subjekty daného právního vztahu.

Pokud tedy vycházíme z toho, že je prodejní cena uvolněného podílu bude mít nutně odraz ve vypořádacím podílu společníka, je nutné zohlednit to, že určení příliš nízké hranice pro požadovanou *přiměřenost* ceny uvolněného podílu může vést k nízké motivaci statutárního orgánu společnosti dosáhnout spravedlivého výtěžku pro bývalého společníka. Obráceně ale, jak správně podotýká Pokorná, je potřeba brát v potaz také platební schopnost společnosti a to, že vypořádání prodejem nezatěžuje společnost povinností poskytnout vypořádání z vlastního majetku.⁴³³

⁴³³ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 213.

V každém případě ale platí, že pokud by statutární orgán společnosti prodal podíl za cenu nižší než za cenu přiměřenou, jednal by v rozporu s péčí řádného hospodáře.

Reálně dosažitelná cena za nabízený / prodáváný podíl nemusí nikterak korespondovat s hodnotou společnosti, potažmo z toho odvozenou hodnotou podílu. Cena a hodnota jsou dva obsahově odlišné pojmy.⁴³⁴ To, jakou cenu bude možné za prodej podílu reálně požadovat, bude záviset na celé řadě různých faktorů, včetně subjektivních úvah a pohnutek kupujících promítajících se do jejich zájmu či nezájmu, situace na trhu, velikosti podílu, obsahu společenské smlouvy apod. Reálně dosažitelná prodejní cena v daném místě a čase nemusí a nejspíš ani nebude korespondovat s hodnotou podílu.

Co do vymezení pojmu *přiměřenosti* zákon o obchodních korporacích pracuje s požadavkem na přiměřené protiplnění např. při vytěsnění minoritních akcionářů podle § 376 a násl. ZOK či při povinném odkupu podílu společníka ovládající osobou podle § 89 a násl. ZOK. V druhém zmiňovaném případě jsou požadavky na přiměřenou cenu upřesněny tak, že cena podílu se má určit na základě *hodnoty* majetku obchodní korporace s přihlédnutím k budoucímu provozu závodu (tzv. *going concern*), a to na základě posudku znalce. Výchozí předpoklady pro odkup podílu v případě aplikace § 89 a násl. ZOK jsou zcela odlišné od vypořádání společníka, jehož podíl se považuje za uvolněný. Přesto oproti vypořádacímu podílu jsou pravidla stanovena podstatně podrobněji a směřují tak k větší objektivizaci výsledného protiplnění. U vypořádacího podílu je právní úprava v tomto směru ještě o něco úspornější než v uvedených případech.

Pro účel stanovení kritéria *přiměřenosti* prodejní ceny, které je otázkou ryze právní, nikoliv skutkovou. Zákon nestanovuje kritéria pro hodnocení *přiměřenosti*,⁴³⁵ neboť toto posouzení náleží soudům. K přiměřenosti se nemůže vyjadřovat ani znalecký posudek, neboť se jedná o kategorii právní, kterou znalec není oprávněn posuzovat. Přesto, pro posouzení přiměřenosti je možné a také snad nutné co by mělo být základem této přiměřenosti. Má-li být uvolněný podíl prodáván, měla by být základem jeho *tržní hodnota*. Pojem tržní hodnota, tedy hodnota, která by byla relevantní při případném prodeji uvolněného podílu, vyjadřuje podle mezinárodního oceňovacího standardu IVS 1 „*odhadovanou částku, za kterou by měl být majetek směněn k datu ocenění mezi koupěčtivým kupujícím a prodeječtivým prodávajícím při transakci nezávislých subjektů, po*

⁴³⁴ DĚDIČ, Jan. *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Polygon, 2002: „Pojem ‚ceny‘ bývá chápán jako pojem závazkových vztahů. O ‚hodnotě‘ pak hovoříme v zásadě v souvislosti s oceněním majetku. Hodnota se tak zdá být ekonomickou kategorií vyjádřenou obvykle v penězích, která je vlastní konkrétnímu hmotnému či nehmotnému statku bez ohledu na to, zda je, či není předmětem transakce. Hodnotu lze stanovit různými metodami, z nichž některé mohou být i přímo odvozeny z ceny (například z ceny, za kterou byl majetek pořízen při úplatném nabytí); to neznamená, že by cena pro účely následného zcizení nemohla být určena odlišně od účetní hodnoty apod. Provádí-li znalec ocenění majetku, určuje jeho hodnotu, a nikoliv cenu, neboť určení ceny je předmětem návrhu a akceptace při kontraktaci mezi smluvními stranami závazkového vztahu (cena sjednaná ve výši dle znaleckého posudku).“

⁴³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 56/05.

řádném marketingu, přičemž strany transakce jednaly informovaně, opatrně a bez nátlaku“.⁴³⁶ Problém však nastává v souvislosti s tím, že trh se společnostmi s ručením omezeným v České republice prakticky neexistuje.⁴³⁷ Pro stanovení této hodnoty znalcem se tak jedná o téměř nemožný požadavek, neboť „znalecký posudek musí pracovat s tím, že je zde v podstatě jistota, že se podíl za danou hodnotu prodá.“⁴³⁸ Neexistence transparentního trhu s podíly je tedy překážkou pro určení tržní hodnoty uvolněného podílu. Určení této hodnoty na základě jiných metod, např. výnosové, je zcela zjevně nepřiléhavé, neboť vesměs nebudou reflektovat cenu dosažitelnou prodejem, o který v dané situaci jde. Jak tedy hodnotu uvolněného podílu stanovit a čemu poměřovat přiměřenost ceny, za kterou musí společnost uvolněný podíl prodat?

Někteří autoři považují za relevantní spodní hranici této prodejní ceny *hodnotu* uvolněného podílu, která by byla vypočtena coby vypořádací podíl dle § 36 ZOK,⁴³⁹ a řada dalších tento závěr přebírá. Domnívám se, že takový názor má opodstatnění a s ohledem na to, že není jiného vodítka, jeví se odrazem čteně judikovaného požadavku na spravedlnost a poctivost při vypořádání bývalého společníka.⁴⁴⁰ Ačkoliv je činěn odkaz na celý § 36 ZOK, budu se dále věnovat zkoumání jakožto východiska vypořádacího podílu stanoveného v této souvislosti dle zákona, tedy podle § 36 odst. 3 ZOK, nikoliv společenskou smlouvou.

Pokud přiměřenost ceny bude odvozena od výše vypořádacího podílu, nikoliv tedy s přihlédnutím k reálným možnostem trhu a reálně dosažitelné ceně obvyklé v daném čase a místě, prodej uvolněného podílu nebude mnohdy (poněkud zbytečně) možný. Společnost tak nakonec bude zatížena povinností vyplatit společníkovi vypořádací podíl, aniž by na to musela mít volné prostředky. Takový postup může způsobit výpadek finanční hotovosti, kterou by za normálních okolností použila na své běžné výdaje. V extrémním případě tento postup může mít likvidační dopady na samotnou společnost. Je potřeba zohlednit skutečnost, že ostatní společníci nemusí v rámci valné hromady souhlasit s přechodem uvolněného podílu na ně a nemusí refundovat společnosti vypořádací podíl vyplacený bývalému společníkovi. Základní kapitál společnosti se

⁴³⁶ Tamtéž, s. 62.

⁴³⁷ ČERNÝ Tomáš, *Úvaha nad používáním konkrétních metod ocenění při určení výše vypořádacího podílu a přiměřeného protiplnění v soudní praxi*, C. H. Beck, Obchodněprávní revue 11-12/2019, s. 286.

⁴³⁸ Tamtéž.

⁴³⁹ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 463: „Vodítkem zde musí být § 36 odst. 2, který určuje pravidla pro určení hodnoty (uvolněného) podílu, která má být coby vypořádací podíl vyplacena. Předpokládáme, že cena získaná prodejem podle § 213 odst. 1 by měla být, pokud možno, cenou stejnou nebo vyšší než ta, kterou společnost vygeneruje postupem podle § 214, resp. § 36 odst. 2.“; Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol., op. cit. sub 77, komentář k § 213; Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k ustanovení § 213: „Objektivizačním měřítkem může být i hodnota vypořádacího podílu vypočtená podle § 36 odst. 2 z vlastního kapitálu zjištěného účetní závěrkou sestavenou ke dni zániku účasti společníka na společnosti.“

⁴⁴⁰ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 513/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 29 Cdo 752/2011, a další.

sice sníží, ale pouze o vklad společníka, čímž se nevyřeší vyplacený vypořádací podíl, který zatížil společnost. Právo společníka na spravedlivé vypořádání může v takové situaci v konečném důsledku výrazně převážit nad právy věřitelů a v některých případech i nad právy ostatních společníků. Může to tedy způsobit praktické upuštění společností od realizace zákonem zamýšleného postupu a ve svém důsledku nenaplnění normou sledovaného cíle.

Opačně však, nebude-li *priměřená cena* vykládána jako cena nejméně rovnající se výši vypořádacího podílu podle § 36 odst. 3 ZOK, odcházející společník neobdrží vypořádání, na které by mohl dosáhnout. Bude tím porušeno jeho právo na spravedlivé vypořádání? Pokud je spravedlivým vypořádáním pouze a výhradně vypořádání stanovené dle § 36 odst. 3 ZOK, potom zřejmě ano. Pokud však je možné za spravedlivé požadovat vypořádání dosažené reálnou tržní poptávkou po nabízeném uvolněném podílu, potom by parametr spravedlnosti mohl být splněn za předpokladu, že s přihlédnutím ke všem okolnostem případu bylo při řádném prodeji v mezích možností a daných lhůt dosaženo ceny nejvýše možné (lze vůbec zpochybnit vhodnost požadavku přiměřenosti ceny na místo ceny nejvýše možné). V této souvislosti je potřeba zohlednit dva aspekty. Prvním je střet zájmů mezi společností a společníkem, informační nerovnováha a slabší postavení společníka v dané situaci. Nemá-li mít požadavek přiměřené ceny žádné mantinely chránící společníka, potažmo věřitele, a nebude-li těchto mantinelů dosaženo výkladem, bude pravděpodobně docházet k větším zásahům do práva společníka na vypořádání. Dále pak již samotná konstrukce postupu nakládání s uvolněným podílem může vybízet ke zneužití v tom smyslu, že ostatní společníci by mohli získat neoprávněnou výhodu. Jako příklad lze uvést situaci, kdy se bude uvolněný podíl nabízet za cenu nižší, než by činila výše vypořádacího podílu podle § 36 odst. 3 ZOK, a ostatní společníci ho takto získají na základě zákonného předkupního práva, kterým disponují dle § 213 odst. 1 ZOK. To by zajisté vedlo ke zneužití práva.

V neposlední řadě se osobně domnívám, že hodnota podílu stanovená podle pravidel § 36 odst. 3 ZOK, i když vychází k reálné hodnoty majetku, sama o sobě nepředstavuje relevantní veličinu ve vztahu k uvolněnému podílu a jeho potenciálu pro případného investora. Jedná se o ocenění hodnoty celé společnosti jakožto funkčního celku vycházející z reálné hodnoty jmění, která vzniká na základě přecenění položek majetku na jejich tržní hodnotu. Podíl takto v daném kontextu představuje pouze část funkčního celku, který sám o sobě žádnou přidanou hodnotu mít nemusí (proto se běžně používají např. diskonty za minoritu apod.). Tím poukazují pouze na to, že skutečné požadavky a možnosti tržní směny se budou podle mého názoru řídit odlišnými principy, než aby se mohlo vycházet z prostého součtu položek v účetnictví či reálné hodnoty součtu položek majetku po odečtení nominální hodnoty dluhů.

Na základě výše uvedeného dospívám k názoru, že požadavek prodat uvolněný podíl nejméně za přiměřenou cenu nelze paušálně vykládat tak, že se musí prodat nejméně za částku odpovídající vypořádacímu podílu podle § 36 ZOK. Takový závěr by podle mého názoru vedl k neefektivnosti právní úpravy uvolněného podílu. Domnívám se, že kritérium přiměřenosti by se mělo uplatnit v poměru k požadavku spravedlivého a poctivého vypořádání společníka, a to podle konkrétních okolností každého jednotlivého případu.

Jeví se, že je požadavek na přiměřenost prodejní ceny uvolněného podílu formulován zákonodárcem natolik vágně zcela záměrně, aby byl ponechán větší prostor pro jeho výklad v jednotlivých případech soudům. Může se to jevit účelným, přesto se domnívám, že se jedná o problematiku příliš složitou a nabízející tolik možných výkladů, že by měl zákonodárce stanovit *de lege ferenda* přesnější pravidla, a to alespoň určením spodní hranice, za kterou by mohla společnost uvolněný podíl postupem dle § 213 odst. 1 ZOK prodat.

5.3.4 Předkupní právo ostatních společníků

V případě že společnost bude prodávat uvolněný podíl, vzniká ostatním společníkům *ex lege* předkupní právo k prodávanému uvolněnému podílu.⁴⁴¹ Zároveň zákon stanoví, že předkupní právo může uplatnit více společníků a v takovém případě se uvolněný podíl rozdělí mezi tyto společníky podle poměru jejich podílů. Ostatní společníci tak budou oprávněni uplatnit své předkupní právo ve vztahu k té části uvolněného podílu, která odpovídá poměru jejich podílů ve společnosti (jednoho nebo souhrnu více podílů, pokud jich společník vlastní více). Uvolněný podíl se rozdělí mezi ty společníky, kteří uplatnili své předkupní právo.⁴⁴² V ostatním se uplatní obecná úprava předkupního práva dle § 2140 občanského zákoníku. Zajímavé z pohledu praxe je, že parciální uplatnění předkupního práva může znamenat změnu v rozložení sil ve společnosti, pokud ho neuplatní všichni společníci, nýbrž jen někteří z nich, aniž by k tomu bylo potřeba souhlasu valné hromady (nestanoví-li tak společenská smlouva).

Jakýkoliv podíl ve společnosti s ručením omezeným je možné rozdělit na základě dispozitivního zákonného ustanovení § 43 odst. 2 ZOK pouze za účelem jeho převodu nebo přechodu. Zároveň s takovým rozdělením a převodem musí souhlasit valná hromada. Jelikož již nejsou kladeny žádné přísné formální požadavky,⁴⁴³ budou stačit obyčejné podpisy na prosté listině.

⁴⁴¹ § 213 odst. 1 ZOK.

⁴⁴² Shodně Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 463: „Společníci tedy nemusí předkupní právo uplatnit všichni, vždy se bude případně dělit jen mezi ty, kdo ho využijí.“

⁴⁴³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. 8 Cmo 114/2015, stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2016, sp. zn. Cpjn 204/2015.

Podle § 135 ZOK může společenská smlouva připustit vznik různých druhů podílů. Podíly, se kterými jsou spojena stejná práva a povinnosti, přitom tvoří jeden druh. Podle odstavce 2 téhož ustanovení platí, že společenská smlouva může určit, že společník může vlastnit více podílů, a to i různého druhu. Obráceně tedy platí, pokud společenská smlouva mlčí, má společník pouze jeden podíl. Pokud je podíl pouze jeden, a společník nabude další podíl, dochází automaticky ke zvýšení stávajícího podílu společníka. Tento závěr potvrdil také Nejvyšší soud ve svém stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 13. 1. 2016, sp. zn. Cpjn 204/2015. Dovození z toho, že pokud je podílů více a je také více jejich druhů, pak se rozdělený uvolněný podíl spojí pouze s tím podílem, se kterým představuje stejný druh.

Spojení probíhá vždy při nabytí podílu nebo jeho části, tedy při jejich koncentraci v rukou jednoho společníka. Toto pravidlo však zároveň znamená, že zanikne-li účast společníka ve společnosti a stane-li se jeho podíl uvolněným, může se spojit s jiným podílem ve společnosti až okamžikem jeho účinného nabytí jiným společníkem, tedy až v důsledku převodu podílu na základě uplatnění předkupního práva.

Po dobu, kdy je podíl považován za uvolněný, nemůže se spojit s jiným podílem. V situaci, kdy současně zanikla účast více společníků a uvolněných podílů bude vícero, nespojí se ani tyto podíly do jednoho. Pakliže je třeba vycházet z předpokladu, že uvolněný podíl je stále ve vlastnictví bývalého společníka, nedojde tedy ke koncentraci vícero uvolněných podílů v rukou jednoho společníka.

5.3.5 Smlouva o prodeji uvolněného podílu

Smluvní stranou smlouvy o prodeji uvolněného podílu je společnost, která je zároveň příjemcem kupní ceny za uvolněný podíl. Prodejem uvolněného podílu vstoupí nabyvatel do všech práv a povinností (bývalého) společníka, která budou spojena s tímto podílem. Předmětem prodeje bude podle mého názoru uvolněný podíl.⁴⁴⁴

Společnost zároveň řádným prodejem uvolněného podílu může opět začít fungovat v úplné společenské struktuře. Bývalému společníkovi v okamžiku prodeje uvolněného podílu vzniká právo na vypořádání a společnosti pak povinnost tento vypořádací podíl stanovit a vyplatit.

Odborná literatura,⁴⁴⁵ zdá se, nepřipouští jinou možnost, než aplikaci pravidel o prodeji podílu ve smyslu vybraných ustanovení § 209 a § 210 ZOK a stejně tak ustanovení občanského

⁴⁴⁴ Vyskytují se však názory, které vyznívají opačně, srov. POKORNÁ, Jarmila a kol., op. cit. sub. 104 obchodní korporace, s. 302: *I když je uvolněný podíl stále ve vlastnictví společníka, jehož účast na společnosti zanikla, a jeho obsahem je právo na vypořádací podíl, je zřejmé, že společnost zastupující vlastníka uvolněného podílu bude pro prodej nabízet plnohodnotný podíl.*

⁴⁴⁵ Srov. Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 463: *„Při prodeji se postupuje podle § 209, resp. 210.“*

zákoníku regulujících kupní smlouvu, byť se nejedná o prodej podílu, ale o prodej *uvolněného* podílu. Stran použití ustanovení upravujících kupní smlouvu podle § 2079 a násl. OZ mám za to, že pokud je uvolněný podíl věcí a jeho převod je úplatný, pak nic nebrání aplikaci ustanovení upravujících kupní smlouvu. Nelze opominout ani skutečnost, že korporátní právo stanoví pravidla pro nabývání *účasti ve společnosti*, které mají své opodstatnění a reflektují dopad výměny společníků na vnitřní poměry ve společnosti. Stejně jako v případě běžného převodu podílu i v tomto případě bude převod účinný vůči společnosti doručením účinné smlouvy s úředně ověřenými podpisy. Nutno však podotknout, že zastupuje-li společnost bývalého společníka, zajisté jí bude převodní smlouva *doručena* samotným jejím uzavřením, neboť za prodávajícího bude smlouvu uzavírat jednatel společnosti a společnosti se smlouva také doručuje.

Také nabyvatel uvolněného podílu přistoupí ke společenské smlouvě nabytím uvolněného podílu ve smyslu § 209 odst. 2 ZOK a obdobně budou aplikována pravidla pro převod podílu představovaného kmenovým listem. Převodní smlouvu uzavírá společnost, nicméně v zastoupení bývalého společníka. Bude tak nepochybně stranou smlouvy.

I přes shora uvedené nelze ponechat bez povšimnutí, že aplikace pravidel o převodu podílu na uvolněný podíl má jisté mezery, a to z důvodu specifické povahy uvolněného podílu (viz blíže kapitola 3.7). Pakliže prodej uvolněného podílu má vést k derivativnímu nabytí účasti nového společníka ve společnosti, předmětem převodu by měl být podíl *plnohodnotný*. Jelikož zákon hovoří o prodeji uvolněného podílu, který však, jak již bylo výše vysvětleno, nepředstavuje účast společníka ve společnosti, neboť účast společníka již před tím zanikla, předmětem smlouvy je podíl *uvolněný*. Nabyvatel tak nabývá podíl modifikovaný, vyprázdňený o svou podstatu, podíl bez společníka. V tomto směru chybí komplexní teoretické vymezení uvolněného podílu, které by napomohlo vyřešit souvislosti, jako je tato, aniž by k tomu bylo potřeba použít mechanismy nemající oporu v platném právním řádu.

Rozhoduje-li společnost o tom, jak naložit s uvolněným podílem, musí posoudit, zda splňuje podmínky uvedené v 213 odst. 1 ZOK. Pokud je převod podílu na osobu, která není společníkem, podmíněn souhlasem valné hromady, svolá jednatel valnou hromadu a o tento souhlas požádá. Souhlas s převodem podílu na třetí osobu udělovaný valnou hromadou bude podléhat obecným pravidlům, tedy bude přijímán nadpoloviční většinou hlasů, neboť usnesení o souhlasu s převodem podílu není usnesením ve smyslu § 171 odst. 1 b)⁴⁴⁶ ZOK. K hlasům bývalého společníka se při hlasování na valné hromadě, ani při posouzení usnášeníschopnosti, nepřihlíží. Pakliže souhlas bude vyžadován, rozhodnutí valné hromady udělující tento souhlas je

⁴⁴⁶ Viz stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2016 k některým otázkám zápisů obchodních korporací do obchodního rejstříku, spis. Zn. Cjpn 204/2015.

podmínkou pro účinnost převodu. Jak již bylo doktrínou dovozeno, postačí souhlas se samotným *faktem převodu*,⁴⁴⁷ nikoliv tedy se zněním smlouvy či podmínkami převodu. Komplikace ovšem nastane, pokud bude společenská smlouva vyžadovat souhlas valné hromady s prodejem uvolněného podílu s konkrétní osobou. V důsledku požadavku dříve účinného zákona prodat uvolněný podíl bezodkladně od ukončení účasti společníka ve společnosti, avšak nejpozději do tří měsíců, mohla nutnost svolání a uskutečnění valné hromady představovat podstatné zdržení. Vzhledem ke změnám, které přináší novela ZOK, bude možné lhůtu prodeje, jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, dohodou mezi společností a společníkem prodloužit (viz § 214 odst. 2 ZOK). V případě nemožnosti dosažení dohody stále platí tříměsíční lhůta pro uskutečnění prodeje uvolněného podílu.

Dříve poněkud nešťastná dílčí úprava ručení při prodeji uvolněného podílu v § 213 odst. 3 poslední věta ZOK, v jejímž důsledku nebylo jasné, zda se bude také na jinou než vkladovou povinnost vztahovat ručení bývalého společníka ve smyslu § 209 odst. 1 ZOK, byla novelou ZOK zcela zrušena a došlo tak z vyjasnění, že při prodeji uvolněného podílu stejně jako při prodeji jakéhokoliv *normálního* podílu ručí převodce za dluhy, které byly s uvolněným podílem převedeny: „*Odstavec 3 se navrhuje zpřesnit a jeho druhá věta vypustit bez náhrady. Ručební povinnost bývalého společníka za splnění vkladové povinnosti nabyvatele plyne z úpravy § 209 odst. 1 druhá věta. Převod uvolněného podílu se realizuje na základě smlouvy o převodu podílu, a proto i na něj dopadají příslušná pravidla upravující převod podílu. Rozdíl spočívá v tom, že smlouvu o převodu podílu uzavírá společnost z pozice zákonného zástupce bývalého společníka (ten stále vlastní uvolněný podíl).*“⁴⁴⁸ Důvodová zpráva tedy výslovně počítá s tím, že se na prodej uvolněného podílu mají aplikovat pravidla o převodu podílu včetně (zřejmě) ustanovení o ručení.

Jedná-li se však o ručení převodce v obecné rovině, vztahuje se podle Havla k typicky společnickým dluhům, tedy ke vkladové a příplatkové povinnosti,⁴⁴⁹ nebo jiným dluhům, pokud jsou spojené s převáděným podílem.⁴⁵⁰ Lála v souvislosti s ručební povinností vznikající při převodu podílu (nikoliv tedy uvolněného) hovoří o tom, že ručební povinnost míří na „*dluhy vyplývající ze společnických povinností, bez ohledu na to, tvoří obsah podílu. Pokud však netvoří obsah podílu, musí jít o dluhy vážnoucí na věci*“.⁴⁵¹ Danou úvahu formuloval poté, co označil dluh

⁴⁴⁷ Havel, B. in ŠTENGLLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 455.

⁴⁴⁸ Důvodová zpráva k novele ZOK, konkrétně k § 213, op. cit. sub 166.

⁴⁴⁹ Havel, B. in ŠTENGLLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 458.

⁴⁵⁰ Tamtéž. Může se jednat také o dluhy nepeněžité, tedy dluhy spojené s jinými než základními podíly.

⁴⁵¹ Lála, D. in LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 25.

z vkladové povinnosti, resp. samotnou vkladovou povinnost, za mimo stojící společnickou povinnost netvořící obsah podílu.⁴⁵²

Ručení se jeví být na místě, neboť převod uvolněného podílu je co do obsahu a dopadů nejbližší převodu podílu běžného. Je racionální a není důvod, proč by se toto pravidlo nemělo aplikovat na bývalého společníka ve spojení s uvolněným podílem, zatímco na bývalého společníka ve spojení s převodem *normálního* podílu ano. V obou případech jsou společníci již bývalí a jediný rozdíl spočívá pouze v tom, že se v případě prodeje uvolněného podílu nejedná o převod v důsledku projevu vůle samotného bývalého společníka, nikoliv projevu vůle zákonného zástupce. Jelikož však v případě zániku účasti společníka v důsledku smrti nebo zániku společníka bývalý společník nebude existovat (ani právní nástupce ve vztahu k uvolněnému podílu), nemůže ani být nositelem ručební povinnosti. To samozřejmě neplatí, je-li vypořádací podíl stanoven podle § 36 ZOK a uvolněný podíl tak není předmětem prodeje.

5.3.6 Uvolněný podíl vtělený do kmenového listu

Je-li podíl společníka představován kmenovým listem, jsou práva a povinnosti spojené s podílem inkorporovány do tohoto kmenového listu, tedy do cenného papíru (§ 135 odst. 1 a § 137 odst. 3 ZOK). Podíl společníka může být představován kmenovým listem, pouze pokud tak stanoví společenská smlouva, nadto platí pravidlo, že se kmenový list vydává pouze k podílu, jehož převoditelnost není omezena nebo podmíněna (§ 137 odst. 2 ZOK).

Kmenové listy jsou podle § 152 odst. 2 ZOK obecně stahovány z oběhu za účelem jejich *výměny*, vyznačení *nové výše vkladu* nebo *zničení*, a to v zákonem stanovených případech. V případě ukončení účasti společníka ve společnosti však tato povinnost vzniká společníkovi dle speciálních ustanovení ZOK, aniž by účelem jejich odevzdání byla jejich výměna, vyznačení nové výše vkladu nebo zničení. Oproti dřívější právní úpravě se od 1. 1. 2021 ve všech způsobech zániku účasti ve společnosti vedoucích ke vzniku uvolněného podílu sjednotila povinnost kmenové listy odevzdat. Tato povinnost je – s výjimkou vystoupení společníka ze společnosti dle § 202, § 164 odst. 6 a § 203 ZOK, kde je ukončení účasti *podmíněno* odevzdáním kmenového listu – *následkem* ukončení účasti ve společnosti. Odevzdání kmenového listu tak v případech s výjimkou § 202, § 164 odst. 6 a § 203 ZOK nezpůsobuje ukončení účasti společníka ve společnosti, nýbrž je následkem tohoto ukončení, ke kterému došlo na základě jiných právních skutečností. Zánikem účasti společníka je naplněna hypotéza ustanovení § 212 ZOK odst. 1 ZOK.

Osobně mám za to, že je-li podíl společníka představován kmenovým listem a zanikla-li jeho účast ve společnosti tak, že došlo k uvolnění jeho podílu, a zároveň odevzdal-li bývalý společník

⁴⁵² Tamtéž.

kmenový list společnosti, bude společnost postupovat podle ustanovení § 213 ZOK an., a to prodejem vráceného kmenového listu. Jelikož se v této situaci bude vždy jednat o podíl neomezeně převoditelný (§ 137 ZOK), budou splněny podmínky § 213 odst. 1 ZOK, ledaže by něco jiného stanovila společenská smlouva ve vztahu k uvolněnému podílu. Prodej (uvolněného) podílu inkorporovaného do cenného papíru se nepochybně musí řídit speciálními kogentními pravidly převodu cenného papíru, tedy smlouvou, rubopisem⁴⁵³ a předáním (§ 210 ZOK, § 1103 odst. 2 OZ), přičemž smlouva může být uzavřena také ústně.

Pokorná⁴⁵⁴ např. na dané téma uvádí: „*Vrácené kmenové listy společnost prodá obdobně jako uvolněné podíly. Pokud by se je nepodařilo prodat a bylo by je možno rozdělit mezi společníky, postupovala by společnost obdobně jako u uvolněných podílů. Pokud by to možné nebylo, nezbyvalo by nic jiného než snížení základního kapitálu a zničení kmenových listů.*“ S tímto názorem se ztotožňuji.

Dvořák však uvádí, že „*odevzdaný kmenový list společnost buďto zničí a poté, co bude uvolněný podíl převeden do majetku nového společníka, mu společnost vydá nový kmenový list, nebo toliko uschová a poté, co bude uvolněný podíl převeden do majetku nového společníka, mu jej předá.*“⁴⁵⁵ Z toho usuzuji, že k převodu uvolněného podílu dojde podle autora v souladu s pravidly pro převod podílu neinkorporovaného do kmenového listu a kmenový list pouze následuje uvolněný podíl, je to však nejednoznačné. Autor hovoří o tom, že se kmenový list pouze zničí a následně (až po převodu uvolněného podílu) mu společnost vydá nový kmenový list, nebo se pouze uschová a (až po převodu uvolněného podílu) předá novému vlastníkovvi. Tento postup by mohl reflektovat myšlenku, že se při prodeji uvolněného podílu nejedná o nabytí derivativní, nýbrž originární, anebo že *uvolněný* podíl je odlišný od původního podílu představeného cenným papírem, což však autor netvrdí.

S ohledem na povinné náležitosti kmenového listu, kdy jednou z nich je jednoznačná identifikace společníka (§ 138 odst. 1 písm. d) ZOK), nebude společník, jehož účast zanikla, nadále společníkem a nebude ho tedy správné označovat jakožto společníka ani na kmenovém listu, je možné, že jedinou cestou je skutečně zničení kmenového listu. Jelikož ani nově vydaný kmenový list nemůže mít označení společníka po dobu, kdy je podíl uvolněný, nabízí se skutečně prodej uvolněného podílu a následné vydání nového kmenového listu novému společníkovi s jeho označením. Je-li nová koncepce uvolněného podílu postavena na *holém vlastnictví* bývalého společníka (což považuji obecně za nešťastné), pak takový vlastník podílu není a nemůže být

⁴⁵³ Znění rubopisu není závazně stanoveno, pouze má být patrné, že se jedná o převod.

⁴⁵⁴ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 151 odst. 3 ZOK.

⁴⁵⁵ DVORÁK, T., op. cit. sub 113, s. 176.

společníkem. V tomto směru zápis uvolněného podílu do obchodního rejstříku lépe reflektuje existenci uvolněného podílu, kdy umožňuje na místo společníka uvést toliko *uvolněný podíl*.⁴⁵⁶

Zároveň však tento výklad musí být podle mého názoru upozaděn ve prospěch jiných argumentů, které mají větší význam pro zachování vnitřní bezrozpornosti právního řádu. Jakmile je podíl ve společnosti představen kmenovým listem, nelze tuto skutečnost ignorovat, z čehož plyne povinnost nakládat s takovým podílem podle pravidel aplikovatelných na nakládání s cenným papírem.

Před přijetím novely ZOK ustanovení § 151 odst. 3 ZOK navazující na ukončení účasti společníka ve společnosti v kadučním řízení odkazovalo na povinnost společnosti vyzvat bývalého společníka, aby jí odevzdal bez zbytečného odkazu kmenový list s upozorněním, že jinak bude postupováno podle § 152 až 154 ZOK. Ustanovení snad bylo chybné, neboť nedávalo podle mého názoru smysl. Jestliže účast společníka zaniká rozhodnutím valné hromady, jak bylo dovozeno v kapitole 4.4.7, nebude výzva⁴⁵⁷ upozorňující na následky nevrácení kmenových listů spočívající v jejich prohlášení za neplatné a následný prodej v souladu s § 153 a § 154 ZOK na místě.⁴⁵⁸ Ustanovení § 212 a násl. jsou systematicky ucelená a představovaly od počátku komplexní právní úpravu nakládání s uvolněným podílem s tím, zatímco § 152 až 154 ZOK směřují (a také dříve směřovaly) k úpravě procesu, jehož podstatou je porušení povinnosti odevzdat kmenový list a řešení následků tohoto porušení. Aplikace daných pravidel na nakládání s uvolněným podílem by tak v některých jednotlivých pravidlech vytvářela dvojkolejnost (např. povinnost prodat kmenový list za přiměřenou cenu), zatímco v jiných by byl zcela zjevný rozpor (např. lhůty pro snížení základního kapitálu). Také nebylo zcela srozumitelné, proč se zrovna v kadučním řízení jakožto jediném způsobu ukončení účasti odkazovalo na aplikaci § 152 až § 154 ZOK, zatímco u jiných způsobů nikoliv. Nenacházím zdůvodnění ani v tom, že zrovna v kadučním řízení jednatel povinně vyzýval společníka k vydání kmenového listu, zatímco při ostatních způsobech zániku účasti tato povinnost plynula ze zákona. Zároveň se však domnívám, že společnost nebyla ani v minulosti povinna společníka zvlášť vyzývat, ani na důsledky nepředložení kmenového listu upozorňovat, neboť výzva slouží primárně k ochraně společníků před následky spočívajícími ve ztrátě účasti, zatímco v případě již zaniklé účasti není takové upozornění vůbec relevantní, tudíž ani nutné.

Pokud společník *neodevzdá* kmenové listy, pak v případě vystoupení společníka ze společnosti nedojde k ukončení účasti společníka ve společnosti vůbec, avšak v případech

⁴⁵⁶ Připouštím důležitost tohoto zápisu z důvodu materiální publicity, zatímco kmenové listy tuto funkci neplní, přesto se domnívám, že to není nepodstatné.

⁴⁵⁷ O tom, že musí být zaslána výzva s upozorněním na následky prohlášení kmenového listu za neplatný, pojednává také Havel, B. in ŠTENGLLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 329.

⁴⁵⁸ Srov. např. Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 151.

ukončení účasti společníka v souladu s dalšími ustanoveními ano. Novelizované znění §212 odst. 2 ZOK s účinností od 1. 1. 2021 výslovně stanoví, že pokud byl vydán kmenový list a společník ho *neodevzdá*, bude tento kmenový list *prohlášen za neplatný, tato skutečnost bude oznámena společníkům, jejichž kmenových listů se neplatnost dotýká* (tedy zřejmě v daném případě bývalému společníkovi) a zároveň bude *vydán kmenový list nový*, přičemž se v tomto odkazuje na použití § 152 odst. 3 ZOK. Namísto kmenového listu neodevzdaného a prohlášeného za neplatný se vydá nový kmenový list. Jak s tímto nově vydaným kmenovým listem má společnost naložit již ze zákona explicitně neplyne. Nicméně mám za to, že shodně již s předešlou, byť nešťastně koncipovanou úpravou, společnost místo neodevzdaných kmenových listů vydá kmenové listy nové, které „*použije k řešení uvolněného podílu*“.⁴⁵⁹ Domnívám se tedy, že pokud společník neodevzdá kmenové listy, společnost v takovém případě musí na základě rozhodnutí jednatele prohlásit kmenové listy za neplatné, vydat kmenové listy nové a ty učinit předmětem prodeje podle § 213 ZOK.

5.4 Postup při neprodejnosti a nepřevoditelnosti uvolněného podílu

V této kapitole se nebudu věnovat případu, kdy se uvolněný podíl podaří prodat, neboť v takovém případě zcela přirozeně nevystává otázka nakládání s uvolněným podílem – ten v důsledku prodeje přestává být uvolněným. Je-li však podíl nepřevoditelný nebo jeho prodej vylučuje společenská smlouva, postupuje se podle § 214 odst. 1 ZOK. Pokud je podíl ve společnosti převoditelný a společnosti se nepodařilo ve lhůtě tří měsíců s možností prodloužení lhůty uvolněný podíl prodat (a ostatní společníci nevyužili svého předkupního práva), bude se postupovat rovněž podle § 214 ZOK. Nic nebrání tomu, aby společenská smlouva obsahovala ustanovení o tom, že se podíl (být převoditelný) nebude prodávat vůbec, což ostatně vyplývá již z dispozitivního § 213 odst. 1 ZOK, a vypořádací podíl byl rovnou stanoven a vyplacen podle § 36 ZOK.

Oproti předchozímu znění § 214 ZOK nadále již toto ustanovení nestanoví explicitně, že společnost má povinnost vypořádací podíl oprávněné osobě *vyplatit*, nýbrž pouze to, že se *určí* výše a *splatnost* vypořádacího podílu podle § 36 ZOK. Nedomnívám se však, že by touto změnou byla dotčena povinnost vypořádací podíl vyplatit, leč to nadále plyne z odst. 1 ve spojení s odst. 5 § 36 ZOK. K tématu výše vypořádacího podílu podle § 36 ZOK viz blíže kapitola 6.3.

⁴⁵⁹ LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 153.

Aniž by to vyplývalo z § 214 ZOK, důvodová zpráva k němu⁴⁶⁰ shodně jako někteří autoři⁴⁶¹ uvádí, že se následek marného uplynutí lhůty aplikuje pouze tehdy, pokud nebyl podíl prodán výlučně z objektivních důvodů.⁴⁶² Mám za to, že formulace § 214 odst. 1 ZOK „*nepodařili se uvolněný podíl prodat*“ sama o sobě tento závěr neimplikuje. Jelikož v další větě důvodové zprávy je uvedeno, že cílem této úpravy je, aby nedošlo „*k vyvlastnění bez náhrady*“, je možné, že tento výklad nebyl zákonodárcem ve skutečnosti ani zamýšlen. Právní úprava zřejmě míří na to, aby bývalý společník nezůstal v důsledku nečinnosti společnosti zcela bez nároku na vypořádání. Pokud by se však uplatnilo pravidlo, že se vypořádací podíl určí a také vyplatí podle § 36 ZOK marným uplynutím lhůty pouze v případě, že se uvolněný podíl nepodařilo prodat výlučně z objektivních důvodů, není zcela zjevné, jak by se řešila situace, kdy je společnost, potažmo její statutární orgán, nečinná, neschopná anebo záměrně prodej uvolněného podílu nerealizuje, ani se o to nepokusí, příp. nebude schopna v dané lhůtě pokus učinit např. v důsledku absence statutárního orgánu. Důvodová zpráva⁴⁶³ konstatuje, že se v takovém případě společnost dostane do prodlení a společníkovi bude náležet nárok na náhradu škody. Výši škody důvodová zpráva definuje jako rozdíl mezi možným *vypořádacím podílem získaným prodejem a vypořádacím podílem získaným aplikací běžného určení výše podílu*. Pokud by se ale neaplikovalo ustanovení § 214 odst. 1 ZOK, bývalému společníkovi by nevznikl ani nárok vypořádací podíl podle § 36 ZOK a společnost by také neběžela lhůta pro jeho vyplacení společníkovi. Podle mého názoru je nutné uzavřít, že i v případě existence jiných důvodů než objektivní neprodejnost podílu či absence alespoň jednoho pokusu podíl prodat, bude potřeba aplikovat ustanovení § 214 odst. 1 ZOK s tím, že společník bude oprávněn následně požadovat zmíněný rozdíl z titulu náhrady škody. Opačný výklad by odporoval smyslu právní úpravy. Bez aplikace § 214 ZOK by totiž nebylo ani možné podíl vypořádat mezi ostatní společníky ve smyslu § 215 ZOK, který výslovně odkazuje na § 214 ZOK, a společnost by tak zůstala s uvolněným podílem dobu delší, než zákon předpokládá, případně neomezeně dlouhou dobu. Nebylo by zřejmě možné ani společnost pro nečinnost s přijetím uvedených rozhodnutí zrušit, neboť společnost nebude v prodlení s plněním povinností dle § 215 odst. 1 a nebude tak možné aplikovat zákonnou sankci.

⁴⁶⁰ Důvodová zpráva k ZOK, s. 48.

⁴⁶¹ Srov. např. Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k ustanovení § 214 ZOK.

⁴⁶² Důvodová zpráva k ZOK, s. 48: „*Pokud společnost povinnost prodeje nesplní z důvodu objektivní neprodejnosti podílu, vyplatí vypořádací podíl bez zbytečného odkladu ve výši, která se určí obdobnou aplikací určení výše obecného podílu... Následek marného uplynutí lhůty však lze aplikovat pouze tehdy, pokud nebyl uvolněný podíl prodán z důvodu jeho objektivní neprodejnosti, a nikoliv z jiného důvodu (neprofesionalita statutárních orgánů, úmyslné přemeškání lhůty apod.)*.“

⁴⁶³ Důvodová zpráva k ZOK, s. 48.

Havel⁴⁶⁴ uvádí, že § 214 ZOK pamatuje na to, že uvolněný podíl není likvidní, předpokladem však je, že se společnost alespoň jednou pokusila uvolněný podíl prodat. Osobně se domnívám, že v řadě situací bude možné zjistit, že je uvolněný podíl objektivně neprodejný (nelikvidní), aniž by se ho společnost pokoušela prodat a vynakládat s takto dopředu zcela zjevně neúspěšným prodejem spojené náklady. Stejně to ale platí i obráceně – jeden nezdárný pokus nemusí nutně znamenat, že je podíl nelikvidní. Je tedy otázkou, zda soudní praxe skutečně dospěje k tomuto *nucení* statutárního orgánu alespoň jeden pokus učinit, nebo zda bude možné přihlédnout ke specifickým každé situace zvláště a v odůvodněných případech od tohoto pokusu upustit.

Lhůta tří měsíců pro prodej uvolněného podílu je pro některé společnosti přiměřená, pro jiné zas bude příliš krátká. Pomineme-li situaci, kdy se jednatel rozhodne použít znalce pro stanovení tržní hodnoty podílu za účelem obhájení přiměřenosti prodejní ceny, může se také jednat o potřebu právního nebo ekonomického auditu, zdouhavé vyjednávání, věcné, interní nebo formální komplikace. Přesto nelze ponechat tuto lhůtu zcela na vůli prodávající společnosti, potažmo jejích statutárních orgánů. Nicméně novela přinese v tomto směru pozitivní změnu do § 214 odst. 2 ZOK, když umožní, aby se lhůta prodloužila dohodou společníka nebo jeho právního nástupce se společností: *„Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, lze lhůtu podle odstavce 1 prodloužit dohodou mezi společností a společníkem, jehož účast zanikla, nebo jeho právním nástupcem až o 1 rok.“* Poměrně důležité je zdůvodnění v důvodové zprávě: *„Zároveň se navrhuje formulovat pravidlo, jež umožní prodloužit tříměsíční lhůtu k prodeji uvolněného podílu dohodou mezi společností a společníkem, jemuž zanikla účast, nebo jeho právním nástupcem. Podmínkou pro prodloužení tříměsíční lhůty je existence důvodů zvláštního zřetele hodných; takovým důvodem může být například existence vážného zájemce o koupi uvolněného podílu. Případná libovůle jednatelů při prodloužování lhůty k prodeji je korigována povinností jednat s péčí řádného hospodáře. Lhůtu k prodeji uvolněného podílu lze prodloužit maximálně o další jeden rok.“*⁴⁶⁵ Navrhovanou změnou by se tak měla vyřešit doposud neúplná právní úprava a zavést doposud chybějící možnost dohody mezi společností a bývalým společníkem. Domnívám se, že není zcela namístě použití pojmu *právní nástupce*, neboť uvolněný podíl vzniká, pouze pokud právní nástupce společníka absentuje. Přesto je zřejmé, že se bude jednat o osobu, které náleží vypořádací podíl.

Bez ohledu na vypořádání se společníkem má společnost nadále povinnost naložit s uvolněným podílem, neboť, jestliže uvolněný podíl nebyl prodán nebo jeho prodej není z důvodů popsaných v předchozím odstavci možný, zůstává tento podíl neobsazený, přičemž tento stav není

⁴⁶⁴ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 464.

⁴⁶⁵ Důvodová zpráva k vládní novele, k bodům 249 a 250 (§ 214), s. 162.

žadoucí. Shodně s předchozí právní úpravou na § 214 ZOK navazuje § 215 ZOK, který výslovně stanoví, že *bez zbytečného odkladu* poté, co je nebo mohla být zjištěna výše vypořádacího podílu podle § 214 ZOK, rozhodne společnost o přechodu uvolněného podílu na zbývající společníky, nebo rozhodne o snížení základního kapitálu společnosti o vklad společníka, jehož účast zanikla.

Předchozí právní úprava zakotvovala v § 214 odst. 1 ZOK⁴⁶⁶ pravidlo, že společnost musela *vyplatit* společníkovi vypořádací podíl nejpozději do jednoho měsíce od uplynutí tříměsíční lhůty k jeho prodeji a teprve po *vyplacení* tohoto vypořádacího podílu měla povinnost rozhodnout podle § 215 ZOK, tedy naložit s uvolněným podílem. Je tak zjevné, že existovala návaznost druhé povinnosti až na splnění té první. Domnívám se, že daná konstrukce nebyla šťastná v tom smyslu, že zadržela-li společnost výplatu prostředků z titulu vypořádacího podílu, byla sice v prodlení s vyplacením vypořádacího podílu, avšak nikoliv s naložením s uvolněným podílem. V důsledku toho společnost nemusela postihnout sankce v podobě zrušení společnosti. Společník se mohl domáhat výplaty vypořádacího podílu žalobou na plnění, přesto dané řešení nemělo dostatečný efekt, neb neplatil sankční prvek hrozby zrušení celé společnosti.

Novela ZOK přináší s účinností od 1. 1. 2021 změnu shora popsaného pravidla, kdy nadále není naložení s uvolněným podílem vázáno na vyplacení vypořádacího podílu společníkovi, nýbrž se k němu musí přistoupit *bez zbytečného odkladu poté, co je nebo mohla být zjištěna výše vypořádacího podílu podle § 214 ZOK* (spíše odst. 1 § 214 ZOK). Oproti předchozímu znění účinnému do 31. 12. 2020 postrádá dnešní právní úprava pevně ohraničený časový úsek⁴⁶⁷ neboli lhůtu, kdy *nejpozději* musí společnost splnit svou povinnost vyplatit vypořádací podíl, což může být na škodu. Prokazování poměrně vágně specifikovaného okamžiku „*mohla být zjištěna*“ může být na jednu stranu problematické, na druhou stranu bude vést k jeho relativní objektivizaci. Má-li být zjištěna z účetní závěrky, může být zjištěna v okamžik vyhotovení této účetní závěrky. Pokud do stanovení výše vypořádacího podílu vstoupí potřeba její výši určit podle reálné ceny majetku, potom nejpozději zjištěním reálné ceny majetku (znaleckým posudkem).

Nadále je tak irelevantní z hlediska běhu lhůty pro nakládání s uvolněným podílem, zda společnost *již vyplatila* bývalému společníkovi nebo jiné oprávněné osobě vypořádací podíl. Do prodlení se dostane poté, co nesplní lhůtu „*bez zbytečného odkladu*“ po zjištění nebo možnosti *zjištění výše* vypořádacího podílu, nikoliv tedy po jeho vyplacení. Podle důvodové zprávy k novele

⁴⁶⁶ § 215 odst. 1: „*Bez zbytečného odkladu po vyplacení vypořádacího podílu podle § 214, nejpozději však do jednoho měsíce od tohoto vyplacení, rozhodne společnost o přechodu uvolněného podílu nejméně za protiplnění ve výši vyplaceného vypořádacího podílu na zbývající společníky poměrně podle jejich podílů, jinak sníží základní kapitál o vklad společníka, jehož účast zanikla; nesplní-li společnost tuto povinnost, soud ji i bez návrhu zruší a nařídí její likvidaci.*“

⁴⁶⁷ K pojmu „*bez zbytečného odkladu*“ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009 sp. zn. 29 Cdo 3645/2008, usnesení ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4505/2014, ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. 29 Cdo 2873/2015.

ZOK⁴⁶⁸ shora popsaná změna § 215 odst. 1 ZOK reaguje na možnost prodloužit lhůtu pro prodej uvolněného podílu podle § 214 odst. 2 ZOK, výslovně pak „*navrhuje se rozvázat vazbu mezi vyplacením vypořádacího podílu a naložením s uvolněným podílem podle § 215, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že lhůta k prodeji uvolněného podílu může být prodloužena až o další rok (§ 214 odst. 2 ZOK)*“. Dřívější navzájem podmíněný trojstupňový model nakládání s uvolněným podílem (určení výše vypořádacího podílu, jeho vyplacení a následné rozhodnutí o naložení s uvolněným podílem) tak byl opuštěn.

Vypořádací podíl, pokud uvolněný podíl bude prodán, bude stanoven jako *výtěžek z prodeje uvolněného podílu* ve smyslu § 213 odst. 2 ZOK. Je nepochybné, že společnost po celou tuto dobu nemůže s uvolněným podílem naložit jinak, než že se ho bude snažit prodat (nemůže tedy postupovat podle § 215 ZOK). Pouze pokud se nepodaří uvolněný podíl prodat, tedy až marným uplynutím v délce tří měsíců a případně k tomu dalšího až jednoho roku, přichází na řadu *stanovení* výše a splatnosti vypořádacího podílu způsobem předjímaným v § 214 ZOK (tedy podle § 36 ZOK). Z dikce § 36 ZOK je patrné, že povinnost *vyplatit* vypořádací podíl vyvstane v popisovaném případě, není-li jiné úpravy ve společenské smlouvě, bez zbytečného odkladu po tomto stanovení, resp. zjištění nebo možném zjištění, jeho výše. Jelikož § 215 odst. 1 ZOK výslovně odkazuje na § 214 ZOK, společnosti vznikne povinnost rozhodnout o *naložení s uvolněným podílem* jeho přechodem na ostatní společníky nebo snížením základního kapitálu.

Nové znění § 215 ZOK a § 36 odst. 5 ZOK totiž paradoxně povede k situaci, kdy vznik povinnosti *vyplatit* vypořádací podíl bývalému společníkovi nebo oprávněné osobě a vznik povinnosti *naložit s uvolněným podílem* nastanou ve stejný okamžik, byť nezávisle na sobě – bez zbytečného odkladu poté, co je nebo mohla být *zjištěna výše vypořádacího podílu*. Přesto je v § 215 odst. 1 ZOK formulováno pravidlo, že společnost rozhodne o přechodu uvolněného podílu nejméně za protiplnění ve výši *vyplaceného vypořádacího podílu*. Toto ustanovení tak nereflektuje skutečnost, že se v okamžiku rozhodnutí nemusí jednat o již vyplacený vypořádací podíl, nýbrž pouze zjištěný vypořádací podíl. Pokud zákonodárce skutečně zamýšlel, aby v takovém případě vyplacení vypořádacího podílu předcházelo rozhodnutí o přechodu uvolněného podílu na ostatní společníky, potom nedává příliš smysl tvrzení obsažené v důvodové zprávě citované výše o tom, že se rozvázala vazba mezi vyplacením vypořádacího podílu a naložením s uvolněným podílem.

Domnívám se, že se však jedná o nedůslednost ve formulování zákonného předpisu. Smyslem a účelem dané normy zřejmě bylo, aby částka, která bude ve výsledku tvořit protiplnění za přechod uvolněného podílu na ostatní společníky, korespondovala s výši vypořádacího podílu

⁴⁶⁸ Důvodová zpráva k novele ZOK, § 215, op. cit. sub 166.

obecně, tedy s nárokem bývalého společníka na vypořádací podíl. Důvodová zpráva výslovně počítá s tím, že „*společnost s uvolněným podílem naloží* (pozn.: tím je zřejmě myšlen přechod podílu na všechny společníky nebo snížení základního kapitálu podle § 215 odst. 1 ZOK) *i před vyplacením vypořádacího podílu*“. Z toho soudím, že faktické vyplacení nemusí předcházet rozhodnutí o naložení s podílem, musí však bezpodmínečně zachovat výši protiplnění v případě přechodu podílu na ostatní společníky.

Za pozornost stojí také to, že na rozdíl od porušení povinnosti vyplatit vypořádací podíl je porušení povinnosti naložit s uvolněným podílem sankcionováno zrušením společnosti i bez návrhu a nařízení její likvidace. Není tedy vyloučeno, že společnost bude zrušena, aniž by vypořádala pohledávku bývalého společníka, a daná pohledávka tak bude předmětem vypořádání obdobně jako jakákoliv jiná pohledávka v likvidaci.

Jak již bylo uvedeno, společnost je podle § 215 ZOK povinna rozhodnout o přechodu uvolněného podílu na zbývající společníky poměrně podle jejich podílů, a to *nejméně* za protiplnění ve výši vyplaceného vypořádání, jinak musí snížit základní kapitál o vklad společníka, jehož účast ve společnosti zanikla. Osobně mám za to, že by protiplnění za uvolněný podíl mělo *přesně odpovídat* výši vyplaceného vypořádacího podílu, neboť právě k tomu celá konstrukce uvolněného podílu slouží. Přebytek nad rámec vypořádacího podílu představuje vklady společníků mimo základní kapitál (z účetního hlediska *ostatní kapitálové fondy*).

Jedná se o rozhodnutí, které spadá ve smyslu § 215 odst. 1 ve spojení s § 190 odst. 2 písm. p) ZOK do působnosti valné hromady. Jelikož společnost má povinnost stanovenou zákonem, avšak o dalším postupu či přesněji osudu uvolněného podílu má rozhodnout valná hromada společnosti, je společnost v první řadě povinna zajistit konání takové valné hromady. Je tak primárně na statutárním orgánu, aby valnou hromadu s předmětným programem svolal, resp. aby zařadil tuto záležitost na program valné hromady. Valnou hromadu může svolat v případech uvedených v § 183 ZOK také společník.

Novela ZOK se odchyluje od pravidla formulovaného dříve v § 215 odst. 3 ZOK, že se uvolněný podíl rozdělí mezi ostatní společníky (poměrně) podle jejich podílů. Znění novelizovaného § 215 odst. 1 ZOK již výslovně připouští, aby valná hromada mohla přijmout rozhodnutí, na jehož základě uvolněný podíl přejde na všechny společníky, na některé z nich, nebo pouze na jednoho. Jelikož v tomto případě dojde k novému uspořádání vztahů a rozložení sil ve společnosti, pro takové rozhodnutí bude potřeba souhlas všech společníků, ostatně to také zmiňuje důvodová zpráva k novele ZOK.⁴⁶⁹ V obou případech se nepočítá s hlasy bývalého společníka,

⁴⁶⁹ Důvodová zpráva k novele ZOK, op. cit. sub 166, komentář k § 215.

jehož podíl je považován za uvolněný. K otázce koncentrace všech podílů v rukou jednoho společníka viz blíže také kapitola 7.

Janošek ve svém článku naznačuje možnou protiústavnost dříve platného § 215 odst. 2 ZOK, který vyžadoval k rozhodnutí valné hromady o přechodu podílu dvoutřetinové většiny všech hlasů, neboť dané ustanovení „*nutí společníky, kteří pro předmětné ustanovení nehlasovali, aby uvolněný podíl odkoupili (...)*“.⁴⁷⁰ Je pravda, že tato povinnost byla společníkům vnucena, a to již v úpravě v obchodním zákoníku, avšak většinový princip rozhodování se prosazuje ve společnosti s ručením omezeným poměrně běžně. Jak uvádí Lála, „*sdržením se v kapitálové společnosti se společníci podřizují většinovému rozhodování*“.⁴⁷¹ Pokud společník spoluvytváří vůli při zakladatelském právním jednání, jehož změny jsou prosaditelné pouze se souhlasem všech společníků, případně přistupuje ke společenské smlouvě při vstupu do společnosti, pak s potenciálním vznikem této povinnosti musí počítat. Obdobně mu může být uložena např. příplatková povinnost, dokonce prostou většinou hlasů, avšak za předpokladu, že společenská smlouva takovou možnost obsahuje. Nejvyšší soud také potvrdil – byť ve skutkově odlišném případě – legitimitu většinového principu jakožto východisko již v poměrech předchozí právní úpravy.⁴⁷²

V případě že valná hromada rozhodne o přechodu uvolněného podílu na ostatní společníky, účinky přechodu nastanou ze zákona, a to rozhodnutím valné hromady. Dále jsou možné tři různé scénáře, a to zejména s ohledem na úpravu společenské smlouvy dle § 135 zákona o obchodních korporacích: a) pokud společenská smlouva stanoví, že společník může vlastnit více podílů stejného druhu, a podíly jsou stejného druhu, nabyde každý ze stávajících společníků nový podíl vedle svého podílu, a to i když se bude jednat o podíly stejného druhu, b) pokud společenská smlouva takovou úpravu neobsahuje, z rozděleného uvolněného podílu vzniknou podíly, které splynou se stávajícími podíly společníků, a podíly společníků se tak navýší o poměrnou část nových podílů, c) pokud se jedná o podíl jiného druhu, než jsou stávající podíly ostatních společníků, budou mít stávající společníci více podílů vícero druhů. Pokud by valná hromada nerozhodla o rozdělení podílu, k jehož uvolnění došlo, nabydou společníci podíl do spoluvlastnictví.

Nerozhodne-li valná hromada o přechodu uvolněného podílu na ostatní společníky, musí společnost snížit svůj základní kapitál. Mám za to, že při tomto rozhodování postačí dvoutřetinová většina všech hlasů. Základní kapitál společnosti se snižuje o vklad společníka, jehož účast ve

⁴⁷⁰ JANOŠEK, V., op. cit. sub 350.

⁴⁷¹ LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 78.

⁴⁷² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2759/2009.

společnosti zanikla a s ní je spojen uvolněný podíl. Při svém rozhodování o snížení základního kapitálu společnosti se bude valná hromada řídit postupem podle § 233 a násl. ZOK. Na rozdíl od obecných náležitostí usnesení valné hromady o snížení základního kapitálu vyžadovaných § 233 ZOK, v případě snížení základního kapitálu o vklad společníka, jehož podíl představuje uvolněný podíl, dle usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 7 Cmo 260/2014, nemusí usnesení obsahovat údaj o tom, jakým způsobem bude *naloženo s částkou odpovídající snížení základního kapitálu*, neboť se jedná o specifický případ, kdy to z podstaty věci nejde – vklad, a potažmo podíl, prostě zaniká bez náhrady. Dle § 234 v důsledku rozhodnutí o snížení základního kapitálu dojde k zániku společnickova vkladu, právě jde-li o uvolněný podíl.

Je otázkou, zda bude společnost i v tomto specifickém případě povinna zveřejnit usnesení o snížení základního kapitálu v Obchodním věstníku, a to do patnácti dnů od jeho přijetí a dvakrát po sobě s časovým odstupem třiceti dnů, a zároveň vyzvat věřitele, aby v zákonem stanovené lhůtě přihlásili své pohledávky. Jelikož se jedná o tzv. nominální snížení základního kapitálu, tedy v důsledku tohoto snížení nebudou společníkům vyplaceny žádné prostředky, navíc se jedná o snížení povinné, nikoliv dobrovolné, považují tento zákonný požadavek za zbytečně formalistický.⁴⁷³

5.5 Shrnutí kroků při nakládání s uvolněným podílem

Aktuální právní úpravu je tedy možné z hlediska lhůt a postupu při nakládání s uvolněným podílem shrnout takto:

- 1) Podíl nepřevoditelný / společenská smlouva vylučuje postup podle § 213 ZOK: určí se výše a splatnost vypořádacího podílu podle § 36 ZOK (§ 214 odst. 1 věta druhá) + bez zbytečného odkladu po tomto určení⁴⁷⁴ přijme společnost rozhodnutí valné hromady podle § 215 ZOK;
- 2) Podíl převoditelný / omezeně převoditelný: prodej uvolněného podílu ve lhůtě tří měsíců (maximálně o rok déle podle § 214 odst. 2 ZOK), tedy převod na třetí osobu, případně předkupní právo ostatních společníků + rozhodnutí valné hromady podle § 215 ZOK se *nepřijímá* (§ 215 ZOK se neaplikuje);
- 3) Podíl převoditelný / omezeně převoditelný, který se nepodařilo ve lhůtě tří měsíců (maximálně o rok déle podle § 214 odst. 2 ZOK) prodat: určí se výše a splatnost

⁴⁷³ Opačně srov. POKORNÁ, Jarmila, op. cit. sub 104, s. 303: „Pokud bude valná hromada řešit uvolněný podíl snížením základního kapitálu, musí postupovat podle pravidel, kterými se snižování základního kapitálu řídí, včetně ustanovení o ochraně věřitelů.“

⁴⁷⁴ Zákon používá formulaci „poté, co je nebo mohla být zjištěna výše vypořádacího podílu“.

vypořádacího podílu podle § 36 ZOK + bez zbytečného odkladu po tomto určení⁴⁷⁵ přijme společnost rozhodnutí valné hromady podle § 215 ZOK.

S ukončením účasti společníka ve společnosti je spojena řada povinností korporátního charakteru, jako je vyhotovení úplného znění společenské smlouvy, aktualizace seznamu společníků nebo splnění publikačních povinností v obchodním rejstříku, na které by statutární orgán společnosti neměl zapomenout.

5.6 Zápisy spojené s uvolněným podílem v obchodním rejstříku

Šestý díl ZVŘ upravuje obchodní rejstřík. Podle § 48 odst. 1 písm. b) se do obchodního rejstříku zapíše mimo jiné výše vkladu každého společníka, je-li podle jiného zákona vyžadován zápis těchto osob do obchodního rejstříku, a rozsah splnění vkladové povinnosti. Údaje o společnících podle § 48 odst. 1 písm. j) jsou doplněny o jméno a sídlo nebo adresu místa pobytu, popřípadě také bydliště společníků, liší-li se od jejich adresy místa pobytu, výši podílu každého společníka, druh podílu a popis práv a povinností s ním spojených alespoň odkazem na společenskou smlouvu uloženou ve sbírce listin a údaj o tom, zda byl na podíl vydán kmenový list. Společnost je tedy povinna zapsat aktuální údaje o svých společnících a jejich podílech, neboť ZVŘ spočívá na principu materiální publicity.⁴⁷⁶ Podle § 120 odst. 3 OZ platí, že změní-li se zapsaná skutečnost, oznámí zapsaná osoba nebo ten, komu to ukládá zákon, změnu bez zbytečného odkladu tomu, kdo veřejný rejstřík vede, a ten tuto změnu zapíše.

ZVŘ však výslovně *nestanoví* povinnost zapsat do obchodního rejstříku uvolněný podíl, je proto třeba tuto povinnost dovodit výkladem. ZVŘ pojem *společník* blíže nedefinuje, avšak podle komentářové literatury ZVŘ odlišuje majetkové právo osoby (např. manžela) k podílu od statusu společníka,⁴⁷⁷ přičemž se do obchodního rejstříku má zapisovat pouze ten subjekt, který má status společníka. S ohledem na to, že ZVŘ vyžaduje zápis práv a povinností spojených s podílem, domnívám se, že společníkem je v tomto kontextu právě subjekt, který vykonává veškerá práva a povinnosti spojené s podílem a který bude zároveň vlastníkem či spoluvlastníkem podílu. Argumentace, že za společníka se dá považovat pouhý vlastník podílu, dle mého názoru neobstojí s tím, že pojem společníka je dle ZVŘ širší. V takovém případě, domnívám se, musí být proveden výmaz společníka ze společnosti ihned po zániku jeho účasti ve společnosti, neboť takový zápis nebude odpovídat skutečnosti. Tento závěr dovozují z požadavku ochrany práv osob jednajících v důvěru v zápis v obchodní rejstřík, ale také z důvodu ochrany práv samotného společníka.

⁴⁷⁵ Srov. předchozí odkaz.

⁴⁷⁶ Srov. § 8 ZVŘ.

⁴⁷⁷ HAMPEL, Petr a Ivo WALDER. *Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k § 48.

Soudu by se v takovém případě musely předložit listiny osvědčující zánik účasti společníka⁴⁷⁸ ve společnosti, takový zápis by byl deklaratorní. Tyto podklady by měly osvědčit také uvolnění podílu. Zároveň s důvody pro výmaz bývalého společníka je možné stejnými argumenty, zejména s ohledem na formální a materiální publicitu obchodního rejstříku, dovodit povinnost zapsat podíl jako *uvolněný*, neboť takový zápis bude odpovídat skutečnému a právnímu stavu ve společnosti. Již nějakou dobu je v dostupných formulářích určených pro zápis změn do obchodního rejstříku⁴⁷⁹ funkce „*přidat uvolněný obchodní podíl*“. Po vyplnění těchto údajů se ve veřejné části výpisu z obchodního rejstříku objeví u uvolněného podílu informace o výši vkladu a rozsah splnění vkladové povinnosti. Lze zároveň doplnit poznámku, jakým způsobem tento uvolněný podíl vznikl, např. „*po zemřelém ...*“ a datum úmrtí.

Po vypořádání uvolněného podílu se zapíše nový stav, tedy buď noví společníci, nebo snížený základní kapitál.

⁴⁷⁸ Listiny osvědčující existenci statusu společníka.

⁴⁷⁹ <https://or.justice.cz/ias/ui/podani>.

6 Právo bývalého společníka na vypořádání

Vypořádací podíl bývalého společníka se ve společnosti s ručením omezením stanoví dvojitým způsobem. Vypořádací podíl může být ve smyslu § 213 odst. 2 ZOK tvořen výtěžkem z prodeje uvolněného podílu (viz blíže kapitola 6.1), pokud je uvolněný podíl prodán postupem podle § 213 odst. 1 ZOK. V situaci, kdy podíl není podíl prodán ve lhůtě tří měsíců (případně prodloužené až o jeden rok), nebo pokud to vylučuje společenská smlouva, nebo je-li podíl nepřevoditelný, výše a splatnost vypořádacího podílu se ve smyslu § 214 odst. 1 ZOK určuje ke dni zániku účasti společníka ve společnosti podle § 36 ZOK, tedy pomocí výpočtu z účetních závěrek společnosti (viz blíže kapitola 6.2).

6.1 Výtěžek z prodeje

Podle § 213 odst. 2 ZOK tvoří vypořádací podíl výtěžek z prodeje uvolněného podílu. Zároveň je v odst. 3 téhož ustanovení připuštěno, aby před vyplacením tohoto vypořádacího podílu si společnost mohla odečíst účelně vynaložené náklady související s prodejem uvolněného podílu a započíst splatné pohledávky společnosti. Dle právní úpravy účinné do 31. 12. 2020 nebyl vypořádací podíl tvořen *výtěžkem z prodeje*, ale výtěžkem z prodeje *po odečtení* a započtení zákonem definovaných položek. Na problematice znění poukazovali někteří autoři⁴⁸⁰, zejména proto, že se nejevilo možným započtení pohledávek nebo odečtení nákladů od hodnoty, která *stricto sensu* podle zákona nenáležela bývalému společníkovi. Tento nesoulad měl také nepřijatelné daňové dopady. Úpravou tohoto ustanovení tak došlo k akceptaci dříve deklarovaných doktrinárních závěrů. Důvodová zpráva⁴⁸¹ konstatuje, že: „*Není dán důvod, proč by se měly z výtěžku prodeje uvolněného podílu odečítat náklady prodeje a započítávat jiné splatné pohledávky, a až tato částka by tvořila vypořádací podíl...Pokud by totiž pohledávky za společníkem snižovaly výši vypořádacího podílu, byl by společník, který má vůči společnosti v době zániku účasti dluh, daňově zvýhodněn oproti společníkovi, který takový dluh nemá. Jeho vypořádají podíl, a tím i jeho daňová povinnost, by byla po započtení pohledávek nižší.*“

Co se týče pohledávek dále způsobilých k započtení, zákon je blíže nespécifikuje, vyžaduje pouze to, aby se jednalo o splatné pohledávky. Odborná literatura hovoří⁴⁸² o jakékoliv splatné pohledávce, kterou má společnost vůči společníkovi. Z dikce zákona je patrné, že se jedná o jednostranné započtení, které se bude řídit obecnými pravidly § 1982 a násl. OZ. Plnění

⁴⁸⁰ Srov. např. ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 321.

⁴⁸¹ Důvodová zpráva k novele ZOK, konkrétně k § 21, op. cit. sub 166.

⁴⁸² Srov. např. Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, komentář k § 213, s. 463: „... kryje všechny splatné pohledávky, které společnost za společníkem má – tedy nikoliv nutně např. pohledávky na splnění vkladové a příplatkové povinnosti, ale také např. náklady podle § 153 odst. 3 nebo § 154 odst. 1 nebo doplatky podle § 26 odst. 1 nebo § 28.“

pohledávek by mělo být stejného druhu (typicky peněžité), také se má jednat ve smyslu § 1987 OZ o pohledávky, které lze uplatnit před soudem, nejsou tedy nejisté nebo neurčité.⁴⁸³ Nepochybně pak také dochází k započtení až jednostranným právním jednáním (adresovaným druhé straně). Soudím, že pro zastoupení bývalého společníka v této roli již není postačující zákonné zmocnění dle § 213 odst. 1 ZOK a započtení tak musí být adresováno samotnému bývalému společníkovi případně jiné oprávněné osobě.

Společně s podílem, s *uvolněným podílem*, přecházejí na nabyvatele veškeré dluhy s ním spojené. Podle komentářové literatury se nejčastěji jedná o vkladovou a příplatkovou povinnost, avšak s ohledem na existenci více druhů podílů mohou být s podílem spojeny i jiné dluhy, „*a to jakékoliv povahy, protože zákon nepředpokládá pouze dluhy peněžité*“⁴⁸⁴ (srov. také kapitola 5.3). Dluhy, které budou k okamžiku uvolnění podílu splatné, představují samostatnou pohledávku. Pokud však splatné nejsou a tvoří součást podílu, přechází na nabyvatele uvolněného podílu, přičemž bývalý společník ručí za jejich splnění. Splatné dluhy bývalého společníka vůči společnosti, nejenom ty spojené s uvolněným podílem, nýbrž jakékoliv, budou, resp. mohou být předmětem jednostranného započtení podle § 213 odst. 3 ZOK. Jeví se také, že dluhy odlišné povahy než pohledávka na vyplacení vypořádacího podílu (nejčastěji tedy peněžité) nebudou způsobilé započtení vůbec, neboť nebudou splňovat podmínku stejného druhu, jak již bylo uvedeno výše.

Pokud výtěžek z prodeje nepostačí k započtení všech splatných pohledávek existujících vůči bývalému společníkovi, vypořádací podíl nemusí být společníkovi vyplacen, a společnost naopak bude vymáhat pohledávky po bývalém společníkovi. Může nastat situace, že účelně vynaložené náklady na prodej uvolněného podílu budou vyšší, než je výtěžek z jeho prodeje? Domnívám se, že i taková situace není vyloučena, neboť s prodejem podílu mohou souviset nejenom náklady na jeho administrativní realizaci (např. notářské poplatky), nýbrž i náklady obchodní (cestovné, konzultační, ekonomické), nemluvě o případných nákladech na znalecký posudek. Náklady, které by měly být způsobilé odečtení od výtěžku z prodeje, představují účelně vynaložené náklady⁴⁸⁵ *související s prodejem* uvolněného podílu. Ačkoliv se takové náklady a jejich účelnost budou vždy posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť, jednatel by rozhodně měl směřovat své snahy k tomu, aby nedošlo k vytváření zbytečných nákladů a aby každý náklad optimálně vedl k nějakému skutečnému výsledku. Náklady by měly souviset s prodejem podílu

⁴⁸³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK a Josef FIALA. *Občanský zákoník: Komentář Svazek V (§ 1721-2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR).

⁴⁸⁴ Srov. ŠTENGLOVÁ I. a kol., in op. cit. 360, komentář k § 209 ZOK, s. 543–545.

⁴⁸⁵ Dříve, před novelou ZOK, *účelně vynaložené náklady* již nebyly jakkoliv upřesněny.

nejméně za přiměřenou cenu, za kterou by bylo stěží považovat cenu nepostačující ani na pokrytí těchto nákladů. Také je dle mého soudu nepřipustné, aby si jednatel na účet bývalého společníka pořizoval podklady nebo činil kroky, které spíš než k řádnému prodeji budou sloužit jako jeho alibi k tvrzení a prokázání splnění jeho vlastních povinností péče řádného hospodáře, typicky tedy pořízení (v praxi často zbytečného) znaleckého posudku.

Dluh, který tímto postupem společnosti, resp. jejího statutárního orgánu, vzniká, zatěžuje v konečném důsledku bývalého společníka, ačkoliv je zcela mimo jakýkoliv jeho vliv nebo kontrolu. Zákon je koncipován tak, že si společnost sama náklady vytvoří, sama si je uplatní a sama si je odečte. Z mého pohledu je toto pravidlo na hraně ústavnosti, neboť je dovoleno jednostranně zatížit dluhem osobu, která pozbyla veškerá práva a povinnosti spojené s podílem, včetně práva na poskytnutí informací, právo podat společnickou žalobu apod., a nemůže se tedy jakkoliv kvalifikovaně bránit.

Ze zákona vypadlo ustanovení § 213 odst. 2 ZOK, které umožňovalo poukázat vypořádací podíl namísto společníkovi do úřední úschovy. Důvod pro tuto změnu není z důvodové zprávy patrný. Osobně jsem toho názoru, že účelem tohoto ustanovení bylo umožnit společnosti splnit svůj závazek, pokud nebude schopna z objektivních důvodů vyplatit vypořádací podíl přímo oprávněné osobě, jednalo se tedy o náhradní plnění. Ačkoliv zákonný pojem *úřední úschova* nebyl zcela přesný, neboť právní úprava úřední úschovy byla obsažena v § 568 starého občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2013, přičemž aktuálně platný občanský zákoník již o úřední úschově hovoří pouze v souvislosti s uložením závěti (přičemž se v komentáři odkazuje na úschovu notářskou⁴⁸⁶), přesto úschova umožňující dlužníkovi splnit svůj závazek, pokud nebyl bez své viny schopen plnit přímo věřiteli, není ani platnému právnímu řádu neznáma. Dnešní občanský zákoník hovoří v souvislosti se soluční funkcí o úschově soudní.⁴⁸⁷ Soudím, že i přes výslovnou absenci zákonného zmocnění nic nebrání společnosti takové soudní úschovy v případě potřeby využít. Co se týče úschovy advokátní, notářské či např. bankovní, tyto z mého pohledu nepřichází do úvahy, a to zejména pro jejich funkci zajišťovací.

6.2 Stanovení výše vypořádacího podílu při postupu podle § 214 odst. 1 ZOK

Znění § 36 odst. 1 a § 212 odst. 1 ZOK může vyvolat na první pohled dojem, že tyto dvě ustanovení jsou ve vzájemném rozporu. Podle § 212 ZOK, který se aplikuje na společnost s ručením mezeným, po zániku účasti společníka ve společnosti bez právního nástupce *vzniká*

⁴⁸⁶ FIALA, R. a kol., op. cit. sub 273, Komentář k § 1579.

⁴⁸⁷ STOJNEK, Patrik. Soudní úschova a její soluční účinky anebo jak (ne)psát smlouvy o advokátní úschově. *Bulletin advokacie* [online]. 2018, 2018(5), online [cit. 2020-11-29].

uvolněný podíl, zatímco obecná právní úprava v § 36 ZOK se zánikem účasti společníka ve společnosti bez právního nástupce spojuje vznik práva na vypořádání. Postavíme-li tyto dvě ustanovení vedle sebe, jsou na první pohled vzájemně konkurující, neboť není jasné k čemu tedy dochází při zániku účasti společníka bez právního nástupce – k uvolnění podílu, nebo ke vzniku práva na vypořádání, a pokud k oběma těmto následkům současně, jak spolu souvisí? O něco víc nejasnosti do shora uvedeného vnáší právní úprava komanditní společnosti, která odkazuje na pravidla výpočtu vypořádacího podílu komanditisty dle pravidel pro výpočet vypořádacího podílu ve společnosti s ručením omezeným,⁴⁸⁸ ačkoliv v komanditní společnosti (až na výjimky) uvolněný podíl nevzniká vůbec.

Vztah obou shora uvedených ustanovení není bez dalšího zřejmý, plyne nicméně z kontextu celé úpravy uvolněného podílu ve společnosti s ručením omezeným. Uvolněný podíl a vypořádací podíl představují dva zcela obsahově odlišné právní instituty, jejichž vzájemný vztah je popsán blíže v kapitole 3.8. Právo na vypořádání neboli vypořádací podíl podle obecného ustanovení § 36 odst. 1 ZOK náleží každému společníkovi⁴⁸⁹ obchodní korporace (i jiné než společnosti s ručením omezeným), jehož účast zanikla bez právního nástupce, tedy jinak než převodem nebo přechodem. Vedle toho úprava uvolněného podílu ve společnosti s ručením omezeným v § 212 a násl. ZOK, tedy postupu společnosti poté, co se podíl společníka uvolní, zahrnuje také pravidla týkající se vypořádacího podílu společníka společnosti s ručením omezeným. Je tak ve vztahu k obecné úpravě všech korporací úpravou zvláštní, tedy by měla mít před obecnou úpravou v souladu interpretační zásadou *lex specialis derogat generali* přednost.⁴⁹⁰ Jakožto úprava speciální může (byť nemusí) tato úprava obsahovat odkaz na úpravu obecnou – proto při stanovení vypořádacího podílu v situacích, kdy uvolněný podíl nebude prodáván, není převoditelný nebo to vylučuje společenská smlouva, odkazuje na aplikaci obecného pravidla v § 36 ZOK.

⁴⁸⁸ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 120: „Odkaz na výpočet vypořádacího podílu komanditisty dle pravidel pro výpočet vypořádacího podílu ve společnosti v ručení omezeným (§ 213 a 214) není zcela logický, protože ve společnosti s ručením omezeným se vypořádací podíl stanoví primárně podle výtěžku z prodeje uvolněného obchodního podílu, který společnost v případě zániku účasti společníka může prodat. Uvolnění podílu komanditisty však zákon nepředpokládá, v případě zániku jeho účasti v komanditní společnosti zaniká i podíl, případně uvolnění podílu by musela podrobně upravit společenská smlouva...“

⁴⁸⁹ Případně také právnímu nástupci.

⁴⁹⁰ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. Studie (Auditorium), s. 103: *Pokud bychom postupovali naopak, nezbyl by pro speciální pravidlo žádný aplikační prostor.*“

6.2.1 Vypořádací podíl podle společenské smlouvy

Podle důvodové zprávy k § 202 až 215 ZOK jsou „*ustanovení o vypořádacím podílu dispozitivní (vyjma toho, že uvolněný podíl nepřechází na společnost nebo družstvo)*“.⁴⁹¹

Pokud společnost s ručením omezeným musí prodat uvolněný podíl, tedy pokud v důsledku absence odlišných ujednání ve společenské smlouvě a splnění podmínek § 213 odst. 1 ZOK, tzn., je-li podíl neomezeně či omezeně převoditelný, řídí se tento prodej a také výše vypořádacího podílu zákonem stanovenými pravidly. O tom již bylo pojednáno výše. Nepodaří-li se však podíl v zákonné lhůtě prodat, je-li nepřevoditelný anebo ujedná-li tak společenská smlouva, *určí se výše a splatnost vypořádacího podílu podle § 36 ZOK* (srov. § 214 odst. 1 věta druhá). Hovoří se zde pouze o výši a splatnosti, nikoliv tedy o nároku na vypořádací podíl, který se zakládá obecným ustanovením § 36 odst. 1 ZOK. Oproti dřívějšímu odkazu na § 36 odst. 2 ZOK, který vyvolával pochybnosti odborné veřejnosti o tom, zda není nutné výkladem vnášet korektiv celého § 36,⁴⁹² tento stav byl novelou ZOK s účinností od 1. 1. 2021 napraven, tedy došlo ke zpřesnění odkazu na celý § 36 ZOK. Důvodová zpráva⁴⁹³ argumentovala danou změnu právě nedostatečným odkazem pouze na druhý odstavec s tím, že: „*K určení výše vypořádacího podílu však může být nezbytné použití pravidel více odstavců.*“

Společenská smlouva se dle dikce § 214 odst. 1 ZOK může odchýlit od zákonného ujednání tím způsobem, že může rozšířit okruh případů, kdy vypořádací podíl, resp. jeho výše a splatnost, bude stanoven podle § 36 ZOK. Zákon tedy výslovně připouští, že tomu tak nemusí být pouze když je podíl nepřevoditelný anebo nebyl postupem dle § 213 ZOK ve lhůtě prodán, nýbrž i v jiných případech, které vytyčí společenská smlouva (např. bez jakéhokoliv pokusu o prodej). Toto ustanovení je zcela v souladu s korporátní systematikou v tom smyslu, že většina dispozitivních ustanovení obsahuje možnost odchýlné úpravy výslovně, jak je tomu i v tomto případě.

Ve sbírce příkladů z obchodního práva⁴⁹⁴ se uvádí mimo jiné příměr, jehož podstatou je posouzení přípustnosti ujednání ve společenské smlouvě, kdy společníkovi po ukončení jeho účasti ve společnosti měl náležet vypořádací podíl představující nemovitou věc, která byla předmětem jeho vkladu do společnosti při jejím založení. Zároveň bylo sjednáno, že pokud cena nemovitosti překročí výši vypořádacího podílu určenou podle § 36 odst. 2, případně odst. 3 (před

⁴⁹¹ Důvodová zpráva k ZOK, konkrétně k § 202-215 ZOK, op. cit. sub 1, s. 106.

⁴⁹² Např. ČECH, P., op. cit. sub 219, s. 321 hovořil o nutnosti korektivu celého § 36, zatímco někteří autoři pracovali s odkazem na § 36 odst. 2, např. HAVEL, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 464: „*V takovém případě se vychází z běžných pravidel pro určení výše vypořádacího podílu dle 36 odst. 2.*“

⁴⁹³ Srov. důvodová zpráva k novele ZOK, k § 214, op. cit. sub 166.

⁴⁹⁴ ČERNÁ, Stanislava. Sbíрка příkladů z obchodního práva. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 138.

1. 1. 2021 platného znění) ZOK, doplatí bývalý společník společnosti rozdíl v penězích. V opačném případě doplatí rozdíl bývalému společníkovi společnost. Daný příklad obsahuje podle jeho autorů ujednání společenské smlouvy souladné se zákonem: „*Zákon tudíž umožňuje, aby společníci ve společenské smlouvě sjednali, že pro případ zániku jejich účasti ve společnosti za jejího trvání se s nimi společnost vypořádá jiným způsobem, konkrétně tím, že na bývalého společníka převede nemovitou věc, která byla předmětem jeho vkladu.*“⁴⁹⁵ V poměrech dnešní právní úpravy bude tento příklad rovněž souladný se ZOK, podporu pro tento závěr však spatřuji v dispozičním § 36 odst. 4 ZOK, neboť mám za to, že výši vypořádacího podílu si strany v tomto konkrétním případě nesjednaly odlišnou od zákonné úpravy.

To, zda vypořádací podíl může představovat konkrétní předmět, který byl původně vkladem společníka, avšak následně představuje majetek této společnosti, nelze *a priori* odmítnout. Přesto se domnívám, že vydání konkrétního předmětu jakožto vypořádacího podílu je možné pouze pokud tím nebudou dotčeny třetí strany, zejména pak věřitelé. Kuhn uvádí, že dané pravidlo je základem majetkové nezávislosti obchodní korporace na společníkovi.⁴⁹⁶ Účel této úpravy přitom autor spatřuje v ochraně korporace, příp. dalších slabších společníků a věřitelů před jednáním společníka směřujícím k obnovení svého vlastnického práva k předmětu vkladu k újmě korporace⁴⁹⁷. Ačkoliv oproti likvidačnímu zůstatku nebo snížení základního kapitálu není vypořádací podíl zmiňován mezi přípustnými případy takového vrácení předmětu vkladu, nelze podle mého názoru vypořádací podíl z této možnosti vyloučit. Domnívám se však, že nad rámec shora uvedeného limitem takového ujednání je také sledování účelu korporace. Pokud by se jednalo o unikátní stroj, který je předpokladem výrobní činnosti společnosti, který není možné nahradit jiným, soudím, že by takové ujednání směřovalo k újmě společnosti, a bylo tedy neplatné. Právo společníka na vypořádání by tak mělo být uspokojeno z jiného plnění než-li z „vrácení“ tohoto předmětu vkladu.

Oproti předchozímu znění byl § 36 ZOK s účinností od 1. 1. 2021 systematicky přeskupen a přeformulován, přičemž do budoucna již dispoziční ustanovení o možnosti ujednat odchylně od zákona způsob určení vypořádacího podílu již nenavazuje na ujednání o přednosti reálné hodnoty majetku před oceněním v účetnictví, neboť je předsunuto celému odst. 3. Pravidlo, na základě kterého tak bylo vždy nutné korigovat vypořádací podíl stanovený na základě vlastního kapitálu společnosti reálnou hodnotou jmění, se již nemusí uplatnit. Soudím, že systematická nového znění § 36 ZOK již nasvědčuje tomu, že pokud společenská smlouva stanoví, že

⁴⁹⁵ Tamtéž.

⁴⁹⁶ Kuhn P. in ŠTENGLOVÁ, 2. vydání, komentář k § 16, s. 49.

⁴⁹⁷ Tamtéž.

vypořádací podíl bude stanoven z vlastního kapitálu, bude mít tato úprava jednoznačně přednost a nebude se na reálnou hodnotu majetku brát ohled.

Je také postaveno najisto, že se výše vypořádacího podílu určí *primárně* způsobem stanoveným ve společenské smlouvě a až následně zákonem stanoveným způsobem. Tímto byla zdůrazněna jeho dispozitivita. Novelizovaný § 36 odst. 2 ZOK výslovně stanoví: „*Neurčí-li společenská smlouva jiný vhodný způsob určení výše vypořádacího podílu, použijí se odst. 3 a 4.*“ Limitem pro odlišnou úpravou ve společenské smlouvě je požadavek *vhodnosti* stanovení způsobu určení výše vypořádacího podílu. Ustanovení se tak jeví být ze své povahy omezeně dispozitivním.

Podle dosavadní ustálené judikatury Nejvyššího soudu bylo obecným východiskem pro vypořádání se společníkem to, že vypořádání musí být poctivé či spravedlivé, a to bez ohledu na způsob výpočtu vypořádacího podílu. V souladu s usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 752/2011 ze dne 27. 7. 2011 musí být vypořádání mezi společníky „*poctivé v tom smyslu, aby hodnota vypořádacího podílu společníka, jehož účast ve společnosti skončila, odpovídala hodnotě majetku, připadajícího na jeho obchodní podíl..., plyne-li z účetní závěrky, že výše vlastního kapitálu podle účetní závěrky je v hrubém nepoměru ke skutečné (tržní) hodnotě čistého obchodního majetku, je k tomu třeba při stanovení vypořádacího podílu přihlédnout*“. Domnívám se, že tyto závěry byly aplikovatelné zejména v kontextu obchodního zákoníku, kdy zákonná úprava postrádala v § 61 odst. 2 obch. zák. korektiv reálné ceny majetku odpovídající podílu společníka tím, jak je tomu dnes (odkazovala pouze na možnost této úpravy ve společenské smlouvě), čímž vznikaly značné nepoměry mezi skutečnou hodnotou podílu a vypořádacím podílem, jehož výše vycházela pouze z účetních výkazů, resp. vlastního kapitálu (k tomu srov. dále kapitola 6.2.3). V dnešních poměrech § 36 odst. 3 ZOK již tato modifikace plyne ze zákona.

Přesto požadavek na spravedlivé a poctivé vypořádání rezonuje také dnes, dokonce s odkazem na stejné rozhodnutí. Např. Kuhn v komentáři k ZOK konstatuje, že „*Vypořádání vztahů mezi společníkem a obchodní korporací musí být poctivé (srov. NS 29 Cdo 752/2011) a použití § 36 nesmí být na úkor poctivého vypořádání*“⁴⁹⁸. V tomto směru však považuji také za důležité upozornit na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 02. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5048/2016, které již vychází z poměrů zákona o obchodních korporacích a ve kterém Nejvyšší soud ozřejmil, že přednostně se vypořádací podíl určuje společenskou smlouvou, následuje kritérium prodeje podle § 213 ZOK a teprve pokud není možné zjistit vypořádací podíl ani jedním z těchto způsobů, vychází se z vlastního kapitálu potažmo hodnoty čistého obchodního majetku (resp. jmění). Nejvyšší soud tedy označil stanovení vypořádacího podílu podle ceny připadající na podíl

⁴⁹⁸ Kuhn P., in ŠTENGLOVÁ, 3. vydání, komentář k § 36

bývalého společníka dosažené prodejem celé společnosti za souladný s požadavkem poctivého vypořádání judikovaného dříve Nejvyšším soudem, a to i přes skutečnost, že výsledné vypořádání bylo nižší, než jakou by byla částka odpovídající podílu společníka na hodnotě jmění společnosti. Z toho je patrné, že spravedlivé a poctivé vypořádání neznamená nejvýše dosažené vypořádání, nýbrž spravedlivé také vůči ostatním společníkům, přičemž je respektována hierarchie jednotlivých pravidel upravujících vypořádací podíl a nakládání s uvolněným podílem.

Co do úpravy vypořádacího podílu ve společenské smlouvě, s ohledem na princip autonomie vůle jakožto nosného principu soukromého práva, je zásada spravedlivého a poctivého vypořádání společníka modifikována ještě výrazněji. Je-li hlavním účelem podnikání v kapitálové společnosti dosažení zisku, nebude poptávka po vytváření podílů bez podílu na zisku / likvidačním zůstatku / vypořádacím podílu až tak zásadní. Přesto se doposud vede poměrně živá diskuse, zda se lze podílu na vypořádání zcela vzdát a do jaké míry zákonný požadavek na *vhodný způsob* stanovení vypořádacího podílu limituje smluvní volnost společníků při sjednání vypořádacího podílu nebo pravidel jeho výpočtu ve společenské smlouvě. Její aktuálnost vychází zejména z diskuse na téma toho, zda v rámci zvláštních druhů podílů může existovat podíl bez práva na vypořádání, případně s nulovým či nepatrným vypořádáním.

Ještě v roce 2015 formulovali Dědič s Lasákem⁴⁹⁹ názor, že právo společníka na vypořádací podíl zřejmě zcela vyloučit nelze. Z dříve platného § 36 odst. 3 ZOK dovozovali, že sice lze pro různé druhy podílů nastavit výpočet vypořádacího podílu odlišně, avšak tento výpočet musí být vhodným ve smyslu téhož ustanovení. Za vhodný tak označují také případ, kdy sice vypořádací podíl připadající na určitý druh podílu bude vyloučen, avšak na podíly tohoto druhu již byly vyplaceny podíly na zisku či na jiných vlastních zdrojích. Takové určení však podmiňují souhlasem všech dotčených společníků podle § 171 odst. 2 ZOK. Eichlerová podotýká, že ačkoliv se společenská smlouva může zcela odchýlit od zákona, korektivem smluvní volnosti společníků jsou však dobré mravy s tím, že *„nedovoleným ujednáním by bylo, kdyby u konkrétního podílu bylo vyloučeno právo na vypořádací podíl, nebo také, když by byl nepřiměřeně nízký s ohledem na velikost podílu či na něj připadajícího vkladu“*.⁵⁰⁰

Od té doby došlo na straně právní nauky k poměrně jasnému odklonu od této linie. Podle Havla se lze práva na vypořádací podíl *zcela vzdát*, a to i předem.⁵⁰¹ Šuk formuloval závěr, který také zřejmě podporuje Čech, a to: *„Osobně marně hledám smysl a účel právní úpravy*

⁴⁹⁹ DĚDIČ, J., LASÁK, J. Vlastnictví více podílů a druhy podílů ve společnosti s ručením omezeným. Bulletin Komory daňových poradců ČR, 2015, č. 3.

⁵⁰⁰ Eichlerová, K. in ČERNÁ, S., op. cit. sub 66, s. 323.

⁵⁰¹ Havel, B. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, komentář k § 214, s. 464.

vypořádacího podílu, který by bránil jeho úplnému odnětí (tj. vytvoření druhu podílu, s nímž nebude spojeno právo na vypořádací podíl). Dovožujeme-li možnost vydání podílů bez práva na zisku či na podíl na likvidačním zůstatku, proč by nemělo být možné emitovat podíly s nulovým vypořádacím podílem? Vhodnost vyžadovanou ustanovením § 36 odst. 3 in fine z. o. k. vnímám jako „proveditelnost“, nikoliv jako zákaz vydat podíly bez práva na vypořádací podíl.“⁵⁰²

Nakonec se zásadě shodně vyjádřil také Kuhn: „Z judikatury přijaté při výkladu právní úpravy vypořádacího podílu v obchodním zákoníku však nelze dovozovat, že si společníci nemohou sjednat jako zvláštní druh podílu takový podíl, s nímž nebude spojeno právo na vypořádací podíl. Nepochybujeme-li o tom, že s podílem nemusí být spojeno právo na podíl na zisku (či jiných vlastních zdrojích) ani právo na podíl na likvidačním zůstatku (je-li zachováno hlasovací právo – srov. komentář k § 135 a 169), lze jen těžko argumentovat, že právo na vypořádací podíl není možné odebrat. V zákoně nelze nalézt přímý výslovný zákaz takového ujednání a ze smyslu a účelu právní úpravy vypořádacího podílu neplyne ani nepřímý výslovný zákaz (§ 1 odst. 2 část věty před středníkem ObčZ), jenž by bránil společníkům vyloučit z podílu právo na vypořádací podíl. Požadavkem, aby způsob určení vypořádacího podílu ve společenské smlouvě byl vhodný (§ 36 odst. 2), zákon toliko zdůrazňuje, že sjednaný způsob musí být proveditelný. Jinak řečeno, při střetu mezi požadavkem na „pochůvost“ vypořádání (ve smyslu odkazované judikatury) a svobodou společníků upravit si vypořádací podíl „po svém“ zákon (oproti dřívější úpravě) upřednostňuje autonomii vůle. Ve společnosti s ručením omezeným lze takový podíl vydat (či stávající podíl takto změnit) jen se souhlasem dotčeného společníka (srov. § 171 a komentář k němu).“⁵⁰³

Lála zabývající se ve své publikaci podrobně problematikou druhů podílů si rovněž pokládá otázku, zda společnost může mít zvláštní druh podílu bez práva na vypořádací podíl. Kromě vlastního postoje nabízí také argumenty, např.: „Je-li ... možné zbavit podíl práva na podíl na likvidačním zůstatku, ... mělo by být možné jej zbavit i práva na vypořádací podíl.“⁵⁰⁴ Podle něj se limit dispozitivitivy (dříve platného) § 36 odst. 2, 3 a 4 ZOK, kterým je vhodnost způsobu určení vypořádacího podílu, neprosadí v situaci, kdy společník toto právo nemá vůbec. Nadto podotýká, že i kdyby se prosadil výklad opačný, je třeba se ptát, „jestli za určitých okolností nemůže představovat úplné vyloučení práva na vypořádací podíl vhodný způsob vypořádání“.⁵⁰⁵

⁵⁰² ŠUK, P.: Kogentnost a dispozitivita korporátního práva – hledání hranic. In: Sborník mezinárodní konference XXVII. Karlovarské právnícké dny. Praha. Leges. 2019, s. 512-531, také Ad Notam, 2019, číslo 3; ČECH, P.: Podklad k přednášce v doktorském studiu – 29. 4. 2021 – doplňkový podklad, *Obecně k dispozitivitě vs. kogentnosti civilního práva*, JUDr. Petr Čech, Ph.D., LL.M., (JUDr. Petr Šuk – část podkladu).

⁵⁰³ Tamtéž.

⁵⁰⁴ LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 170.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 172.

Motivací společníka na účasti ve společnosti nemusí být nutně ani majetkový prospěch, ani vrácení toho, co do společnosti obrazně řečeno vložil⁵⁰⁶. Zajímavé v této souvislosti je, že novelou ZOK a odůvodněním změny § 135 ZOK týkající se druhů podílů, bylo deklarováno, že z podílu lze odebrat právo na podíl na zisku, právo na řízení společnosti (hlasovací právo) nebo právo na likvidační zůstatek, když alespoň jedno z těchto práv zůstane s podílem spojeno. Vypořádací podíl není mezi těmito právy výslovně zmíněn. Právní úprava čerpá inspiraci z Německé doktríny⁵⁰⁷, zatímco právě Německá judikatura dovodila dle Lály vyloučení práva na vypořádací podíl (až na výjimky) za rozporný s dobrými mravy. Vkladem, tedy kapitálovou účastí a prací pro společnost přispěl společník k hodnotě společnosti, měl by dostat tedy podle této úpravy vyrovnání této hodnoty.⁵⁰⁸ Ostatně, návratnost vložené investice společníka je také východiskem v anglosaském právu.⁵⁰⁹ Je však skutečně obtížné hledat argumenty pro ochranu práv společníka před sebou samým, když se jedná výhradně o jeho majetkovou sféru a případná změna druhu podílu by podléhala jeho souhlasu ve smyslu § 171 odst. 2 ZOK jakožto formálního projevu rovnosti.

Přesto, ohledně úplného vzdání se vypořádacího podílu existuje argumentační linie, kterou se nikdo ze shora uvedených autorů podrobněji ve vyjmenovaných zdrojích blíže nezabýval. Vzdání se práva na vypořádací podíl bude mít nepochybně dopad na postavení věřitelů daného společníka, tedy také na postavení věřitelů v konkursu a při výkonu rozhodnutí či v exekuci. Jedná se samozřejmě o rovinu majetkovou, která se běžně řeší pravidly neúčinnosti právního jednání, avšak v daném případě se neprosadí. Mám za to, že by se ve vztahu druhům podílů, konkrétně pak k možnosti podílu bez práva na vypořádání přihlíželo k ostatním majetkovým právům či hodnotám společníka plynoucím z jeho účasti. Jsem toho názoru, že by se jich společník neměl vzdát všech.

Nabízí se také další pohled na věc, a to ten, že pokud se společník vzdá práva na vypořádací podíl, fakticky tak umožní ostatním společníkům nabýt jeho podíl bezúplatně (srov. § 215 ZOK), zatímco jeho věřitelé, dědici apod. zůstanou s nárokem na nulové vypořádání. Ačkoliv existence podílu bez práva na vypořádání ani podle mého názoru není zcela vyloučena, musí se uplatit princip dobrých mravů a zákazu nespravedlivého rozložení práv a povinností společníků ve společnosti. Ve svém důsledku totiž nulové vypořádání jednoho druhu podílu může vést nejenom k nerovnosti, ale především ke zvýšenému tlaku ostatních společníků na uměle vytvoření podmínek pro *ovládnutí* takového podílu. Představa, že některý ze společníků má právo na zisk,

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 170.

⁵⁰⁷ Důvodová zpráva k novele ZOK, komentář k § 135.

⁵⁰⁸ LÁLA, D., op. cit. sub 83, s. 171.

⁵⁰⁹ WORTHINGTON, Sarah. *Sealy & Worthington's Text, Cases, and Materials in Company Law*. 11. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 508.

zároveň však nemá právo na vypořádací podíl, bude znamenat v praxi to, že se ostatní společníci budou snažit takového společníka jednoduše zbavit. V jiné situaci by totiž měli zaplatit adekvátní protiplnění, což běžně zakládá přirozený systém protivah, vede tedy k větší rovnosti mezi společníky v rámci jejich vzájemných vztahů. Je totiž nutné si v této souvislosti rovněž uvědomit, že právo na vypořádání nelze zcela přirovnat k právu na likvidační zůstatek. Právo na likvidační zůstatek vzniká až v souvislosti s ukončením činnosti společnosti, když společníkům již nezáleží na tom, jak bude společnost fungovat po ukončení účasti ostatních – účast všech totiž končí. V případě vypořádacího podílu tomu tak není. Jestliže účast jednoho společníka skončí, a jeho podíl bude přerozdělen (bezúplatně) mezi ostatní, právo na podíl na zisku v dalších obdobích tím nemusí být dotčen.

Pro úpravu vypořádacího podílu ve společenské smlouvě včetně možnosti zbavit podíl vypořádacího podílu zcela bude podle mého názoru nutné respektovat limit smluvní volnosti požadavkem vhodnosti způsobu jeho stanovení. Oproti Šukovi se však domnívám, že *vhodný způsob* určení výše vypořádacího podílu představuje způsob odůvodněný, resp. založený na vůli stran společenské smlouvy, avšak na základě racionálních argumentů vyplývajících z konkrétní společnosti a jejího účelu. Nevnímám vhodnost pouze jako *proveditelnost*. Pokud je proveditelnost opakem nemožnosti, pak by taková úprava nedávala smysl, neboť nemožné plnění je i bez toho nepřípustné.

Tím chci říci, že není z mého pohledu nepřípustné sjednání vypořádacího podílu z pohledu dřívější judikatury *nespravedlivé* v tom smyslu, že společník nemusí aspirovat na nejvyšší možnou hodnotu vypořádacího podílu (nemyslím si však, že spravedlivý znamená nejvyšší), avšak jeho výše, resp. způsob stanovení této výše, nesmí být diskriminační, nesmí být v rozporu s dobrými mravy a musí mít *racionální základ*. Není vůbec problematické představit si situaci, kdy společník nebude mít nárok na vypořádací podíl ani ve výši plynoucí z účetní závěrky v situaci, kdy společnost podniká v oblasti služeb, přičemž vykazuje značný zisk (součást vlastního kapitálu), avšak její podnikání je postaveno na kontaktech a osobních vazbách společníka. Může k tomu vykazovat značnou hodnotu know-how vloženého do základního kapitálu, mít tedy skutečně vysoký vlastní kapitál. Po odchodu společníka přesto nebude schopna převážnou část podnikání vůbec vykonávat, neboť klienti nebudou ochotni pokračovat ve spolupráci se společností, ve které nadále nebude působit tento společník, případně ji nebude (spolu)vlastnit. Je v takové situaci přípustné, aby společník nedostal vypořádací podíl nebo jeho výše byla symbolická? Z mého pohledu ano, a právě takový případ považuji za demonstraci *vhodného způsobu určení výše vypořádacího podílu*, kdy je tato výše založena na racionálních úvahách či okolnostech.

6.2.2 Vypořádací podíl z vlastního kapitálu

Není-li tedy ujednání o vhodném způsobu určení výše vypořádacího podílu, stanoví se vypořádací podíl podle § 36 odst. 3 ZOK ke dni zániku účasti společníka ve společnosti, z *vlastního kapitálu* společnosti zjištěného z mezitímní, řádné nebo mimořádné účetní závěrky sestavené ke dni zániku účasti společníka v obchodní korporaci. Řádná účetní závěrka se podle § 19 odst. 1 zákona o účetnictví⁵¹⁰ sestavuje k poslednímu dni účetního období. Pokud je tímto dnem zároveň den zániku účasti společníka ve společnosti, použije se pro účely určení výše vypořádacího podílu řádná účetní závěrka. Mimořádná účetní závěrka se sestavuje pouze v případech, kdy jsou účetní jednotky povinny uzavřít účetní knihy a jedná se o jiný den než poslední den účetního období, tedy dle § 17 odst. 2 zákona o účetnictví se bude jednat např. o vstup společnosti do likvidace nebo při reorganizaci. Sestavuje se k rozhodnému dni přeměny nebo při vstupu společnosti do likvidace, nikoliv dle vlastního uvážení společnosti. Bude spíš vzácné, aby se okamžik zániku účasti společníka ve společnosti sešel s událostí, která bude vyžadovat sestavení mimořádné účetní závěrky. Oproti tomu mezitímní účetní závěrka se sestavuje k jakémukoliv dni v průběhu účetního období, pokud sestavení účetní závěrky vyžaduje zvláštní právní předpis,⁵¹¹ např. za účelem zjištění výše vypořádacího podílu nebo podílu na zisku, případně při přeměně, pokud ke dni vyhotovení projektu přeměny uplynulo více než šest měsíců od sestavení řádné, mimořádné, popřípadě konečné účetní závěrky atd. Při mezitímní účetní závěrce se neuzavírají účetní knihy. Zákon nevyžaduje, aby účetní závěrka obsahující údaje, ze kterých se stanoví vypořádací podíl, byla schválena valnou hromadou.⁵¹²

Vzhledem ke shora popsanému dovozují, že v praxi se pravděpodobně nejčastěji setkáme s mezitímní účetní závěrkou jakožto východiskem pro stanovení vypořádacího podílu společníka, neboť den zániku účasti nejčastěji nebude plánovaným krokem a nebude se shodovat s rozvahovým dnem.

Vlastní kapitál označuje vlastní zdroje financování aktiv.⁵¹³ Vlastní kapitál je zachycen v rozvaze na straně pasiv, přičemž se jedná o položky zdrojů vlastních, nikoliv cizích, které lze členit na:⁵¹⁴

⁵¹⁰ § 19 odst. 1 zákona o účetnictví: „Řádnou účetní závěrku sestavují účetní jednotky k poslednímu dni účetního období a v ostatních případech sestavují mimořádnou účetní závěrku.“

⁵¹¹ § 19 odst. 3 zákona o účetnictví: „V případech, kdy to vyžadují zvláštní právní předpisy, účetní jednotky sestavují účetní závěrku v průběhu účetního období i k jinému okamžiku než ke konci rozvahového dne (dále jen „mezitímní účetní závěrka“).“

⁵¹² Shodně FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 194, opačně viz JOSKOVÁ, L in JOSKOVÁ, L., op. cit. sub 408, s. 135.

⁵¹³ HINKE, Jana a Dana BÄRKOVÁ. *Účetnictví 1: Aplikace principů a technik. 2.*, aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Základy účetnictví v příkladech, s. 110.

⁵¹⁴ Viz vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví (hlava II *Obsahové vymezení některých položek rozvahy*).

- základní kapitál – dle § 30 ZOK se jedná o souhrn všech vkladů společníků;
- kapitálové fondy;
- výsledek hospodaření minulých let – zisk nebo ztráta dosažené v minulých účetních obdobích;
- výsledek hospodaření běžného úterního období – zisk nebo ztráta za dané účetní období;
- fondy ze zisku.

Vlastní kapitál neodráží hodnotu závodu společnosti, mnohdy alespoň indikuje úspěšnost či neúspěšnost podnikání společnosti. Jmění společnosti představuje souhrn jejího majetku a dluhů. Dluhy se účtují v rozvaze na stranu pasiv, např. *cizí zdroje*, zatímco majetek se účtuje do aktiv. Z účetního hlediska se aktiva a pasiva vždy rovnají. Vlastní kapitál představuje vlastní zdroje financování např. v situaci, kdy majetek společnosti (na straně A) bude převyšovat její dluhy (cizí zdroje na straně B) – tento majetek bude kryt vlastním kapitálem, jehož součástí je také základní kapitál nebo i výsledek hospodaření. Obráceně pak při špatném hospodaření může být vlastní kapitál společnosti záporný, když hodnota aktiv bude nižší než její dluhy.

6.2.3 Vypořádací podíl podle reálné hodnoty majetku

V důsledku shora popsaného existuje korektiv druhé věty § 36 odst. 3 ZOK, který navazuje v nezměněné podobě na předchozí právní úpravu před novelovou a stanoví, že se pravidlo vlastního kapitálu nepoužije, pokud se *reálná hodnota* majetku společnosti *podstatně* liší od jeho ocenění v účetnictví. V takovém případě se při stanovení výše vypořádacího podílu vychází z reálné hodnoty majetku snížené o výši dluhů vykázaných v účetní závěrce. Tento postup reflektuje požadavek na spravedlivé a poctivé vypořádání společníka. Před nabytím účinnosti ZOK v roce 2014 bylo toto pravidlo dovozeno v poměrech obchodního zákoníku četnou judikaturou (srov. kapitola 6.2.1), teď je již zakotveno přímo v zákoně.

Shora uvedené obsahuje dva pojmy, které jsou klíčové pro aplikaci ustanovení § 36 odst. 3 ZOK, a to „*reálná hodnota*“ a „*podstatně liší*“. Majetek v účetnictví podléhá odepisování a jeho účetní hodnota tak nemusí korespondovat, a často také nebude, se skutečnou hodnotou tohoto majetku. Zákon formuluje pravidlo, že se má jednat o odlišnost podstatnou, blíže ji však nespecifikuje. Jako *reálná hodnota* se podle § 27 odst. 3 zákona o účetnictví použije a) tržní hodnota, popřípadě tržní hodnota odvozená z tržní hodnoty jednotlivých složek aktiv a pasiv, nelze-li tržní hodnotu pro některé aktivum nebo pasivum zjistit, ale lze ji zjistit pro jednotlivé složky nebo podobné aktivum či pasivum, b) hodnota vyplývající z obecně uznávaných oceňovacích modelů a technik, pokud tyto oceňovací modely a techniky zajišťují přijatelný odhad

tržní hodnoty, c) ocenění kvalifikovaným odhadem nebo posudkem znalce, není-li tržní hodnota k dispozici nebo tato nedostatečně představuje reálnou hodnotu; metody ocenění použité při kvalifikovaném odhadu nebo posudku znalce musí zajistit přiměřené přiblížení se k tržní hodnotě, d) ocenění stanovené podle zvláštních právních předpisů, nelze-li postupovat podle písmen a) až c).⁵¹⁵ Stanovení odhadu této reálné hodnoty majetku bude muset společnost vždy provést, pokud o to společník požádá, byť to ze zákona výslovně neplyne. Stanovení reálné hodnoty majetku lze svěřit znalci, který určí hodnotu majetku ke dni ukončení účasti společníka ve společnosti znaleckým posudkem.

6.2.4 Poměr vypořádacího podílu

Dle stávajícího znění § 36 odst. 4 se vypořádací podíl určí poměrem podílů společníků u jednotlivých korporací. Ve společnosti s ručením omezeným se určují podíly společníků dispozitivně dle § 133 ZOK podle poměru jejich vkladů na tyto podíly připadající k výši základního kapitálu.

Vypořádací podíl představuje pohledávku společníka za společností, kterou lze dle odborné literatury⁵¹⁶ převést na třetí osobu, a to dle pravidel pro postoupení pohledávky. Pokorná⁵¹⁷ hovoří o tom, že se uplatní obecně platná ustanovení pro pohledávky (postoupení, zánik splněním, popř. bez uspokojení věřitele). Blíže ke vzniku nároku na vyplacení vypořádacího podílu viz také kapitola 3.8.

6.3 Vyplacení vypořádacího podílu

Novelizovaný § 214 odst. 1 ZOK stanoví, že pokud se nepodaří uvolněný podíl ve lhůtě prodat, určí se výše vypořádacího podílu a jeho *splatnost* podle § 36 ZOK, stejně tak se určí výše a splatnost, pokud je podíl nepřevoditelný nebo to určí společenská smlouva. Dle § 36 odst. 5 ZOK se vypořádací podíl, není-li jiné úpravy ve společenské smlouvě nebo dohodě, vyplácí bez zbytečného odkladu poté, co je *nebo mohla být zjištěna* jeho výše.

Lhůta „*bez zbytečného odkladu*“ dle současné judikatury⁵¹⁸ znamená lhůtu v řádu dnů, maximálně týdnů, tedy v co nejkratším časovém úseku, zatímco okamžik, od kterého bylo možné výši vypořádacího podílu zjistit, bude významně neurčitý a nejspíš se také může i z objektivních důvodů případ od případu lišit. Domnívám se, že výše vypořádacího podílu bude obvykle

⁵¹⁵ § 27 odst. 3 zákona o účetnictví.

⁵¹⁶ Kuhn, P. in ŠTENGLOVÁ, I. a kol., op. cit. sub 53, s. 96: „*Vypořádací podíl je možné postoupit podle § 1879 a násl. ObčZ.*“

⁵¹⁷ Pokorná, J. in LASÁK, J. a kol., op. cit. sub 49, komentář k § 36 ZOK.

⁵¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2015, sp. zn. 2970/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2484/2012.

stanovena z mezitímní, řádné nebo mimořádné účetní závěrky ihned po jejím sestavení, což ovšem neplatí při zjišťování výše vypořádacího podílu podle reálné hodnoty majetku, která se často určuje znaleckým posudkem.

Před vyplacením vypořádání bývalému společníkovi musí společnost, resp. její statutární orgán, udělat test úpadku podle § 40 odst. 3 ZOK. Tento závěr není podle mých zjištění prozatím podpořen žádnou dostupnou literaturou, avšak se mi jeví logický. Společnost nesmí vyplatit podíl na jiných vlastních zdrojích, tedy ani vypořádací podíl, pokud by si tím přivodila úpadek. V daném případě je třeba podle mého názoru upřednostnit zájem na ochraně věřitelů společnosti před zájmem bývalého společníka na jeho vypořádání. Dovožuji, že v tomto případě *jde* o výplatu prostředků *z vlastních zdrojů společnosti* a jednatel by se dopouštěl porušení péče řádného hospodáře, kdyby vyplatil prostředky bez ohledu na to, zda by si touto výplatou společnost přivodila vlastní úpadek. Zároveň má jednatel povinnost, pokud by hrozil úpadek, svolat valnou hromadu a postupovat podle § 182 ZOK. Nepochybné také je, že společnost, resp. její orgány, jsou vedle toho povinny učinit vše pro to, aby pohledávka bývalého společníka na vyplacení vypořádacího podílu byla co nejdříve uspokojena.

Problematické se však jeví navazující ustanovení (§ 40 odst. 4 ZOK), které stanoví, že právo na podíl na zisku nebo jiných vlastních zdrojích, který nebyl rozdělen v důsledku toho, že by si tím přivodit úpadek, zaniká. V poměrech předchozí právní úpravy by se takto nevyplacený zisk vykazoval jako dluh vůči společníkovi, dnes však právo tohoto společníka zaniká a zisk bude převeden do nerozděleného zisku minulých let⁵¹⁹. Tato restrikce se nemůže vypořádacího podílu týkat, neboť právo společníka na vypořádání se řídí speciálními pravidly § 36 ZOK, která budou mít podle mého názoru z důvodu speciality přednost. Podle mého názoru je tak potřeba zastat názor, že společnost vyplatí vypořádací podíl ihned jak pomínou důvodu bránící v této výplatě a právo společníka na vypořádací podíl v žádném případě nezaniká.

Vypořádací podíl se určuje v penězích, výplata však v penězích být nemusí, pokud si to společníci ujednají jinak, jak plyne z dispozitivního ustanovení § 36 odst. 5 ZOK. Jelikož právní úprava společnosti s ručením omezením neobsahuje speciální úpravu co do formy vypořádání, lze dovodit, že se naturální plnění může upravit jak ve společenské smlouvě, tak i v dohodě, jak plyne § 36 odst. 5 ZOK.⁵²⁰

⁵¹⁹ Tato konstrukce zejména v případě práva na vrácení příplatku bude znamenat, že příplatek namísto vrácení poskytujícímu společníkovi se v dalším období jakožto součást nerozděleného zisku rozdělí mezi všechny společníky.

⁵²⁰ Obráceně FYRBACH, D., op. cit. sub 110, s. 195: „*Přípustné bude vyplacení i v naturální podobě, bude-li taková možnost sjednána ve společenské smlouvě.*“

Podle novelizovaného znění § 214 odst. 2 ZOK bude také možné tříměsíční lhůtu pro prodej podílu prodloužit až o jeden rok, a to v případě dohody mezi společností a bývalým společníkem, resp. jeho právním nástupcem, pokud pro takové prodloužení existují důvody *zvláštního zřetele hodné*. Tuto možnost považuji za praktickou.

Nejasným se mi jeví, kdo může takovou dohodu uzavřít namísto bývalého společníka. Jak v této práci opakovaně poukazuji, bývalý společník nemusí po uvolnění podílu ani existovat. Navíc právní nástupce bývalého společníka je podle mého názoru *nonsens*, neboť hypotézou normy § 212 odst. 1 ZOK je zánik účasti společníka *bez právního nástupce*. Vysvětlení se nabízí tedy, že se jedná buď o osobu oprávněnou, tedy pojem používaný spíše v souvislosti s vyplacením vypořádacího podílu (ať už exekutor, insolvenční správce nebo dědic), nebo o právního nástupce samotného bývalého společníka (např. dědic bývalého společníka), nikoliv však o právního nástupce ve vztahu k podílu.

Náležitosti této dohody, ani formální požadavky, z ničeho neplynou. Postačí tedy dohoda prostá, a to i ústní. Dopad bude mít takové prodloužení zejména praktický. Jelikož přistoupit ke stanovení výše vypořádacího podílu podle § 36 ZOK bude možné až po marném uplynutí této lhůty, bude výše vypořádacího podílu stanovena zpětně, tedy ke dni ukončení účasti společníka ve společnosti, neboť to plyne z § 36 odst. 3 ZOK (nejdéle tedy až jeden rok a tři měsíce zpětně). Společnost není statickou entitou a její ekonomika může být po takové době ve zcela odlišném stavu. Jako příklad lze uvést absolutní kolaps některých odvětví během pandemické situace, kterou jsme všichni zažili v letech 2020–2021. Vypořádací podíl může tedy být splatný s významným časovým odstupem od jeho vzniku. S tím musí při uzavírání dohody podle § 214 odst. 2 ZOK bývalý společník nebo jeho právní nástupce počítat.

6.4 Účetní souvislosti

Otázka účetnictví a daní hraje v tématu nakládání s uvolněným podílem nezanedbatelnou roli právě z toho důvodu, že téma uvolněného podílu je ve své podstatě především praktické. Veškeré operace související s nakládáním s uvolněným podílem, potažmo s výplatou vypořádacího podílu, musí mít věrný odraz v účetnictví společnosti (případně také v účetnictví zúčastněných subjektů, vedou-li účetnictví), jsou také předmětem daňových povinností. Právě nedostatečná provázanost ZOK se souvisejícími právními předpisy nebo nesrozumitelnost ZOK je v této rovině předmětem časté kritiky široké veřejnosti pracující s těmito předpisy.

Jelikož společnost, ve které je uvolněný podíl, již na rozdíl od předchozí úpravy obsažené v obchodním zákoníku nenabývá uvolněný podíl do svého vlastnictví (dříve majetku), vyvolává právě tato otázka největší potíže v praxi. Dodnes z vlastní zkušenosti vím, že účetní doporučují

účtovat uvolněný podíl na účet 252 – *Vlastní podíly a akcie ze skupiny 25 – Krátkodobé cenné papíry a podíly a pořizovaný krátkodobý finanční majetek.*

Podle Joskové⁵²¹ je však shora uvedené řešení zcela nevhodné, naproti tomu lze „jako jedno z řešení doporučit účtování na účet pohledávek (např. účet 378 – Jiné pohledávky), na straně druhé jako o závazku vůči odcházejícímu společníkovi (či jeho právnímu nástupci), např. účet 365. Účty budou vyrovnány při snížení základního kapitálu nebo při získání peněz z prodeje třetí osobě (...) nebo při získání peněz od zbývajících společníků, pokud bude rozhodnuto o přechodu uvolněného podílu na zbylé společníky. (...)“, zároveň doporučuje „podrozvahové účty jako podmíněný závazek vůči bývalému společníkovi nebo jeho dědicům a podmíněnou pohledávku za novým společníkem nebo stávajícím společníkem, který podíl koupil získal nebo získá“. Jeví se, že shodný názor má také Děrgel, když doporučuje, právě s ohledem na skutečnost, že uvolněný podíl není aktivem účtující společnosti, účtovat coby zmocněnec „pouze rozvahově, a to na straně jedné o pohledávce vůči novému vlastníkovi (např. na MD 378) a na straně druhé o závazku (dluhu) vůči odcházejícímu společníkovi (např. D 365). Případně s tím související externí náklady ... sice prvotně účtuje do nákladů (např. na MD 518), ale návazně p ně sníží nárok odcházejícího společníka na vypořádací podíl, např. MD 365/D 518...“.⁵²²

Z pohledu režimu zdanění vyplaceného vypořádacího podílu platí stejná pravidla bez ohledu na to, zda je společníkem právnická či fyzická osoba. Vypořádací podíl podléhá srážkové dani. Dle současné právní úpravy tvoří vypořádací podíl výtěžek z prodeje snížený o účelně vynaložené náklady a započtené splatné pohledávky za společníkem, jehož účast zanikla. Podle odborné literatury⁵²³ budou případné pohledávky za společníkem započteny, stejně tak náklady na prodej budou odečteny až po zdanění vypořádacího podílu, snižují tedy až čistý vypořádací podíl, který bývalý společník obdrží. V této souvislosti je potřeba upozornit na novelu ZOK, kterou dochází ke zpřesnění vymezení vypořádacího podílu oproti dosavadnímu znění (viz blíže kapitola 6.1), pokud je podíl tvořen výtěžkem z prodeje uvolněného podílu.

Základem daně je příjem snížený o nabývací cenu podílu (§ 24 odst. 7 ZDP), přičemž společník, jehož účast zanikla, prokazuje společnosti nabývací cenu podílu (§ 36 odst. 2 písm. e) ZDP). Srážková daň činí 15 %. Srážkovou daň odvádí společnost.

⁵²¹ JOSKOVÁ, L., op. cit. sub 408, s. 137.

⁵²² Děrgel, Martin, *Odchod společníka s.r.o. za vypořádací podíl*, UcetP. - Účetnictví v praxi (Wolters Kluwer), UcetP., rok: 2016, číslo: 5, na straně 9.

⁵²³ Tamtéž, s. 137.

Specifika pro vypořádací podíl v nepeněžitě formě, zdanění vypořádacího podílu v důsledku nepeněžitých vkladů do základní kapitálu, osvobození od daně nebo zdanění vypořádacího podílu cizinců viz např. Vychopeň⁵²⁴ nebo Běhounek⁵²⁵.

⁵²⁴ VYCHOPENĚ, Jiří. *Společnost s ručením omezeným z účetního a daňového pohledu*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Otázky a odpovědi z praxe (Wolters Kluwer ČR), s. 122–125.

⁵²⁵ BĚHOUNEK, Pavel. *Společnost s ručením omezeným: prakticky včetně účetnictví a daní*. 2016. 12. přepracované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Účetnictví (ANAG), s. 260–273.

7 Uvolněný podíl v jednočlenné společnosti

V praxi vyvstává otázka, zda může zaniknout účast jediného společníka ve společnosti a jak v této souvislosti řešit nakládání s uvolněným podílem v důsledku takového ukončení účasti. Ve většině případů k zániku účasti společníka v jednočlenné společnosti vůbec nemůže dojít, ať už na základě výslovného zákonného omezení nebo z povahy věci. Podle § 211 odst. 1 občanského zákoníku platí, že korporace sice může mít jednoho člena, připouští-li to zákon (v případě společnosti s ručením omezeným viz § 11 ZOK), ale v takovém případě jediný člen korporace nemůže z vlastní vůle ukončit členství, ledaže v důsledku takového ukončení vstoupí na jeho místo nová osoba. Vystoupit ze společnosti, kde je společník sám společníkem, nebo domáhat se u soudu svého vlastního vyloučení, nepřichází do úvahy. Nad rámec toho zrušit účast společníka soudem, pokud je společnost jednočlenná, je výslovně zakázáno (§ 205 odst. 1 ZOK), stejně tak nelze zrušit účast dědice, jedná-li se o jediného společníka (§ 211 odst. 3 ZOK).

Dle platné právní úpravy tak možným právním důvodem pro uvolnění podílu v jednočlenné společnosti ve smyslu § 212 odst. 1 ZOK bude *postižení podílu při exekuci a výkonu rozhodnutí, příp. zrušení konkursu pro nedostatek majetku*. Společenská smlouva nemůže zakázat nebo omezit převod nebo přechod podílu v případě, že se jedná o jednočlennou korporaci, neboť by se k takovému ujednání ve smyslu § 14 ZOK nepřihlíželo. Z toho plyne závěr, že se na podíl bude nahlížet jako na podíl *neomezeně převoditelný*. Nemožnosti omezení budou podléhat všechny podíly jediného společníka. Pro přehlednost budu však nadále hovořit pouze o podílu jednom.

Z dřívější judikatury na toto téma je možné vysledovat, že praxe se musela již v minulosti, za účinnosti obchodního zákoníku, vypořádat s tím, jak postupovat, když společnost měla jediného společníka a jeho podíl se stal uvolněným v důsledku postižení jeho podílu exekucí, kdy se společnost stala sama sobě společníkem. Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 850/2006, stanovil: „*Společnost, jejímuž jedinému společníku zanikla účast po vydání exekučního příkazu k postižení jeho obchodního podílu, může rozhodnout o prodeji obchodního podílu podle § 113 odst. 5 ObchZ přesto, že jí § 120 odst. 2 ObchZ zakazuje pro případ nabytí obchodního podílu vykonávat práva společníka... V tom směru je třeba považovat ustanovení § 148 odst. 2 ve vazbě na ustanovení § 63 a § 65 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád a § 320a o. s. ř. za ustanovení speciální a uzavřít, že takové rozhodnutí nejen že společnost přijmout může, ale jeho přijetí jí zákon ukládá.*“ Tyto závěry Nejvyšší soud zopakoval

např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 1028/2006.⁵²⁶ Čech⁵²⁷ mimo jiné naznačoval možnost aplikace shora uvedeného závěru z naposledy zmíněného rozhodnutí i na jiné situace než na zánik účasti (jediného) společníka v důsledku postižení podílu. Nutno zmínit, že tato rozhodnutí Nejvyššího soudu nebyla odbornou veřejností přijímána bez výhrad,⁵²⁸ avšak soudní praxe se od nich, pokud je mi známo, neodchýlila.

V poměrech právní úpravy předcházející novele ZOK se převážná část těchto závěrů, jak se domnívám, nemohla uplatnit. Před zavedením § 215 odst. 2 ZOK s účinností od 1. 1. 2021 platilo bezvýhradní pravidlo, že uvolněný podíl již nepřechází do majetku společnosti, jak tomu bylo za účinnosti § 113 odst. 5 ObchZ, a o převodu uvolněného podílu na třetí osobu již nerozhodovala valná hromada (to platí i nadále). Společnost nakládala, a nadále nakládá, s neomezeně převoditelným uvolněným podílem jako zmocněnec, přičemž o dispozici s podílem, resp. o převodu podílu na třetí osobu, rozhoduje statutární orgán. Není tak z mého pohledu potřeba hledat cestu k výkladu ve shora citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu, neboť řešení pro uskutečnění převodu nabízí přímo ZOK.

Potíž však nastávala v další fázi nakládání s uvolněným podílem, a to pokud se uvolněný podíl nepodařilo prodat ve lhůtě tří měsíců a (bývalému) společníkovi vznikalo právo na vypořádací podíl, zatímco společnost, v této fázi již valná hromada, nikoliv statutární orgán, musela do jednoho měsíce od vyplacení vypořádacího podílu rozhodnout o přechodu uvolněného podílu na ostatní společníky, jinak snížit základní kapitál o vklad (bývalého) společníka. Je zcela zjevné, že tyto požadavky zákona nebyla společnost schopna splnit z důvodu neexistence oprávněné osoby k přijetí takového rozhodnutí. Zákon totiž zapovídal, a nadále zapovídá, vykonávat práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem. Je obvyklé, že jednočlenné společnosti obsazují statutární orgán samotným společníkem. To zpravidla vede k neochotě takové osoby uvolněný podíl prodat. Lze tedy předpokládat, že nakonec bude ve většině případů naplněna podmínka pro zrušení společnosti a nařízení její likvidace soudem, a to v důsledku aplikace § 215 odst. 1 ZOK a po uplynutí zákonné lhůty, pokud uvolněný podíl nebude do té doby prodán. ZOK tak řešení pro situaci, kdy se podíl v jednočlenné společnosti stane uvolněným, podle mého názoru již nabízel.

⁵²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 1028/2006: „*Jak již Nejvyšší soud uzavřel v rozhodnutí ze dne 31. října 2006, sp. zn. 29 Odo 850/2006, od kterého nemá důvodu se odchýlit ani v projednávané věci, vzhledem k tomu, že obchodní zákoník ani jiný právní předpis takovou situaci výslovně neřeší, nelze vystačit s gramatickým výkladem příslušných ustanovení obchodního zákoníku, ale je třeba použít též teleologického a logického výkladu ustanovení § 148 odst. 2 obch. zák.*“

⁵²⁷ ČECH, P., op. cit. sub 42.

⁵²⁸ Např. HAJNÁ, Kateřina. Co s uvolněným obchodním podílem jednočlenné společnosti s ručením omezeným (k diskusi). *Bulletin advokacie*. 2009, 2009(5), s. 19.

Shora uvedené lze považovat za problematické také z důvodu ust. § 211 odst. 2 občanského zákoníku, které stanoví, že klesne-li počet členů korporace pod počet stanovený zákonem, soud ji i bez návrhu zruší a rozhodne o její likvidaci. Toto pravidlo nebude aplikováno tam, kde má jiný zákon zvláštní úpravu, kterou však ZOK doposud neměl. S ohledem na koncepci uvolněného podílu jakožto podílu, který oproti předchozí právní úpravě v obchodním zákoníku nepřecházel za žádných okolností před 31. 12. 2020 do vlastnictví společnosti, opět vystupoval do popředí problém, zda byl bývalý společník jakožto pouhý vlastník uvolněného podílu také členem korporace neboli společníkem. Zásadně platí, že společnost nemůže nemít společníka / společníky.⁵²⁹ Uvolněním podílu totiž zaniká účast společníka ve společnosti a zároveň vlastnické právo k uvolněnému podílu *na nikoho nepřecházel*. Nebyl tak podle mého názoru vyloučený výklad, že uvolněním podílu v jednočlenné společnosti skutečně nastává protiprávní stav, kdy je společnost bez společníků. Dosavadní závěry Nejvyššího soudu se tak mohly aplikovat pouze potud, že je *připuštna existence společnosti bez společníka*. Nejvyšší soud však neposuzoval a nevycházel při svém rozhodnutí ze stavu, kdy uvolněný podíl je ve vlastnictví bývalého společníka. Nejvyšší soud (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 850/2006) si totiž vypomáhal tím, že dal přednost výkonu práv společníka přijmout rozhodnutí v působnosti valné hromady (§ 113 odst. 5 ObchZ) *o převodu podílu* před zákazem tato práva vykonávat po dobu, kdy je podíl považován za uvolněný (§ 120 odst. 2 ObchZ), zatímco v poměrech nové právní úpravy takové řešení není vůbec na místě. V situaci, kdy je uvolněný podíl ve vlastnictví bývalého společníka, není nikdo, kdo by vykonával společnická práva.

Novelou § 215 odst. 2 a 3 ZOK došlo k zásadní změně, a to k návratu starého konceptu vlastnění uvolněného podílu společností, alespoň v některých případech. Ovšem na škodu je to, že formulované pravidlo dle mého názoru nesměruje k žádnému efektivnímu řešení.

Pokud se všechny podíly ve společnosti, tedy i podíl jediného společníka, uvolní, může společnost rozhodnout, že vlastnické právo k těmto podílům přechází na společnost. V důvodové zprávě⁵³⁰ se uvádí, že pokud ve společnosti není žádný společník, který by *uvolněný podíl mohl nabýt*, navrhuje se stanovit, že uvolněný podíl může přejít na společnost. Právní úprava tak zjevně míří na nemožnost realizovat postup podle § 215 odst. 1 ZOK, neboť uvolněný podíl nelze ani převést na ostatní společníky (ti nejsou), nelze ani snížit základní kapitál (tím by se dostal pod minimální výši, což je nepřípustné).

⁵²⁹ Srov. např. Lochmanová, L. in ROZEHNAL, A., a kol., op. cit. sub 107, s. 352: „Žádná obchodní korporace nemůže existovat bez společníků.“

⁵³⁰ DZ k § 215 vládní novely, s. 163.

V takové situaci tak zákon pouze otevírá *možnost*, aby její jednatel formou veřejné listiny rozhodl, že vlastnické právo k těmto podílům přechází na společnost. Následně podle důvodové zprávy má společnost postupovat v souladu s § 149 ZOK, tedy jednatel musí do tří měsíců všechny uvolněné podíly (nebo některý z nich) převést na třetí osobu, jinak ji soud i bez návrhu zruší.

Jelikož je dané pravidlo zakomponováno do § 215 ZOK pojednávajícího o naložení s uvolněným podílem až v návaznosti na § 214 ZOK, míří v případě jednočlenných společností, v nichž je uvolněný podíl vždy neomezeně převoditelný, na situace, kdy se jednatel již pokoušel uvolněný podíl prodat a prodej uvolněného podílu nebyl úspěšný. Odlišný výklad z důvodové zprávy neplyne, a proto nabízené řešení bude v praxi znamenat pouze toliko, že fakticky společnost získá pouze další čas uvolněný podíl prodat s tím rozdílem, že nadále již bude uvolněný podíl ve vlastnictví společnosti. Zároveň tento postup není pro společnost obligatorní, přičemž pokud společnost již před tím uvolněný podíl neprodala, není důvod se domnívat, že dodatečný čas k pokračování ve snahách o jeho prodej cokoliv efektivně řeší. Navíc tato nová koncepce neřeší ani situaci, že společnost nebude mít statutární orgán (zároveň neexistuje nikdo, kdo by statutární orgán obsadil, a k přechodu nedochází *ex lege*, nýbrž se vyžaduje rozhodnutí jednatele) nebo nabízené možnosti statutární orgán nevyužije. Nová právní úprava tak nabízí řešení dílčí, nereflektuje však otázky, které jsou pro jednočlennou společnost problémové.

8 Sankce za porušení postupu dle ZOK

8.1 Zrušení společnosti

Pokud společnost nesplní svou povinnost, tudíž valná hromada nebude svolána, nebude usnášeníschopná, nerozhodne o přechodu uvolněného podílu nebo o snížení základního kapitálu, a to v zákonem stanovené lhůtě, může být soudem zrušena s likvidací, a to i bez návrhu. Na zrušení společnosti se budou aplikovat ust. § 168 a násl. občanského zákoníku. Jelikož se ve většině případů bude jednat o důvod, který bude možné odstranit, vyzve soud společnost před vydáním rozsudku, aby ve stanovené přiměřené lhůtě tento nedostatek odstranila.

Praktická aplikace sankčních ustanovení nebude s ohledem na přílišnou obecnost lhůt snadná. Zároveň nutno poznamenat, že soudy jsou v dnešní době poměrně pasivní, co se týče zrušování společností bez návrhů, proto bude takové řízení častěji návrhové či bude zahájeno alespoň na základě podnětu. Textace § 215 odst. 1 ZOK nasvědčuje tomu, že za prodlení, které bude mít za následek možné zrušení společnosti soudem, je považováno prodlení s přijetím rozhodnutí valné hromady o přechodu uvolněného podílu nebo o snížení základního kapitálu společnosti, ke kterému má dojít bez zbytečného odkladu poté, co je nebo mohla být zjištěna výše vypořádacího podílu podle § 214 ZOK. Zákonodárce tedy zohlednil nedostatek dřívější právní úpravy, který spočíval v tom, že sankce zrušení společnosti postihovala společnost až v případě prodlení s přijetím rozhodnutí, které ovšem společnost musela přijmout až po vyplacení vypořádacího podílu. Pakliže tedy společnost vypořádací podíl společníkovi nevyplatila, nehrozila jí sankce zrušení, neboť zásah veřejné moci je totiž možný pouze v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny). Platná právní úprava tak v novelizovaném § 215 odst. 1 ZOK nepřímou zpřísnuje toto pravidlo a zavádí sankci zrušení společnosti bez ohledu na to, zda vypořádací podíl společníkovi vyplacen byl či nikoliv.

Soudím, že soud vždy před tím, než rozhodne o zrušení společnosti s likvidací, stanoví lhůtu k odstranění nedostatků, resp. důvodů, pro které by měla být společnost zrušena, pokud je takové odstranění možné (§ 172 odst. 2 OZ). Tato povinnost soudu neplyne ze ZOK, navíc ze systematického výkladu se může jevit, že se toto ustanovení vztahuje pouze na řízení zahájená na návrh, přesto mám za to, že pokud bude výzva mít své věcné opodstatnění, bude ji soud muset učinit. Z odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu,⁵³¹ kterým soud konstatoval nemožnost revokovat rozhodnutí o nuceném zrušení společnosti s likvidací (mimo řádných a mimořádných opravných prostředků), vyplývá, že soud rozhodne o nuceném zrušení až poté, kdy právnická osoba ani přes výzvu nezjedнала nápravu.

⁵³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1135/2017.

V neposlední řadě lze poukázat na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 12. 2000, sp. zn. 7 Cmo 783/2000, ze kterého se podává, že soud nezruší společnost, pokud tato společnost naloží s uvolněným podílem zákonem předvídaným způsobem sice po uplynutí zákonem stanovené lhůty, avšak před tím, než rozhodnutí soudu o zrušení společnosti nabylo právní moci. Toto rozhodnutí je z mého pohledu aplikovatelné i na poměry zákona o obchodních korporacích.

8.2 Nároky bývalého společníka

Bývalý společník, jehož účast ve společnosti zanikla, již nemá k dispozici, jako prostředek ochrany svých práv, společnickou žalobu ve smyslu § 157 ZOK.

Odpovědnou za prodej uvolněného podílu a výplatu výtěžku z prodeje je společnost, která je pověřena touto činností jakožto zástupce. Povinnou ke stanovení výše a výplatě vypořádacího podílu je rovněž společnost, nikoliv však v pozici zástupce. Nároky tak musí bývalý společník směřovat vždy vůči společnosti a uplatnit je podle obecných pravidel občanského zákoníku. Žalobou na plnění by se bývalý společník mohl domáhat vyplacení vypořádacího podílu, pokud tak nebylo učiněno včas, náhrady škody nebo vydání prospěchu v případě nesprávně stanovené výše vypořádacího podílu, stejně tak vznikla-li mu újma samotným postupem společnosti při nakládání s uvolněným podílem, např. odečtením od výtěžku z prodeje nákladů, které nebyly vynaloženy nebo nebyly vynaloženy účelně, porušení povinností při prodeji podílu aj.

Vztah jednatele a společnosti, vůči které má jednatel jakožto člen voleného orgánu povinnost jednat s péčí řádného hospodáře, je vztahem samostatným a bývalý společník do něj nemůže zasahovat. Jednatel není vůči bývalému společníkovi v pozici, která by ho k péči řádného hospodáře zavazovala. Na druhou stranu není podle mého názoru vyloučen institut ručení, na jehož základě by v případě neuhrazené škody způsobené jednatelem měl mít bývalý společník nárok na náhradu škody proti tomuto jednatelem, a to do výše neuhrazené škody. Předpokladem je v daném případě protiprávní jednání jednatele, neboť se jedná o ručení sankční.

Zanikne-li společníkovi účast na společnosti, není nadále oprávněn zastupovat společnost v řízeních ani domáhat se vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady nebo realizovat menšinová práva. Částečná výjimka z těchto základních pravidel vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu, konkrétně z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 11/2002, které bylo rovněž potvrzeno novějším usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1499/2017. Dle těchto rozhodnutí, prokáže-li se, že osoba, která *ztratila postavení* opravňující ji k podání návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady nebo společnické žaloby, má právní zájem na vydání požadovaného rozhodnutí, protože rozhodnutí může mít dopad na její poměry založené jejím vztahem ke společnosti, má daná osoba i nadále aktivní věcnou legitimaci

v řízení. Jedná se tedy o případy, kdy by bývalý společník mohl napadat platnost některých rozhodnutí valné hromady přijatých v době, kdy ještě byl společníkem nebo pokračovat v již zahájených řízeních.

9 Srovnání se zahraniční právní úpravou

9.1 Ruská federace

Hlavním právním předpisem v oblasti soukromého práva je občanský zákoník RF. Tento zákoník obsahuje úpravu vztahů jím regulovaných účastníků, mezi které patří také právnické osoby. Za základní vlastnost každé právnické osoby označuje odborná literatura⁵³² tzv. organizační jednotu neboli ucelenost (*organizacionnoje jedinstvo*), která se projevuje tím, že právnická osoba je povinně zapisována do veřejného rejstříku, vystupuje v jedné z právních forem stanovených zákonem a disponuje uceleným systémem řídicích a kontrolních orgánů. Tato organizační jednotka neboli ucelenosti také znamená, že „*svou strukturou složitý útvar, soubor účastníků, majetku, zaměstnanců, smluvních vztahů apod. se považuje za jeden celek, jeden subjekt*“.⁵³³ Právě v této souvislosti se uvádí jako příklad společnosti s ručením omezeným, která v případě ukončení účasti společníků zpravidla nepovede k zániku společnosti. Pouze pokud ve společnosti nezůstane žádný společník, např. v důsledku smrti všech společníků a současného vyloučení dědění podílů v zakladatelském právním jednání „*společnost bude muset ukončit svou činnost*“.⁵³⁴ Ruský právní řád, na rozdíl od mnoha jiných, období uvolněného podílu zná, byť ho tak nepojmenovává. Zcela jistě však počítá s ukončením účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným bez právního nástupce.

Od 1. 9. 2014⁵³⁵ mohou být právnické osoby v souladu s § 48 OZ RF zakládány pouze v těch právních formách, které jsou výslovně uvedeny v OZ RF. Společnost s ručením omezeným je konkrétně upravena v § 87 an. OZ RF. Právní postavení společnosti s ručením omezeným se řídí ustanovením § 87 odst. 3 OZ RF a samostatným zákonem, kterým je Federální zákon ze dne 8. 2. 1998 č. 14-FZ, o společnostech s ručením omezeným, ve znění pozdějších předpisů (zákon RF o s. r. o.).

Ruská odborná literatura⁵³⁶ poukazuje na doposud nevyřešenou, byť opakovaně Ústavním soudem Ruské federace řešenou otázku vztahu různých právních předpisů v oblasti občanského práva. OZ RF v § 3 odst. 2 jasně stanoví přednost OZ RF před jinými prvými normami

⁵³² Статус юридических лиц в современном праве России: Учебное пособие/Г. Ф. Ручкина, И. В. Матвеев, Е. А. Свиридова, под ред. Г. Ф. Ручкиной. М.: Прометей, 2021, s. 20.

⁵³³ Корпоративное право/учебник. Отв. ред. И. С. Шиткина. Электронное издание. М.: Статут, 2018. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, s. 70.

⁵³⁴ Статус юридических лиц в современном праве России: Учебное пособие/Г. Ф. Ручкина, И. В. Матвеев, Е. А. Свиридова, под ред. Г. Ф. Ручкиной. М.: Прометей, 2021, s. 23.

⁵³⁵ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть первая (постатейный). Сергеев А.П. и колл., 2-е издание. Учебно-практический комментарий, Издательство "Проспект", 2019, dostupné jako e-kniha, komentář k § 48.

⁵³⁶ Srov. např. op. cit. 535, komentář k § 3 odst. 8, nebo Корпоративное право/учебник. Отв. ред. И. С. Шиткина. Электронное издание. М.: Статут, 2018. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, s. 42–43.

občanského práva. S tím řada autorů nesouhlasí a poukazuje na to, že se na tento vztah mají aplikovat běžná pravidla přednosti (podle zásady speciality či *posterior derogat priori*), neboť OZ RF není ústavním zákonem a je tak v rozporu s Ústavou (čl. 76 Ústavy Ruské federace) mu přiznávat nadřazenost, resp. větší právní sílu, před ostatními zákony upravujícími otázky občanského práva. Domnívám se, že konkrétně v úpravě společnosti s ručením omezeným není žádný konflikt relevantních právních předpisů, tedy OZ RF a zákona RF o s. r. o.

Členství v korporaci je odbornou literaturou definováno jako právní vztah mezi korporací a osobou, která je členem korporace. Členství v korporaci rovněž představuje odpovídající práva a povinnosti člena korporace dané právní formou určité korporace.⁵³⁷ OZ RF ve svém § 87 odst. 1 stanoví, že „za společnost s ručením omezeným považuje obchodní společnost, jejíž základní kapitál je rozdělen na podíly, přičemž společníci společnosti s ručením omezeným neodpovídají za její závazky a nesou riziko ztrát spojených s činností společnosti do výše hodnoty svých vkladů“. U nesplacených vkladů platí pravidlo společné a nerozdílné odpovědnosti až do výše nesplacených vkladů. Základní kapitál je tvořen shodně jako v České republice a činí aktuálně 10 000 RUB (cca 2 900 Kč), minimální počet společníků je jeden (max. pak 50), garanční funkce základního kapitálu není významná, proto k ochraně věřitelů existují jiné mechanismy (čistá aktiva společnosti ne nižší než výše základního kapitálu, pravidla pro insolvenční apod.), zakladatelským dokumentem společnosti jsou stanovy (*ustav*) s náležitostmi obdobnými těm českým, společnost vede seznam společníků, pravidla omezení dispozic s podílem ve stanovách jsou shodná s českou úpravou apod. Obecně je nutno konstatovat, že základní charakteristické znaky a organizační struktura ruské společnosti s ručením omezeným je velice blízká české společnosti s ručením omezeným.

OZ RF v § 94 opravňuje společníka ze společnosti vystoupit, a to buď oznámením, pokud to připouští stanovy společnosti a pokud ve společnosti zůstane alespoň jeden společník, nebo podáním žádosti společnosti o odkup podílu, a to v souladu s OZ RF a zákonem RF o s. r. o.

Zákon RF o s. r. o. v § 23 odst. 1 normuje, že společnost není oprávněna nabývat vlastní podíly s výjimkou případů uvedených v tomto zákoně. V § 23–26 následně upravuje jednotlivé případy, kdy je společnost povinna odkoupit od společníka jeho podíl, čímž dochází k zániku účasti společníka, jehož podíl je předmětem odkupu. Ve stejných ustanoveních je zároveň upraveno, jak s tímto podílem společnost naloží. Oproti dnešnímu pojetí uvolněného podílu

⁵³⁷ Корпоративное право/учебник. Отв. ред. И. С. Шиткина. Электронное издание. М.: Статут, 2018. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, s. 28.

v českém právu je ruská koncepce postavena na tom, že podíl přechází do vlastnictví společnosti a ta s ním nakládá jako s vlastním, leč podle jasně zákonem daných pravidel.

Zákon RF o s. r. o. obsahuje taxativní výčet případů, které zakládají shora uvedenou povinnost podíl od společníka na jeho vlastní žádost nabýt (*priobresti*). Zajímavé je, že zákon hovoří o povinnosti společnosti podíl nabýt, aniž by v této souvislosti výslovně zmiňoval ukončení účasti společníka jako důsledek takového nabytí. Z dikce předmětných ustanovení je však zřejmé, že účast společníka v důsledku takového nabytí zanikne, neboť společník má následně mimo jiné možnost svou účast při splnění určitých předpokladů obnovit.

Zákon sice formuluje nabytí podílu v § 23 odst. 2 zákona RF o s. r. o. jako *povinnost nabýt*, avšak v § 23 odst. 7 zákona RF o s. r. o. pojednává o tom, k jakému okamžiku podíl nebo jeho část *přechází* do majetku společnosti – podle mého soudu se tak jedná o přechod *ex lege*. Jedná se např. o okamžik, ke kterému byla společnosti doručena žádost společníka o odkup podílu, okamžik nabytí právní moci rozhodnutí soudu nebo uplynutí lhůt. Zpravidla do měsíce od nabytí podílu je společnost povinna nechat řádně zapsat nové údaje u orgánu provádějícího registraci právnických osob (§ 23 odst. 7.1. zákona RF o s. r. o.).

Společnost nabývá podíl společníka:

- pokud společenská smlouva vylučuje převod podílu nebo jeho části na třetí osobu, společník si přeje tento podíl prodat a zároveň ostatní společníci odmítli tento podíl nabýt;
- pokud je převod podílu nebo jeho části na jiného společníka podmíněn souhlasem valné hromady a valná hromada neudělila souhlas s převodem;
- pokud valná hromada společnosti schválila uskutečnění tzv. významné transakce⁵³⁸ nebo rozhodla o zvýšení základního kapitálu společnosti a společník, jenž hlasoval na valné hromadě proti tomuto rozhodnutí či se valné hromady nezúčastnil a zároveň uplatnil nejpozději do 45 dnů ode dne konání této valné hromady, příp. ode dne, kdy se o konání valné hromady dozvěděl nebo měl dozvědět, své právo na odprodej podílu;
- pokud byl společník vyloučen ze společnosti na základě soudního rozhodnutí, a to v souladu s § 23 odst. 4 zákona RF o s. r. o.;
- v případě smrti nebo zániku společníka, pokud je přechod podílu na dědice podmíněn souhlasem valné hromady a valná hromada tento souhlas neudělila;
- v důsledku rozhodnutí soudu o prodeji podílu na základě žádosti věřitelů společníka za účelem uspokojení jejich pohledávky (rozhodnutí může soud vydat, pouze pokud jiný

⁵³⁸ Jedná se o smlouvou vybočující z běžné obchodní činnosti na plnění, které je pro danou společnost významné (např. hypoteční úvěr nebo půjčka), viz § 46 zákona RF o s. r. o.

zbývající společníky v poměru jejich podílů na základním kapitálu⁵³⁹ nebo podíl nabídnout těmto (všem nebo jen některým) společníkům k odkupu, případně jej nabídnout k odkupu třetím osobám, pokud to nevyklučuje společenská smlouva. Rozhodnutí valné hromady, v jejímž důsledku dojde ke změně poměru sil ve společnosti, stejně tak při převodu podílu na třetí osobu nebo při stanovení odlišné ceny při prodeji podílu oproti skutečné hodnotě podílu, musí být přijato všemi společníky jednohlasně. Pokud žádné ze shora uvedených rozhodnutí nebude přijato, společnost je povinna ve stejné lhůtě snížit svůj základní kapitál o vklad společníka připadající na (uvolněný) podíl. Po dobu, po kterou je podíl v majetku společnosti, se k němu *nepřihlíží (ne učityvajetsja)* při hlasování na valné hradě, při výplatě zisku ani při výplatě likvidačního zůstatku. Předmětná ustanovení nestanoví žádnou sankci za porušení povinnosti postupovat v souladu se zákonem.

Jak je patrné ze shora popsaného, s výjimkou skutečnosti, že v ruském právu *uvolněný* podíl přechází do majetku společnosti, což ostatně odpovídá také dřívější právní úpravě v českém obchodním zákoníku, jsou principiální pravidla pro naložení s uvolněným podílem významově shodná a směřují k ochraně stejných hodnot. Ačkoliv jednotlivé způsoby ukončení účasti ve společnosti nejsou totožná, přesto je patrná zásadní podobnost. Stejně tak účast ve společnosti s ručením omezeným stojí na koncepci účasti nikoliv volné, avšak ani zcela vázané. Ukončení účasti je tak krokem nebo událostí spíše výjimečnou a nežádoucí, nikoliv však zapovězenou. Jednostranné vystoupení ze společnosti je limitováno buď zákonnými důvody, nebo úpravou v zakladatelském právním jednání. Podstatné je, že společnost nemůže nemít žádného společníka, a podle ruského práva zřejmě ani dočasně (srov. příklad uvedený v prvním odstavci této kapitoly). Shodně s českou právní úpravou je přítomen institut vypořádání se společníkem, který směřuje k naplnění stejného cíle, a tedy aby společník získal kompenzaci za ztrátu své účasti ve společnosti. Naložení s *uvolněným* podílem je systémem propracovaných procesů vedoucích k odstranění tohoto stavu, a to velice podobným způsobem, jak ho zná také české právo.

⁵³⁹ Tato varianta přichází do úvahy v situaci, kdy tito společníci již uhradili společnosti protiplnění, a to obvykle před přechodem podílu do majetku společnosti, např. ve shora popsaném případě výkonu soudního rozhodnutí směřujícího k vymáhání pohledávky věřitelů.

Závěr

Pelikán v době před účinností zákona o obchodních korporacích formuloval myšlenku, že „...v legislativní oblasti je vždy na místě konzervativní opatrnost: tradiční pravidla bychom měli opouštět jen v situaci, kdy máme dobré důvody, proč je zrušit, nikoliv i v případech, kdy nás právě nenapadá, proč je zachovat“.⁵⁴⁰ Tu bych si dovolila použít jako *motto* pro svou závěrečnou kapitolu.

První hypotéza

První hypotézou je, že uvolněný podíl má své místo v právním řádu, konkrétně v právní úpravě společnosti s ručením omezeným. Ačkoliv právní úprava této formy obchodní společnosti do jisté míry, zejména v poslední době, tenduje k přibližování tohoto typu obchodní korporace k akciové společnosti, stále se jedná o společnost výrazně osobní s poměrně vázaným členstvím. Uvolněný podíl tak představuje komplexní řešení, tedy právní institut, jehož úlohou v širším smyslu je reagovat na ukončení účasti společníka ve společnosti, regulovat chování všech zúčastněných subjektů směřující k novému uspořádání vztahů včetně jejich mandatorní ochrany, umožnit společnosti svým prostřednictvím získat externí zdroje financování vypořádacího podílu společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, a koneckonců umožnit společnosti po omezenou dobu existovat bez splnění základní podmínky korporace, tedy bez společenství osob.

Uvolněný podíl má v právním řádu České republiky tradici. S ohledem na uspořádání společnosti s ručením omezeným, které představuje z mého pohledu celkově funkční platformu pro soukromé podnikání⁵⁴¹ v rámci majetkově samostatného (oddělitelného) subjektu, je nepochybně žádoucí, aby byla zachována kapitálová podoba této formy společnosti. Jakožto společnost vhodná pro neveřejná seskupení členů s možností osobního zapojení společníků do činnosti společnosti, vykazuje společnost s ručením omezeným známky společnosti osobní, s širokou autonomií vůle co do otevřenosti či uzavřenosti společenské struktury. Právní předpisy reflektují tuto charakteristiku společnosti s ručením omezeným tím, že ukončení účasti konkrétních společníků podléhá regulaci. Takto nastavený systém totiž chrání ostatní společníky před překotnými a nedůvodnými změnami ve společenské struktuře, která zejména ve společnosti s ručením omezeným bývá důležitou složkou trvalého fungování společnosti a realizace jejího účelu. Z toho však vyvstává potřeba řešit problematiku uvolněného podílu, neboť kapitálový prvek korporace neumožňuje, aby vklad tvořící společně s vklady jiných společníků základní kapitál společnosti byl trvale ponechán bez společníka.

⁵⁴⁰ PELIKÁN, R., op. cit. sub 57.

⁵⁴¹ Byť není vyloučena ani činnost odlišná od podnikatelské činnosti.

Smyslem právní úpravy uvolněného podílu je tak podle mého názoru především normovat pravidla chování pro řešení situace, kdy dochází k zániku účasti společníka jinak než s právním nástupcem. Při naplňování tohoto smyslu právní úpravy uvolněného podílu vyvstávají různé zájmy, které je třeba chránit a respektovat, případně vyvažovat při jejich případném konfliktu.

V této souvislosti je účelem právní úpravy institutu uvolněného podílu a) zachování společnosti a ochrana věřitelů, s čímž souvisí také otázka vkladu společníka a zachování *základního kapitálu společnosti*, neboť zánik účasti ve společnosti nezpůsobuje jeho automatické snížení, b) nastavení pravidel *naložení* s uvolněným podílem v návaznosti na potřebu odstranit nežádoucí stav chybějícího společníka, c) uspořádání vztahů ve společnosti, které jsou dotčeny změnou v osobě společníka, zejména pak vyřešení otázky *společnických práv a povinností* spojených s uvolněným podílem, a d) vypořádání *společníka*, jehož účast ve společnosti zanikla, včetně otevření a realizace možnosti získat externí finanční zdroje a nezatěžovat tak společnost výplatou vypořadacího podílu. Ke každému ze shora zmíněných účelů je potřeba přiřadit odpovídající zájem. Účelem právní úpravy v širším smyslu je ochrana těchto zájmů a jejich uspořádání. Funkce uvolněného podílu spočívá podle mého názoru v přenosu obsahu podílu původního společníka na osobu nabývající uvolněný podíl.

Tím, že je prostřednictvím institutu uvolněného podílu společnosti poskytnut prostor pro získání externích finančních prostředků, které má jinak povinnost vynaložit na vyplacení vypořadacího podílu společníkovi, jehož účast zanikla, se projevuje ochrana ekonomických zájmů společnosti ve spojení s obecným akcentem na možnost společnosti, potažmo společníků, rozhodovat o svém osudu (např. prostřednictvím úpravy převoditelnosti podílu, případnou speciální úpravou postupu při uvolnění podílu, stanovením způsobu určení výše vypořadacího podílu nebo následným rozhodnutím o přechodu podílu na ostatní společníky ve smyslu § 215 ZOK) a reagovat tak maximálně efektivně na mnohdy nečekaně nastalou situaci způsobenou zánikem účasti jednoho ze společníků ve společnosti. Celkový koncept uvolněného podílu tak, jak ho řeší zákon v § 212–215 ZOK, považuji za racionální a celkově reflektující všechny důležité zájmy, které při zániku účasti společníka ve společnosti vznikají.

Druhá hypotéza

Druhou hypotézou je, že nové zákonné pojetí uvolněného podílu trpí řadou koncepčních nedostatků, které mají za následek nelogičnost a rozporuplnost tradičních právních institutů korporátního práva a chybějící provázanost právního řádu. Přijetím závěru, že uvolněný podíl i nadále patří bývalému společníkovi, tedy někomu, jehož účast zanikla a kdo již nemusí ani existovat, dochází k *vyprázdnění* podílu o jeho podstatu. Uvolněný podíl nepředstavující účast ve společnosti nemůže být ani podílem ve smyslu § 31 ZOK. Prvek účasti ve společnosti ve vazbě na

stále existující podíl ve společnosti za jejího trvání z hlediska kogentních charakteristik právní formy včetně ucelené struktury orgánů je pro společnost s ručením omezeným nepostradatelný.

Již samotná zákonná definice podílu v § 31 ZOK jasně stanoví, že *podíl představuje účast společníka* v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí. Podíl je tak *nerozlučně spjat s účastí společníka* v korporaci z toho důvodu, že členství neboli společenství osob ztělesňuje samotnou podstatu korporace, přičemž účast osob v korporaci je vyjádřena právě podílem. Skončí-li účast společníka ve společnosti bez právního nástupce, jeho podíl nadále nemůže představovat účast, resp. *ne účast tohoto společníka*. Je to zjednodušeně vzato nelogické. V návaznosti na to by mělo platit, že pokud je z podílu odebrána jeho vlastní podstata, nemůže být také nadále podílem. Takový podíl nepředstavuje účast a je tedy v rozporu s jeho zákonnou definicí a také jeho klíčovou obsahovou charakteristikou, kterou mu přiznává doktrína. Vedle toho je však shora uvedený názor zřejmě nepřijatelný, neboť uvolněný podíl musí být při zachování výše základního kapitálu i nadále podílem odpovídajícím výši vkladu společníka, jehož účast zanikla. Koncepce společnosti s ručením omezeným jakožto společnosti kapitálové jinou možnost nepřipouští. V tomto směru tak dochází k rozporu, který neřeší dostatečně ani fikce uvolněného podílu, neboť směřuje k odlišnému vymezení, nikoliv k vymezení uvolněného podílu jakožto podílu. Jeví se, že tento rozpor nastal v důsledku přijetí koncepce, že uvolněný podíl nadále vlastní bývalý společník, ačkoliv jeho účast ve společnosti zanikla. Zároveň tato koncepce vyvolává další otázky související s vymezením podílu, jeho obsahu nebo jeho povahy. Pohled doktríny na tyto otázky není zjevně zcela jednotný.

Ohledně práv a povinností vztahujících se k uvolněnému podílu zákon o obchodních korporacích ve svém § 212 odst. 3 lakonicky stanoví, že práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem *nelze vykonávat*. Vystává tedy otázka, zda tento soubor práv a povinností nemůže společník *vykonávat*, ač jej má, nebo zda s ukončením účasti společníka práva a povinnosti daného společníka definitivně zanikají. Formulace, že práva a povinnosti spojené s uvolněným podílem nelze vykonávat evokuje závěr, že taková práva a povinnosti ve spojení s uvolněným podílem jsou spojena, jinak by nebylo co (ne)vykonávat. Stávající právní úprava tak zřejmě zvolila cestu, kdy na jednu stranu účast společníka ve společnosti zanikla, na stranu druhou však uvolněný podíl má i nadále představovat soubor práv a povinností společníka, aby tento obsah podílu mohl přejít na nabyvatele uvolněného podílu. Zákonodárce to poněkud zjednodušeně řeší sistací práv a povinností tohoto společníka, což však není možné v situaci, kdy účast společníka zanikla. To by totiž podporovalo výklad, že je *bývalý společník nadále společníkem společnosti* (a zároveň odporuje tomu, že jeho účast zanikla). Celá koncepce tak postrádá vzájemnou logickou provázanost a způsobuje rozpornost právní úpravy.

Další rovinou úvah je vztah uvolněného podílu s podílem vypořádacím. Dosavadní závěry doktríny narušuje poněkud nesystematické pojetí prodeje uvolněného podílu v zastoupení společníka. Je-li společník i nadále vlastníkem uvolněného podílu a společnost prodává v jeho zastoupení (jeho jménem a na jeho účet) uvolněný podíl, potom subjektem, který uvolněný podíl ve skutečnosti prodává, je *bývalý společník*. Potom se nabízí otázka, zda se v takovém případě může vůbec jednat o vypořádací podíl společníka, ledaže by touto zákonnou konstrukcí docházelo k převzetí dluhu společnosti nabyvatelem uvolněného podílu, jinými slovy, k převzetí povinnosti zaplatit vypořádací podíl namísto společnosti. Právní úpravu v této otázce v každém případě považuji za zcela nedostatečnou.

Uvolněný podíl a vypořádací podíl jsou právní instituty, které existují souběžně a jsou vzájemně propojeny. Uvolněný podíl představuje právní konstrukt sloužícího pro možný vstup dalšího společníka do společnosti na místo toho předchozího (tedy přenosu obsahu podílu na jeho právního nástupce, kterým bude nabyvatel). Oproti tomu vypořádací podíl představuje *pouze* zhmotnění práva bývalého společníka inkorporovaného do jeho *původního* podílu, majetkovou hodnotu společníka, jehož účast zanikla, jakousi finanční náhradu za účast, kterou společník již nemá. Aby se tento vypořádací podíl zaktivoval a aby představoval právě to autory zmiňované protiplnění za podíl, je nutné, aby účast společníka byla ukončena, tedy aby se jednalo o protihodnotu za účast a podle mého názoru i *za vlastnické právo k podílu*. Opačný výklad odporuje dosavadnímu doktrinálnímu pojetí vypořádacího podílu, který představoval vypořádání výměnou za vlastnické právo k podílu, a ačkoliv je přijímán, není takové přijetí toliko logické.

Na závěr této části si dovolím přednést úryvek z článku z roku 1998, kdy byl uvolněný podíl předmětem diskuse předních českých odborníků na obchodní právo, a to z toho důvodu, že zákon zapovídal společnosti vlastnit své vlastní podíly a vlastnické právo k uvolněnému podílu tak zůstalo neřešené, bylo tedy podrobena odborné debatě. Návrhu Eliáše „*problém je třeba uzavřít tak, že smlouvu o převodu podílu vyloučeného společníka převádí v s. r. o. cizí statek, protože ji k tomu opravňuje speciální zákonná licence*“ oponuje Štenglová: „*Tvrdit, že společník zůstává majitelem obchodního podílu poté, co přestal být společníkem, se mi zdá být daleko problematičtější výkladem ustanovení obchodního zákoníku, než navrhovaný výklad o zvláštní povaze ustanovení §§ 113 odst. 5 a 6 ve vztahu k ustanovení § 120 obch. zak.*“. Zároveň Štenglová odmítá myšlenku, že společnost může vystupovat jako zákonný zástupce zemřelého společníka.⁵⁴² Je tedy patrné, že témata a otázky nastíněné v dané práci, mohou být, i po tolika letech a změnách právní úpravy, znovu aktuální.

⁵⁴² ŠTENGLOVÁ, Ivana. Uvolněný obchodní podíl. *Obchodní právo* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 1998, 1. 7.1998, 1998(7), s. 13 [cit. 2020-11-29].

Třetí hypotéza

Třetí hypotézou je, že zákonná právní úprava nakládání s uvolněným podílem je v zásadě racionální, podrobná a vyvážená, vyjma právní úpravy prodeje uvolněného podílu samotnou společností včetně institutu zastoupení společníka, jehož účast ve společnosti zanikla. Regulace tohoto postupu kromě dílčích, nikoliv podstatných nedostatků, které se snažím identifikovat a nabídnout možné řešení výkladem právní normy, sleduje účel, jehož naplnění není zpravidla dosažitelné bez zásahu do práv bývalého společníka. Jelikož v procesu prodeje uvolněného podílu dochází k významnému střetu zájmů, zásah do práv bývalého společníka nemusí být zdaleka adekvátní či nevýznamný. Spravedlivé uspořádání těchto vztahů, aniž by to vedlo k nefunkčnosti dané regulace, je velmi obtížné.

Snaha zákonodárce přímo propojit vypořádací podíl s výtěžkem z prodeje uvolněného podílu, a tím odbřemenit společnost od povinnosti vyplatit vypořádací podíl z vlastních zdrojů, je v našem právním řádu relativní novinkou. Tuzemská odborná literatura se tomuto tématu příliš nevěnuje a zkušenosti soudní praxe prozatím s ohledem na krátkou dobu účinnosti této koncepce nejsou v takové míře, aby bylo možné hodnotit dopad této právní úpravy na předmětné vztahy.

Ve své práci se zabývám podrobnou analýzou postupu společnosti při nakládání s uvolněným podílem. Vyzdvihnout lze její komplexnost a provázanost jednotlivých kroků, racionální základ pro jednotlivé postupy a celkově funkční mechanismy pro dosažení vypořádání pro bývalého společníka, zachování společnosti a ochranu oprávněných osob, kterými jsou také věřitelé.

Problematickým shledávám koncepci prodeje uvolněného podílu ve vazbě na institut zastoupení a nejasné ukotvení vypořádacího podílu tvořeného z výtěžku prodeje, to vše v kombinaci se zachovaným vlastnictvím bývalého společníka k uvolněnému podílu.

Zatímco určení vypořádacího podílu ze strany společnosti z vlastního kapitálu společnosti z účetnictví společnosti bylo dlouhodobě korigováno judikaturou, jejíž závěry nakonec byly zohledněny v právní úpravě, prodej uvolněného podílu a z toho odvozený výtěžek prodeje je korigován jediným pravidlem, a to že má být prodán za přiměřenou cenu. V prvním případě je předmětem ochrany zejména společník a jeho právo na spravedlivé vypořádání, zatímco v druhém případě je sledovaný účel odlišný – předmětem právní úpravy je umožnit společnosti získat prostředky mimo společnost.

Ačkoliv možnost prodeje uvolněného podílu, aniž by uvolněný podíl přešel do vlastnictví samotné společnosti, bude mít pro společnost nepopiratelné výhody, zvyšuje se riziko zneužití tohoto postupu pro odcházejícího společníka, potažmo jeho právní nástupce či jiné oprávněné osoby. Nejedná se o nic neobvyklého, že zákonodárce volí obecný pojem, jako je *přiměřená cena*,

neboť musí být ponechán prostor pro výklad soudů pro každý jednotlivý případ zvlášť. Na místě je však navazující otázka, a to zda takový prostor má být tímto způsobem ponechán statutárnímu orgánu společnosti, který bude prodej realizovat, neboť bude pravděpodobně ve střetu zájmů s bývalým společníkem. Z tohoto důvodu považuji zastoupení společníka při prodeji podílu jako koncept nepřiléhavý.

Paradoxní na této právní úpravě je však pohled opačný. Pokud by totiž jednatel postupoval v nejlepším zájmu bývalého společníka a zároveň by se prosadil výklad, že má *cena přiměřená* odpovídat ceně nejméně ve výši stanovené podle § 36 ZOK, nebude možné ve lhůtě tři měsíců takový uvolněný podíl prodat. Právní úprava v takovém případě nemůže plnit cíl, kterým je ulehčit společnosti od finančních výdajů a použít uvolněný podíl k získání externích zdrojů.

De lege ferenda se mi jeví jako optimální návrat k předchozí právní úpravě v tom smyslu, že by uvolněný podíl přecházel ze zákona do vlastnictví společnosti, čímž by se odstranila celá řada nejasností popsanych výše a také konflikt zájmů při prodeji podílu společností v zastoupení společníka. Nadto by společnosti nic nebránilo v prodeji tohoto podílu, svým jménem a na svůj účet, k čemuž by mohl být jednatel povinen obdobně dnešní právní úpravě. Lhůta pro splatnost vypořádacího podílu by mohla být formulována přesným časovým úsekem se zohledněním způsobu stanovení vypořádacího podílu, tedy v případě podílu převoditelného by mohla být delší. Za přiměřenou považuji maximální lhůtu v délce šesti měsíců, byť možnost prodloužení této lhůty dohodou mezi společností a oprávněnou osobou, které náleží vypořádací podíl, bych zachovala.

Seznam použitých zkratk

novela zákona o obchodních korporacích/vládní novela	zákon č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony
zákon o obchodních korporacích/ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, ve znění pozdějších předpisů
občanský zákoník/OZ/ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Starý občanský zákoník/OZ/ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZVŘ	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěrenských fondů, ve znění pozdějších předpisů
obchodní zákoník/ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZPř	zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů
zákon o účetnictví	zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
ZDP	zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů fyzických a právnických osob, ve znění pozdějších předpisů
zákon o majetku státu	zákon č. 219/2000 Sb., zákon o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
InsZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů
Listina	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
OZ RF/občanský zákoník RF	Federální zákon Ruské federace ze dne 30. 11. 1994 č. 51-FZ, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákon RF o s. r. o.	Federální zákon Ruské federace ze dne 8. 2. 1998 č. 14-FZ, o společnostech s ručením omezeným, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

1. BACHROŇOVÁ, Nina, Karina DIVIŠOVÁ, Libor FINGER, Jan HEJDA, Miroslav MACHALA, Martin PROSSER a Veronika VANĚČKOVÁ. *Nový zákon o obchodních společnostech a družstvech: zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech: (zákon o obchodních korporacích): poznámkové znění*. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-823-9.
2. BALABÁN, Petr a kol. *Obchodní zákoník – komentář*. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2009. [Program] ASPI pro Windows, verze 2014, aktualizace ze dne 22. 12. 2014 [cit. 28.12.2014], ev. Č. KO513_1991CZ.
3. BARTOŠÍKOVÁ, Miroslava a Ivana ŠTENGLOVÁ. *Společnost s ručením omezeným*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 80-7179-441-4.
4. BEZOUŠKA, Petr a Bohumil HAVEL. *Podíl v obchodní korporaci ve společném jmění manželů, prý vše jasné...* Obchodněprávní revue. 2015, (4).
5. BĚHOUNEK, Pavel. *Společnost s ručením omezeným: prakticky včetně účetnictví a daní*. 2016. 12. přepracované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Účetnictví (ANAG). ISBN 978-80-7554-037-9.
6. BĚHOUNEK, Pavel. *Ukončení účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným. Daně a právo v praxi*. 2008, 2008(5), 15.
7. BEJČEK, Josef, ed. *Historie obchodněprávních institutů: sborník příspěvků z konference pořádané Katedrou obchodního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 10. června 2009 v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4960-4.
8. BEJČEK, Josef. *Obchodní a hospodářské právo v době „postkodexové“*. Obchodněprávní revue. 2014, 2014(7–8), s. 204.
9. BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Komentář k zákonu o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-451-0.
10. BERAN, Karel, Petr ČECH, Bohumil DVOŘÁK, et al. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-043-4.
11. BEZOUŠKA, Petr, Bohumil HAVEL, Milan HULMÁK, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Vlastimil PIHERA, Kateřina RONOVSÁ, Filip MELZER a Ivo TELEČEK. *Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku*. Právní rádce. 2019, 2019(1).
12. BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. Olomouc: ANAG, 2013. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-819-2.
13. BOBEK, Michal, Zdeněk KÜHN a Radim POLČÁK. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-35-3.
14. BOGUSZAK, Jiří a Jiří ČAPEK. *Teorie práva*. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-38-8.
15. ČECH, Petr. *Několik mýtů a nejasností kolem vyloučení společníka ze společnosti s ručením omezeným*. Právní rádce. 2014, 22(4), s. 34.
16. ČECH, Petr. *S.r.o. po rekodifikaci*. Právní rádce. Praha: Economia, 2012, 2012(5), 16.
17. ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana Hexnerová - BOVA POLYGON, 2016. ISBN 978-80-7273-177-0.
18. ČECH, Petr. *Péče řádného hospodáře a povinnost loajality*. Právní rádce. 2007, 15(3), s. 13.

19. ČECH, Petr. *K (nepřísaháným) povinností společníka společnosti s ručením omezeným aneb Potvrzení existence povinnosti loajality společníka v českém právu*. Jurisprudence. 2006, 2006(3), s. 67.
20. ČECH, Petr. *Právní úprava obchodních společností po rekonstrukci*. Metodické aktuality Svazu účetních. 2013, 2013(8), s. 4–57.
21. ČECH, Petr. *Vliv principů evropského závazkového práva, resp. společného referenčního rámce na konvergenci národních obličejných úprav*. In: *Vzájemné ovlivňování komunitární úpravy a českého a slovenského obličejného práva na pozadí procesu jejich reformy*. Praha: Právnícká fakulta UK Praha, 2007, s. 51–59. ISBN 80-85889-86-2.
22. ČECH, Petr. *Kolik společníků má společnost s ručením omezeným?* Právní rádce. Praha, 2012, 2012(2), s. 13–16.
23. ČECH, Petr. *Ještě k převodu kmenového listu (a formě smlouvy o převodu podílu)*. Rekonstrukce a praxe, 2014, č. 8.
24. ČERNÁ, Stanislava, ed. *Obchodní korporace a ochrana slabší strany*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Kolektivní monografie (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7552-555-0.
25. ČERNÁ, Stanislava. *Vedlejší dohody (sideletters) společníků kapitálových společností*. Obchodněprávní revue. 2011, č. 1.
26. ČERNÁ, Stanislava a Petr ČECH, ed. *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám: Právo společností – ohlednutí za dvěma desetiletími účinnosti obchodního zákoníku*. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckova edice právo. ISBN 978-80-7400-262-5.
27. ČERNÁ, Stanislava a Stanislav PLÍVA. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnícká fakulta, 2013. Scripta iuridica. ISBN 978-80-87146-76-7.
28. ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-735-5.
29. ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7598-991-8.
30. ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Petr ČECH. *Co přinese zákon o obchodních korporacích kapitálovým obchodním společností, jejich společníkům a věřitelům?* Časopis pro právní vědu a praxi. 2012, 20(4), N/A.
31. ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a Jan DĚDIČ. *Obchodní právo: podnikatel, podnikání, závazky s účastí podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-333-4.
32. ČERNÁ, Stanislava. *Přehodnotí Evropa přístup k základnímu kapitálu?* Právní rozhledy. 2005, 13(22), s. 816–823. ISSN 1210-6410.
33. ČERNÁ, Stanislava. *Sbírka příkladů z obchodního práva*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-962-6.
34. ČERNÝ, Tomáš. *Úvaha nad používáním konkrétních metod ocenění při určení výše vypořádacího podílu a přiměřeného protiplnění v soudní praxi*. Obchodněprávní revue. 2019, 2019(11–12), s. 286.
35. DADUOVÁ, Martina. *Dědění podílu v obchodních společnostech a družstvu*. ObP. - Obchodní právo (Wolters Kluwer), 2018(5), s. 182.
36. DAVIES, Paul. *Introduction to Company Law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0199207763.
37. DĚDIČ, Jan. *Obchodní podíl v exekuci a konkursu – současný stav a budoucnost (Nezbytnost interpretace právní úpravy „effet utile“)*. Právní rozhledy. 2012, 2012 (15–16), s. 531.

38. DĚDIČ, Jan. *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Polygon, 2002. ISBN 80-7273-071-1.
39. DĚDIČ, Jan, Jan LASÁK a Josef KRŽIŽ. *Judikatura k rekodifikaci: Obchodní společnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Judikatura k rekodifikaci. ISBN 978-80-7478-852-9.
40. DĚDIČ, Jan a Petr ŠUK. *K některým výkladovým otázkám právní úpravy podílu v obchodní korporaci*. Obchodněprávní revue. 2014, 2014(6), s. 167.
41. DĚRGEL, Martin. *Odchod společníka s. r. o. za vypořádací podíl*. Účetnictví v praxi. 2016, 2016(5), s. 9.
42. DRÁPAL, Ljubomír a Roman FIALA. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475–1720)*. Praha: C. H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-570-1.
43. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné: Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8.
44. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné: Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-325-8.
45. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-457-6.
46. DVOŘÁK, Tomáš. *Podíl ve společnosti s ručením omezeným v řízení insolvenčním a exekčním*. Obchodní právo. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 2014(8), s. 31.
47. DVOŘÁK, Tomáš. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Vědecké monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-633-4.
48. EASTERBROOK, Frank a Daniel FISCHER. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1996. ISBN 978-0674235397.
49. ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Miroslava BARTOŠÍKOVÁ. *Kurs obchodního práva: právnické osoby jako podnikatelé*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-391-4.
50. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
51. ELIÁŠ, Karel. *K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku*. Bulletin advokacie [online]. 2015, 2015(9), online [cit. 2020-12-05]. Dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-pojeti-dispozitivniho-prava-v-obcanskem-zakoniku>.
52. ELIÁŠ, Karel. *Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným*. Bulletin advokacie. 1996, č. 8.
53. ELIÁŠ, Karel. *Smrt člověka a obchodní společnosti*. Ad Notam. 1997, 1997(3), s. 55.
54. ELIÁŠ, Karel. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Prospektrum, 1997. ISBN 8071750476.
55. ELIÁŠ, Karel. *Věc jako pojem soukromého práva*. Právní rozhledy. 2007, č. 4.
56. ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Tomáš DVOŘÁK. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 9788074000485.
57. FILIPOVÁ, Jana. *Exekuce k postižení obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným o jediném společníku*. Ad Notam. 2004, 2004(5), s. 140.
58. FILIP, Václav a David FYRBACH. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-231-3.
59. FRYŠTENSKÁ, Marcela. *Ekonomická analýza civilního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7880-2.
60. GERLOCH, Aleš. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie (ASPI). ISBN 978-80-7357-362-1.

61. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
62. GERLOCH, Aleš a Pavel MARŠÁLEK, ed. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.–20.6.2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 8086432122.
63. GREGOROVÁ, Radima a Miroslav TYRNER. *Zrušení účasti společníka soudem ve společnosti s ručením omezeným pro prohlášení konkursu na majetek společníka*. Právní rozhledy. 1998(5), s. 242.
64. HAJNÁ, Kateřina. *Co s uvolněným obchodním podílem jednočlenné společnosti s ručením omezeným (k diskusi)*. Bulletin advokacie. 2009, 2009(5), s. 19.
65. HAMPEL, Petr. *Některé novinky v postavení společníka s. r. o. podle ZOK. RaP – Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer)*. 2012, s. 23, LIT46863CZ.
66. HAMPEL, Petr a Ivo WALDER. *Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-506-1.
67. HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Petr FANTYS. Praha: Prostor, 2010. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602391.
68. HÁSOVÁ, Jiřina a Tomáš MORAVEC. *Insolvenční řízení*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2018. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-715-6.
69. HAVEL, Bohumil. *Společnost s ručením omezeným na úsvitu rekodifikace*. Obchodněprávní revue. 2011, 2011(12), s. 351.
70. HAVEL, Bohumil. *Obchodní korporace ve světle proměn: variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací*. Praha: Auditorium, 2010. Téma (Auditorium). ISBN 978-80-87284-11-7.
71. HAVEL, Bohumil. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-923-9.
72. HAVEL, Bohumil. *Nový obchodní zákon a doktrína*. Právní rozhledy. 2003, 2003(5), s. 233.
73. HEDRLÍN, Antonín. *Zrušení účasti společníka soudem ve společnosti s ručením omezeným*. Právní rozhledy. 1998, 6(4), s. 174–176.
74. HEJDA, Jan. *Zánik účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným*. Praha: Linde, 2010. Praktická právnická příručka. ISBN 978-80-7201-798-0.
75. HEJDA, Jan, Nina BACHROŇOVÁ, Libor FINGER, Martin PROSSER a Veronika VANĚČKOVÁ. *Společnost s ručením omezeným*. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-870-3.
76. HEJDA, Jan. *Právní úprava podílu ve společnosti s ručením omezeným v rekodifikačním návrhu zákona o obchodních korporacích*. Obchodněprávní revue, 2011, č. 3.
77. HEJTMÁNKOVÁ, Klára. *Uvolněný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným*. Ad Notam. 2004, 2004(1), s. 3.
78. HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009.
79. HINKE, Jana a Dana BÁRKOVÁ. *Účetnictví 1: Aplikace principů a technik*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Základy účetnictví v příkladech. ISBN 978-80-247-3953-3.
80. HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-377-3.

81. HURYCHOVÁ, Klára, Petr TOMÁŠEK a Michael ZVÁRA. *Obchodní korporace v judikatuře českých a zahraničních soudů*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3500-2.
82. CHALUPA, Ivan. *Komentovaná judikatura k s.r.o.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-074-8.
83. CHALUPA, Ivan, David REITERMAN a Jan GRINC. *Obchodní korporace. Veřejná obchodní společnost. Komanditní společnost. Společnost s ručením omezeným.: Základy soukromého práva VII.* V Praze: C. H. Beck, 2017. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-674-6.
84. CHALUPA, Ivan, David REITERMAN a Václav HOLÝ. *Obchodní korporace Obecná část: Základy soukromého práva V.* V Praze: C. H. Beck, 2016. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-577-0.
85. JANOŠEK, Vladimír. *Vyloučení většinového společníka ze společnosti s ručením omezeném rozhodnutím soudu*. Právní rozhledy. 2015, 2015(5), s. 13–14.
86. JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář podle stavu k 1. 4. 2019*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-378-7.
87. JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-273-3.
88. JOSKOVÁ, Lucie a Pavel PRAVDA. *Zákon o obchodních korporacích s komentářem: s účinností od 1.1.2014 nahrazuje obchodní zákoník*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4834-4.
89. JOSKOVÁ, Lucie, Markéta PRAVDOVÁ a Eva DVOŘÁKOVÁ. *Nová společnost s ručením omezeným: právo, účetnictví, daně*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2018. Právo pro praxi. ISBN 978-80-271-0872-5.
90. JOSKOVÁ, Lucie, Markéta PRAVDOVÁ a Lenka ZACHARDOVÁ. *Likvidace obchodních společností*. V Praze: C. H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-646-3.
91. KAJNAR, Tomáš. *Podíl ve společnosti s ručením omezeným: (praktická příručka)*. Praha: Leges, 2017. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-188-5.
92. KINDL, M. *Musí být věci užitečné (a zcela ovladatelné)?* Právní fórum. 2006, č. 9.
93. KITTEL, David. *Kmenový list – některé zkušenosti z praxe*. Ad Notam. 2015, 2015(6), s. 8.
94. KNAPPOVÁ, Marta a Jiří ŠVESTKA. *Občanské právo hmotné*. Praha: Codex, 1995. ISBN 80-901683-1-0.
95. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1.
96. KOTULKOVÁ, Jana. *Vypořádání obchodního podílu společníka, který zanikl bez právního nástupce*. Právní rádce. 2008, 2008(7), s. 23.
97. KOVÁŘOVÁ, Daniela, Karel HAVLÍČEK, Robert NĚMEC, Tomáš SOKOL, Jan SYKA, David UHLÍŘ a Michal ŽIŽLAVSKÝ. *Zákon o advokacii a stavovské předpisy: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-631-1.
98. KRABEC, Tomáš. *Oceňování podniku a standardy hodnoty*. Praha: Grada, 2009. Prosperita firmy. ISBN 978-80-247-2865-0.
99. KÜRTIOVÁ, Silvia. *Exekuce k postižení obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným*. Ad Notam. 2004, 2004(3), s. 66.
100. LÁLA, Daniel. *Druhy podílů v kapitálových společnostech*. V Praze: C. H. Beck, 2020. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-778-1.

101. LASÁK, Jan. *Právo obchodních společností: právní předpisy Evropské unie s judikaturou*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Právní předpisy Evropské unie s judikaturou. ISBN 978-80-7357-611-0.
102. LASÁK, Jan a Bohumil HAVEL. *Kompendium korporálního práva*. V Praze: C. H. Beck, 2011. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-018-8.
103. LASÁK, Jan, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a Tomáš DOLEŽIL. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-537-5.
104. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád I. Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů.: Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-986-1.
105. LAVICKÝ, Petr a kol. *Exekuční řád: Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-988-5.
106. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
107. MACHALOVÁ, Tatiana. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-060-4.
108. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-045-x.
109. MAURIC, Jan. *Zánik účasti zahraničního společníka v české společnosti s ručením omezeným z důvodu prohlášení „konkursu“ na jeho majetek dle § 148 odst. 2 ObchZ*. Právní rozhledy 13/2010, s. 472.
110. MELZER, Filip. *Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy. 2013(7), s. 253.
111. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-382-0.
112. MÜLLEROVÁ, Libuše. *Snížení základního kapitálu společnosti s ručením omezeným. Daně, účetnictví, právo, práce a mzdy pro profesionály* [online]. 2020, 3. 8. 2020, 2020(N/A), N/A [cit. 2020-12-05].
113. MÜLLEROVÁ, Libuše a Michal ŠINDELÁŘ. *Vlastní akcie a vlastní obchodní podíly v kapitálových společnostech. DAUC.CZ - expertní příspěvky* [online]. 2016, 2016(3) [cit. 2020-12-05]. Dostupné na noveaspi.cz.
114. MUZIKÁŘ, Vladimír a Andrea MUZIKÁŘOVÁ. *Aktuální otázky zániku účasti společníka ve společnosti s.r.o. při exekučním postižení jeho podílu*. Bulletin advokacie. 2018, 2018(5), s. 25.
115. ONDŘEJ, Jan. *Ukončení podnikání*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-565-9.
116. PATSCH, Hugo, Petr Celestýn NESÝ, Anděla KOZÁKOVÁ a Josef FUKSA. *Společnost s omezeným ručením podle zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř. z: svazek 15*. V Praze: V. Linhart, 1934. ISBN N/A.
117. PELIKÁN, Robert. *Několik poznámek k úpravě společnosti s ručením omezeným v novém zákoně o obchodních korporacích*. Obchodněprávní revue, 2012, č. 3.
118. PELIKÁN, Robert. *Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích*. Obchodněprávní revue. 2012, 2012(9), s. 246.
119. PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku* [online]. 1996. Praha: Wolters Kluwer, 1996 [cit. 2020-11-29]. ISBN N/A. Dostupné na noveaspi.cz.
120. PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: (s přihlédnutím k evropskému právu)*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 1998. Zákony s poznámkami (Linde). ISBN 80-7201-130-8.

121. PETR, Bohuslav. *Nabývání vlastnictví originárním způsobem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-332-5.
122. PILAŘOVÁ, Ivana. Vypořádací podíl při ukončení účasti společníka ve společnosti. *Účetnictví v praxi* [online]. 2018, 24.10.2018, 2018 [cit. 2020-12-05]. Dostupné na noveaspi.cz.
123. POKORNÁ, Alena. *Pocta Ivaně Štenglové k 70. narozeninám (Právo společností – ohlédnutí za dvěma desetiletími účinnosti obchodního zákoníku)*. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2012, č. 4, s. 412–414. [cit. 2020-12-14].
124. POKORNÁ, Jarmila. *Obchodní společnosti a družstva*. V Praze: C. H. Beck, 2014. Academia iuris (C. H. Beck). ISBN 978-80-7400-475-9.
125. POKORNÁ, Jarmila. *Základy práva obchodních společností s příklady a otázkami*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3024-0.
126. POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK a Zdeněk ČÁP. *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-491-8.
127. POKORNÁ, Jarmila, Eva VEČERKOVÁ a Milan PEKÁREK. *Obchodní korporace a nekalá soutěž*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Meritum (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-873-4.
128. RABAN, Přemysl a kol. *Obchodní právo*. Brno: Václav Klemm, 2020. ISBN 978-80-87713-19-8.
129. RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2008. ISBN 978-80-86775-14-2.
130. RONOVSKÁ, Kateřina a Bohumil HAVEL. *Kogentnost úpravy právnických osob a její omezení autonomií vůle nebo vice versa?* Obchodněprávní revue. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, roč. 8, č. 2, s. 33–39. ISSN 1803-6554.
131. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, *Komentář k zákonu č. 946/1811 Sb., Obecný zákoník občanský, rok 1935*, [Program] ASPI pro Windows, verze 2014, ASPI – Původní nebo upravené texty pro ASPI, LIT336CZ.
132. ROZEHNAL, Aleš. *Obchodní právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-524-1.
133. ROZEHNAL, Aleš. *Teorie korporátního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s r.o., 2018. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-723-8.
134. RUBAN, Radek. O povaze právnických osob. In: *Dny práva 2012 - „Bermudský trojúhelník obchodního práva II“*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 1897–1909. ISBN 978-80-210-6319-8. ISSN 9788021063198.
135. SIGMUNDOVÁ, Michaela. *Péče řádného hospodáře v širším kontextu českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-411-4.
136. SPÁČIL, Ondřej. *Nabývání od neoprávněného*. Bulletin advokacie [online]. 2014, 2014(4), 1 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nabyvani-od-neopravneneho>.
137. STOJNEK, Patrik. *Soudní úschova a její soluční účinky anebo jak (ne)psát smlouvy o advokátní úschově*. Bulletin advokacie [online]. 2018, 2018(5), online [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/soudni-uschova-a-jeji-solucni-ucinky-aneb-jak-nepsat-smlouvy-o-advokatni-uschove>.
138. SVOBODA, Karel. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-673-9.

139. SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ a Miroslav HROMADA. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. V Praze: C. H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7.
140. SVOBODOVÁ, Ivona. *Ještě k ukončení účasti společníka ve společnosti soudem*. Soudní rozhledy. 1999, 1999(1), s. 7–8.
141. ŠTENGLOVÁ, Ivana. *K judikatuře v oblasti právní úpravy ukončení účasti společníka ve společnosti soudem*. Soudní rozhledy. 1998, 1998(11), s. 281–284.
142. ŠTENGLOVÁ, Ivana. Uvolněný obchodní podíl. *Obchodní právo* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 1998, 1. 7. 1998, 1998(7), s. 13 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na noveaspi.cz.
143. ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-480-3.
144. ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-540-4.
145. ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Miloš TOMSA. *Základy obchodního práva: vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-314-8.
146. ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA a Miloš TOMSA. *Obchodní zákoník: komentář*. 2005, s. 10, podstatně rozšířené vydání. V Praze: C. H. Beck, 2005. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-346-9.
147. ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2020. Velké komentáře. Dostupné na: beck-online.cz [právní informační systém], [cit. 31. 5. 2021], ISBN 978-80-7400-799-6.
148. ŠUK, Petr. *Kogentnost a dispozitivita korporátního práva – hledání hranic*. Ad Notam [online]. 2019, 2019(9), online [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_748-kogentnost-a-dispozitivita-korporatniho-prava-hledani-hranic.
149. ŠVARC, Zbyněk. *Základy obchodního práva po rekodifikaci soukromého práva*. 4., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-504-3.
150. ŠVÉDA, Martin a Lucie SIEBERTOVÁ. *Nakládání s uvolněným podílem na společnosti s ručením omezeným*. EPrávo [online]. 2017, 22. 8. 2017, 2017(8), 1 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nakladani-s-uvolnenym-podilem-na-spolecnosti-s-rucenim-%09omezenym-106262.html>.
151. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV (§ 1475 až 1720)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-412-8.
152. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA. *Občanský zákoník: Komentář Svazek III (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-546-7.
153. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA. *Občanský zákoník: Komentář Svazek V (§ 1721-2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9.
154. VLACHOVÁ, Barbora. *Exekuce postižením podílu ve společnosti s ručením omezeným ve světle rekodifikace*. Právní rozhledy. 2015, 2015(3), s. 86.
155. VRBA, Milan, ed. *Odpovědnost a ručení v právu obchodních společností*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-87146-78-1.
156. VYCHOPEŇ, Jiří. *Společnost s ručením omezeným z účetního a daňového pohledu*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Otázky a odpovědi z praxe (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-043-2.

157. WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. Studie (Auditorium). ISBN 978-80-87284-36-0.
158. WORTHINGTON, Sarah. *Sealy & Worthington's Text, Cases, and Materials in Company Law*. 11. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-872205-2.
159. ZIMA, Petr. *Oceňování podniků v právní praxi*. V Praze: C. H. Beck, 2016. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-623-4.
160. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть первая (постатейный). Сергеев А.П. и колл., 2-е издание. Учебно-практический комментарий, Издательство "Проспект", 2019.
161. Корпоративное право/учебник. Отв. ред. И. С. Шиткина. Электронное издание. М.: Статут, 2018. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, ISBN: 978-5-6041528-7-4.
162. Статус юридических лиц в современном праве России: Учебное пособие/Г. Ф. Ручкина, И. В. Матвеев, Е. А. Свиридова, под ред. Г.Ф. Ручкиной. М.: Прометей, 2021, 978-5-00172-066-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ze dne 18. 5. 2011. Dostupné na: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 10. 12. 2020], noveaspi.cz.
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné na: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 20. 3. 2018], noveaspi.cz, ID číslo ASPI LIT13567CZ.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 33/2020 Sb., změna zákona o obchodních korporacích a souvisejících zákonů, ze dne 6. 6. 2018. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 10. 12. 2020]. Dostupné na: noveaspi.cz.
4. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/vykladova-stanoviska>.
5. <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.
6. Programové prohlášení vlády schválené dne 12. února 2014: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni_unor_2014.pdf.
7. Legislativní pravidla vlády platné od 1. 2. 2018, dostupné: https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LEGISLATIVNI-PRAVIDLA-VLADY_platne-od-1-2-2018.pdf.
8. <https://www.rb.cz/firmy/poradenstvi/nakup-a-prodej-spolecnosti#8ee9dd13fed8c9c8f60c6f216ede773420ca7af9e3af3fb6fef310a64e22ad5c>
9. <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik>.
10. <https://www.czechtop100.cz>.

Seznam jiných zdrojů

1. Podklad k přednášce v doktorském studiu – 29. 4. 2021 – doplňkový podklad, *Obecně k dispozitivě vs. kogentnosti civilního práva*, JUDr. Petr Čech, Ph.D., LL.M., (JUDr. Petr Šuk – část podkladu).

Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 15/1998 Sb., o Komisi pro cenné papíry a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění zákona č. 30/2000 Sb., zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů fyzických a právnických osob, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů.

Směrnice Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2017/1132 ze dne 14. června 2017 o některých aspektech práva obchodních společností.

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví.

Zákon o obchodních společnostech (Companies Act 2006). Spojené království Velké Británie a Severního Irsku.

Federální zákon Ruské federace ze dne 8. 2. 1998 č. 14-FZ o společnostech s ručením omezeným, ve znění pozdějších předpisů.

Federální zákon Ruské federace ze dne 30. 11. 1994 č. 51-FZ, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Rakouský všeobecný obchodní zákoník č. 1/1863 ř. z., ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením obmezeným, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého.

Seznam použité judikatury

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 56/05.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 27 Cdo 5507/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1754/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3450/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3581/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4215/2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 11. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1763/2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 3. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5344/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2827/2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 513/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 513/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. 29 Cdo 725/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 9. 2015, sp. zn. 2970/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2484/2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2254/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2869/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 06. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006.
- Rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soud České republiky ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2827/2012.
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. ledna 2016, sp. zn. Cpjn 204/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 3. 1998, sp. zn. 2 Odon 46/97.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3192/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 11/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 10. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1946/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1080/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1080/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3326/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 Odo 870/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 8. 2008, sp. zn. 29 Cdo 339/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 5455/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 7. 2011 sp. zn. 29 Cdo 752/2011.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. 29 Cdo 3610/2013.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 1028/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 850/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 11. 2013, sp. zn. 29 Cdo 1110/2012.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3645/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4505/2014.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 29 Cdo 282/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 11. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1763/2016.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 5. 2014 sp. zn. 29 Cdo 2189/2012.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 11. 2005 sp. zn. 29 Odo 393/2005.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1135/2017.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1135/2017.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2759/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3387/2013.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 8. 2007, sp. zn. 29 Cdo 1763/2016.
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. 8 Cmo 114/2015.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 6. 2019, sp. zn. 14 Cmo 141/2019.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 4. 2013, sp. zn. 7 Cmo 253/2012.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 3. 2000, sp. zn. 2 Cdo 2230/99.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 8. 2016, sp. zn. 7 Cmo 476/2015.
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 VSOL 306/2012-A-11, KSBR 29 INS 6724/2012.

Uvolněný podíl ve společnosti s ručením omezeným

Abstrakt

Uvolněný podíl nepředstavuje v našem právním řádu žádnou novinku. Za účinnosti obchodního zákoníku pojednávalo ustanovení § 113 odst. 5 a 6 ObchZ o pravidlech nakládání s uvolněným podílem, tehdejší právní úpravě však byla vyčítána mezerovitost, neúplnost a z toho plynoucí aplikační obtíže. Normovalo se, že uvolněný podíl přecházel na společnost, která jej mohla následně převést na jiného společníka nebo třetí osobu. Pokud nedošlo k převodu, musela společnost buď snížit základní kapitál, nebo rozdělit uvolněný podíl mezi ostatní společníky. V souvislosti s rekodifikací soukromého práva, která významným způsobem ovlivnila celou řadu souvisejících institutů, došlo také k liberalizaci společnosti s ručením omezeným a k oslabení vazby korporace s jejími společníky. Bylo vyslyšeno volání odborné veřejnosti po větší flexibilitě zákona, upřednostnění smluvní volnosti a rozšíření možností výkonu abandonního práva. Součástí této právní úpravy byla zásadně nová koncepce uvolněného podílu, zcela odlišná od dosavadní, postavená na principu zastoupení společníka, jehož účast ve společnosti zanikla. Zároveň je nová právní úprava uvolněného podílu v zákoně o obchodních korporacích poměrně komplexní a detailní, má tedy předpoklady pro to vyhnout se nutnosti vyplňovat mezery v právu ze strany soudů a činit tento institut atraktivnějším pro praxi.

Hlavním záměrem této práce je analyzovat, jakou právní povahu má uvolněný podíl v novém pojetí a jak se tato skutečnost promítá do právního řádu jako celku, jak koreluje s ostatními instituty a souvislostmi. Aktuální právní úprava se odklonila od dosavadního pojetí uvolněného podílu, přičemž tím, dovolím si tvrdit, nedocílila žádné optimalizace, nýbrž přinesla do právního řádu nekonzistenci a vnitřní rozpornost. Práce se zabývá obsahem uvolněného podílu, otázkou uvolněného podílu jakožto předmětu vlastnického práva nebo právními vztahy souvisejícími s uvolněným podílem, s přihlédnutím k zájmům, které jsou pro tyto vztahy určujícími, a zásadám korporátního práva.

Část práce se věnuje právním důvodům uvolnění podílu ve společnosti s ručením omezeným, a to jak jednotlivým důvodům, u nichž je vždy poukázáno na stěžejní otázky daného způsobu a na okamžik uvolnění podílu, tak obecné úpravě uvolnění podílu v návaznosti na ukončení účasti společníka ve společnosti. Právní úprava totiž v této otázce vykazuje poměrně značnou nepřesnost, která vyžaduje odstranění výkladem.

Dalším předmětem analýzy je také problematika vypořádání společnosti s bývalým společníkem, a to jak z pohledu ochrany práva na spravedlivé vypořádání samotného společníka, tak i z pohledu toho, jak je samotná společnost schopna tomuto požadavku čelit. Je nepochybné,

že problematika uvolněného podílu je problematikou výrazně technickou, resp. praktickou. Uvolnění podílu je pro společnost nežádoucím jevem, který ji zpravidla vystavuje ekonomickému zatížení, a to v důsledku povinnosti vypořádat bývalého společníka. Předmětem zkoumání je v této souvislosti rovněž otázka, jaký je účel úpravy uvolněného podílu a zda aktuální právní úprava umožní dosažení zamýšleného cíle.

Kromě povinnosti společnosti dostát svým závazkům vůči společníkovi a legitimním nárokům bývalého společníka hrají v tomto vztahu roli rovněž zájmy věřitelů a dalších oprávněných osob, např. dědiců, zaměstnanců apod. Zde totiž v první řadě zákonodárce musí pečlivě vážit nastavení pravidel, která by proporcionálně reflektovala ochranu těchto zájmů, aby nedocházelo k významné nerovnosti anebo zvýhodnění jedné či druhé skupiny. Dále pak s ohledem na obecně přijímanou širokou smluvní volnost je třeba zmínit, že společníci mohou úpravou ve společenské smlouvě tato pravidla pro vypořádání sami zásadně ovlivnit. V tomto kontextu je pozornost věnována také mezím těchto úprav ve společenské smlouvě.

Samostatným předmětem zkoumání je nakládání s uvolněným podílem. Do této problematiky vstupují nově zavedená pravidla pro zpeněžení uvolněného podílu a s tím související širší kompetence jednatele do tohoto procesu nejenom zasahovat, ale přímo tento proces regulovat. Nelze však přehlédnout zcela zjevný střet zájmů statutárního orgánu v této situaci, který je prohlouben koncepcí (zákonného) zastoupení bývalého společníka samotnou společností. V rámci této analýzy shledávám stávající právní úpravu jako nefunkční. Vágní požadavek přiměřenosti prodejní ceny uvolněného podílu poskytuje příliš velký prostor pro výklad tohoto pojmu při aplikaci v praxi – tento pojem si tak bude žádat upřesnění judikaturou. Vedle shrnutí nemnoha dosavadních závěrů doktríny k této otázce se práce věnuje tomu, jak lze na tento problém nahlížet.

Poněvadž je tato práce psaná v době již přijaté novely zákona o obchodních korporacích, jejíž účinnost nastala 1. 1. 2021, vycházím z platné právní úpravy a zároveň poukazuji na všechny relevantní změny. Nutno podotknout, že převážná část těchto změn reflektuje doposud odbornou veřejností identifikované zjevné chyby (gramatické, systematické, obsahové) právní úpravy. Nová právní úprava však s výjimkou pravidel pro uvolnění všech podílů ve společnosti a některých drobných změn při nakládání s uvolněným podílem nepřináší mnoho nového.

Klíčová slova: společnost s ručením omezeným, podíl, uvolněný podíl.

Vacant membership interest in a limited liability company

Abstract

A vacant membership interest is not an emerging concept in Czech law; disposition of vacant membership interest was regulated already by Section 113(5) and 113(6) of the then applicable Commercial Code. The legislative rules, however, were criticised for being incomplete and hence difficult to be applied: regulated as transferable to the company, the vacant membership interest could be transferred by the company to another company member or third party; if the membership interest was not transferred, the company was required to reduce its registered capital or distribute the vacant membership interest among the remaining company members. The newly enacted amendments have impacted a number of related concepts, introduced a liberalised company law regime and weakened the relationship between company members and companies. The calls on the government from the professional public to introduce a more flexible company law regime, give way to contractual freedom and expand the circumstances in which the company members have a right to withdraw from the company have been heard. The concept of vacant membership interest, now constructed on the principle of company member's representation, was completely revised. The rules introduced by the re-enacted Business Corporations Act are quite complex and detailed; with no gaps in the law likely to happen, the concept of vacant membership interest can be an attractive option.

This thesis aims to analyse the concept of vacant membership interest under the new regime – its legal nature, incorporation into law and correlation with other concepts and conditions – and shows that the current regime, which is diverting from the current approach to the concept of vacant membership interest, is other than optimal as it has introduced inconsistency and ambivalence. The thesis further examines the vacant membership interest in view of its content, ownership issues, related relations, determinative interests, and principles of corporate law.

A part of the thesis is dedicated to circumstances in which the membership interest becomes vacant: it shows the causes, situations and main issues, describes the general rules in relation to the terminated membership and points out to the fact that the legal regime is imprecise in this aspect and requires further interpretation.

In analysing the concept of vacant membership interest, the thesis further focuses on buy-sell agreements – a right to fair settlement and ability of the company to sell the vacant membership interest – and suggests that the vacant membership interest brings about a number of technical or rather practical issues. Not a desirable phenomenon, the vacant membership interest often creates an economic burden for the company in the form of requisite buyback. In this regard, the thesis

also analyses the purpose of regulating vacant membership interests and deliberates on whether the intended goal can be achieved under the current regime.

With the key factors in mind – compliance with company’s commitments and obligations, member’s legitimate interests, interests of creditors and other beneficiaries (heirs, employees, etc.) – the government is to set the buy-sell rules thoroughly to proportionally protect the interests of all the parties involved to prevent major inequalities and/or favouring any party. With a wide degree of contractual freedom, the rules, however, may as well be regulated by the company members themselves in the Memorandum and Articles of Association – as examined by this thesis.

The main part of the thesis focuses on disposition of the vacant membership interest. It considers the new rules for selling the vacant membership interest as well as the director’s powers to affect and regulate the process. By noting down an evident conflict of interest in circumstances where the former company member is (statutorily) represented by the company itself, the thesis finds the current regime other than functional. The requirement for reasonable price of the vacant membership interest is quite vague and can be interpreted in a number of ways; its meaning will have to be clarified by case law. By summarising the current findings, the thesis presents a number of ways this issue can be looked at.

The thesis was compiled in view of the re-enacted Business Corporations Act effective from 1 January 2021. It presents both the current and new regime and points out to the fact that most of the changes and modifications introduced under the new regime were made to correct obvious flaws (grammar, systematic, substantive) in the current legislation raised by the professional public, yet the amended Act – besides introducing new rules for making all membership interests vacant and presenting minor changes to the disposition of the vacant membership interest – brings nothing new.

Key words: a limited liability company, membership interest, vacant membership interest.